

Magne Samdal

AMULETTER

Gjenstander med amulettkarakter i vestnorske graver i
tidsrommet 350-1000 e.Kr

Hovedfagsoppgave i arkeologi med vekt på Norden
Universitetet i Bergen
Vår 2000

FORORD

Jeg vil først og fremst takke min veileder professor Bergljot Solberg for konstruktiv kritikk og gode råd underveis i arbeidet. Uten hennes hjelp hadde dette prosjektet neppe latt seg gjennomføre.

Jeg vil også nytte anledningen til å takke førsteamanuensis Siv Kristoffersen ved Universitetet i Bergen og professor Kolbjørn Skaare ved Universitetet i Oslo som har vært behjelpelig med informasjon, råd og vink. Samtidig skal forsker Arthur Fasteland ha takk for god hjelp og tilretteleggelse ved bruk av topografisk arkiv og planarkivet ved Bergen Museum.

Sist, men ikke minst, vil jeg også rette en takk til mine medstudenter for tips, råd og annen bistand i forbindelse med oppgaven.

Bergen 10. Mai 2000.

Magne Samdal

INNHALDSFORTEGNELSE

INNHALDSFORTEGNELSE	3
FIGURLISTE	5
KAPITTEL 1 INNLEDNING	7
1.1 OPPGAVENS UTGANGSPUNKT OG MÅLSETNING	7
1.2 AVGRENSNING OG DEFINERING	8
1.2.1 <i>Magi</i>	9
1.2.2 <i>Magi og religion</i>	10
1.2.3 <i>Amuletter</i>	12
KAPITTEL 2 FORSKNINGSHISTORIE	14
KAPITTEL 3 TEORETISKE PERSPEKTIV	21
3.1 DET MAGISK-RELIGIØSE OG SAMFUNNET	21
3.2 TOLKNING AV MATERIELL KULTUR	23
3.3 SAMFUNNET	25
KAPITTEL 4 METODISKE TILNÆRMINGER	30
4.1 GRAVFUNN SOM KILDE	30
4.2 VURDERING AV ARKEOLOGISK GRAVKONTEKST	32
4.2.1 <i>Definisjon av grav/gravfunn</i>	32
4.2.2 <i>Representativitet og kildekritikk</i>	33
4.3 PREMISSE FOR DEFINERING AV AMULETTER	34
4.4 KLASSIFIKASJON AV MATERIALET	34
4.5 DATERINGSGRUNNLAG OG PERIODEINDELING	36
4.6 KRITERIER FOR KJØNNBESTEMMELSE AV GRAVER	37
4.7 SKRIFTLIGE KILDER OG FOLKLORE	38
KAPITTEL 5 DET ARKEOLOGISKE MATERIALET	40
5.1 INNLEDNING	40
5.2 GJENSTANDSMATERIALET	44
5.2.1 <i>Organisk opphav</i>	45
5.2.2 <i>Mineraler</i>	50
5.2.3 <i>Metall</i>	60
5.2.4 <i>Oppsummering</i>	64
KAPITTEL 6 KONTEKSTUELL DEL	71
6.1 INNLEDNING	71
6.2 GRAVMARKERING	71
6.3 KJØNN OG LIKBEHANDLING	72
6.4 ULIKE KATEGORIER GRAVUTSTYR (VERDIMÅLING)	74
6.5 GRAVGODSETS Plassering i graven og funnsammensetning	76
6.6 OPPSUMMERING	78

KAPITTEL 7 AMULETTER, SKRIFTLIGE KILDER OG FOLKLORE.....	80
7.1 INNLEDNING	80
7.2 TORDENKILER	80
7.3 HENGESMYKKER/MYNTSMYKKER.....	86
7.4 GJENSTANDENES FUNKSJON - SMYKKER ELLER AMULETTER ?.....	92
7.5 W.M.FLINDERS PETRIES KLASSIFISERING AV AMULETTER.....	94
KAPITTEL 8 BRUK AV AMULETTER I JERNALDEREN.....	97
8.1 AMULETTENES BESKAFFENHET OG SYMBOLINNHOLD.....	97
8.2 HVEM FIKK MED SEG AMULETTER I GRAVEN?.....	99
8.3 PERSONLIGE AMULETTER OG GRAVAMULETTER.....	100
8.3.1 <i>Personlige amuletter</i>	100
8.3.2 <i>Gravamuletter</i>	101
8.4 UTVIKLINGEN I BRUKEN OG GEOGRAFISKE FORHOLD.....	104
KAPITTEL 9 SAMMENDRAG.....	107
FORKORTELSER	110
LITTERATURLISTE	111
APPENDIKS 1 FUNNKATALOG	129
APPENDIKS 2 TABELLER RÅSTOFF	166
APPENDIKS 3 TABELL GJENSTANDENES YTE	167
APPENDIKS 4/A-4/F TABELLER KAPITTEL 6	168
APPENDIKS 5/A-5/J FIGURER OVER NØKKELFUNN	178
APPENDIKS 6/A-6/B TABELLER KAPITTEL 7.....	188

FIGURLISTE

(Dersom ikke annet er poengtert, er illustrasjonene mine egne.)

Forside	Maskeformet hengesmykke av bronse fra Sogn og Fjordane (B5525).....	
Figur 5.1a	Tabell: Oversikt over tidsmessig og geografisk utbredelse av gravfunn.....	40
Figur 5.1b	Diagram over geografisk funnfordeling over tid.....	41
Figur 5.1c	Geogr. og tidsmessig utbr. av gravfunn fra Hordaland og Rogaland.....	42
Figur 5.1d	Geogr. og tidsmessig utbr. av gravfunn fra Sogn og Fj. og Sunnmøre.....	43
Figur 5.1e	Funnforhold.....	44
Figur 5.2a	Gjenstandsmaterialet oppdelt etter råstoff og kategori.....	44
Figur 5.2.1a	Tabell: Oversikt over graver og gjenstander etter råstoff.....	45
Figur 5.2.1b	Kauriumskjell funnet i graver.....	46
Figur 5.2.1c	Kamskjell fra gravfunn.....	47
Figur 5.2.1d	Sjøpinnsvin (echinus).....	48
Figur 5.2.1e	Tabell: Antall graver med organisk materiale fordelt på tid og sted.....	48
Figur 5.2.1f	Gjenstander av jet.....	49
Figur 5.2.1g	Tabell: Oversikt over de organiske gjenstandenes beskaffenhet.....	50
Figur 5.2.2a	Tabell: Oversikt over graver og gjenstander etter råstoff.....	50
Figur 5.2.2b	Glimmer.....	51
Figur 5.2.2c	Steinøkser og skrapere funnet i jernaldergraver.....	52
Figur 5.2.2d	Stein med festeanordninger.....	53
Figur 5.2.2e	Gjenstander av bergart funnet i graver.....	54
Figur 5.2.2f	Runde og ovale steiner funnet i graver.....	55
Figur 5.2.2g	Kvartssteiner funnet i graver.....	55
Figur 5.2.2h	Tabell: Oversikt over mineralske gjenstanders form og farge.....	56
Figur 5.2.2i	Bergkrystallkuler med anheng funnet i graver.....	57
Figur 5.2.2j	Bergkrystall funnet i graver.....	58
Figur 5.2.2k	Tabell: Antall graver med gjenstander av mineral fordelt på tid og sted.....	59
Figur 5.2.2l	Pilespisser og flekker.....	59
Figur 5.2.3a	Tabell: Oversikt over graver og gjenstander etter råstoff.....	60
Figur 5.2.3b	Medaljonger og brakteater funnet i graver.....	62
Figur 5.2.3c	Gullbrakteater funnet i undersøkelsesområdet.....	62
Figur 5.2.3d	Gullmynter med hempe funnet i graver.....	63
Figur 5.2.3e	Halskjede fra Granvin i Hordaland.....	64
Figur 5.2.3f	Tabell: Oversikt over de metalliske gjenstandenes beskaffenhet.....	64
Figur 5.2.3g	Hengesmykker/amuletter av sølv.....	65
Figur 5.2.3h	Dobbeltkoniske hengesmykker.....	66
Figur 5.2.3i	Hengesmykker av bronse.....	67
Figur 5.2.3j	Runeamuletter av bly.....	68
Figur 5.2.3k	Miniatyrer av jern og bronse.....	68
Figur 5.2.3l	Miniatyrer.....	69
Figur 5.2.3m	Tabell: Antall graver med gjenstander av metall fordelt på tid og sted.....	69

Figur 6.2a	Tabell: Oversikt over indre gravmarkering/gravgjemme.....	72
Figur 6.3a	Tabell: Kjønnfastsetting av graver fordelt på tid.....	73
Figur 6.3b	Tabell: Likbehandling fordelt på tid og sted.....	74
Figur 6.5a	Plan av kiste, Kvåle (B13954).....	77
Figur 6.5b	Bilde av gjenstander funnet i en e. romertids grav fra Brænde Lydinge.....	78
Figur 7.2a	Øksefunn.....	82
Figur 7.2b	Tordensteiner.....	83
Figur 7.3a	Hengesmykker/amuletter.....	88
Figur 7.3b	Hengesmykker/amuletter.....	90
Figur 7.3c	Agnus Dei.....	91
Figur 7.4a	Eksempel på brakteater med innskrift.....	93
Figur 7.4b	Kjede med diverse amuletter.....	94
Figur 8.1a	Solsymbolikk?.....	98
Figur 8.1b	Eggformede steiner.....	99

Kapittel 1: Innledning

I know such charms as are unknown to the wife of a king, to the son of man. The first is called help, and will help you against accusations and sorrows, and sufferings of every kind.

Hávamál, strofe 146 (Storms 1975:2).

1.1 Oppgavens utgangspunkt og målsetting

Menneskers tilbøyelighet til å benytte seg av magi og amuletter som beskyttelsesmiddel mot sykdom, ulykker eller onde makter ser ut til å ha vært et kjent fenomen blant de fleste samfunn som vi har utførlig kunnskap om i dag (Ringstad 1988:325). Noen forskere har gått så langt som å karakterisere tilstedeværelse av magi som et universelt fenomen innenfor fortidige og nåtidige kulturer, dog med tilsynelatende varierende betydning innenfor de enkelte samfunn. Det er da også karakteristisk at mange av de tidligste skriftlige kildene som kan knyttes til folk og områder, ofte inneholder informasjon om mytologi samt magisk tro og praksis (Storms 1975:27). Tallrike beskrivelser av magisk tro og praksis i norrøne, angelsaksiske og klassiske skriftlige kilder, og funn av gjenstander tolket som amuletter (gullbrakteater, torshammere etc), indikerer også at magi sannsynligvis utgjorde en viktig del av menneskenes hverdag i jernalderen (jfr. Ström 1967:221ff; Meaney 1981; Ringstad 1988:325; Steinsland og Sørensen 1990; Hedeager 1997:100).

Oppfatningen av hva som er mulig å utlede av materielle spor fra fortiden har variert. På 1950-tallet utarbeidet den engelske arkeologen Christopher Hawkes det som senere fikk betegnelsen Hawkes «stige av slutninger» (Olsen 1997:177), der kun det laveste trinnet, teknologi og økonomi, normalt ville være de områder arkeologien kunne oppnå kunnskap om. Lenger opp var områder som samfunnsorganisasjon og religion. Kunnskap om samfunnsorganisasjon var det bare mulig å nå i heldige tilfeller, mens arkeologen høyst kunne håpe på å få kunnskap om religion og ideologi. Kanskje er det dette synet på materiell kultur som har ført til at gjenstander som har falt utenfor det man har ansett som “tradisjonelt” gravgods, og som man ikke har kunnet sette noen funksjonell merkelapp på, ofte ikke har blitt tatt opp til diskusjon i det hele tatt eller i beste fall blitt (bort)forklart som kuriosa. En annen variant er at materialet blir henvist til den litt udefinerbare magisk-religøse sfære uten noen nærmere redegjørelse (Meaney 1981:273; Ringstad 1988:326). Disse gjenstandene, som ofte er små og uanselige, har da også dessverre kommet i skyggen av prangende våpen og smykker, noe som gjør at gjenstandene har lett for å bli “glemte” i funnbeskrivelser og artikler, og dermed fjernes de fra videre diskusjon (Ringstad 1988:328).

Gjennom mitt arbeid med å finne frem til materiale for oppgaven i tilvekster og oversikter, er det ikke uvanlig å se at (i min sammenheng) interessante gjenstander bare blir nevnt som et lite apropos eller i en bisetning i omtalen av det totale funn: “...nær foran vestre gavl var krukken, snellehjulet, et stykke av en ubrændt knokkel og to smaa runde, hvite sten.” (BMÅ 1913:43-45).

Ikke desto mindre, siden menneskelige ideer og tro er et legitimt felt å studere, må man til tider gjøre forsøk på å trekke slutninger fra det som er vanskelig å ha med å gjøre, om det ukjente (Meaney 1981:3). Dette er et slikt forsøk, der formålet er å undersøke muligheten for at visse gjenstander funnet i jernaldergraver ble ansett å være fylt med magisk kraft av sin samtid. Foruten det arkeologiske materialet vil skriftlige kilder samt folklore bli nyttet i arbeidet. De opplysningene som finnes her, vil sammen med det arkeologiske materialet forhåpentligvis gjøre oss i stand til å dra noen troverdige slutninger om bruken av amuletter i jernalderen. Oppgavens hovedmålsetning blir i henhold til dette:

- Å etterspore bruk av amuletter i jernalderen på Vestlandet, og om mulig å si noe mer konkret om bruken ut fra en analyse av den konteksten amulettene inngikk i.
Det vil også være av interesse å undersøke:
- Hvem som eventuelt fikk med seg amuletter i graven. Var dette forbeholdt spesielle grupper i samfunnet?
- Om det er mulig å spore endringer/kontinuitet over tid i bruken av amuletter.
- Om det er mulig ut fra det arkeologiske materialet å lokalisere forskjeller/likheter mellom geografiske områder i bruken av eventuelle amuletter.

1.2 Avgrensning og definering

Det arkeologiske materialet er graver og gravgods fra Vestlandet (Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Sunnmøre), i tidsrommet ca. 350-1000 e.Kr. Dette innbefatter gravfunn datert til siste del av yngre romertid (ca.350-400 e.Kr.)¹, folkevandringstid (ca.400-575 e.Kr.), merovingertid (ca.575-800 e.Kr.) til og med vikingtid (ca.800-1000 e.Kr.). Samtlige gravfunn som faller innenfor disse rammene vil bli gjennomgått for å avdekke gjenstander som kan ha amulettkarakter. Det geografiske området og det lange tidsrommet som vil bli behandlet, mener jeg gir muligheter til å studere et relativt stort materiale. Det gjør det mulig å belyse kontinuitet

---

¹ Gravfunn datert til siste del av yngre romertid er inkludert i denne oppgaven, da det er en utpreget kontinuitet i den materielle kulturen i siste del av romertid og tidlig folkevandringstid. Dette mener jeg gjør det naturlig å knytte denne perioden opp mot folkevandringstiden. Perioden har frembrakt noen få, men særdeles interessante gravfunn som det vil være naturlig å trekke inn og behandle i denne sammenheng (bl.a. B1792: Fløksand, B1875:Hove, B11546:Godøy og B12048:Haram).

og eventuelle endringer i amulettbruken over tid, og om det er geografiske forskjeller. Videre vil undersøkelser av gravkontekst bli en viktig del av oppgaven, da den knytter en ramme rundt funnene som forhåpentligvis kan gi ytterligere informasjon rundt bruken av amuletter i jernalderen (jfr.kapittel 6). Likeledes vil skriftlige kilder og folkløse også være et viktig grunnlag til å belyse emnet samt den historiske konteksten dette inngikk i. Disse kildene antas å kunne gi viktige ledetråder rundt gjenstandsmaterialet og dets innhold (jfr.kapittel 7).

Før jeg går videre, skal jeg kort omtale begreper som vil være sentrale for oppgaven, samt tilstøtende kategorier som i litteraturen blir brukt om hverandre og ofte feilaktig.

1.2.1 Magi

Det å skulle gi en enkel og lettfattelig definisjon på begrepet magi² er ingen lett oppgave. Dette er dels på grunn av de mange forskjellige formene magien kan opptre i. Magi kan bli utført ved hjelp av handlinger, ord, tanker, blikk eller gjenstander. Den kan tjene gode eller onde hensikter, og den kan være aktiv eller passiv. Et annet forhold som gjør presiseringen av magi problematisk, er at magi ser ut til å ha vært inkorporert i nesten alle felt av menneskelig aktivitet i forhistorien; religion, kunst, jakt, medisin, jordbruk, krig etc. På denne måten kan det være vanskelig å få overblikket samt å få trukket ut essensen av begrepet (Storms 1975:27ff).

Antropologen James Frazer (1890) var riktignok tidlig ute med en klassifisering av magi, og denne grunnleggende teorien har holdt seg i mer eller mindre modifiserte varianter helt opp til i dag. Ifølge Frazer var magi utførelse av et ritual basert på en lov om likhet (homøopatisk magi - like fremkaller like. Et eksempel på dette kan være bruken av amuletter formet som dyr, som da skulle gi eieren en del av styrken til dette dyret), og en lov om kontakt (kontagiøs magi - delen representerer helheten. Et eksempel her kan være bruken av amuletter bestående av deler av et dyr (f.eks.klo/tann), som da skulle gi eieren en del av dette dyrets positive egenskaper). Innenfor dette rammeverket er magi kategorisert videre i henholdsvis hvit magi (har samfunnets godkjenning - skal gjøre godt) og svart magi (har vanligvis ikke samfunnets godkjenning - skal gjøre vondt). Det har også vært vanlig å skille mellom lærdomsmagi (læren om universet, kjemi, medisin og astronomi etc.) og folkemagi (praktisk kunnskap om graviditet, medisin etc.). Grunnen til at jeg beskriver dette såpass inngående, er fordi jeg mener det er viktig å påpeke at

---

² Magi har ofte blitt definert som ord eller gjenstander av rituell karakter som har påvirkning på dyr og mennesker. Magi kommer av det greske ordet magos, som beskriver presteklassen i det gamle Persia. Magerne var de intellektuelle i samfunnet, og de forsket på medisin, astrologi, drømmetyding, orakeltyding, historie etc. (Storms 1975:28).

bruken av amuletter bare utgjør en liten del av det komplekse begrepet vi definerer som magi. Norrøn litteratur forteller således om mange former for magi som ble utøvd - blant annet seid (sjamanisme), besvergelses, forbannelser (verbal magi), runemagi og tankemagi (Ström 1967:221ff; Steinsland og Sørensen 1990:80ff; Indrelid 1996:195ff; Hedeager 1997:100ff).

1.2.2 Magi og religion

Det å klarlegge forholdet mellom magi og religion mener jeg også kan være med på å bidra til en bedre forståelse for hva som ligger bak begrepet magi. Hvordan en skal karakterisere forholdet mellom disse to nærliggende begrepene har vært gjenstand for diskusjon siden slutten av 1800-tallet, spesielt innenfor religionsvitenskapelige kretser (Cunningham 1999). Det som i sin tur aktualiserte denne debatten, var diskusjonen om opprinnelsen til religion generelt. En evolusjonistisk teori gikk ut på at magi kun var et forstadium til religion, som på sin side igjen var et forstadium til vitenskap (Frazer 1890). Magi ble her sett på som en primitiv form for vitenskap som bunnet i et ønske om å ville mestre naturen. Etter hvert fikk man et noe mer nyansert syn på dette stereotype bildet av magi, religion og vitenskap, da en erkjente at alle disse feltene kan forekomme side om side i samfunnet (Bell 1997:48 ff, Graf 1997:12ff). Diskusjonen ble nå fokusert på hvordan samspillet mellom disse feltene i samfunnet foregikk, og hvorfor vektleggelsen av de forskjellige feltene tilsynelatende varierte fra samfunn til samfunn. Som eksempel på dette kan jeg vise til antropologen Bronislaw Malinowski som mente at bruken av magi, religion og vitenskap var ulike måter å resonere på, som ble brukt til forskjellige formål og i forskjellige kontekster i samfunnet. Bruken av magi ble her sett på som en naturlig emosjonell reaksjon ved situasjoner der teknisk kunnskap eller dyktighet ikke kunne garantere for resultatet (Malinowski 1962:261). E.E.Evans-Pritchard på sin side mente at magiske riter ble utført sammen med tekniske og nyttepregede handlinger, og ikke i stedet for dem. Magi inngikk på denne måten i et omfattende system av fortolkning og rituell aktivitet som var fleksibelt nok til å forholde seg til et vidt spekter av hendelser, og gi potensielle forklaringer til disse (Evans-Pritchard 1965:12).

I kjølvannet av diskusjonen rundt bruken av magi, religion og vitenskap, har det blitt utarbeidet mange teoretiske definisjoner på forholdet mellom religion og magi. I henhold til dette hviler begge konseptene på en og samme grunntanke, nemlig det at magiske liksom religiøse tanker og handlinger forutsetter troen på overnaturlige sammenhenger eller makter som innvirker på menneskene og påvirker deres livssituasjon (Ström 1967:221). Forskjellen mellom magi og religion anses derimot å ligge i den psykologiske innstillingen til det overnaturlige. Mens religion ofte blir definert som troen på guddommelige vesen, der de religiøse handlingene gir seg uttrykk i

ydmykhet, dyrkelse, bønn og offer, ytrer den magiske holdningen seg i mer eller mindre bevisste forsøk fra menneskenes side å dirigere og kontrollere det overnaturlige kraftspillet (ibid:221, Graf 1997:12f). Magi blir i henhold til dette assosiert med manipulasjon og makt, og sett på som en mer teknisk metode/hjelpemiddel som blir nyttet til konkrete formål (konkrete intensjoner). Magi utøves også oftest av enkeltpersoner for enkeltpersoner, der man utløser en kraft som driver seg selv. Dette er forskjellig til religion, som tradisjonelt utføres for kollektivet, der man også til syvende og sist er avhengig av gudenes vilje for å lykkes.

Jeg vil understreke at denne forskjellen er rent teoretisk, i praksis er dette skillet ofte vanskelig å fikse da meningsinnholdet glir over i hverandre (Ström 1967:221; Stjernquist 1989:58, Graf 1997:14f, Cunningham 1999). I hvilken grad det er relevant å sette et skille mellom religion og magi er da også et hett tema innenfor religionsvitenskapen, og skulle være vel så mye, om ikke mer, relevant innenfor arkeologien, siden det arkeologiske materialets natur gjør et slikt skille vanskelig å forsvare. Funnomstendigheter og funnkategorier som resulterer i henvisning til religion eller magi, må nødvendigvis i stor grad bli ensartet og korresponderende (Poulsen 1986:170ff; Bell 1997:50). Et eksempel på dette kan være funn av torshammere i graver. I praksis viser dette seg å være så sammenvevd at et skille mellom amulett, kultobjekt og ornament kan være vanskelig å presisere (Fuglesang 1989). Samtidig føler jeg at det er på sin plass å poengtere at man nå i større grad er blitt oppmerksom på at gjenstander fungerer innenfor en helhet og kan ha flere betydningsnivå samtidig. En mulig tolkning av materialet trenger da ikke nødvendigvis å virke ekskluderende på andre tolkninger. Det blir i mange tilfeller ikke snakk om noe enten - eller, men heller et både - og. Dette er et tema som jeg for øvrig vil komme tilbake til senere i oppgaven (jfr. kap.3.2 og 7.4).

1.2.3 Amuletter

Hvilke betegnelser en i forhistorien hadde på magiske gjenstander som vi i dag betegner som amuletter, er vanskelig å avgjøre. Enkelte runeinskripsjoner som forekommer på brakteater, stein og andre hengesmykker (*f.eks. alu*) er tidligere tolket som vern/amulett (Olsen 1907; Linderholm 1918:49; Gjessing 1929:165; Grieg 1954:163; Magnus 1988:349). Men dette er diskutabelt, og andre motstridende tolkninger har fremkommet (se *f.eks. Andrén* 1991). Norrøne skriftlige kilder beretter også om magiske gjenstander som *lifsteiner* og *seierssteiner* (Christie 1837; Ringstad 1988:328), eller viser til generelle benevnelser som for eksempel *hlutr/lutr* (gjenstand). Noen samlende betegnelse på dette materialet er vanskelig å finne i kildene (hvis det overhodet eksisterte). Når det så gjelder selve betegnelsen amulett, så mener man at det er hentet fra det latinske ordet *amulētum*, eller det gammel-latinske ordet *amoletum* som betyr “vern/beskyttelse”.

Begrepet finnes brukt i klassiske skriftlige kilder, for eksempel i Plinius sin *Naturalis Historia* fra 1. århundre e.Kr. Plinius bruker dette ordet om (a) et objekt som skulle beskytte mennesker mot farer; (b) et objekt brukt i medisinsk eller profylaktisk (forebyggende) behandling; og (c) en substans brukt innen medisin. Plinius gir eksempel på amuletter som var ansett som virkningsfulle, f.eks. at det var vanlig å henge en bit av rav eller horn på nyfødte barn som beskyttelse mot trolldom og onde krefter (Budge 1961:12ff). Som en ser, sammenfaller denne beskrivelsen ikke helt med den meningen vi knytter til ordet amulett i dag. En standard definisjon på dette er at en amulett er en gjenstand som man anser fylt med magisk makt, og som på egenhånd utøver disse kreftene på vegne av eieren, for å beskytte denne og dennes eiendom mot angrep fra onde krefter (ibid 1961:13). Den tidlige definisjonen av amuletter kan indikere at begrepet hadde et videre innhold enn i dag, og at magi og amulettbruk ble sett på som en mer integrert del av samfunnslivet. Dette kan for eksempel ses i det nære forholdet mellom magi og medisin, noe som for øvrig også er lett synlig i skriftlige kilder og folkløse (Reichborn-Kjennerud 1927,1933; Meaney 1981; Torud 1995). Dette til forskjell fra dagens (vestlige) syn, hvor vi i stor grad skiller skarpt mellom disse feltene.

Et annet moment som man hurtig støter på hvis man arbeider med oppgavens tema, og som kan virke forvirrende, er den rike floraen av relativt moderne betegnelser som opptrer i litteraturen ved beskrivelse av gjenstander med magiske egenskaper (bl.a. talisman, fetisj, maskot, se Budge 1961:12ff). Denne oppdelingen finner jeg det ikke hensiktsmessig å trekke inn i oppgaven, da forskjellene mellom disse typene i henhold til materiale og innhold er minimale, og vil dessuten være svært vanskelig å skille i det arkeologiske materialet (hvis de overhodet var i bruk). Jeg vil derfor behandle dette under ett, og således i oppgaven definere en amulett som en gjenstand som man anså var fylt med magisk kraft, og som dermed hadde en vernefunksjon og undergjørende virkning ovenfor eieren og dennes omgivelser:

«A material object through whose retention there is sought the averting of some result displeasing, or the obtaining of some outcome pleasing, to the possessor of that object, and in a way which seems to be beyond natural laws as proclaimed by persons best qualified to understand them. Primarily it is the retention of the object, for the sake of its presumed antropaic, medicinal or magical virtues, which mark it as an amulet. An object which must be burnt or swallowed or consumed in any way before its action is complete is not an amulet unless, for the purpose of exerting its powers, it be preserved for at least some period as an essential feature of its operation»

(Hildeburg 1951:231).

Kapittel 2: Forskningshistorie

Det er bekjendt, at vore forfædre, ligesom de fleste andre folkeslag, især de mindre cultiverede, havde særdeles tiltro til, og derfor benyttede sig af Amuleter. Ligesom stene i den ældre, raaere tid brugtes til Gude-billeder, og bleve dyrkede som guder, saaledes benyttede ogsaa vore forfædre i oldtiden sig af steene til Amuleter.

(W.F.K.Christie 1837:52).

Tolkninger av tidligere kulturers verdensbilde og religiøse ytringer var relativt vanlige i den arkeologiske litteraturen i den første halvdel av 1900-tallet. Fra 1960-årene og en 20-30 år fremover har dette temaet derimot vært så godt som fraværende i debatten. Liv Helga Dommasnes ser denne utviklingen i lys av den generelle teoretiske utviklingen innen faget:

«Siden midten av 60-åra frem til ca. 1980 har så godt som hele den arkeologiske teoridebatten foregått innenfor et Hempeliansk univers med utledning av testimplikasjoner og testing mot observerbare størrelser, noe som alt i utgangspunktet førte til at religiøse fenomener måtte defineres ut av problemfeltet. I beste fall er de blitt marginalisert.»
(Dommasnes 1991:48).

Fra 1980 og utover har derimot dette synet på tolkning av materiell kultur gradvis endret seg. Det nye er at man igjen bygger på tradisjoner og teoriutvikling innen humanistiske fag, i motsetning til forrige periodes forbilde innen natur- og samfunnsvitenskapene. Arkeologi blir ikke lenger bare et spørsmål om generelle lover og årsaksforklaringer, men om forståelse av menneskelige referanserammer og motiver (Dommasnes 1991:49; Kaliff 1997). Arbeider som har tatt for seg magi generelt og amuleter spesielt, har da naturlig nok fulgt disse trendene, noe som er særlig synlig i f.eks. angelsaksisk forskning (se f.eks. Petrie 1914; Thorndike 1923; Bonner 1950; Meaney 1981). Når det gjelder norske arbeider som har tatt for seg dette temaet, er det vanskeligere å spore en slik entydig utvikling, dels fordi materialet er relativt begrenset, og dels fordi arbeidene ofte synes å gå på tvers av generelle samtidige forskningstrender (se f.eks. Gjessing 1929; Hagen 1953). En fornyet interesse for magi og amuleter kan derimot også spores her i landet i den senere tid, men noe omfattende materiale er dette totalt sett ikke (se f.eks. Hvoslef Krüger 1988; Magnus 1988; Ringstad 1988; Fuglesang 1989).

Når det gjelder omtalen av arbeider som behandler oppgavens tema, så vil jeg her presisere at det er kun nasjonale og internasjonale verk som trekker inn relevant arkeologisk materiale fra Norge, som vil bli belyst her. På grunn av arbeidernes art vil jeg ikke behandle dem kronologisk, men tematisk ut fra det materiale som beskrives, slik at eventuelle endringer i behandlingen og oppfatningen av dette vil kunne komme klarere frem. Gjennom den oversikten som her blir gitt, vil en også se at det er få artikler som tar opp magi og amuletter som et tema i seg selv. Langt de fleste trekker derimot dette inn som én (blant mange) tolkning(er) av en gjenstands funksjon, uten i nevneverdig grad å definere, problematisere og sette dette inn i en større sammenheng. Dette er forhold som jeg mener gjør det mer interessant å ta opp bruken av amuletter som et tema i seg selv, og prøve å gi et helhetlig bilde av fenomenet, slik at en forhåpentligvis vil kunne få en bedre innsikt i bruken av amuletter i jernalderen.

Allerede i 1837 satte W.F.K.Christie søkelyset på amuletter og amulettbruk. Hans utgangspunkt er et funn fra Moster i Hordaland, hvor det i en gravhaug på gården Rotland ble funnet en liten rund stein av basalt med gjennomhulling. Christie relaterer dette til parallelle funn fra Norge, England, Sverige og Kontinentet. Ulike funksjonelle tolkninger av disse steinene refereres (spinnehjul, brynestein, leketøy, fiskesøkke etc.) og forkastes ut fra gjenstandenes beskaffenhet (råmateriale, bearbeiding, vekt og diameter på gjennomhulling). Som en konklusjon hevder Christie at dette må være snakk om amuletter. Ved å henvise til sagamateriale, lovtekster og andre skriftlige kilder der amuletter og bruken av dette figurerer, prøver han å underbygge denne teorien. Ut fra det samme materialet prøver han så å skille ut flere mulige amulettkategorier i det arkeologiske materialet, blant annet gudebilder, gullringer, spesielle hengesmykker, gullgubber og brakteater (Christie 1837).

Et annet arbeide som eksplisitt tar for seg amuletter som et eget tema, er Sigurd Griegs artikkel *Amuletter og gudebilder* fra 1954. Her forsøker Grieg å skille ut mulige amuletter i det arkeologiske materialet fra folkevandringstid og vikingtid. Han viser til parallelle funn fra nyere tid og bruker skriftlige kilder som norrøne sagaer, kristenrettene og landskapslovene for å kunne påvise mulige amuletter i det forhistoriske materialet. Nyere tids beretninger og folkløse omkring magi og amuletter blir også sterkt vektlagt. Når det gjelder funn fra folkevandringstid, så fokuserer han på gullbrakteatene. Grieg støtter seg her til Gjessing sine tolkninger (se nedenfor), og ut fra brakteatens opprinnelse, motiv og runeinnskifter anser han dette som sikre amuletter. Videre blir de såkalte «gullgubbene» ansett å være amuletter ut fra henvisning til sagamateriale og parallelle funn fra nyere tid. Fra vikingtid er det spesielt

torshammere, rundskulpturer av rav og jet, små gude- og dyrefigurer som blir ansett å være amuletter. Også en del hengesmykker fra vikingtid mener Grieg er amuletter, bl.a. maskeformede, «brakteatlignende» og ormformede smykker (Grieg 1954:184 ff). Grieg gir også en oversikt over den videre bruken av amuletter fra jernalder og opp gjennom middelalderen, og viser hvordan dette utvikler seg med tanke på motiv og bruksområder. Et annet verk det ville være naturlig å referere til i denne sammenhengen, er Signe Horn Fuglesangs artikkel: *Viking and medieval amulets in Scandinavia* fra 1989. I dette arbeidet blir det gitt et kritisk overblikk over forskjellige gjenstandstyper som i mange tidligere artikler er blitt postulert brukt som amuletter i vikingtid og middelalder. På bakgrunn av dette blir gjenstandstyper som perler av rav, jet og bergkrystall, gullgubber og dyrefigurer i all hovedsak ikke ansett å være amuletter (ibid:26). Derimot anser hun miniatyrer av våpen og redskap, torshammere, votivringer og hengekors å være amuletter. Materialets egenart (dårlig bevaring/ikke representativt), ukritisk bruk av sene skriftlige kilder i arbeidet, samt den usikkerhet som fremkommer på grunn av vanskeligheter med å skille amuletter fra for eksempel smykker og kultobjekt, diskvalifiserer da ifølge Fuglesang mange av de tidligere arbeidene rundt amuletter og amulettbruk (Fuglesang 1989:15,26). Den mest markante forskjellen mellom tidligere forskere som Christie - og forsåvidt også Grieg - og senere arbeider som Fuglesang er en representant for, er at Fuglesang har en langt mer kritisk holdning. Dette omfatter både gjenstandsmaterialets karakter, men særlig bakgrunnen for tolkningene.

De øvrige forskerne som har trukket frem amuletter og amulettbruk, har ofte gjort det ut fra funn av enkeltgjenstander eller enkelte gjenstandskategorier. Haakon Shetelig's artikkel *En miniatyrøks av bronse fra vikingtiden* (1911) tar således utgangspunkt i en vikingtids kvinnegrav fra Svingesæter, Stryn i Nordfjord, som han selv undersøkte i 1910 (jfr. appendiks 5/i). Her ble det, som tittelen indikerer, funnet en miniatyrøks av bronse, 7,5 cm lang og formet som en etterligning av en alminnelig økseform i vikingtiden (lik R561). Øksen blir i artikkelen sett i lys av parallelle funn både innlands og utenlands, og ulike tolkninger av gjenstandenes funksjon blir gjennomgått (leketøy, amulett eller redskap). Shetelig avviser i første omgang at dette er amuletter/leketøy ut fra plassering i grav (funnet i beltehode sammen med andre redskaper) og alder på individ, og mener heller det er snakk om et funksjonelt redskap. For å underbygge dette synet trekker han frem eksempel fra nyere tid, der miniatyrøkser blant annet er blitt brukt som håndarbeidsredskap og bestikk (sukkerøkser). Men senere reserverer Shetelig seg mot de ovennevnte resultater, idet det er flere forhold som kan indikere at miniatyrøkserne har hatt en funksjon som magiske gjenstander/amuletter. Det

er ikke funnet slitemerker på noen av de forhistoriske miniatyrøksene, slik man kan se på de moderne øksene, og samtidig er flere av øksene funnet sammen med andre spesielle gjenstander som kan støtte et slikt syn. I graven fra Svingesæter lå det blant annet et spinnehjul av bly samt to skiveformede perler(?) av perlemor (skåret ut av et stykke skjell) sammen med øksen (Shetelig 1911:29f).

Etter funnet av et lite stykke bearbeidet kleberstein med runeinnskrift og gjennomhulling på Utgård, For i Nordtrøndelag i 1917, kom Th.Petersen og Magnus Olsen frem til at dette måtte være snakk om en amulett. Denne merkelige gjenstanden mente Petersen, ut fra form og tyngde, ikke kunne klassifiseres som et redskap. Han trakk derimot frem to momenter som han mente talte for at dette var en magisk gjenstand; avskavning og innrissede runer. Ved nærmere søk i museumssamlingene etter andre kleberfunn som kunne kaste lys over dette funnet, kom han over en annen gjenstand funnet i Sør-Trøndelag. Dette er en 7,4 cm lang fallosformet kleberstein med anhengshull. Dette mener også Petersen er en amulett ut fra form og avskavning. (Petersen og Olsen 1919:6 ff.). Med utgangspunkt i skriftlige kilder og folklore knytter han avskaving og magisk anvendelse av det avskavede pulver opp mot medisinsk bruk. Gjenstandene hadde magisk makt, og ved å innta deler av dette kunne dyr og mennesker heles/opprettholde helsa. Runeinnskriften på klebersteinen blir også tatt til inntekt for at dette er en amulett. Liknende innskrifter finner Magnus Olsen på gullbrakteater, og han hevder derfor at runene på klebersteinen hadde magisk karakter. De skulle påkalle guder og gi eieren vern.

De skandinaviske gullbrakteatene er for øvrig en klassisk gjenstandsgruppe, som generasjoner av arkeologer har studert, og som det vil være naturlig å referere til i min sammenheng. Interessen for gullbrakteatene har hovedsakelig kretset rundt spørsmålene om gjenstandenes datering, motiver og runeinnskrifter. Gjenstandenes funksjon derimot, har ikke i vesentlig grad vært viet noen større oppmerksomhet. Ofte er det bare i korte ordelag nevnt at brakteatene kan ha vært brukt som smykker eller amuletter, med mer eller mindre magisk betydning (se f.eks. Mackeprang 1952; Malmer 1963:167ff; Bakka 1973:54, 1981; Hauck 1985:6). Et arbeide som jeg derimot finner det naturlig å skille ut og behandle nærmere, er Gutorm Gjessing sin artikkel *De Norske gullbrakteatene* fra 1929. Her går Gjessing nettopp gjennom ulike tolkninger av brakteatenes funksjoner og konkluderer med at deres hovedfunksjon var å finne innenfor den magiske sfære. Dette på grunn av brakteatenes karakter der motiv, råmateriale og runeinnskrifter spiller inn (Gjessing 1929:163 ff.). Videre blir også brakteatenes arkeologiske kontekst (spesielt gravfunn) trukket inn i analysen, og

brakteatenes plassering i graven samt kjønnstilhørighet blir gjenstand for undersøkelse. Brakteatenes overlappende funksjoner som hengesmykke eller statusmarkør mener da Gjessing ikke overskygger det faktum at brakteatenes viktigste misjon har vært som amuletter (ibid:165). Videre i analysen bruker han brakteatenes utbredelse, motiv, norrøne skriftlige kilder og analyser av runeinnskrifter for å kunne sette brakteatene inn i en større sammenheng, og i forhold til den historiske konteksten de virket i. Når dette er sagt, så føler jeg at det også er viktig å bemerke at det fra senere år er flere arbeider som eksplisitt har tatt opp og problematisert gullbrakteatenes funksjon i jernalderen (se f.eks. Andrén 1991 og Axboe 1991). Dette er et arbeider som for øvrig vil bli trukket inn og nærmere behandlet senere i oppgaven (jfr. kapittel 7.4).

Et annet arbeide det ville være naturlig å trekke inn her, er Birgit Heyerdahl-Larsen sin artikkel *Gnostiske amulettgjemmer i skatten fra Hon* (1981). Her tar Heyerdahl-Larsen for seg flere spesielle gjenstander fra dette kjente skattefunnet fra Øvre Eiker i Buskerud. Skatten, nedlagt midt på 800-tallet, inneholdt frankiske, romerske, bysantiske, arabiske og engelske mynter, samt en mengde andre gullsmykker som de fleste forskere i dag er enige om er av 800-talls frankisk opprinnelse. Noen gjenstander har imidlertid nordisk preg, mens andre synes å stamme fra antikkens verden (Heyerdahl-Larsen 1981:94). Det som derimot er hovedtemaet for artikkelen, er funnet av to gullsylindere med opphengningshemper, som forfatteren etter sammenligning med annet komparativt arkeologisk materiale samt klassiske skriftlige kilder konkluderer med er romerske amulettgjemmer fra ca. 2.-3. århundre e.Kr.(ibid:100). Flere andre gjenstander fra dette funnet blir også tolket som mulige amuletter, deriblant to antikke karneolgemmer med innfatning, et bysantisk relikviegjemme, en oppkveilet slange av gull og flere hengesmykker (bl.a. silformede).

En annen gjenstandsgruppe som hyppig er trukket inn i diskusjonen når det har vært snakk om mulige amuletter, er gjenstander av rav og jet. Haakon Shetelig behandler i en artikkel fra 1944 smykker av jet i norske vikingtids funn. Han gir her en beskrivelse av jet som råstoff, dets opprinnelse (Yorkshire) og egenskaper (brennbart/elektrisk). Shetelig henviser videre til angelsaksiske og klassiske skriftlige kilder som omtaler jet som et råstoff med vernende egenskaper (bl.a. Beda og Plinius). Jet (også kalt sort rav) og gult rav tilla man magiske egenskaper, og disse var også meget skattet som smykkeråstoff i oldtiden (Shetelig 1944:3). Funn av jet dukker opp på Vestlandet i vikingtid og Shetelig bruker dette materialet for å vise forbindelsen mellom De britiske øyer og steder i Norge på denne tiden. Når det gjelder gjenstandenes funksjon, så mener Shetelig at det ut fra smykkenes spesielle utforming og

råstoffets egenart var sannsynlig at disse ble brukt som amuletter (ibid:13,18). Som ytterligere indisier på dette henviser han til konkrete funn, bl.a. et gravfunn fra Nedre Vold, Tønjum i Lærdal. Her ble det blant annet funnet en dyrefigur av jet som Shetelig ut fra slitasjemerker mener må ha blitt oppbevart i en pung.

Videre ble det under Charlotte Blindheims utgravninger på Kaupang i 1959, funnet et lite stykke rav skåret ut som en kvinnefigur i restene av en stor hustuft. I gravesjaktene her ble det likeledes funnet ravavfall og et enkelt stykke, som må reknes som halvfabrikat. Gjenstanden blir sammenliknet med rundskulpturer av jet og rav samt menneskeformede ravstykker funnet i Norge. Likeledes blir dette sett i sammenheng med det store antall ravfigurer og halvfabrikata som er funnet i Svartjorden ved Birka, tilknytningen til de såkalte «gullgubbene», samt små kvinnefigurer av sølv funnet i gravfunn fra bl.a. Birka, Tuna og Sibbe (Blindheim 1959:82ff). På grunnlag av gjenstandenes arkeologiske kontekst, form/motiv og råstoff, trekker Blindheim den konklusjonen at disse gjenstandene muligens kan ha vært brukt som fruktbarhetsamuletter (ibid:90).

Anders Hagens avhandling fra 1953 om gårdsanlegget Sostelid i Åseral omhandler også stoff som er interessant for denne oppgaven. En tykknakket steinøks av svensk-norsk stridsøkskultur type A2 ble funnet i en branngrav i en eldre jernalders røys. En tilsvarende øks ble funnet nedlagt i en steinlegging tolket som en kultplass av Hagen. Ved tolkning av dette så anvender Hagen den direkte historiske metode og henviser til det førindustrielle bondesamfunnets forestillinger om dette. Hagen setter de mange opplysningene om steinøkser som verneamuletter og kultobjekt i sammenheng med sine funn og ser denne folketroen som en siste rest av en tradisjon som har røtter tilbake til forhistorisk tid (Hagen 1953:46 ff).

I artikkelen *Materielt som åndelig i pakt med tida* (1988) spinner Bjørn Myhre videre på Hagen sin avhandling, og trekker inn andre funn av steinalderartefakter i jernalderkontekster. Sterkt oppsummert kan man si at dette dreier seg om bruken av eldre gjenstander i en yngre kontekst, klart intensjonelt plassert, for beskyttelse og fruktbarhet (Myhre 1988).

I denne sammenhengen vil det også være relevant å trekke inn Bjørn Ringstads artikkel: *Stein brukt som amuletter i forhistorisk tid- et eksempel fra Kvåle i Sogndal* fra 1988. Med utgangspunkt i et folkevandringstids gravfunn herfra, gir Ringstad en beskrivelse av en del gjenstander som han mener muligens ble brukt som amuletter i forhistorisk tid. I en avdelt del av denne kvinnegraven fant man flere gjenstander av «mystisk» karakter: bl.a. en steinøks av diabas, bergkrystall, små eggformede steiner av kvarts/kvartsitt, flint, glimmer, ansiktsmasker av sølv etc. Ringstad ser nærmere på enkelte av gjenstandene fra graven og relaterer dette til parallelle arkeologiske funn i Norge og resten av Skandinavia, samtidig som det blir referert

til norrøne saga- og lovtekster som kan kaste lys over materialet. Forfatteren trekker også inn folkelige tradisjoner som knytter seg til enkelte av disse gjenstandene og poengterer at dette kan være en verdifull kilde til kunnskap og gi oss en pekepinn på det mangfold av tanker og forestillinger som ligger bak bruken av amuletter i forhistorisk tid (Ringstad 1988:339). Videre blir gjenstandenes funnkontekst (graver) også viktig for Ringstad, idet de kan gi utfyllende opplysninger om bruken av amuletter i forhistorien. Sammenlikning og tolkninger av graver funnet i Skandinavia, på Kontinentet og De britiske øyer med liknende innhold som Kvålegraven blir gjennomført i lys av dette (ibid:337).

Gjennom denne korte presentasjonen ser en at det er enkelte arbeider som skiller seg ut ved i tillegg til å fokusere på gjenstandene, også legger vekt på å trekke inn bruken av skriftlige kilder, folklore og spesielt gjenstandenes funnkontekst, for derigjennom prøve å belyse den arkeologisk og historisk konteksten som gjenstandene har opptrådt i. Hvilke gjenstander som kunne reknes som amuletter og hva som lå bak bruken av disse, var noen moment som aktualiserte en slik vinkling av arbeidene (bla. Shetelig 1911; Gjessing 1929; Myhre 1988; Ringstad 1988). Dette til forskjell fra mer tradisjonelle arbeider, nasjonalt og internasjonalt, der en i større grad har fokusert på gjenstandsmaterialet i seg selv, og prøvd å utlede tolkninger på grunnlag av dette, ofte ledsaget av en utstrakt bruk av skriftlige kilder (bl.a. Christie 1937; Thorndike 1923; Bonner 1950; Grattan 1952). Samtidig har Fuglesang (1989) berettiget påpekt mangler ved den forskningen som har blitt foretatt rundt magi og amulettbruk, og denne kritikken kan da nesten uten unntak brukes som et ankepunkt mot de arbeidene som er behandlet i denne oversikten. Manglende problematisering rundt gjenstandsmaterialets representativitet, ukritisk bruk av skriftlige kilder og manglende problematisering rundt hvordan en skal skille mellom amuletter, ornament (smykker) og kultobjekt i det arkeologiske materialet, er forhold som karakteriserer mye av det arbeidet som er gjort.

Kapittel 3: Teoretiske perspektiv

3.1 Det magisk-religiøse og samfunnet

Om en bekjenner seg til moderne vestlig rasjonalitet virker det ulogisk at en kan påvirke sine omgivelser ved hjelp av magi og religiøs overbevisning. En teknisk og materialistisk beskrivelse av tilværelsen har gjennom 1900-tallet i større grad tatt over etter det religiøse verdensbildet. Dette skyldes blant annet naturvitenskapens og teknikkens store fremskritt her gjennom det siste hundreåret. Naturvitenskapelige og medisinske autoriteter har i stor utstrekning erstattet religionens plass som normgiver, og prestenes rolle har i høy grad blitt overtatt av leger, ingeniører og økonomer som beskriver virkeligheten for oss. Religionsforskeren Mircea Eliade ser dette som en viktig forskjell på det moderne vestlige samfunnet kontra det førindustrielle. Han hevder at mennesker i pre-industrielle samfunn er farget av at de lever i en hellig verden, der de har del i en kosmisk sakralitet som manifesterte seg både i dyre- og planteverden. Religionen har da som fremste funksjon å tolke og forklare tilværelsen. Mennesket i det moderne samfunnet derimot lever i en desakralisert verden der naturvitenskap og lovmessigheter i stor grad tjener som forklaringsmodeller og rettesnorer (Eliade 1969:10,89,116).

Denne tekniske og materialistiske mentaliteten ser ut til å ha farget mye av etterkrigstidens arkeologiske forskning og da spesielt «ny-arkeologiens» tolkninger: Målet var å gi en så funksjonell og rasjonell forklaring som mulig på hver gjenstand og hvert nytt fenomen som fremkom, der hovedvekten ble lagt på at arkeologien skulle produsere eksakt, objektiv og testbar kunnskap. Kultur ble redusert til et praktisk og økonomisk verktøy som skulle sikre et samfunns tilpasning til sine naturomgivelser. En nedtoning av den kulturelle betydningen av magi, religion og religiøse organisasjoner i samfunnsutviklingen må sees som en naturlig følge av dette synet. Liv Helga Dommasnes hevder dessuten at det innen prosessuell forskning i stor grad har blitt oppfattet som en primitivisering av fortiden å tillegge dens mennesker «irrasjonelle» motiver. Dermed mener hun at en har falt for fristelsen å tillegge andre samme materialistiske rasjonalitet som en selv har, i den overbevisning at ens egen rasjonalitet er den eneste mulige (Dommasnes 1991:50). Så kan en spørre seg hva det egentlig innebærer å handle rasjonelt. Vår oppdeling av handlinger som rasjonelle eller irrasjonelle mener religionsarkeologen Anders Kaliff for en stor del kan sees på som en avspeiling av vår ideologiske basis, dvs. at enhver tolkning og vurdering av denne som rasjonell eller irrasjonell er utpreget subjektiv. Videre ser han på denne oppdelingen i stor grad som kulturelt betinget,

og at dette kan iaktaes på flere nivåer. Det fremtrer både ved studiet av samtidige og historiske samfunn. Det gjelder også så vel studier av fremmede kulturer som ved betraktninger av personer eller grupper innenfor vår egen kultur som har en avvikende tro/basis. Som et eksempel på dette trekker han frem bruken av amuletter blant taxisjåfører i katolske og buddistiske land. Denne type handling vil ut fra vårt vestlige syn lett karakteriseres som irrasjonell. For sjåføren derimot er dette et like selvklart og rasjonelt beskyttelsesmiddel som det å bruke sikkerhetsbelte i vår del av verden (Kaliff 1992:28).

Prosessuell teori står i kontrast til dagens fremherskende syn på religion/magi og samfunn innenfor religionsvitenskap og arkeologi. Ifølge dette synet er man tilbøyelig til å betrakte de religiøse forestillingene i et ikke-sekularisert samfunn som en primær del av livet og ikke som et kulturelt biprodukt av dette. Det magisk-religiøse blir sett på som integrert med de øvrige samfunnsaspektene, noe som resulterer i en «oppjustering» av religionens og magiens kulturelle betydning i samfunnsutviklingen (Wach 1988:23, Steinsland og Sørensen 1990:21):

«Naturligtvis är det med detta inte sagt att religionen som kulturellt fenomen skulle stå fri från påverkan från sociala, ekonomiska och geografiska förhållanden. Det är dock fel att reducera den till en sekundärprodukt av andra kulturella fenomen. Inflytande från andra aspekter av det mänskliga livet utövar påverkan på och har inflytande på religionen och utvecklingen sker genom en komplex samverkan » (Kaliff 1997:13).

Den sekulariseringsprosessen som kjennetegner den moderne vestlige verden ser ut til å ha gått særlig langt i skandinaviske land, og vår måte å forholde oss til våre omgivelser gjør oss nesten unike i historisk sammenheng. Vi behøver bare å forflytte oss til Polen eller Irland for å kunne oppdage at religionen fortsatt spiller en viktig rolle for mennesker både i politikk og i samfunnsliv. Og selv i vårt eget moderne sekulariserte samfunn finner vi spor etter hvor sentral religion og magi må ha vært i vår kulturskapende virksomhet, da mye av vår samfunnsmessige virksomhet og planlegging den dag i dag styres etter mer eller mindre bevisste forskrifter innen religion og myte. Jeg finner derfor dette post-prosessuelle synet på forholdet mellom magi/religion og samfunn fornuftig, og det er innenfor dette rammeverket jeg vil operere ved videre behandling av materialet i denne oppgaven.

3.2 Tolking av materiell kultur

Som jeg tidligere har kommet inn på, så gav ikke prosessuell arkeologi med hovedvekt på eksplisitt vitenskapelige prosedyrer og økologisk-funksjonalistisk syn på kultur og kulturelle prosesser store rom for tolkninger av magisk-religiøs natur. Siden tidlig på 1980-tallet er det derimot rettet sterk kritikk mot dette teoretiske grunnsynet, og alternativet som presenteres har sin basis i tradisjoner og teoriutvikling innenfor humanistiske fag. Sentralt i denne kritikken av prosessuell teori står Ian Hodder. Han stiller seg kritisk til blant annet den prosessuelle arkeologiens funksjonalistiske syn på materiell kultur, og dens oppfatning om at det arkeologiske materialet kan betraktes som en direkte gjenspeiling av menneskelig atferd. Hodder insisterte på at mens materiell kultur nok er meningsbærende, er den kun en indirekte avspeiling av samfunnet. Betydningen den tillegges er da et resultat av menneskelige verdensbilder og verdssystem (Hodder 1986; Dommasnes 1991:48 ff; Olsen 1997:57 ff). I kontrast til «ny-arkeologien» vektlegger post-prosessuell retning i langt større grad de symbolske og kommunikative aspekt ved materiell kultur. Dette strider også mot «ny-arkeologiens» skille mellom praktiske gjenstander (funksjon) på den ene siden og symbolske gjenstander (stil) på den andre. Det spesielle med materiell kultur er da ifølge post-prosessuell retning nettopp at den i tillegg til å ha en praktisk, funksjonell side, også kan ha en symbolsk funksjon, og at den kan kommunisere noe. I følge Roland Barthes preges da materiell kultur nettopp av denne vekselvirkningen mellom primære og sekundære lag av betydning. På grunn av den materielle kultur sitt «funksjonelle alibi» kan den argumentere både virkningsfullt og på en lite påtrengende måte (Barthes 1985).

Som et eksempel på denne trenden innenfor arkeologisk forskning kan en vise til den økende fokuseringen på den aktive rollen som materiell kultur kan spille innen sosiale sammenhenger. Dette retter seg i stor grad mot gjenstandenes virke **innad** i samfunnet som kommunikator etc. I denne analysen vil jeg derimot fokusere på gjenstander som i større grad fungerer i forhold til en religiøs kontekst og som dermed vender seg **ut** av samfunnet. Med det mener jeg at aktiviteten retter seg mot de makter og krefter som virker bestemmende for menneskers liv og virke, og som en vil prøve å påvirke for å kunne sikre ens eksistens.

En konsekvens av at materiell kultur betraktes som meningsbærende er at det blir mulig å trekke paralleller mellom materiell kultur og språk. Til grunn for dette ligger det at på samme måte som de ulike delene av en tekst får mening ut fra teksten som helhet, og ut fra den sammenheng teksten og forfatteren inngikk i, får de ulike delene av et arkeologisk materiale

mening gjennom den arkeologiske og historiske konteksten de inngår i. Forbindelsen mellom tekstens helhet og dens deler er her det sentrale (Hodder 1986). Som i språkvitenskapen forsøker man her å forstå materiell kultur som et sett konvensjoner der mening produseres gjennom ulikheter og relasjoner, med samme underliggende struktur/grammatikk som styrer eller regulerer de konkrete observerbare fenomen. Nødvendigheten av å ha innblikk i de underliggende strukturer i det samfunnet man studerer betones da også sterkt av post-prosessuelle arkeologer (Hodder 1986; Shanks & Tilley 1987).

En annen følge for oppfatningen av materiell kultur som meningsbærende blir for arkeologen at tolkninger av materielle levninger ikke foregår løsrevet, men alltid i kontekst. Hva man så skal legge i begrepet kontekst er også et spørsmål om tolkning. Det gjelder i dette tilfellet ikke bare den umiddelbare funnkonteksten, men selve horisonten tolkningen gjøres innenfor, dvs. den spesifikke, historiske konteksten blir meningsbærende og ramme for tolkningene. Hodder hevder at all forståelse er avhengig av historisk og kulturell kontekst, og at arkeologien dermed ligger nærmere historie enn noen annen disiplin (Hodder 1986; Olsen 1997:102 ff.):

«Arkeologi blir ikke lenger bare et spørsmål om generelle lover og årsaksforklaringer, men om forståelse av menneskelige referanserammer, motiver og beveggrunner.»

(Dommasnes 1991:49).

Ian Hodders tilnærming ligger nært opp til den prosedyren for fortolkning som ble fremsatt innenfor hermeneutikken i tysk filosofi og historieforskning. Begrepet hermeneutikk er etymologisk tilknyttet budbringeren Hermes i gresk mytologi, og betyr fortolkning eller forståelse. Det spørsmålet hermeneutikken stiller, er ikke så mye hva vi forstår, men hvordan vi forstår. Med andre ord, hvilke betingelser er det som setter oss i stand til å forstå noe fremmed, noe annerledes. Filosofen og språkforskeren Friedrich Schleiermacher (1768-1834) regnes som grunnleggeren av den moderne hermeneutikk. Denne hermeneutikken forsøker å komme frem til en korrekt metode for forståelsen av fortidige tekster. En slik forståelse kunne ifølge Schleiermacher bare skje dersom fortolkeren forsøkte å forstå teksten ut fra den konteksten forfatteren inngikk i (Olsen 1997:105). I lys av dette hevdet den tyske historikeren Gustaf Droysen at den eneste tilnærmingen til fortiden og historien er den hermeneutiske, hvor man relaterer helheten og dens deler til hverandre. De ulike historiske epoker utgjør meningsfulle helheter hvor delene er uløselig forbundet. Med andre ord har forståelsen form av en hermeneutisk sirkel (ibid:106). Men vi har i dag bare fragmenter igjen av denne

historiske helheten, og dette gjør våre tolkninger av materialet usikre. Ifølge Hodder blir da løsningen å kjenne sine data så godt som overhode mulig, og gradvis tilpasse teori og hypoteser til data gjennom en prøve- og feile metode der ulike **relevante** sammenhenger blir prøvd ut. Hva som er relevante sammenhenger, refererer da til de forhold som jeg mener det er nødvendig å undersøke for å kunne belyse et objekts mening og bruk. I oppgaven vil jeg i tillegg til den arkeologiske konteksten i stor grad prøve å belyse den historiske konteksten funnene inngikk i gjennom bruk av skriftlige kilder og folkløse for å kunne gi en mest mulig helhetlig belysning av samfunnet og bruken av magi.

3.3 Samfunnet

Når en skal beskrive forholdene i jernalderen i Norge, kan det se ut som vi på sikrere grunn enn for eldre perioder av forhistorien. Det viktigste er at det arkeologiske materialet i seg selv blir rikholdig og allsidig, og at vi i tillegg kan supplere med historiske kilder, stedsnavn og runeinnskrifter. Fra siste del av romertid og fra folkevandringstid er det bevart hele gårdsanlegg med hus, tun, åkrer og gjerder, og bosetningsforhold og levemåte kan rekonstrueres langt bedre enn for tidligere tider. De mange og ulikeartede gjenstandene fra hus, graver, boplasser og myrer forteller således om menneskenes dagligliv og levemåte på en langt fyldigere måte enn for eldre perioder (Magnus og Myhre 1986:248). Økningen i funnmengden skyldes for en stor del at folketallet har økt betraktelig. I Trøndelag og på Vestlandet nord for Jæren utvides de bebygde områdene i perioden mellom 300 og 550 e. Kr, og det skjer på mange måter en ensartet utvikling i disse landsdelene. Funnene fra eldre romertid kommer fra et fåtall storgårder i de beste jordbruksbygdene. I løpet av folkevandringstiden er den beste jorda i bygdene ryddet, og folk har også slått seg ned på egnede steder på øyene ut mot havet og i fjelldalene (Magnus og Myhre 1986:275).

Den grunnleggende bosetningsenheten her til lands i jernalderen var gården. Den var levebrødet og livsgrunnlaget. Den bestod av permanente bygninger for folk og fe, normalt samlet innenfor en inngjerdet eller på annen måte avgrenset innmark, der dyrkingsjorda lå. Utmarken med beiter, skog og andre ressurser hadde derimot en vagere avgrensning (Helle1991:23; Lillehammer 1995:172). Når det gjelder erverv, var det åkerbruk, fehold, og fiske, som oftest i kombinasjon, som sysselsatte de aller fleste. Og det ble drevet fangst, både på sjø og land (Indreid 1996:146). En vanlig oppfatning har vært at gården var bosteder for patriarkalske storfamilier (Hagen 1953). En slik ættegruppe var ikke bare en økonomisk og sosial enhet, den var også religiøst bundet sammen gjennom fedrekult og den var et grunnleggende element i det som fantes av mer omfattende samfunnsorganisasjon (Gunn

1992:13). I dag er det satt spørsmålstegn ved denne oppfatningen. Den gjennomsnittlige levealderen den gang var neppe så høy at den kunne gi særlig rom for vertikalt sammenbundne storfamilier med to eller flere voksne generasjoner (Benedictow 1996). Behovet for arbeidskraft til den ekstensive driften som hadde utgangspunkt i de større jordbruksboplassene, kunne derfor vanskelig oppfylles av rene slektskollektiver. Det ligger nær å regne med en god del undergitte gårdsfolk, og dermed en mindre egalitær sosial struktur enn hypotesen om storfamilier innebærer. Dette synet støttes også av nyere arkeologiske funn (Indrelid 1996:131). Stedsnavn og arkeologisk materiale tyder på at bygder, der det bodde medlemmer av flere ætter på gårdene, kunne utgjøre samfunnsenheter med felles organisasjon for religiøs kultus, rettslige anliggender og vern mot fiender. Og det ser ut til at det til dels også var utviklet slik organisasjon for større regioner. I slike territorier trengtes mer enn ættebånd for å knytte folk sammen. Atskillig taler for at organiseringen jevnt over var avhengig av et klarere lederskap. Romertidens, folkevandringstidens og merovingertidens samfunnsstruktur har tradisjonelt vært beskrevet som en mellomting mellom stammesamfunn og kongedømme, en samfunnsstruktur som gjerne har gått under betegnelsen «stammeforbund» (Näsman 1998:23). Denne samfunnsstrukturen er oppfattet som svært ustabil og løs i oppbyggingen og var gjerne bygget opp rundt mektige og karismatiske personer - jfr. Steuers Personenverbandstaat (Steuer 1989:100ff). Det er antatt at denne ustabile samfunnsstrukturen var avhengig av opprettelsen (og eksistensen) av ulike allianseforhold for å kunne eksistere (Arrhenius 1995:85).

Folkevandringstiden var for Sør- og Vestlandet en rik blomstringstid, om en skal dømme etter det arkeologiske materialet. Bosetningen var i stor ekspansjon. Nye gårder ble tatt opp og kom i drift. Bygdene var i ferd med å vokse frem. Storbønder svinget seg opp til lokale ledere, og produksjonsoverskuddet ble omsatt til handel og gavebytte (Indrelid 1996:137ff). Mellom 550 og 600 e.Kr. er det mange ting som kan tyde på at det var nedgangstider som satte inn. De rike gravfunnene stopper brått, hustuffer fra 600- og 700-tallet er det få av og mange hus har blitt fraflyttet midt på 500-tallet. Pollenanalytiske undersøkelser viser også at landskapet ikke lenger ble utnyttet i samme grad som tidligere (Magnus og Myhre 1986:401; Gunnes 1992:17; Indrelid 1996:137). Inntrykket av nedgangstider på 600-tallet er sterkest på Sør- og Vestlandet. Flere årsaker til denne nedgangen har blitt postulert bl.a. urolige tider/krig epidemier (den justitianske pest), klimaendring eller omlegging av handelsveier. Det er ikke mulig å peke på en enkel årsak til funnmangelen på 600- og første del av 700-tallet. Vi er heller ikke i stand til å bedømme omfanget av nedgangstidene. Men at en dyptgripende endringer har skjedd ved overgangen mellom eldre og yngre jernalder, er det liten grunn til å

tvile på. Dette ser en også på andre områder, blant annet ved endrede gravskikker, endring i smykke, våpen og stiltradisjoner samt stans i keramikkproduksjonen (Magnus og Myhre 1986:396ff; Indreliid 1996:138).

Fra ca. år 700 kan det atter spores en oppgangstid på Vestlandet. Gravfunnene blir flere, og etter hvert også rikere. Enkelte smykker vitner tydelig om kontakt med Trøndelag og Nord-Norge, mens andre har paralleller i Danmark og på kontinentet. Våpenutstyret utvikler seg også i takt med de allmenngermanske moter og kampteknikker. Kommunikasjonen langs kysten og over havet mot Danmark har tydeligvis tatt seg opp igjen, og Vest-Norge blir etter hvert en del av en mer ensartet skandinavisk kultur. Med vikingtiden skyter bosetningsekspansjonen atter fart, og gravfunnene øker både i tall og utbredelse (Indreliid 1996:138f; Myhre 1986:408ff). En ekspansjon utad gjennom handel, plyndringstokter samt etter hvert fast bosetning ute, førte til at Norden for alvor åpnet seg mot Europa i vikingtiden, og nye impulser tok til å gjøre seg gjeldende, og førte etter hvert til en bred kulturell nyorientering. Kristne impulser tok til å sive inn, en opprettet markeds plasser og en begynnende fremvekst av byer kan spores mot slutten av vikingtiden (Magnus og Myhre 1986:442ff; Gunnes 1992:319ff). Vikingtidens ekspansjon har krevd organisering, og nye impulser/rikdom har ført til at stormenn hadde større økonomisk og militær evne til å gjøre seg gjeldende hjemme. Nordboene ute lærte å kjenne mer utviklede mønstre for politisk organisasjon under fyrstelig ledelse. Blant annet erfarte de hvilken rolle byknutepunkter kunne spille i den forbindelse. I løpet av vikingtiden ser en begynnelsen på en langvarig rikssamlingsprosess, der flere av de tidlige norske rikskongene bygde sin makt på vikingerfaring og vikingrikdom (Helle 1991:27ff).

På grunnlag av det kildematerialet vi har fra eldre jernalder er det vanskelig å trenge inn i folks forestillingsverden - deres tanker om liv og død og deres forhold til religion og krefter utenfor dem selv. Det er ikke stort en får vite om kult og kultiske handlinger før vikingtiden, men både arkeologiske funn og spor i klassisk litteratur tyder på at offer til guddommer, ikke minst i forbindelse med vann, kilder og myrer, har vært viktige deler av kulten (Fabech 1991:284; Lillehammer 1995:174; Indreliid 1996:188). Caesar skrev omkring midten av første århundre f.Kr. at germanerne bare dyrket naturguddommer, blant dem solen, månen og ilden. Men det bildet Tacitus gir vel 150 år senere, er et annet og mer nyansert. Han forteller om germanernes menneskeofringer i hellige lunder til guden Wodan (Odin), og om dyreoffer til gudene Tor og Ty. Men mest berømt er hans beretning om dyrkelsen av en kvinnelig fruktbarhetsgud kalt Nerthus, som Tacitus gav tilnavnet «Moder jord». Hun hadde en vogn

som stod i en hellig lund på en øy i havet når den ikke var i bruk. Til visse av året ble hun kjørt omkring i denne vognen av en «prest». Da var det fred og ro, ingen krig, og våpnene hvilte. Etterpå ble hun ført tilbake til lunden. Vognen og gudinnen selv ble vasket i en bortgjemt sjø, og trelle som utførte arbeidet ble druknet. Historien om Nerthus forteller om en fruktbarhetskult. Et hellig par - «Moder jord» og «presten» - påbød fred som skulle fremme fruktbarhet hos planter, dyr og mennesker (Magnus og Myhre 1986:355f; Lillehammer 1995:175f).

Et annet kildemateriale vi har når det gjelder å belyse de gudene som germanerne påkalte og dyrket, er stedsnavnene. Over hele landet finnes det gårdsnavn som enten inneholder et gudenavn eller som forteller om en helligdom. De stammer dels fra eldre, og dels fra yngre jernalder (Lillehammer 1995:175; Indreliid 1996:192f). Fruktbarhetsguden Frøy var øyensynlig mest populær i Trøndelag, men gårdsnavn satt sammen med Frøy finnes også ellers i landet, ikke minst på Vestlandet. Det ser også ut som om dyrkelsen av guden Njord var særlig utbredt i kyststrøkene fra Rogaland til Trøndelag. Njord var som Frøy en fruktbarhetsgud. (Lillehammer 1995:175, Indreliid 1996:192ff). Språklig er navnene Njord og Nerthus identiske, og en sammenheng mellom disse er påpekt av flere forskere (Magnus og Myhre 1986:358; Lillehammer 1995:175f;). Bergljot Solberg ser en sammenheng mellom utbredelsen av Njord navn og de såkalte hellige hvite steinene. De er fallossymboler i kvarts eller lignende hvite steinslag, gjerne satt opp på eller i tilknytning til gravhauger. Disse fallossteinene, som er datert til eldre jernalderer, er blitt tolket som symboler på en fruktbarhetsgud, enten Njord eller sønnen Frøy. Solberg ser på sammenfallet i utbredelsen som et tegn på at fallossteinene muligens er rester etter en Njord-Nerthus kult i disse områdene (Solberg 1999a:103f).

Ved overgangen til yngre jernalder synes det å ha funnet sted en endring i offerskikkene. De maktene som tok imot offergavene, holdt ikke lenger til i myr og vann. De offerhandlingene som det heretter finnes spor av skjedde på tørt land, og gjerne i sammenheng med hus og bosetning (Fabeck 1991:290; Krag 1995:65ff; Indreliid 1996:189).

Men det er først i vikingtiden vi får et mer helhetlig bilde av de guder og guddommer folk trodde på. Middelalderkildene forteller rikelig og utførlig om guddommer, kulthandlinger og religiøs praksis i hedensk tid. Gjennom Eddakvad, skaldediktning og en rikholdig sagalitteratur møte vi Odin og Tor, Tyr, Ull, Balder og Frigg, Heimdal, Njord, Frøy og Frøya - og en rad med guder og gudinner av lavere rang. Likeledes blir det referert til hedenske

kulthandlinger som f.eks. de såkalte blotene som fant sted på hedenske helligsteder. Blotet var en stor kultfest som stod sentralt i den hedenske gudsdyrkelsen, der en ofret til gudene for å gjøre disse kraft-og virkningsfulle. Samtidig hadde disse religiøse handlingene også et sosialt siktemål da de betydde samvær og fest for deltakerne (Steinsland og Sørensen 1994; Krag 1995:65ff; Indrelid 1996:188ff). Den tradisjonelle norrøne religionen, som vi i tråd med samtidige kilder kan kalle hedendommen, er ifølge religionsvitenskaplig typologi en etnisk religion, et konglomerat av skikker, riter, kultformer og trosforestillinger som delvis kan ha røtter langt tilbake i tid. Karakteristisk for denne religionstypen er at den er knyttet til bestemte folk og samfunn, og at den er vevet inn i alle aspekter av kulturen. Det magisk-religiøse ble da sett på som en selvfølgelig og naturlig del av tilværelsen i det førkristne norrøne samfunnet, uløselig innvevd i det sosiale og økonomiske liv. Kun den som av en eller annen grunn var utstøtt eller utelukket fra samfunnet, f.eks. på grunn av fredløshet eller trelldom, stod utenfor det religiøse fellesskap. Det sosiale fellesskap og det religiøse har da vært en og samme ting, og å være utelukket fra dette ble oppfattet som sterkt angstskapende (Steinsland og Sørensen 1990:21).

Den mest konkrete kilden til kunnskap om jernalderssamfunnet generelt og om religiøse forestillinger spesielt, er *gravfunnene* fra denne perioden (Magnus og Myhre 1986:249; Indrelid 1996:178). Samtidig kan denne kildekategorien være den vanskeligste å tolke. Dette er et tema som jeg vil ta opp og behandle nærmere i neste kapittel.

Kapittel 4: Metodiske tilnærminger

Med utgangspunkt i de problemstillingene og de rammene som ble satt tidligere i oppgaven, vil jeg her gjøre rede for den metodiske innfallsvinkelen som er benyttet, samt grunnlaget for den materialbearbeidingen som vil bli foretatt. Metodiske problem vil også bli omtalt.

4.1 Gravfunn som kilde

Gravfunn vil utgjøre hovedmaterialet for undersøkelsen og være det sentrale tolkningsgrunnlaget for forståelsen og bruken av amuletter. Men det å benytte seg av denne kildekategorien er langt fra uproblematisk. For mens død er allmennmenneskelig og felles for mennesker, så er grav ensbetydende med kulturbetinget atferd som varierer i tid og rom. Det samme gjelder betydningsinnholdet som ligger bak de praktiske løsningene (Bennett 1987:23 ff; Lillehammer 1996:97). Videre kan graver og gravritual utformes på et ytterst variasjonsrikt sett, som da kan avspeile så vel individ som samfunn ut fra en mengde ulike perspektiv. Eksempelvis trenger ikke mangelen på store gravhauger eller rike gravgaver å oppfattes som spor etter et egalitært samfunn, men kan ha vært en del av en bevisst handling styrt av f.eks. ideologiske hensyn. På denne måten kan gravgods ha vært benyttet aktivt for å fremheve, eller maskere visse trekk ved et samfunn eller individ (Hodder 1982, 1991; Härke 1997). Grete Lillehammer poengterer viktigheten av å trekke inn dette tosidige forholdet mellom de levende og de døde når en diskuterer tolkninger av graver. Det dreier seg her om to interessegrupper: de pårørende som utfører handlinger, og den døende/den døde som er målet for de pårørendes oppmerksomhet. Deltakerne i handlingene blir da medbestemmende parter i begivenhetene som finner sted når døden nærmer seg eller et dødsfall inntreffer, og det er da relasjonene mellom disse to interessegruppene det ifølge Lillehammer er nødvendig å få mest mulig innsikt i når en skal tolke gravfunn (Lillehammer 1996:96; se også Lagerlöf 1991:130 og Härke 1997:23).

Agneta Lagerlöf hevder på sin side at veien til å forstå elementer i tilværelsen som er uttrykt i graven, går gjennom en forståelse av den religiøse bakgrunn som er med og styrer begravelsen. De ulike elementene knyttet til graven og gravritualet kan da ha sammenheng med datidens dødeoppfatning, tro og livsanskuelse (Lagerlöf 1991:127; Härke 1997: 23,25). Begravelsen kan da sees på som en liten del av en prosess, der hovedformålet er å frembringe en endring i statusen til et individ, i denne anledningen fra den levende verden og inn i det

neste. Mengden av arbeid og rituell virksomhet som omgir denne overgangen mellom liv og død, er avhengig av holdninger til og frykten for døden innenfor samfunnet (Hodder 1982:199). Ser man da på graven i lys av gravrituale/overgangsrituale³, så vil fortolkningen av en grav og dens innhold være mye vanskeligere enn bare det å konstantere at graven skulle være en direkte refleksjon av fortidig liv (Rasch 1992:181; Härke 1997:19ff). Overgangsritualet involverer da både religiøse/ideologiske og sosiale/politiske element og vanligvis er det også regler og tabuer knyttet til en slik rite (Kristoffersen 1992:14; Rasch 1992:182). Det er således viktig å være oppmerksom på at det kan være en meget kompleks virkelighet som skjuler seg i gravmaterialet (Härke 1997:25; Kaliff 1997:68). Dette er forhold som jeg mener gjør det viktig å få innsikt i den kulturelle konteksten som avdøde var en del av, samt kunne ta hensyn til den umiddelbare konteksten gjenstandsmaterialet er funnet i (jfr.kapittel 3.2).

Som et eksempel på denne kompleksiteten kan en se på hvordan gravritualet - med basis i ulike sjelsforestillinger samt det tosidige forholdet mellom de levende og døde - kan ha hatt innvirkning på tilstedeværelsen av magiske gjenstander i graven. Ut fra forekomsten av gjenstandsmaterialet i en grav vil det være naturlig å kalkulere med en tro på livet etter døden. Hva denne troen går ut på i en mer detaljert form, er mer usikkert. Skriftlige kilder som omtaler den seneste perioden av jernalderen, gir flere beskrivelser av en omfattende og variert tro på hvordan livet etter døden ville utarte seg. Flere parallelle forestillinger forekommer, f.eks. reise til et dødsrike (Hel, Valhall), gjenfødelse eller evig opphold i graven (haugbo) er noen eksempler (Ström 1967:216; Steinsland og Sørensen 1994:89ff; Kaliff 1997:20 ff). Disse ulike sjelsforestillingene trenger da ikke nødvendigvis ha noen innvirkning på tilstedeværelse av amuletter i gravene. Magiske gjenstander ville tvertimot være like nyttige (om ikke mer) i den farefulle tilværelsen som ventet den døde som ved bruk i dagliglivet, og vil da inngå sammen med resten av dennes personlige utstyr i graven. Magiske objekter kan det da ut fra dette synet også ha vært aktuelt å gi som gravgave til den døde.

Men det jeg omtaler som amuletter og andre gjenstander behøver for den saks skyld ikke være personlig utstyr eller gaver, men magiske objekter lagt ned i forbindelse med gravritualet, der

---

³ Religiøs atferd knyttet til overganger i menneskelivet kaller vi overgangsritualer. De fasene i livet som er vanlig å markere er fødsel, overgang fra barn til voksen, fra ugift til gift og fra liv til død. I studier fra nålevende samfunn er det vanlig å se de ulike fasene reflektert i hverandre. I f.eks.døderitualene ser en at fødsel, fruktbarhet og liv er viktige elementer (Van Gennep 1960; Huntington og Metcalf 1979; Kristoffersen 1992:14).

gjenstanden skulle binde den døde til graven og dermed hadde et apotropeisk formål (Schjødt 1992:25). Det er i denne sammenhengen interessant trekke inn de mange forestillingene rundt gjengangeri som det berettes om i norrøne skriftlige kilder (Ström 1967:219f). Dersom den døde for eksempel hadde vært utsatt for noe kriminelt, hadde spesielle evner eller ikke var gravlagt/behandlet i henhold til sed og skikk, kunne det hende at han ikke fant hvile i sin nye tilværelse. Den døde kunne da forstyrre de gjenlevende ved å oppsøke dem som gjenganger (*draugr*). Sagaene forteller om drastiske tiltak i tilfeller av gjengangeri. Man kunne slå en påle ned i graven gjennom liket for å holde det fast, eller man hogg hodet av det for å hindre det i å finne veien tilbake til de levende (Ström 1967:221; Steinsland og Sørensen 1994:87). Norrøne skriftlige kilder beretter likeledes om bruken av gravamuletter som ble gitt med den døde, og hadde som formål å sikre de etterlevende mot gjengangere. Det er også funnet gjenstander i graver fra vikingtid med runeinnskrifter som indikerer at de har vært lagt i graven som gravamuletter (Bøe 1956:130; Steinsland og Sørensen 1994:87). Gravritualets betydning samt det tosidige forholdet mellom de levende og de døde er da forhold som jeg finner meget interessante, og som jeg vil trekke inn i diskusjonen senere i oppgaven (jfr. kapittel 8).

4.2 Vurdering av arkeologisk gravkontekst

Det er stor variasjon i gravskikken gjennom det lange tidsspennet som oppgaven omhandler. En finner blant annet røyser, hauger, flatmarksgraver, ulike steinsettinger samt brente og ubrente graver. Opplysninger om funnomstendighetene er også av varierende kvalitet, og alt dette gjør det nødvendig at en bruker faste kriterier for hva en skal definere som grav, samt å kunne gi en vurdering av materialets representativitet og bærekraft.

4.2.1 Definisjon av grav/gravfunn

Kontekster som i denne oppgaven har fått betegnelsen grav/gravfunn består av lokaliteter som enten er faglig utgravd eller som i litteraturen har fått betegnelsen grav (Gudesen 1980:82). Samtidig vil forhistoriske gjenstander funnet i haug, røys eller under flat mark bli betegnet som gravfunn. Funn under flat mark krever en god kontekst for ikke å falle under grupperingen løsfunn. Med god kontekst rekner jeg her flere gjenstander funnet sammen og/eller der skjelettet materialet inngår (Gellein 1997:18).

4.2.2 Representativitet og kildekritikk

Det er mange faktorer ved det arkeologiske materialet som kan spille inn og gi et forvrengt bilde av fortidige realiteter. For det første fikk ikke alle de døde i jernalderen en begravelse som lar seg erkjenne i dag, noe som vises igjen i de forholdsvis få gravene (dvs. i forhold til befolkningsstørrelsen) vi finner igjen fra denne tidsperioden. De fleste ble sannsynligvis gravlagt uten noen form for overflatemarkering, og mulighetene for å finne disse gravene er svært små. Representativitet i forhold til hele befolkningen blir derfor umulig å oppnå. Såvel grad av arkeologisk aktivitet som jordbruksaktivitet innenfor ulike områder kan også gi feilaktige inntrykk av hvordan den geografiske spredningen/konsentrasjonen av graver har vært. For det andre kan selve gjenstandsmaterialets spesielle karakter spille inn. Mange av gjenstandene som er aktuelle i denne undersøkelsen, består av naturlig ubearbeidet materiale eller er av organisk opphav, noe som kan medføre at dette ikke blir tatt vare på ved utgravning, eller at det er brutt ned og forsvunnet (Fuglesang 1989). Men en kan også snu på flisa og si at mange naturlige eller spesielle gjenstander tilfeldig har blitt samlet inn sammen med resten av gravfunnet uten noen nærmere sammenheng. Som et eksempel på dette kan være gjenstander fra en steinalderkontekst (f.eks. boplass) har fulgt med i fyllmassen på en jernaldergravhaug, og ved senere «utgravning» har dette blitt blandet med resten av gravgodset. Mange av de gjenstandene som skal bli behandlet i oppgaven kan også være resultat av noe vi ikke har den fulle innsikt i. Selv om disse gjenstandene da virker fullstendig uforklarlige for oss, er det ikke dermed sagt at disse automatisk skulle kunne tilskrives den magisk-religiøse sfæren. Som et eksempel kan en påpeke at mange av disse gjenstandene kan være leker for barn ! (Ringstad 1988:338). Som vi har vært inne på (jfr.kapittel 4.1) kan selve gravritualet også kunne spille inn og tilsløre dette bildet.

På den andre siden mener jeg at mange av disse usikkerhetsmomentene er avhengig av hvordan funnomstendighetene rundt materialet er. Fagmessig utgravning kan belyse gjenstandenes lokalisering i graven samt i forhold til den avdøde, og funnassosiasjoner kan belyse bruken av de enkelte gjenstander og belyse andre funn med dårligere kontekst. Ubetydelige, små, naturlige og organiske gjenstander vil også ha bedre muligheter til å «overleve» ved en profesjonell utgravningen. Det å kunne få belyst konteksten på en skikkelig måte vil da være viktig i dette arbeidet.

Funnomstendighetene rundt gravmaterialet som vil bli brukt i oppgaven, er dessverre av varierende karakter. En del av disse er uprofesjonelt utgravd med dertil varierende grad av

opplysninger rundt funnkonteksten. Dette svekker da dette materialets bærekraft, noe som må taes med i vurderingen av den totale gravanalysen. Generelt må en da kunne si at jo dårligere konteksten er, til mindre informasjon kan en dra ut av dette materialet.

4.3 Premisser for definering av amuletter

Klare premisser for utskillelse av mulige amuletter som kategori er essensielt, men samtidig ingen enkel sak. Her blir det forutsatt at en systematisk opptreden i graver av gjenstander der ingen «praktisk» funksjon lar seg fastslå, kan være tegn på en amulettfunksjon. Men også mer brukspregede gjenstander kan ha vært amuletter, i og med at gjenstander kan ha flere betydningsnivå (jfr. kapittel 3.2). For å kunne skille ut en «amulettfunksjon» blant slike «praktiske» gjenstander må det legges særlig vekt på gjenstandenes kontekst i graven. Dessuten vil opplysninger om amuletter og amulettbruk i skriftlige kilder og folkløse bli benyttet for å skille ut mulige amulettkategorier i gravene.

4.4 Klassifikasjon av materialet

I utgangspunktet tilstreber jeg en klassifikasjon som ikke tar hensyn til funksjon og/eller meningsinnhold. Som grunnlag for klassifikasjonen vil det bli lagt vekt på gjenstandenes råstoff, form og/eller farge. Det vil bli skilt mellom gjenstander av organisk opphav, av mineral og av metall. Dessuten vil jeg dele materialet i to kategorier - ut fra potensiell bruksfunksjon.

Kategori 1

Denne omfatter gjenstander der noen «praktisk» funksjon ikke lar seg fastslå. Det dreier seg dels om ikke-intensjonelt tildannede gjenstander som f.eks.glimmerskifer (kråkesølv), små rullesteiner av kvarts, kvartsblokker og bergkrystall. Andre ganger omfatter det gjenstander som er tildannet, og har samme form som tydelig funksjonelle gjenstander, men der materiale eller størrelse tilsier at gjenstanden ikke kan ha hatt noen «praktisk» funksjon, f.eks. miniatyrøkser av bronse eller jern. Her hører også gjenstander som skriver seg fra en helt annen tid enn gravgodset forøvrig hjemme. Eksempel på dette er steinøkser og flintartefakter funnet i jernaldergraver.

Kategori 2

Her finner vi gjenstander som kan ha fylt en praktisk funksjon samtidig som de kan ha fungert som symbol/tegn. Jeg vil her prøve å påvise gjenstander som ut fra form, motiv, innskrifter eller tildanning skiller seg ut fra det øvrige gravgodset. Eksempel på gjenstander med en slik innebygget dobbeltfunksjon og/eller tvetydighet er smykker der form, ikonografi og eventuelt runeinnskrifter tilsier en funksjon rent ut over det praktiske eller dekorative.

I begge kategoriene blir det aktuelt å trekke inn skriftlige kilder og folketro som beskriver gjenstander som det knytter seg spesielle forestillinger til. Dersom slike opptrer i lignende sammenhenger gjentatte ganger, er det sannsynlig at den historiske tradisjonen kan ha røtter tilbake til jernalderen. Eksempel her kan være runde steiner av kvarts/kvartsitt, bergkrystall samt gjenstander av rav og jet.

Forholdet til andre forskeres klassifisering av amuletter

Samtidig føler jeg at det er viktig å påpeke at det har blitt utarbeidet oversikter over forskjellige typer amuletter, og at disse oppdelingene kan være relevant for min oppgave. W.M.Flinders Petrie (1914) har utarbeidet en klassifisering av amuletter basert på de tallrike funnene av slike fra det gamle Egypt. Det som langt på vei har gjort en slik oppdeling mulig, er tilstedeværelsen av samtidige skriftlige kilder (dødebøker, innskrifter etc.) som detaljert beskriver hvordan amulettene så ut, hva de symboliserte samt deres nytteområder. Tilgangen til dette unike materialet fikk Petrie til å dele amulettene opp i fem hovedgrupper:

- 1) Homopoeic amulets (amulets of similars): Amuletter som ofte er i form av et levende vesen (eller deler av dette) som skulle skjenke eieren dette vesenets positive egenskaper.
- 2) Dynatic amulets (amulets of power): Er tett knyttet til nr.1, men disse har som oftest form som ikke-levende gjenstander, som er fylt med/representerer makt og autoritet. Eksempel på dette kan være herskerregalia som krone eller septer.
- 3) Ktematic amulets (amulets of property): Amuletter av form som eiendeler (smykker, redskap etc) som skulle fungere som magisk substitutt for virkelige eiendeler, som hadde sin naturlige plass i gravkammeret, men som for eksempel var skadet eller kommet på avveie. Størsteparten av disse amulettene ble da naturlig nok lagt ned med den døde i forbindelse med begravelsesritualet.
- 4) Phylactic amulets (amulets of protection): Beskyttende og ondtavvergende (apotropeiske) amuletter. Kunne ha form etter levende (farlige dyr: flodhest, krokodille, skorpion etc.) samt ikke-levende gjenstander (forskjellige hengesmykker, imitasjoner av skjell etc.).

5)Theophoric amulets (amulets of gods) Amuletter med form av guder eller deres manifestasjoner (dyr etc.) som skulle gi eieren beskyttelse. (Petrie 1914:7; Andrews 1994:12; jfr Frazer 1890).

Petries oppdeling synes fortsatt å være anvendbar på det egyptiske materialet (jfr. Andrews 1994:12). Men da Petries klassifikasjon er så nært knyttet til et spesifikt område - Egypt - kommer jeg ikke til å bruke hans system for inndeling av materialet i denne undersøkelsen. Derimot vil det være aktuelt å trekke hans grupper og bruksområder inn i diskusjonen av de grupper jeg kommer frem til for det vestnorske materialet (jfr. kapittel 7.5).

4.5 Dateringsgrunnlag og periodeinndeling

Det har ikke vært en del av målsettingen for denne oppgaven å utarbeide nye dateringer for allerede daterte graver. Derfor er de dateringer som er foretatt blitt gjort på grunnlag av tidligere forskeres framstillinger. For graver som ikke tidligere er daterte samt graver som har vært gjenstand for en rekke gjennomganger og eventuelt ulike dateringer, har jeg selv gått inn og typebestemt og datert materialet. Dateringene er basert på tradisjonelle arkeologiske metoder, dvs. typologi, funnkombinasjoner, kryssfunn og stratigrafiske forhold. Som grunnlag for dateringene har jeg tatt utgangspunkt i den yngste gjenstanden i graven, da dette utgjør gravleggingens «terminus post quem». Datering av gjenstandstypene vil i stor grad bygge på standard referanseverk⁴. Hvilke gjenstander jeg daterer etter eller hvilken forsker jeg bygger på, vil bli referert i funnkatalogen. Her vil også gravfunnene bli datert så nøyaktig som mulig, og helst innenfor 100 år. I diskusjonen rundt amulettbruk er derimot funnene delt inn i mer grovmaskede perioder dvs: (1) folkevandringstid⁵, (2) merovingertid⁶ og (3) vikingtid⁷. Dette er gjort av praktiske årsaker og for bedre å kunne sammenligne forholdene i de ulike perioder. Jeg føler også at denne tilnærming vil kunne gi et mer reelt bilde av utviklingen over tid, da den tar høyde for en viss usikkerhet som råder rundt datering av funn innenfor enkelte tidsperioder.

⁴ Shetelig 1906; Petersen 1919, 1928, 1951; Bøe 1931; Gjessing 1934; Meyer 1935; Fett 1940; Reichstein 1975; Solberg 1984; Hines 1993; Bemmann og Hahne 1994; Ilkjær 1990 etc.

⁵ Denne perioden inkluderer gravfunn datert til tidsrommet 400-575 e.Kr. Samtidig vil funn datert til siste del av yngre romertid, overgangsfunn til folkevandringstid samt funn som ikke kan dateres nærmere en til eldre jernalder generelt (i alt 7 funn) bli plassert i denne perioden.

⁶ Denne perioden inkluderer gravfunn datert til tidsrommet 575-800 e.Kr. Samtidig vil overgangsfunn til vikingtid bli plassert her (i alt 6 funn). (Jfr. Helgen 1982:39).

⁷ Denne perioden inkluderer gravfunn datert til tidsrommet 800-1000 e.Kr. Samtidig vil funn som ikke kan dateres nærmere en til yngre jernalder generelt bli plassert her (i alt 9 funn).

4.6 Kriterier for kjønnsbestemmelse av graver

Gjennom osteologiske undersøkelser er mulig å avgjøre hvilket kjønn avdøde hadde. Men da beinmateriale i de fleste tilfeller er fraværende, er det dessverre få graver i området som kan kjønnsbestemmes ut fra denne metoden. Jeg har derfor måttet ty til kjønnsbestemmelser av graver ut fra gravgodset. Jeg har lagt de samme kriteriene til grunn for kjønnsbestemmelsen som en rekke forskere som har studert skandinavisk gravmateriale (jfr. Shetelig 1912; Gudesen 1980; Dommasnes 1976; Hauken 1984; Sellevold 1984; Solberg 1985; Ringstad 1986; Hjørungdal 1991).

Som kvinnegrav rekner jeg graver utstyrt med en eller flere av disse gjenstandskategoriene:

- To eller flere større spenner.
- En kombinasjon av minst to typer smykketyper (f.eks. spenne og perler).
- Tekstilredskaper, såsom spinnehjul og/eller en kombinasjon av **flere** redskaper som vevsverd, tenkrok, vevsteiner, nåler og linhekle.
- kjøttkniv/skinnkniv
- Nøkkelsett (nøkkel og nøkkelring).

Som mannsgrav rekner jeg med graver utstyrt med en eller flere av disse gjenstandskategoriene:

- Våpen, såsom sverd, spyd, piler og skjold . (ikke kniv). For tidsrommet 350-575 e.Kr. inkluderes også beltesteiner.
- Smed og snekkerverktøy (hovedsakelig i yngre jernalder).

Jeg synes imidlertid at det er på sin plass å gjøre oppmerksom på at en slik analyse i stor grad vil være påvirket av hva som er oppfattet som mannlig og kvinnelig innen vår forståelseshorisont dvs; at en utskilling av manns- og kvinnegraver nødvendigvis vil være sterkt preget av vår nåtidige forestillinger om manns og kvinneattributt. Ulempen med en metode som tar utgangspunkt i kjønns spesifikke gjenstander, er at man kan miste begravelser som skiller seg ut med hensyn til det normale gravgods (Dommasnes 1976:30). Funn av graver med gjenstander som tradisjonelt kan knyttes opp mot begge kjønn forekommer, og blir ofte tatt til inntekt for en dobbeltbegravelse. Men om en skal tolke dette som atypiske graver, dobbeltbegravelser, omrottet kontekst eller om det er gravgaver gitt av kone/mann til

den døde kan være vanskelig å avgjøre. Uten det osteologiske materialet kan man da feiltolke graver som skiller seg ut fra det normale med hensyn til gravgods.

Når det gjelder å kjønnsbestemme gravfunn etter gravgods, innebærer dette altså en viss fare for feiltolkninger. Men når det gjelder yngre jernalder, og spesielt vikingtid hvor vi har skriftlige kilder å forholde oss til, kommer det frem et sterkt syn på kjønns skillet mellom menn og kvinner. Dessuten har analyser av danske og angelsaksiske jernaldergraver der også skjelettmaterialet er bevart vist at den tradisjonelle metoden som ligger til grunn for kjønnsdefinering, med enkelte unntak, i stor grad er tilfredsstillende (Sellevold 1984, Härke 1992). På grunnlag av dette mener jeg derfor at metoden kan forsvares. Der det foreligger usikkerhet rundt kjønnsbestemmelse, vil funnene bli omtalt som sannsynlig mannsgrav, sannsynlig kvinnegrav eller sannsynlig dobbelgrav.

4.7 Skriftlige kilder og folkløse

Som regel er det behov for å øke kunnskapen om det forhistoriske samfunnet utover det som studiet av materiell kultur kan gi. Derfor vil det være viktig å kunne ta i bruk supplerende kildemateriale. Bruken av skriftlig materiale som kilde for forståelse av jernaldersamfunnet er av gammel dato innenfor arkeologien. Men på grunn av at denne retningen ble utsatt for hardhendt kildekritikk, førte dette til at interessen for disse kildene i stor grad opphørte⁸. I stedet ble det lagt vekt på typologi og kronologi, og dette medførte at forskning rundt forhistoriske samfunn der bruken av skriftlige kilder inngikk ble skjøvet ut på sidelinjen. Først i de senere år ser denne tradisjonen ut til å ha tatt seg opp igjen (Solberg 1985; Näsman 1988; Roesdahl 1993; Hjørungdal 1991; Kaliff 1997).

J.P.Schjødt beskriver i en artikkel (Schjødt 1992) en religionsvitenskapelig metode kalt genetisk komparasjon, som er en metode jeg finner det formålstjenelig å kunne anvende ved bruk av skriftlige kilder i min oppgave. Den går i korthet ut på at de elementer som sammenlignes kommer fra kulturer som er historisk beslektet, eller som har hatt kulturelle berøringsflater som kan etterspores ved historiske og arkeologiske studier. Likheter mellom trekk i to slike kulturer, som har eller har hatt historisk affinitet, vil da i langt de fleste tilfeller skyldes den kulturelle berøringen. Dette innebærer at trekk som er godt belyst innenfor den ene kulturen, vil kunne brukes (med stor forsiktighet) til å belyse usikre punkt i den andre. Grunntanken bak denne komparasjonspraksisen er at relasjonen mellom morfologi

---

⁸ Dette berører i stor grad skriftlige kilder som omtaler førkristen religion (Roesdahl 1991:294).

og semantikk i et materiale er spesifikk for hver kultur, dvs. at parallell morfologi ikke behøver å ha parallell semantikk i to forskjellige kulturer. Vi kan derfor kun bruke en komparativ metode i de tilfeller hvor de sammenlignede kulturene står i en relasjon til hverandre, noe som med rimelig sannsynlighet medfører at parallell morfologi også følges av parallell semantikk (ibid:26). Et annet viktig moment er at man på linje med språkvitenskapen erkjenner at betydning ikke produseres via enkelttegn, men derimot gjennom deres kombinasjon, eller med andre ord deres struktur (jfr. kapittel 3.2). En materiell arkeologisk kultur fra jernalderen i Norden **kan** ut fra dette da være genetisk «i slekt» med andre kulturer som har etterlatt seg skriftlige kilder der vi finner igjen fenomenet med samme slags innhold. Den genetiske komparasjonen kan utfolde seg på så vel et romlig som et tidsmessig plan, og ofte vil komparasjonene dra inn begge akser samtidig. Men det er klart at jo større avstandene blir i tid og rom, desto flere vanskeligheter vil det oppstå med å etablere det genetiske fellesskap.

De skriftlige kildene karakteriseres således av vekslende kildeverdi, slik at det vil være nødvendig med kritisk vurdering av de enkelte verk. Mye av f.eks. den vestnordiske litteraturen er nedskrevet sent og av kristne forfattere. En del av den er tydeligvis romantisk diktning, og man må generelt kunne stille spørsmål hvor langt tilbake i tid den går (Fuglesang 1989; Roesdahl 1991:294; Schjødt 1992:22). Men jeg føler at det på samme tid er viktig å vektlegge hvordan en vil bruke disse kildene. Er en ute etter sikre dateringer og spesielle historiske hendelser, stiller dette store krav til materialet. I oppgaven derimot vil i større grad den mentaliteten som farget samfunnet være av interesse, og da mener jeg at de ulike kildene kan utfylle hverandre og gi viktig informasjon om den historiske konteksten. Folketroen på sin side kan gi en pekepinn på det mangfold av tanker og forestillinger som ligger bak bruken av amuletter. De handlinger og holdninger som her kommer til uttrykk, kan også gjenspeile noe av ideinnholdet som var knyttet til disse gjenstandene i forhistorisk tid. Forestillingene og det dypere innholdet kan nok ha forandret seg og delvis gått tapt, men folketroen kan likevel oppfattes som en refleks av tidligere tiders forestillingsverden. På tross av den forandringen som har skjedd med folketroen under tidens forløp, kan det folkløriske materialet gi et innblikk i betydningsfulle og seiglivede eldre forestillinger (Ringstad 1988:339, Gräslund 1991:146, Kaliff 1997:14 ff).

Kapittel 5: Det arkeologiske materialet

5.1 Innledning

I den første delen av kapitlet vil jeg gi en kronologisk og geografisk oversikt over gravfunnene som inngår i oppgaven, for så å gi en redegjørelse for gjenstandsmaterialet og grupperingen av dette. Deretter vil jeg komme med en kontekstuell analyse der jeg vil prøve å belyse og systematisere gravfunnenes videre data. Etter dette vil jeg ta for meg utvalgte deler av gjenstandsmaterialet og relatere dette til skriftlige kilder og folkløse. Innledningsvis føler jeg også at det er på sin plass å presisere at det bare er et utvalg av mulige amulettkategorier som vil bli behandlet. Interessante gjenstandsgrupper som for eksempel perlematerialet av rav, jet og bergkrystall (Gansum 1999) eller bjørneklør (Hvoslef-Krüger 1988) vil ikke bli behandlet her, da jeg er redd dette ville sprengte tids- og plassrammene for oppgaven.

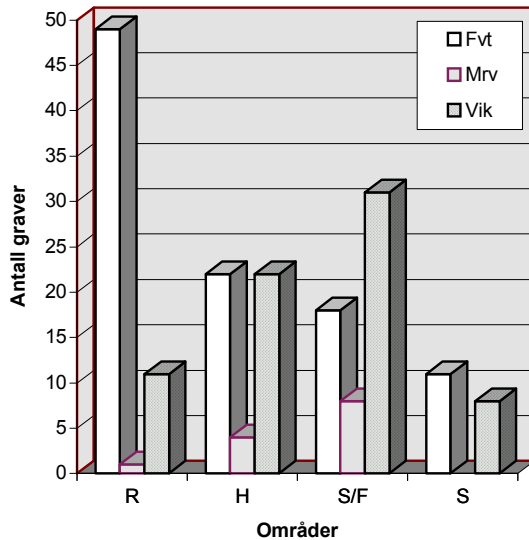
Oppgaven omhandler totalt 185 gravfunn datert innenfor tidsperioden ca.350-1000 e.Kr. Geografisk har jeg behandlet funn fra fylkene Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane samt Sunnmøre. Et så stort spenn i tid og rom mener jeg kan gi grunnlag for å følge utviklingen fra siste del av eldre jernalder frem til middelalderens begynnelse. Tidsmessig er 100 gravfunn datert til folkevandringstid (54%), 13 gravfunn til merovingertid (7%) og 72 funn til vikingtid (39%). Sett under ett har Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane noenlunde samme antall gravfunn. Sunnmøre har imidlertid betydelig færre, men utgjør da også bare deler av fylket Møre og Romsdal. Det er store tidsmessige forskjeller fylkene imellom. I Rogaland dominerer funn fra folkevandringstid. Funn fra denne perioden er synkende oppover langs kysten mot Sunnmøre (se figur 5.1a og b).

Område	Folkevandringstid	Merovingertid.	Vikingtid.	Sum
Rogaland	49	1	11	61
Hordaland	22	4	22	48
Sogn og Fj.	18	8	31	57
Sunnmøre	11	-	8	19
Sum	100 graver	13 graver	72 graver	185 graver

Figur 5.1a. Tabell: Oversikt over tidsmessig og geografisk utbredelse av gravfunn.

Merovingertid karakteriseres av færre gravfunn enn i de tilstøtende perioder, dog med stigende antall funn opp til og med Sogn og Fjordane. Hvorfor denne perioden karakteriseres

av få gravfunn er mye debattert, men endring i gravskikk, reell nedgang i folketall samt dateringsproblem er faktorer som kan spille inn (jfr.kapittel 3.3). Gravfunn datert til vikingtid blir også mer dominerte jo lenger nord en kommer i området (med unntak av Sunnmøre).

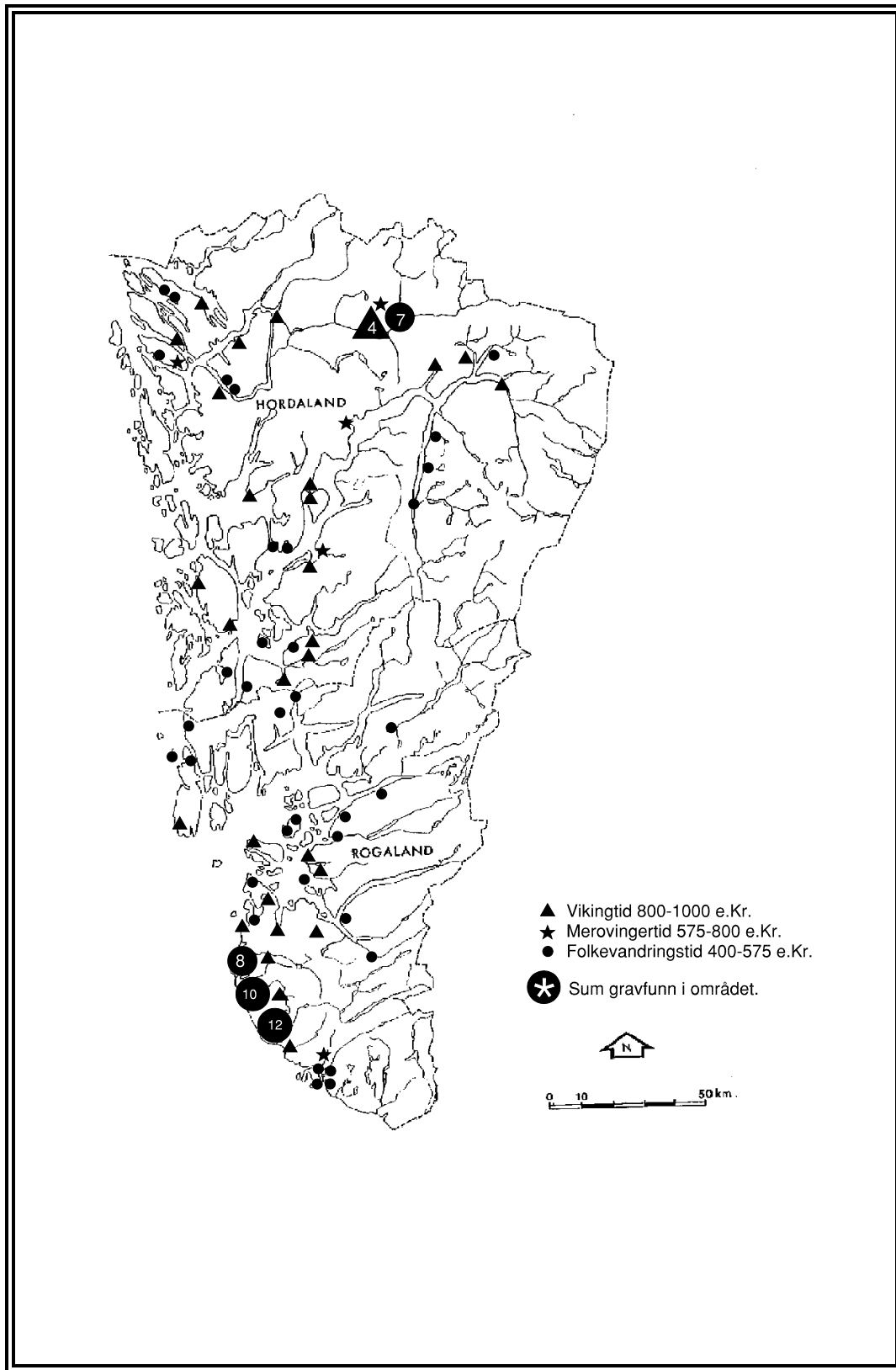

Figur 5.1.b. Diagram: Fordeling av gravfunn geografisk.

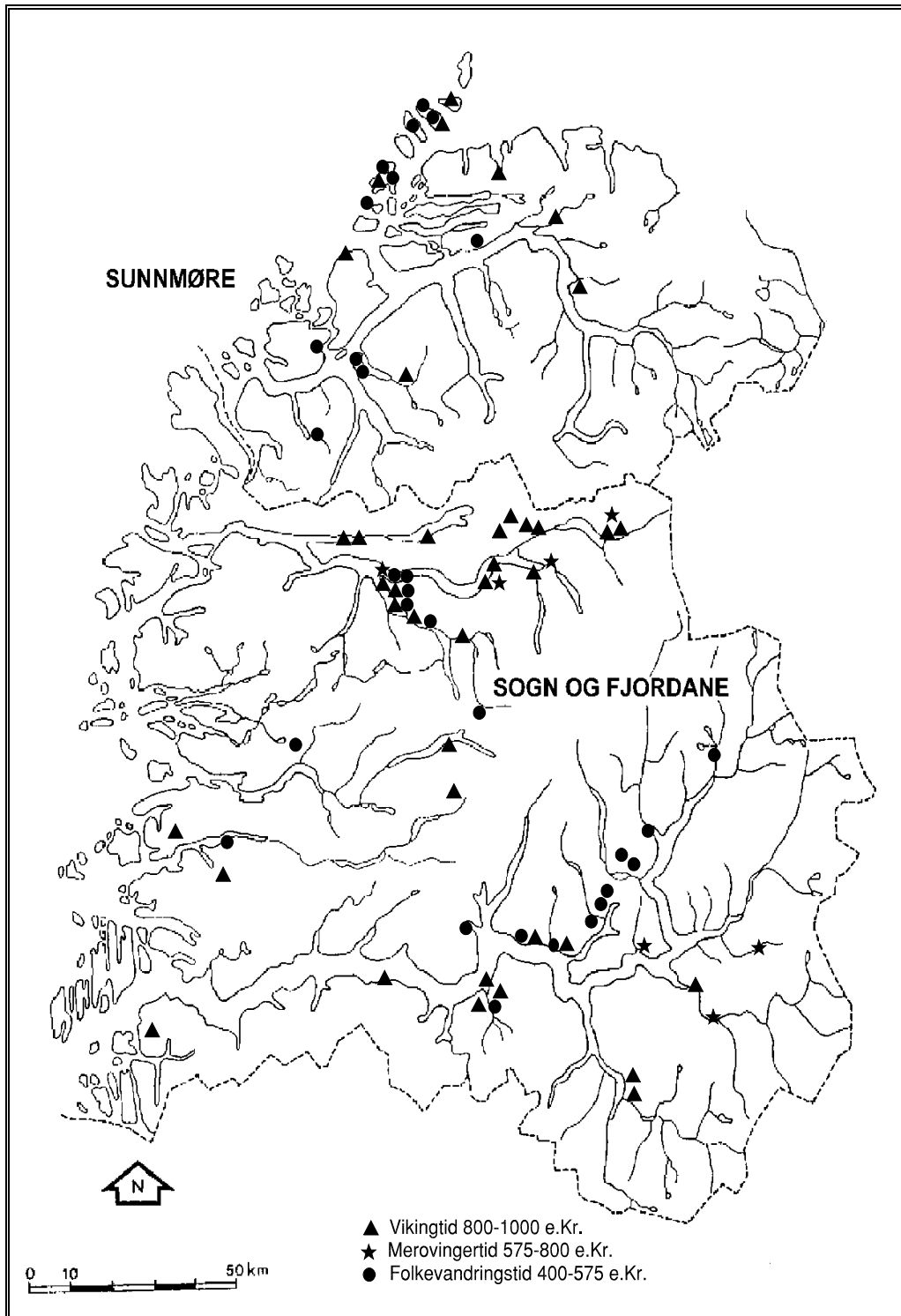
Funnenes geografiske plassering innenfor undersøkelsesområdet har blitt plottet på et oversiktskart for å kunne gi en oversikt over spredningen (figur 5.1c og d). Av denne ser vi at Rogaland har en jevn spredning av funn med hovedvekt på ytre strøk. Som en kan se av kartet, innehar området Jæren-Egersund flere større konsentrasjoner av funn fra folkevandringstid. Graver datert til vikingtid og spesielt

folkevandringstid dominerer i fylket, mens det er lite funn fra merovingertid. I Hordaland viser funnene jevn spredning oppover kysten samt innover langs Hardangerfjorden. Området som skiller seg ut her, er Voss som har en oppsamling av funn spesielt fra vikingtid og folkevandringstid. Sogn og Fjordane karakteriseres av funn langs fjordarmene Sognefjorden og Nordfjord, og da spesielt i fjordbunnene. Eksempel på områder med opphopning av funn er Stryn, Gloppen, Sogndal, Hafslo, Luster og Lærdal. Alle tidsperiodene er representert i konsentrasjonene. Videre karakteriseres fylket av få funn i ytre strøk. Sunnmøre derimot domineres av funn i ytre strøk, med blant annet Haram som et eksempel.

Figur 5.1c: Geografisk og tidsmessig utbredelse av gravfunn fra Rogaland og Hordaland.

Figur 5.1d: Geografisk og tidsmessig utbredelse av graver fra Sogn og Fjordane og Sunnmøre.

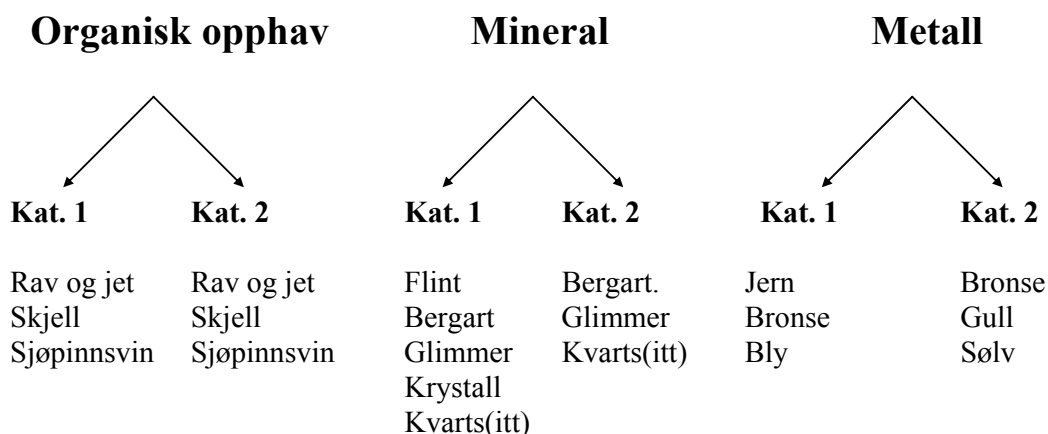
Når det gjelder funnforhold, så viser det seg at 70 av gravene er faglig utgravd. Tar en med de som er faglig ettergravd, så stiger dette til 97 (53%). 88 av gravene er uprofesjonelt utgravd med dertil varierende grad av informasjon knyttet til seg

Datering	Profesjonelt	Ettergravd	Uprofesjonelt	Sum
Folkevandringstid	44	11	46	101
Merovingertid	3	-	9	12
Vikingtid	23	16	33	72
Sum	70	27	88	185

Figur 5.1e. Tabell: Funnforhold.

5.2 Gjenstandsmaterialet

En første inndeling av gjenstandsmaterialet etter råstoff vil bli et viktig innledende arbeid dels for å kunne skaffe seg en oversikt over materialet, dels fordi jeg vil undersøke om det finnes et mønster i gjenstandenes data. En oppdeling av dette etter råstoff virker da som en fornuftig måte å strukturere stoffet på, samt at tilsvarende undersøkelser vedrørende amuletter ute i Europa viser at gjenstandenes kvaliteter ut fra blant annet råstoff, form og/eller farge synes å virke bestemmende for at nettopp disse kommer i bruk som amuletter (se f.eks. Budge 1961:326 ff; Pauli 1975; Andrews 1994:6). Det er av interesse å undersøke om dette også gjelder det vestnorske materialet. Jeg har delt dette opp i tre hovedkategorier der jeg skiller mellom gjenstander av organisk opphav, av mineral og av metall.

Figur 5.2a: Gjenstandsmaterialet oppdelt etter råstoff. Kategori 1 omfatter gjenstander der noen «praktisk» funksjon ikke lar seg fastslå. Kategori 2 omfatter gjenstander som kan inneha både en praktisk funksjon samtidig som de kan ha fungert som symbol/tegn (jfr.kapittel 4.4).

5.2.1: Organisk opphav

Av de tre råstoffgruppene i undersøkelsen kommer det ikke som noen overraskelse at det samlede antall funn innenfor denne gruppen er i mindretall i forhold til de to andre. Gjenstander av organisk opphav vil nok med utgangspunkt i deres lite bestandige materiale bli underrepresentert i undersøkelsen. Da er det jo også typisk at gruppen er dominert av bestandige og forsteinede rester etter organismer som for eksempel skjell og rav. Ut fra skriftlige kilder (Meaney 1981:38ff) og gravfunn der bevaringsforholdene er gode, får en indikasjoner på at amuletter av organisk opphav var mye mer brukt i forhistorien en det en får inntrykk av her (se f.eks. Mackeprang 1936:48; Lund Hansen 1995:154). En annen faktor som kan spille inn og tilsløre bildet er at mange av disse gjenstandene - som skjell - forekommer naturlig i vårt område. Dette kan slå ut begge veier ved utgravning, da man kan komme til å utelate gjenstander som er en del av gravgodset, eller ta med gjenstander som opprinnelig ikke hører til her.

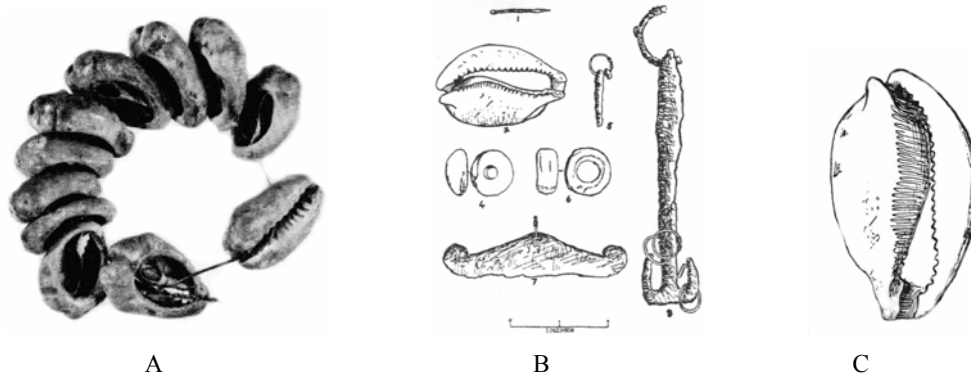
I undersøkelsesområdet er det funnet 29 graver med i alt 45 gjenstander av organisk opphav. Femten av disse gravene inneholder ulike typer skjell og konkylier, 8 inneholder gjenstander av rav og tre gjenstander av jet. Tre graver inneholder forsteinet sjøpinnsvin (echinus).

Type	Antall graver	Antall gjenstander	Kategori 1	Kategori 2
Skjell	15	29	27	2
Echinus	3	3	2	1
Rav	8	10	7	3
Jet	3	3	1	2
Sum	29	45	37	8

Figur 5.2.1a. Tabell: Oversikt over graver, gjenstander og kategoritilhørighet oppdelt etter råstoff.

Skjell : Funn fra blant annet Hallstatt og angelsaksiske graver indikerer at bruken av ulike typer skjell (som amuletter ?) var relativt vanlig i forhistorien. (Pauli 1975:128,138; Meaney 1981:123 ff). Som eksempel på dette kan jeg vise til 500-talls angelsaksiske kvinnegraver fra gravfeltene i Burwell (grav 42) , Shudy Camps (grav 48) og Kingston (grav 142 og grav 299) der man fant skjell plassert i treskrin med andre små gjenstander som spinnehjul, nåler, perler og nøkler (se figur 5.2.1b). Alle disse gravene hadde ellers et meget rikt gravgods. (Meaney 1981:125). Fra Nord-Norge har vi eksempel på funn av kauriumskjell (cowrie shells) i graver. I Ytterstad, Lødingen, ble det funnet en ubrent kvinnegrav under flatmark fra merovingertid inneholdende 11 kauriumskjell (se fig.5.2.1b). Fra Ytre Kvarøy i Lurøy ble det i 1975 undersøkt en 600 talls kvinnegrav som inneholdt 6-7 kauriumskjell sammen med blant annet

en konisk spenne med geometrisk ornering og 25 perler. Skjell av denne typen finnes bare naturlig i tropiske strøk (Indiske hav, Rødehavet), men til tross for dette er skjellene kjent i graver fra Norden, i Storbritannia og på Kontinentet (Vinsrygg 1979:18, 52; Meaney 1981:123 ff.).

Figur 5.2.1b: Kauriumskjell funnet i graver. A) Fra Ytterstad, Lødingen. (Hentet fra Vinsrygg 1979 plansje VII a.). B) Fra Burwell Cambs., grav 42. (Hentet fra Meaney 1981 plansje IV.Q s.126). C) Fra Shudy Camps. (Hentet fra Meaney 1981 plansje IV.p, s.124).

Når det gjelder mitt materiale, så har jeg 15 graver med i alt 29 gjenstander som her vil bli klassifisert som skjell. Denne samlebetegnelsen omfatter kamskjell (*pecten maximus*), hjerteskjell (*cerastoderma edule*), kuskjell (*cyprina islandica*), albueskjell (*patella vulgata*) og konkylier. Noen av skjellene har inborrede hull, eksempelvis fra en 500-talls ubrent kvinnegrav fra Hæve, Voss i Hordaland. Her ble det blant annet funnet stykker av to ikke sammenhørende kuskjell, hvorav det ene har to tettsittende hull ved kanten (B6474). Et annet eksempel er en 300/400-talls ubrent kvinnegrav fra Kvasseheim, Rogaland. Her ble stykker av en konkylie med flere innborrede hull funnet lengst sør i graven tett sammen med blant annet synål, spinnehjul, perler og jernklumper (B5293, jfr. appendiks 5/d).

Når det gjelder skjell som ikke viser tegn til bearbeidelse, blir det straks verre. Disse kan ha kommet med i graven ved tilfeldigheter eller var rett og slett mat til den døde! Men her kan ofte funnkonteksten kaste lys over gjenstandens rolle. Et eksempel på dette er en 400/500-talls brent begravelse fra Blindheim, Vigra på Sunnmøre. Her ble det funnet en bronsekjel med brente bein. Under beina lå en gullknapp, og over beina lå ene delen av et kamskjell, over dette igjen lå et glassbeger. Et bronsefat lå som lokk over det hele (B2891, se figur 5.2.1c). Mengden (få/halve mm.) og plasseringen av skjellene mener jeg da kan gi verdifull informasjon om hvilken rolle disse ubearbeidede skjellene hadde.

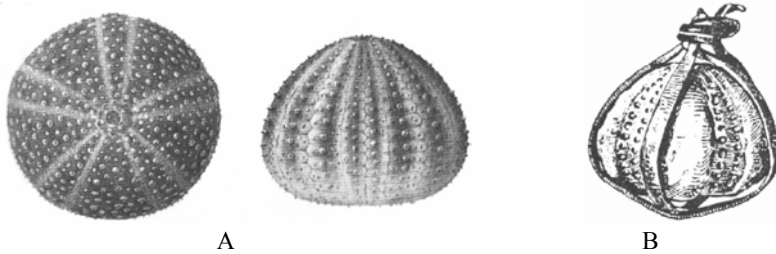
Figur 5.2.1c: Kamskjell fra gravfunn. A) fra Vigra, Sunnmøre (B2891). B) Fra Voss, Hordaland (B3987).

Når det gjelder gjenstandenes form, så varierer den fra store karakteristiske kamskjell til små albueskjell. Fargen er lys på alle, til dels perlemorskinnende på enkelte. Overflaten er glatt, med naturlige mønster/tegninger (bl.a. kamskjell). Det er mulig ut fra tyngden at enkelte av skjellene er forsteinet (bl.a. B2891). To av gjenstandene har jeg plassert under kategori 2 ut fra spor etter anheng, mens 27 er plassert under kategori 1. Når det gjelder den tidsmessige fordelingen av graver med skjell, har en funn fra alle hovedperiodene som er behandlet i oppgaven. Over halvparten av funnene er dog fra folkevandringstid. Geografisk skiller ingen av områdene seg ut, kanskje med unntak av Hordaland som kan skille med flere funn fra samtlige tidsperioder.

Forsteinet sjøpinnsvin (echinus) : Fossiler i graver er forholdsvis sjeldne i Nord-Europa, men ett unntak er forsteinede sjøpinnsvin. Denne type fossil forekommer i britiske graver helt tilbake til bronsealderen (Meaney 1981:117). Et eksempel på bruken av dette er en eldre romertids kvinnegrav fra Brænde Lydinge på Fyn. Her ble det funnet tre forsteinede sjøpinnsvin sammen med blant annet perlemorsskinnende skjell, små rullesteiner, steinøks og en flintdolk tett samlet i og rundt et treskrin (Mackeprang 1936).

I mitt materiale har jeg funnet tre graver med forsteinede sjøpinnsvin. I en ubrent folkevandringstids kvinnegrav fra Søre Sunde ved Stavanger ble det blant annet funnet en echinus med spor etter jernbånd rundt basen (S496). Fra Skåla, Kvinnherad i Hordaland ble det i en 600/700-talls brent kvinnegrav funnet en forsteinet echinus sammen med blant annet to kuleformede bergkrystaller og en kulerund stein med to jernbånd rundt basen (B6993). Det siste funnet er fra en rik 900-talls kvinnegrav fra Hoprekstad, Vik i Sogn og Fjordane (B4511). I tillegg til dette har jeg funnet frem til to løsfunn av echinuser i undersøkelsesområdet (Fra Lista, Rogaland (B6283) og Granvin, Hordaland (B6284)). Men

hvilken betydning de siste skal tillegges er usikkert, da sjøpinnsvin kan forekomme naturlig i vårt område.

Figur 5.2.1d: Sjøpinnsvin (echinus). A) Eksempel på skall, hentet fra Campbell 1977:251. B) Løsfunn fra Bregninge, Lolland. Sjøpinnsvin med bronsehemppe (Meaney 1981:119 fig. IV.J).

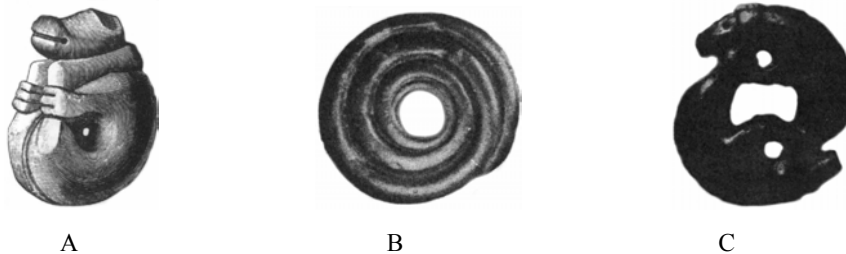
De forsteinede sjøpinnsvinene er kuleformede, fargen er lys, og overflaten er glatt med naturlig mønster (skallet har rekker med porer). Ett av funnene er plassert i kategori 2 ut fra rester etter anheng, resten i kategori 1. Geografisk og tidsmessig har vi jo allerede sett at denne gjenstandstypen, på tross av et lavt antall, er representert med funn fra alle hovedperiodene fordelt på tre fylker.

type	antall	Folkev.tid					Merov.tid					Vikingtid				
		R	H	S/F	S	sum	R	H	S/F	S	sum	R	H	S/F	S	sum
skjell	15	2	2	1	3	8		2	1		3	1	2	1		4
echinus	3	1				1		1			1			1		1
rav	8	1				1	1		2		3	1	1	1	1	4
jet	3								1		1	1			1	2
sum	29	4	2	1	3	10	1	3	4		8	3	3	3	2	11

Figur 5.2.1e. Tabell: Antall graver med organisk materiale fordelt på tid og sted.

Rav og jet: Rav (electrum) er en blanding av forskjellige fossile harpikser, noe varierende alt etter forekomsten. 90% av den beste raven kommer fra sørøstlige del av strandsonen i baltikum. Rav forekommer også hyppig på vestkysten av Jylland og langs den hollandske nordkyst samt på østkysten av England fra Lincolnshire til Essex - spesielt i Øst-Anglia (Meaney 1981:68). Rav er noe av det eldste kjente smykkematerialet man overhodet kjenner, og var skattet som råstoff til ringer, anheng, brosjer og perler. Jet (gagat, lapis,) er et brunkull av hard, jevn masse med tett, fin struktur. Det er et mørkt, polerbart og brennbart organisk produkt med en silkeaktig voksglans (Schumann 1978:218). Jet av god kvalitet kommer i all hovedsak fra to hovedkilder, fra Galicia i Spania og fra Yorkshire i England (Shetelig 1944:3). Jet var på grunn av sine kvaliteter også et meget populært smykkeråstoff i

forhistorien, og perler, knapper, ringer av dette materialet er funnet blant annet i britiske bronsealdergraver. På kontinentet er jetsmykker særlig vanlig i Hallstatt perioden (Shetelig 1944:3f). I vårt område dukker de første funnene av jet opp ved overgangen til vikingtid. Jet deler mange kvaliteter med rav, og kalles da også sort rav. Både jet og rav er brennbart, blir elektrisk oppladet ved gnidning og tiltrekker seg små lette gjenstander. Ut fra skriftlige kilder vet vi at man anså disse råstoffene som magiske nettopp på grunnlag av deres egenskaper (Shetelig 1944, Meaney 1981:70ff).

Figur 5.2.1e: Gjenstander av jet. A) Rundskulptur av jet (bjørn ?). Hentet fra Rygh 1885 fig.318. B) Haram, Sunnmøre (B9471). Skive av jet formet som en oppkveilet orm (Shetelig 1944:9 fig.3). C) Tresfjorden, Møre (B290). Løsfunn av jetskive formet som dyrefigurer-to «tumlende» bjørner (Shetelig 1944:9 fig.4).

I undersøkelsesområdet inneholder 8 gravfunn til sammen 10 gjenstander av rav. Dessuten er det 3 gravfunn med 3 gjenstander av jet. Eksempel på graver med gjenstander av rav er en 800-talls brent kvinnegrav fra Lysnegård, Lærdal i Sogn og Fjordane, der det ble funnet et lyserødt stykke ubearbeidet rav sammen med en skålformet spenne og tre flate perler av glassmosaikk (B412). Et annet eksempel er fra en 800-talls kvinnegrav fra Time i Rogaland, der det ble funnet en slitt rundskulptur (dyrefigur) av rav lik Rygh 318 sammen med en skålformet spenne, bronsenål, 5 perler, jernfragmenter og leirkarstykker (S4257, se figur 5.2.1e). Eksempel på funn av jet er en 800-talls brent kvinnegrav fra Longva, Haram på Sunnmøre, med et flatt ormformet stykke jet sammen med blant annet et stykke rav formet som en kvinneskikkelse (B9471, se figur 5.2.1e). Et annet eksempel på funn av jet er fra en 700/800-talls brent mannsgrav fra Tønjum, Lærdal i Sogn og Fjordane, der det ble funnet en rundskulptur av jet (dyrefigur) sammen med pilespisser, øks, skiferbryne, fire perler og brente bein(B6275).

Ant.	Type	Form					Farge					Overflate			Egensk.
		kule	skive	oval	rund	m.kant.	div.	lys	mørk	skinn	kontr.	glatt	dekor	korn	
29	skjell						29	28		1		29			
3	echinus	3						3				3			
10	rav					6	4	8	2			10			elektr.
3	jet				1		2		3			3			elektr.
45		3			1	6	35	39	5	1		45			

Figur 5.2.1f. Tabell: Oversikt over de organiske gjenstandenes beskaffenhet.

Formmessig er hovedvekten av gjenstandene av rav mangekantet (ubearbeidet). Har også en rundskulptur (dyr), ett kvinneformet og ett karformet stykke rav. Tre av gjenstandene har ut fra opphengningsmuligheter (smykke) blitt plassert under kategori 2, resten under kategori 1. Overflaten er glatt, og fargen varierer fra lys gul/rød til mørk brun med hovedvekt på det første. Det er funn fra alle tidsperiodene med hovedvekt på vikingtid. Funnene er godt fordelt geografisk. Formmessig spenner gjenstandene av jet fra runde til rundskulptur (dyr) og ormformede gjenstander. Overflaten er polert glatt på samtlige av gjenstandene. To av gjenstandene er plassert under kategori 2 ut fra opphengningsmuligheter (smykke), resten i kategori 1. Som allerede anført har råstoffene rav og jet særlige kvaliteter ut over det å være et smykkemateriale. De blir elektriske ved gnidning, er brennbare og er lett formbare.

5.2.2: Mineraler

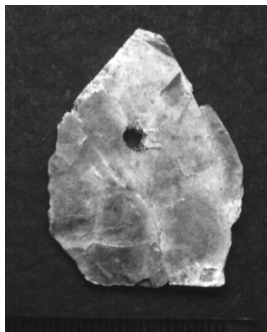
Råstoff definert som mineral består av faste krystalinske stoff dannet ved naturlige og/eller uorganiske prosesser. Hvert mineral er karakterisert ved at de har en bestemt kjemisk sammensetning, en bestemt krystallstruktur og at de har de samme fysiske egenskapene over alt (Garmo 1983:11). Denne gruppen er den klart største i undersøkelsen med funn fra 150 graver. Disse inneholder til sammen 250 gjenstander. Gruppen er videre delt opp etter råstofftype. I alt 17 gravfunn inneholder glimmer, 56 bergart, 28 kvarts/kvartsitt, 13 bergkrystall og 36 flint. Tolv av gjenstandene plasseres under kategori 2 ut fra opphengsmuligheter (smykke), resten under kategori 1.

Type	Antall graver	Antall gjenstander	Kategori 1	Kategori 2
Glimmer	17	33	27	6
Bergart	56	107	103	4
Kvarts(itt)	28	47	45	2
Krystall	13	17	17	
Flint	36	46	46	
Sum	150	250	238	12

Figur 5.2.2a. Tabell: Oversikt over graver, gjenstander og kategoritilhørighet oppdelt etter råstoff.

Glimmer (marienglass eller kråkesølv) : Ubearbeidede/bearbeidede skiver av glimmer er påvist i gravfunn både nasjonalt og internasjonalt (Pauli 1975:126, Ringstad 1988), men i tidligere undersøkelser er det sjelden diskutert hvilken funksjon dette råstoffet hadde. Glimmer har blitt brukt til å magre keramikk med, og kanskje kan det tenkes at glimmeret er gitt med den døde som et slags forråd. På den andre siden virker det som de skinnende glimmerskivene/platene som jeg vil behandle i oppgaven, har tjent et annet formål. Flere av gjenstandene har hull, og de fleste er løvtynne og til dels gjennomsiktige/reflekterende. Samtidig er flere av dem funnet sammen med andre gjenstander av magisk karakter (jfr. appendiks 4/f).

Fra undersøkelsesområdet har jeg funnet frem til 17 gravfunn med i alt 33 gjenstander av glimmer. Eksempel på dette er fra et funn på Vereide, Gloppen i Sogn og Fjordane. Fra en rik 900-talls ubrent mannsgrav kom det for dagen fire stykker glimmer sammen med blant annet fullt våpensett og redskaper (B8821). Et annet eksempel kommer fra Naterstad, Kvinnherad i Hordaland. Her ble det funnet rester av en brent 900-talls dobbelbegravelse under flat mark. Sammen med blant annet våpen, brente bein og tekstilredskaper, ble det funnet en skive glimmer med hull (B5927, se figur 5.2.2b).

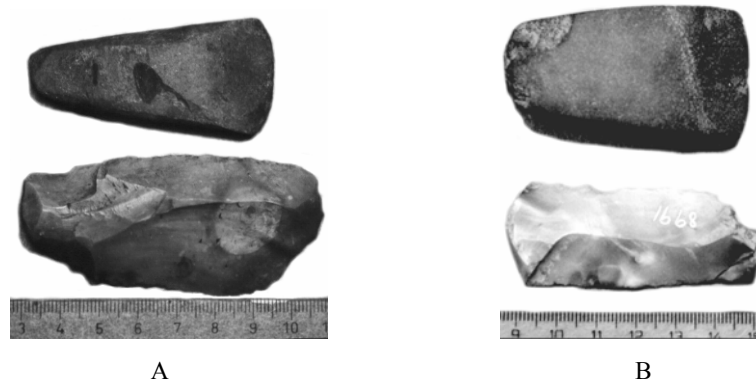
*Figur5.2.2b: Glimmer.
Fra Kvinnherad (B5927)*

Seks av gjenstandene plasseres i kategori 2 ut fra hull (til opphengning ?), de øvrige havner i kategori 1 ut fra manglende bearbeiding. Formmessig domineres gjenstandstypen av tynne, skiveformede plater. Glimmerstykkene er som navnet tilsier skinnende/reflekterende, samt at enkelte stykker er så tynne at de er gjennomsiktige. Overflaten på gjenstandene er med ett unntak glatt. Graver med gjenstander av glimmer er vanligst i folkevandringstid, med funn fra alle undersøkelsesområdene. Rogaland dominerer her med halvparten av alle funnene fra perioden. I merovingertid og vikingtid derimot kommer nesten alle gravfunn med glimmer fra Sogn og Fjordane.

Bergart: Denne samlebetegnelsen favner om gjenstander av forskjellige mineralske råstoff. Skal en forklare forholdet mellom mineral og bergart enkelt, så kan en si at mineralene er byggesteinene i bergartene, dvs. at bergarter praktisk talt alltid består av forskjellige typer mineraler hvis krystaller er tett sammenvokste (Schumann 1978:12). Gjenstander har blitt samlet i denne gruppen på grunn av et forholdsvis lavt antall funn innenfor de enkelte undergruppene dekket av denne samlebetegnelsen. Plasshensyn tilrå da ikke noen enkeltvis

presentasjon av alle disse. Råstoff som sorterer under dette, er blant annet gneis, marmor, svovelkis, granitt, porfyr, kleber, diabas, grønnstein, serpentin, kalsedon, talk og dolomitt.

Funn av bearbejdede og spesielt ubearbejdede steiner i graver er relativt hyppige i våre nærrområder. Fra hedenske graver på Island har vi flere eksempler på dette, likeledes fra Hallstatt, angelsaksiske og danske graver (Mackeprang 1936; Pauli 1975:126f; Meaney 1981:98 ff). Eksempler på dette kommer fra en kvinnegrav (grav 4) fra Hafurbjarnastadir, Island. Her ble det blant annet funnet en grå, eggformet stein sammen med en liknende hvit med mørke flekker. Disse gjenstandene ble funnet i bekkenhøyde sammen med en kam (Meaney 1981:102). Fra det tidligere omtalte eldre romertids gravfunnet fra Brænde Lydinge på Fyn ble det funnet mange små kulerunde og eggformede steiner sammen med flere andre gjenstander tolket som amuletter (Mackeprang 1936:45). Funn av steinøkser sorteres også inn under denne gruppen. En del steinøkser er funnet i graver fra yngre perioder både i Norden og ellers ute i Europa, men noe vanlig fenomen er dette ikke (Ringstad 1988:329). I undersøkelsesområdet har jeg påvist 9 gravfunn som inneholder økser av bergart (jfr. appendiks 6/a, tabell 1). Samtidig forekommer det opplysninger om flere funn av økser og andre steinalderartefakter i tilknytning til jernalderhauger, og dette er et tema som jeg vil ta opp og behandle senere i oppgaven.

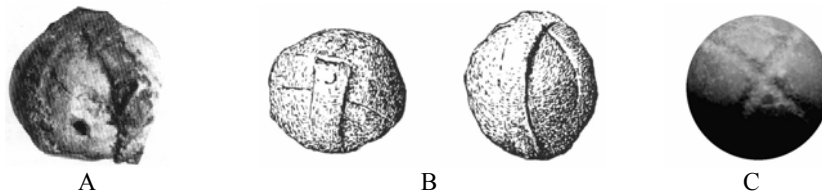

Figur 5.2.2c: Steinøkser og skrapere funnet i jernaldergraver. A) Fra Kvinnherad, Hordaland (B4555). B) Fra Aurland, Sogn og Fjordane (B8991).

I undersøkelsesområdet har jeg funnet frem til 56 gravfunn inneholdende 107 gjenstander av bergart. Bare fire av gjenstandene kan ut fra spor etter anheng plasseres i kategori 2, de resterende 103 plasseres i kategori 1. Når det gjelder gjenstandenes ytre, så dominerer kuleformede og eggformede/ovale steiner. Hoveddelen av gjenstandene er lyse av farge og overflaten glatt (jfr. Figur 5.2.2h). Tidsmessig er det nesten like mange graver fra

folkevandringstid som fra vikingtid. Fra merovingertid har vi bare to funn. I folkevandringstiden dominerer Rogaland med flest funn, mens Sogn og Fjordane dominerer i de to siste hovedperiodene. Av tabellen (5.2.2k) kan en se at antall gravfunn fra folkevandringstid og vikingtid er tilnærmet identiske for alle typene mineral, samt at antall funn fra merovingertiden er lavt for samtlige mineraltyper. Men i og med at antall funn er like stort før og etter merovingertid samt at det ikke er mer enn 12 gravfunn totalt fra denne tidsperioden, mener jeg at dette kan indikere at det har vært en kontinuitet i bruken av materialet.

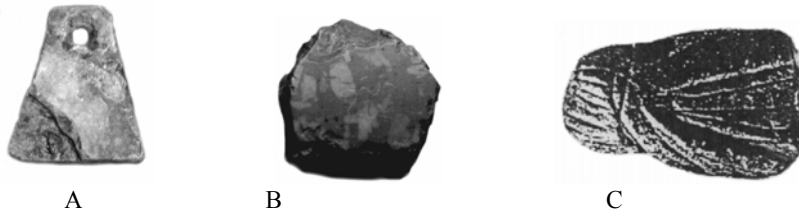
Eksempler på funn av runde stein i graver fra undersøkelsesområdet er fra Hopperstad, Vik i Sogn og Fjordane. Her ble det funnet en ubrent 800/900-talls kvinnegrav under haug. Den inneholdt tre små lyse rullestein sammen med blant annet smykker, tekstilredskaper samt andre redskaper (B7761). Et annet eksempel er fra en 500-talls ubrent dobbelbegravelse i hellekiste fra Hauge, Klepp i Rogaland. Her ble det funnet to lyse, eggformede stein samt 8 røde rullestein av porfyr sammen med blant annet to gullbrakteater (B4000, se figur 5.2.2f). Fra Ugulen, Hafslø i Sogn og Fjordane, har en funn fra en 500-talls ubrent mannsgrav. Denne inneholdt foruten våpen og redskap en svovelkiskule med jernbånd for opphengning. (B6071, se figur 5.2.2d).

Figur 5.2.2d: Stein med festeanordninger. A) Skåla, Kvinnherad. Kuleformet rullestein med to jernbånd for hempe (B6993). B) Ugulen, Luster. Svovelkiskule med bånd (B6071). C) Brekke, Lavik. Stein med innfatningsfure 3.6 cm. i diameter (B6649). A og B etter Ringstad 1988:fig.8.

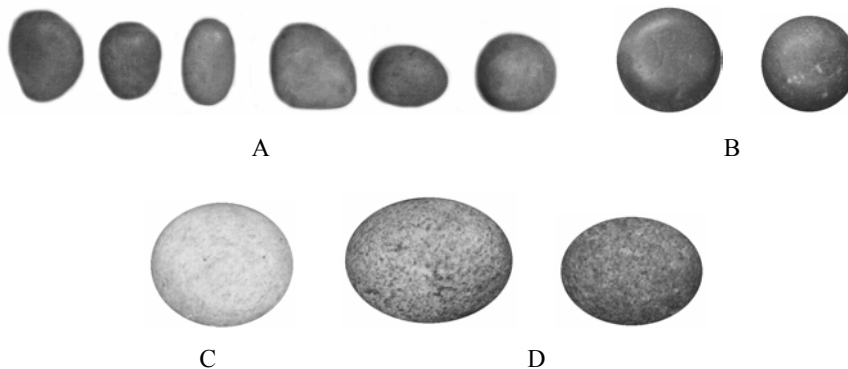
Eksempel på funn av steinøkser i undersøkelsesområdet kommer fra Strand i Rogaland. Her fant man i en brent mannsgrav fra 900-tallet en grønnsteinsøks sammen med blant annet våpen og redskaper (S6185). Et annet eksempel på dette er fra Terum, Aurland i Sogn og Fjordane, der det kom for dagen en vikingtids kvinnegrav inneholdende en vestlandsøks av grønnstein sammen med blant annet en flintflekke (B8991, se figur 5.2.2c). Et annet interessant funn som må trekkes frem i denne sammenhengen kommer fra Kvåle, Sogndal i Sogn og Fjordane. Her ble det i 1983 foretatt en utgravning av en 400-talls ubrent kvinnegrav i hellekiste under haug. Denne inneholdt en vestlandsøks av diabas funnet tett sammen med andre gjenstander av interesse for oppgaven, blant annet rullesteiner, glimmer, bergkrystall

og aniktsmasker av sølv for å nevne noe (B13954, jfr. appendiks 5/a). Dette er et funn jeg vil komme tilbake til senere.

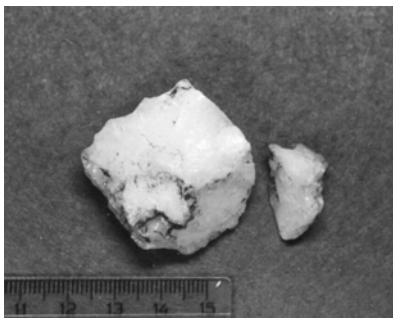
Figur 5.2.2e: Gjenstander av bergart funnet i graver. A) Fra Eid, Nordfjord. Hengesmykke(?) av skifer (B6069). B) Fra Vambheim, Ulvik. Sort serpentinstykke med grønne felt (B528). C) Fra Klepp, Rogaland. Miniatyrøks av kleber 4,8 cm.lang (S4447). Siste hentet fra AMS tilvekst 1923:38

Nå forekommer jo mange av disse gjenstandene av mineral naturlig i området, og det kan ikke utelukkes at gjenstandene tilfeldig er kommet med i fyllmasser eller gravkammer. Mangelfulle funnopplysninger bidrar i mange tilfeller også til å gjøre usikkerhetsmomentet større. Et annet moment er for eksempel at steinene kan ha hatt en annen funksjon, og blitt brukt som ildsteiner, spillebrikker eller slipesteiner. Men ut fra funnkontekst (funnet sammen med andre gjenstander med magisk karakter), manglende spor etter fyrslagning/sliping, få steiner pr. grav, samt steinenes karakter (små/glatte/runde) mener jeg indikerer at mange av disse har vært intensjonelt nedlagt og muligens hadde en magisk funksjon. Runde og eggformede steiner samt steinøkser har også en spesiell status i folklore og er nevnt i skriftlige kilder. Dette er noe jeg vil ta opp senere i oppgaven.

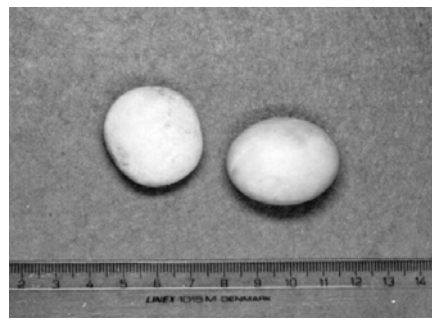

Figur 5.2.2f: Runde og ovale rullesteiner av bergart funnet i graver. A) Fra Jølster i Sogn og Fjordane diam. ca. 3 cm. (B11413). B) Fra Nordfjord i Sogn og Fjordane (B7005). C) Fra Lindås i Hordaland diam. 5,4 cm. (B10625). D) Fra Hauge i Rogaland (B4000).

Kvarts(itt): Skikken å medbringe små runde eller stykker av hvite kvartssteiner i graven er ikke særegen eller typisk for Norge, men forekommer over et vidt område. (Se Holmboe 1854; Pauli 1975:126; Hoftun 1997:50). I avhandlingen «Anglo-Saxon Amulets and Curing Stones» fra 1981 kommer A.L.Meaney inn på bruken av slike steiner. Hun nevner en rekke eksempel på funn fra angelsaksiske graver, samt opplyser om at små, hvite rullesteiner og klumper av kvarts/kvartsitt ofte er funnet i forhistoriske graver i England, på Man og i Irland. Skikken viser kontinuitet fra steinalderen og oppover i tid (Meaney 1981:89). Når det gjelder råstoffet kvartsitt så inneholder det opptil 99% kvarts, og vil derfor blir behandlet her (Garmo 1983:56).

A

B

Figur 5.2.2g: Kvartssteiner. A) B11623. B) B6228. Begge funnet i graver på Voss i Hordaland.

Fra undersøkelsesområdet har jeg funnet frem til 28 graver inneholdende 47 gjenstander av kvarts/kvartsitt. Tre gjenstander kan plasseres i kategori 2 ut fra opphengingsmuligheter, resten i kategori 1. Formmessig er mesteparten av funnene manglekantet (ubearbeidet) eller kuleformet/ovale. Alle har lys farge og glatt overflate, noe som faller naturlig ut fra råmaterialets beskaffenhet. En annen egenskap med kvarts/kvartsitt er at den avgir lys ved lett varmpåvirkning. Denne prosessen kalles termoluminiscens, og kan utløses gjennom å gni to kvartsbiter mot hverandre. Det oppstår da et lysskinn mellom disse på grunn av friksjonsvarmen (Garmo1983:23). Vi har kunnskap om at blant annet Koso indianerne i Øst California kjente til denne egenskapen med kvarts/kvartsitt, og brukte dette i sjamanistiske ritualer (Melanie Wrigglesworth pers.med.). Gjenstandenes skjulte egenskaper i tillegg til form eller farge kan da ha vært medvirkende til å favorisere bruk av nettopp disse gjenstandene som amuletter.

En har gravfunn fra alle tidsperiodene med gjenstander av kvarts(itt), med en tilnærmet lik fordeling på folkevandringstid og vikingtid. Alle områdene er representert, men Hordaland og

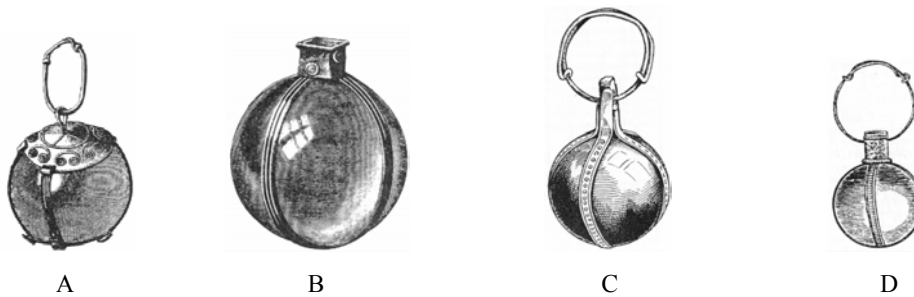
Sogn og Fjordane har flest gravfunn inneholdende gjenstander av kvarts/kvartsitt opp gjennom tiden (se figur 5.2.2k). Et eksempel på funn fra undersøkelsesområdet kommer fra Skåla, Kvinnherad i Hordaland. Her ble det funnet en 600/700-talls brent kvinnegrav under flat mark, inneholdende en rullestein av kvarts med to bånd for hempe sammen med blant annet to kuleformede bergkrystall og en forsteinet echinus (B6993, se figur 5.2.2d). Fra Brekke, Lavik i Sogn og Fjordane har jeg hentet et annet eksempel. Her ble det funnet en 900-talls brent kvinnegrav under haug inneholdende en rullestein av kvarts med innfatningsfurer 3,6-3,9 cm i diameter, funnet sammen med blant annet smykker og redskaper (B6649, se figur 5.2.2d). Videre kan jeg vise til et funn fra en hellekiste under flat mark på Vangen, Voss i Hordaland. Dette viste seg å være en 400-talls ubrent begravelse som inneholdt to ubearbeidede kvartsstykker sammen med blant annet keramikk og smykker (B11623, se figur 5.2.2g). Fra samme område stammer også en 900-talls ubrent kvinnegrav i en trekiste under haug. Her ble det funnet to små rullesteiner av kvarts sammen med blant annet et stykke bly, sølvmynt med anhengshull samt smykker og redskaper. (B6228, figur 5.2.2g).

Ant.	Type	Form						Farge				Overflate		Egenskap	
		kule	skive	oval	rund	m.kant.	div.	lys	mørk	skinn	kontr.	glatt	korn		dekor
33	Glimmer		31	1		1				31	2	32	1		
107	Bergart	69		13	2	11	12	72	26		9	89	18		
47	Kvarts(itt)	15		8		22	2	47				47			termolum.
17	Krystall	2				15				17		17			
46	Flint						46	8	38			46			
250	Sum	86	31	22	2	49	60	127	64	48	11	231	19		

Figur 5.2.2h. Tabell: Oversikt over mineralske gjenstanders form, farge og egenskaper.

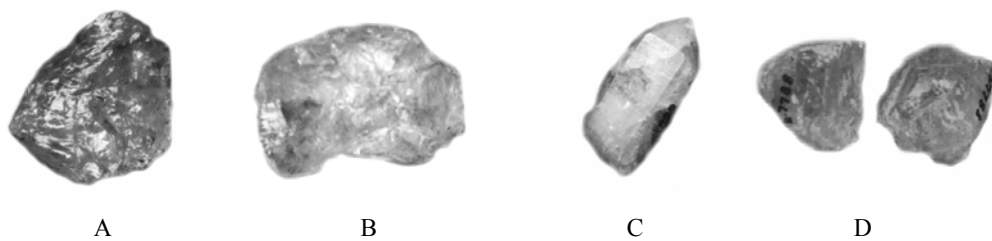
Bergkrystall: Bergkrystall er en vannklar form av mineralet kvarts. I steinalderen ble det benyttet som råstoff til redskaper. Mineralet har også vært yndet som smykkestein, og perler av dette materialet er velkjent fra vikingtidens graver. Fra senere tid har vi opplysninger om at bergkrystall ble brukt som ildslagningsstein. (Ringstad 1988:330, Schumann 1978:116). Bergkrystall i kuleform er funnet i flere graver på kontinentet og i England (se Meaney 1981:77ff, Hinz 1966, Hansmann og Kriss-Rettenbeck 1977:41). I England er funn av bergkrystallkuler i graver mest vanlig fra 400-til 600-tallet e.Kr (angelsaksiske), og kulene er ofte funnet med oppheng av bronse, sølv og i noen få tilfeller også av gull (se figur 5.2.2i). Et fellestrekk mellom gravene her er at bergkrystallkulene alltid er funnet i de rikeste kvinnegravene på gravfeltene plassert mellom knærne på avdøde, ofte oppe i eller i

tilknytning til en vinøse/sil (Meaney 1981:83f). Bergkrystallkuler med anheng forekommer også hyppig i germanske kvinnegraver på kontinentet, og ut fra funnkontekst ser det ut som om disse ble båret i lange bånd som rakk nedenfor kneet. De fleste av disse gravene er datert til midten eller slutten av 500-tallet e.Kr. (Hinz 1966, se figur 5.2.2i). Et annet berømt funn som inneholder en bergkrystallkule, er Childeriks grav (død 482 e.Kr.) fra Tournai i Belgia. Denne bergkrystallen var uten innfatning/anheng (Meaney 1981:85f. Fig.III.u),

Figur 5.2.2.i: Bergkrystallkuler med anheng funnet i graver: A) Fra Alzey, Tyskland, B) Fra Frei-Laubersheim, Tyskland. C) Fra England, Chessell Down (IoW). D) Fra England, Bifrons (grav 42). Alle hentet fra Meaney 1981 fig.III.p og r.

I undersøkelsesområdet har jeg funnet frem til 13 gravfunn med totalt 17 gjenstander av bergkrystall. Alle gjenstandene er plassert i kategori 2 ut fra manglende tilvirkning. Formmessig er to kuleformede mens resten er manglekantet. Fargen er skinnende/klar på alle mens overflaten er glatt/hard. Typen er godt representert gjennom alle tidsperiodene og innen de fleste områder (jfr.tabell 5.2.2k).

Figur 5.2.2j: Bergkrystall funnet i graver. A) Fra Klepp i Rogaland (B2596). B) Fra Ulvik i Hordaland (B7794). C) Fra Voss i Hordaland (B660). D) Fra Kaupanger, Sogn og Fj.(B7788).

Eksempel på funn i undersøkelsesområdet inneholdende bergkrystall er fra Sør-Braut, Klepp i Rogaland. Her ble det i en rik 500-talls ubrent mannsgrav funnet en klar bergkrystall sammen med blant annet våpen og redskaper. Avdøde var plassert i en steinkiste dekket av en stor røys (S2452). Et annet eksempel kommer fra Opedal, Ullensvang i Hordaland. Her ble det funnet

to stykker av bergkrystall sammen med blant annet smykker og redskaper i en 400-talls brent kvinnegrav under haug (B6597). Fra Gjerde, Etne i Hordaland kommer et interessant gravfunn

med en bergkrystall, en rullestein av kvarts samt stykker av glimmer. Dette ble funnet sammen med smykker, redskaper og beholdere i en 400-talls kvinnegrav under haug (B7767).

Flint: Når en snakker om eldre gjenstander i en yngre kontekst, så kommer en ikke utenom funn av flintgjenstander i jernaldergraver. Slike er ofte funnet i tilknytning til andre steinalderredskap (jfr. figur 5.2.2c) sammen med andre gjenstander av magisk karakter (jfr. appendiks 4/f). Funn av flintredskap i yngre kontekster som graver og hustufter forekommer ikke rent sjelden både i og utenfor undersøkelsesområdet (Myhre 1988:320). Tett ved en langhaug med gravfunn datert til folkevandringstid fra Vanse, Lista i Vest-Agder, lå en liten lav røys som dekket restene av trekiste plassert på en helledekt bunn. I tillegg til brente bein ble det funnet rester av en leirurne, klinknagler, båndjern og foringskitt. Her fantes også i selve begravelsen en pilespiss av gråbrun flint. Den er 3,8 cm. lang med buede sider og kort uthullet skaftende (B4287). Videre ble det i tuft 3 på gårdsanlegget Ullandhaug i Stavanger funnet en flintdolk av type VI B (eldre bronsealder) i en slik kontekst at en med sikkerhet kan si at den var nedlagt her engang i yngre romertid eller folkevandringstid. Dolken lå flatt i bunnen av en grop orientert i husets lengderetning med skaftet mot nord (Myhre 1988:316 ff.). Et annet interessant eksempel er fra Brænde, Lydinge, Fyn i Danmark, der det i en eldre romertids kvinnegrav under flat mark ble funnet et treskrin som blant annet inneholdt en flintdolk sammen med andre gjenstander som forsteinede sjøpinnsvin, steinøks og små rullestein (Mackeprang 1936).

type	antall	Folkev.tid					Merov.tid					Vikingtid				
		R	H	S/F	S	sum	R	H	S/F	S	sum	R	H	S/F	S	sum
glimmer	17	5	1	3	1	10			1		1		1	5		6
bergart	56	13	4	7	1	25			2		2	4	7	14	4	29
kvart(sitt)	28	3	6	3		12		2	1		3	1	4	7	1	13
krystall	13	2	3	1		6		1	1		2	2	1	1	1	5
flint ⁹	36	11	4	3	3	22			1		1	1	4	5	4	14
sum	150	34	18	17	5	75		3	6		9	8	17	32	10	67

Figur 5.2.2k. Tabell: Antall graver med gjenstander av mineral fordelt på tid og sted.

⁹ Av totalt 36 gravfunn med flintredskap vil 10 bli utelatt av undersøkelsesmateriale når konteksten skal vurderes på grunn av usikkerhet vedrørende funnkonteksten. Dette utgjør 13 gjenstander.

Fra undersøkelsesområdet har jeg kommet frem til 36 graver med totalt 46 redskaper av flint. Alle plasseres i kategori 1 ut fra dette med eldre gjenstander i yngre kontekst. Formmessig varierer dette da materialet omfatter piler, flekker, økser og skrapere av flint. Avslag av flint er ikke tatt med. I og med skikken med å bruke flint til ildslagning i jernalderen, vil bare steinalderredskaper uten spor etter dette være av interesse for oppgaven. Fargen på gjenstandene varierer, men mørk flint dominerer. Overflaten er tett/glatt/hard. Gjenstandstypen er godt representert i områdene og over tid. Det store unntaket er merovingertid, hvor vi har få funn.

Fig. 5.2.21: Pilespisser og flekker. A) Fra Etne i Hordaland. Diam.3 cm.(B12051). B) Fra Skodje i Sunnmøre (B8174). C) Fra Eid i Sogn og Fjordane (B5730). D) Flintpil sekundært brukt som amulett (med sølvmanstjett) fra 1600-tallet e.Kr. München, foto: Bayerischen nationalmuseum (Hansmann 1977:81, fig.87). E) Flintpil sekundært brukt som amulett (med sølvinnfatning) fra 1600-tallet e.Kr., München, Foto: Bayerischen nationalmuseum (Hansmann 1977:81, fig.89).

Eksempel på funn fra undersøkelsesområdet er fra Myklebostad, Eid i Sogn og Fjordane. Her ble det i en 900-talls brent mannsgrav funnet en pilespiss av flint sammen med blant annet kvartsstykker, våpen, redskaper og smykker (B5730, se figur 5.2.21). Fra Nærbø, Hå i Rogaland har jeg funnet frem til en 300/400-talls kvinnegrav inneholdende en flintpil og en flintflekke. Disse ble funnet sammen med blant annet smykker og redskaper i en hellekiste under haug (S4889). Fra Gryten, Gulen i Sogn og Fjordane kommer en brent dobbeltgrav fra vikingtid inneholdende to små strandstein, et lite stykke bly og en skraper. Disse ble funnet sammen med blant annet våpen og tekstilredskaper i et brannflak under flat mark (B8272). Til slutt vil jeg trekke frem et vikingtids funn fra Terum, Vangen i Sogn og Fjordane. Her ble det funnet en flintflekke sammen med blant annet en steinøkse, smykker og redskaper (B8991, se fig. 5.2.2c).

5.2.3 Metall

Metall er en fellesbetegnelse på grunnstoffer som ved vanlig temperatur er faste og ugjennomsiktige, samt er gode ledere for varme og elektrisitet. Råstoffet har en forholdsvis stor egenvekt og yten har en egen metallglans. Gruppen omfatter totalt 64 graver som

inneholder 93 gjenstander relevante for oppgaven. 26 av disse inneholder gjenstander av gull, 17 med gjenstander av sølv, 15 med gjenstander av bronse, tre med gjenstander av jern og tre gravfunn med gjenstander av bly. Av totalt 93 gjenstander av metall plasseres 83 under kategori 2 ut fra opphengsmuligheter/smykkefunksjon, mens de resterende 10 sorteres under kategori 1.

Type	Antall graver	Antall gjenstander	Kategori 1	kategori 2
Gull	26	33		33
Sølv	17	26		26
bronse	15	28	4	24
Jern	3	3	3	
Bly	3	3	3	
sum	64	93	10	83

Figur 5.2.3a. Tabell : Oversikt over graver, gjenstander og kategoritilhørighet oppdelt etter råstoff.

Gull: Glansen, den høye vekten, sjeldenheten og spesielt holdbarheten var årsaken til mange magiske og mytiske forestillinger omkring råstoffet gull. Sølv og gull forekommer i motsetning til andre metaller naturlig i naturen (gedigent metall), det vil si at de ikke opptrer som kjemiske forbindelser, men som rene metaller. Av denne grunn kjente også fortidens mennesker til utvinning av edelmetallene og lagde tidlig smykker av disse råstoffene. Når det gjelder andre spesielle egenskaper med råstoffet, så kan det nevnes at gedigent gull er duktilt (strekkbart/smibart dvs. lett å bearbeide), det lar seg valse ut til tynne plater eller tråder, og til og med å skjære i uten å ryke. Er også en god leder av varme og elektrisitet (Garmo 1983:36).

I undersøkelsesområdet har jeg funnet frem til 26 graver med totalt 33 gjenstander av gull som er av interesse for oppgaven. Alle gjenstandene plasseres i kategori 2 ut fra opphengsmuligheter ved hjelp av hull eller hemper, og disse kan da blant annet blitt brukt som smykker. En finner her blant annet romerske gullmynter (solidi), plater med anhengshull, miniatyrer, medaljongkopier samt gullbrakteater. Gullbrakteatene er den mest tallrike gruppen her med 22 gjenstander fordelt på 14 graver. Brakteatene (av latin bractea-tynn plate) er tynne, runde hengesmykker med hemper, kun preget på ene siden med forskjellige mønstre som man mener er etterligninger av romerske gullmedaljonger og mynter. Enkelte av brakteatene har da

også klare etterligninger av originalenes skrifttegn (Skaare 1995:26). Denne typen er en klassisk gjenstandsgruppe som har vært studert av generasjoner av arkeologer, der datering, motiv og runeinnskrifter samt brakteatenes funksjon er tema som har blitt tatt opp (se

Gjessing 1929; Mackeprang 1952; Grieg 1954; Malmer 1963; Bakka 1973; Hauck 1985; Andrén 1991). Siden det første kjente brakteatfunnet (fra 1670), har en funnet omkring 900 brakteater fordelt på 425 funn. Disse er spredd fra Nord-Norge i nord til Ungarn i sør, og fra England i vest til Hviterussland i øst. Brakteatene er funnet dels i depoter og dels i graver (Andrén 1991).

Solidus er en romersk gullmynt som ble introdusert under Konstantin den store (306-337 e.Kr.) i 312 e.Kr. etter flere mislykkede myntreformforsøk under såvel Aurelian og Diokletian, og kom til å avløse den eldre romerske mynttypen aureus. I undersøkelsesområdet har jeg funnet frem til tre originale og en kopi av solidi funnet i graver. Solidiene viser normalt keiserens bilde, navn og titler på aversen og noe varierende motiv som viktoriafigur eller rytterfigur på reversen. Gullmedaljonger derimot betegner mynter som er større, mer dekorert og utgitt i mindre serier enn vanlig mynt. Disse myntene har blitt sirkulert i en begrenset sfære rundt keiseren, og ble slått til spesielle anledninger, og ble brukt som personlige gaver fra keiseren til venner, tjenestefolk, livvakter samt fremmede sendebud for å markere politiske allianser (Andrén 1991:245). Medaljongene har normalt keiserens bilde på den ene siden og noe varierende motiv på den andre bl.a. ryttermotiv. I Skandinavia er det til nå funnet 6 originale gullmedaljonger og 13 etterligninger, alle fra 4.århundres keisere (Lavik 1969:19). I undersøkelsesområdet er det tre kopier av gullmedaljonger funnet i graver (B1875, B1876 og B11546, se fig 5.2.3b).

Figur 5.2.3 b: Medaljonger funnet i graver i undersøkelsesområdet. A) Etterligning av medaljong fra Godøy, Sunnmøre (B11546, fra Lavik 1969:omslag). B) Etterligning av romersk gullmedaljong, fra Hove, Sogn og Fjordane (B1875, fra Mackeprang 1952, pl.2, 4 a og b). C) Etterligning av romersk gullmedaljong fra Haus, Hordaland (B1876, fra Mackeprang 1952, pl.2, 3 a og b).

Alle gjenstandene av gull har rund form, og fargen er lys/skinnende (metallglans). Overflaten er med ett unntak dekorert. Brakteatene er delt i fire hovedgrupper, A, B, C og D etter dekoren. A-brakteatene har et mannshode sett i profil og ofte latinske bokstaver eller runeinnskrifter. B-brakteatene har en eller flere menneskefigurer i forskjellige stillinger, ofte ledsaget av fugler eller dyr, samt runeinnskrift. C-brakteatene har et mannshode anbrakt over

et firefotet dyr, og foruten runetegn sees fugler og forskjellige geometriske tegn som for eksempel sirkler og hakekors. D-brakteater har ren nordisk dyreornamentikk (stil I) og manglende runeinnskrift (se figur 5.2.3c). I undersøkelsesområdet har en funn av fire A-brakteater, en B-brakteat, ni C-brakteater og seks D-brakteater. De resterende brakteatene er særtyper.

Relevante gjenstander av gull er kun påvist innenfor yngre romertid og folkevandringstid i undersøkelsesområdet. Alle områdene kan vise til funn fra denne perioden, men Rogaland er her i en særstilling, med 15 av i alt 25 gravfunn inneholdende relevante gjenstander av gull.

Figur 5.2.3c: Gullbrakteater funnet i undersøkelsesområdet: A) A-type fra Varhaug, Rogaland (C3201, fra Mackeprang 1952 pl.4,24). B) B-type fra Klepp, Rogaland (B4000, fra Mackeprang 1952 pl.6, 10). C) C-type fra Klepp, Rogaland (B4000, fra Mackeprang 1952 pl.15,9). D) D-type fra Hjelmeland i Rogaland (S2547, fra Mackeprang 1952 pl.16,36).

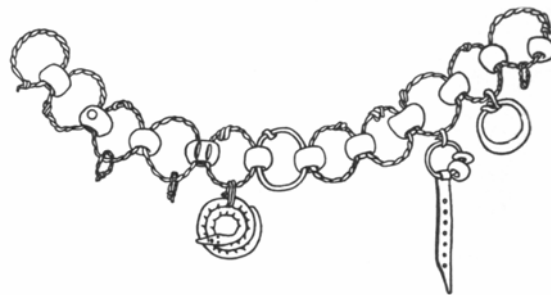
Når det gjelder eksempel fra undersøkelsesområdet, så kan jeg vise til et funn fra Vigrestad, Varhaug i Rogaland. Her ble det funnet en 400-talls ubrent kvinnegrav inneholdende en gullbrakteat - type A sammen med blant annet stykker av kråkesølv, flere spinnehjul, sølvhefter og leirkar (S3201, se figur 5.2.3c). Fra Sæbø, Kvinnherad i Hordaland har en funn av en 400-talls branngrav under haug, inneholdende en original romersk gullmynt med hempe (solidus), slått av keiser Gratian (375-383 e.Kr.). Denne er funnet i en bronsekjele sammen med blant annet spillebrikker, leirkar og bjørneklør (B3358). I 1968 ble det undersøkt en gravhaug på Haram i Sunnmøre som inneholdt en rik brent begravelse fra ca. 375-400 e.Kr. Her ble det blant annet funnet en etterligning av en romersk solidus, gullsmykker, glassbeger, bronsefat, spillebrikker og bjørneklør. Etterligningen hadde trykk etter keiser Konstantin II (337-360 e.Kr.) på ene siden og Valens (364-378 e.Kr.) på den andre (B12048). Fra Godøy, Giske på Sunnmøre har en funn av en kopi av en romersk gullmedaljong sammen med blant annet beinpil, gullringer, sølvbeger og brente bein funnet i en bronsekjel under haug, datert til tidsrommet ca.375-400 e.Kr. Aversfremstillingen på medaljongen viser et venstreventd potretthode i profil over et fabeldyr med hode i begge ender, og omskrift av forvanskede latinske bokstaver. Reversfremstillingen viser to dyr

(hester) i profil og over dem er et menneske i halvfigur med oppstrakte armer (B11546, se figur 5.2.3b).

Figur 5.2.3 d: Gullmynter med hempe funnet i graver. A) Fra Leikanger, Sogn og Fjordane. Solidus: Theodosius 379-395 (B8983). B) Fra Nordfjord, Sogn og Fjordane. Solidus: Theodosius II 408-450 (B4590, fra Shetelig 1912:115, fig.259). C) Fra Fjelberg, Hordaland. Solidus: Gratian 375-383 (B3358, fra Shetelig 1912:86, fig.194).

Sølv: Råstoffet sølv forekommer som sagt naturlig i naturen (gedigent sølv) og ble tidlig utvunnet og tatt i bruk som råmateriale. Dette var for eksempel et vanlig råstoff til mange ulike smykketyper opp gjennom hele jernalderen, og finnes også som materiale til innlegg på våpen, som beger, skåler, mynter og barrer for å nevne noe. I vikingtiden blir sølv også dominerende over gull som verdimetall, og er helt frem til den dag i dag det mest tradisjonsrike metallmaterialet en har i Norge når en tenker på produksjon og bruk av smykker og pyntegjenstander. Nest etter gull er sølv det mest plastiske/formbare metallet som finnes. Gedigent sølv er duktilt (strekkbart/smibart), man kan bøye det med hånden, hamre det ut til flak og skjære i det uten at det brykker.). samtidig er det den beste lederen for varme og elektrisitet vi kjenner. (Garmo 1983:38).

Figur 5.2.3e: Halskjede fra Granvin i Hordaland vedheftet blant annet en orm av sølv (B6657, fra Shetelig 1944:12, fig.10).

I undersøkelsesområdet har jeg funnet 17 graver inneholdende 26 gjenstander av sølv som er relevant for oppgaven. Alle plasseres i kategori 2 ut fra muligheter til opphengning og bruk som blant annet smykker og betalingsmiddel. Formmessig er det runde gjenstander som dominerer (mynter og runde hengesmykker), men torshammer og masker av sølv forekommer

også. Fargen er lys/skinnende (metallglans) og overflaten er med to unntak dekorert med blant annet dyreornamentikk, stempeldekor og diverse myntpreg. Herunder sorterer arabiske (ummajadiske, kufiske), anglosaksiske og romerske sølvmynter (denarer, siliquae) med anheng.

Ant.	Type	Form						Farge				Overflate			Egensk.
		kule	skive	oval	rund	m.kant.	div.	lys	mørk	skinn	kontr.	glatt	korn	dekor	
33	Gull				33					33		1		32	duktilt
26	Sølv				17	1	8			26		2		24	duktilt
28	bronse				21	2	5		5	23		6		22	
3	jern	1					2		3			3			
3	Bly	1				2			3			3			
93	Sum	2			71	5	15		11	82		15		78	

Figur 5.2.3 f. Tabell: Oversikt over de metalliske gjenstandenes beskaffenhet.

En gjenstandsgruppe som skal nevnes spesielt er de dobbelkoniske hengesmykkene med lokk som jeg har funnet fem eksemplarer av i materialet (se figur 5.2.3h). Jens Nielsen beskriver disse små beholderene som hengesmykker som samtidig har fungert som amulettgjemmer. Det er da også funnet innhold i et par av dem, blant annet hår (Sejlfjord grav IM, Danmark), glasstykke og trerester (Kvasheim grav 30 (B5297); Nielsen 1996). En har også funn av andre typer metallkapsler i Skandinavia, som er tolket som amulettgjemmer. Disse har inneholdt blant annet diverse organisk materiale (urter, bein etc, se Heyerdahl-Larsen 1981; Fuglesang 1989:16; Lund Hansen 1995; Nielsen 1996).

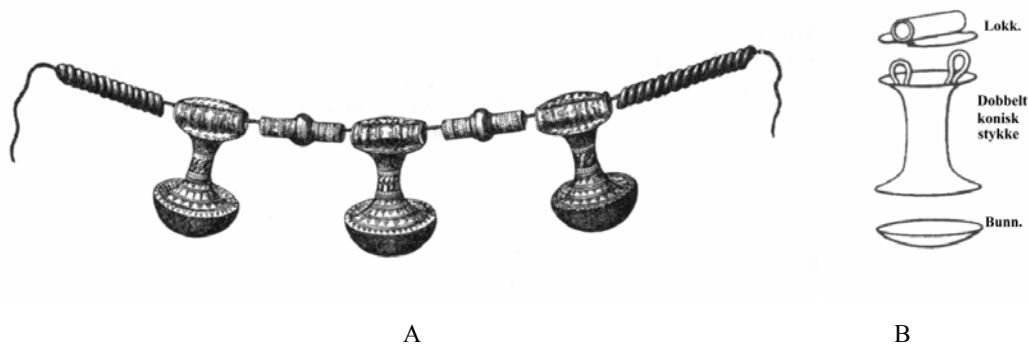
Når det gjelder spredning av funn av sølv geografisk, så viser disse en forholdsvis jevn utbredelse. Men når det gjelder tidsmessig spredning så følger denne derimot det gjengse mønsteret med tilnærmet likt antall funn fra folkevandringstid og vikingtid, samt totalt fravær av relevante gjenstander av sølv fra merovingertid.

Figur 5.2.3g: Hengesmykker/amuletter av sølv. A) Fra Voss, Hordaland. Sølvmynt (B6228, fra Shetelig 1912:209, Fig.488). B) Fra Vik, Sogn og Fjordane. Rundt hengesmykke, 3,7 cm.i tverrmål, med dyreornamentikk (B708, fra Petersen 1928:139, fig 157). C) Fra Granvin, Hordaland. Hengesmykke med stempelornamentikk (B6657, fra Rygh 1885, fig.678 (liknende eksemplar)). D) Torshammer av sølv fra Bråtveit i Rogaland, ca.2 cm.lang (C1931). Denne er lignende et funn av torshammer fra Fitjar i Hordaland, som er brukt i oppgaven (B8555, fra Rygh 1885:fig.679).

På Hønsi, Vik i Sogn og Fjordane inneholdt en rik 900-talls ubrent kvinnegrav i en langhaug et rundt hengesmykke av sølv med dyreornamentikk (se figur 5.2.3g), et silformet hengesmykke med en sølvring som hempe og et hjulformet hengesmykke med en sølvring gjennom akselhullet. Disse ble funnet sammen med blant annet en liten oval stein, smykker, redskap og ridetøy (B708). Fra Vangen, Voss i Hordaland stammer en rik 900-talls ubrent kvinnegrav funnet i en trekiste under haug. Trekisten var skåret ned i auren og dekket av steinheller. I denne graven ble det funnet en angelsaksisk sølvmynt preget for Offa av Mercia. Mynten, som hadde bærehull, ble funnet sammen med blant annet redskaper og smykker (B6228, se fig.5.2.3 g). Fra Vik, Fitjar i Hordaland stammer en 900-talls ubrent mannsgrav funnet under flat mark. Denne inneholdt en torshammer av sølv lik R679, men med mer utpreget korsformt hode. På hver av armene og på stammen er det innstemplet en sirkel, og stammen har hull for opphengning. Denne rike graven inneholdt forøvrig fullt våpensett, redskaper og smykker (B8555, se fig. 5.2.3g). De såkalte torshammerne opptrer i pre-vikingtid både i Skandinavia og i England, men antallet øker drastisk i Skandinavia i vikingtiden. De er laget av jern, bronse, rav (!) og fra det 10.århundre også av sølv. Disse er for det meste funnet i kvinnegraver, mens de fleste sølvhammerne kommer fra skattefunn fra seint 10. og 11. århundre (Fuglesang 1989:17). Fra Trå, Granvin i Hordaland har en funn fra en 900-talls ubrent kvinnegrav funnet i en trekiste under haug. Her ble det funnet et spesielt halskjede av sølvringer sammensatt med glassperler og vedheftet flere spesielle gjenstander, blant annet en sammenrullet orm av sølv. Dette ble funnet sammen med blant annet smykker, redskap og ridetøy (B6657, se fig.5.2.3e).

Figur 5.2.3h: Dobbeltkonisk hengesmykke: A) Funn fra Langlo, Stokke (C5955). Lignende gjenstander er funnet i gravfunnene fra Ytterdalen, Sunnmøre (B7079), Tu, Klepp i Rogaland (B2511) og Kvasseheim, Rogaland (B5297). Hentet fra Rygh 1885 fig. 281a. B) Hengesmykkets/amulettgjennets konstruksjonsdetaljer. Hentet fra Nielsen 1996:25, fig.3).

Bronse: Dette råstoffet er en metall-legering av kobber og tinn i forskjellige forhold, der også bly, antimon og sink kan brukes som legeringsmetaller. Ved å blande disse metallene fremkommer en legering som er mer motstandsdyktig og samtidig lettere å bearbeide en for eksempel kobber. Bronsen har vært et populært metall i fremstillingen av smykker helt siden dette råstoffet ble introdusert i Norden ca.1800 f.Kr. Fra undersøkelsesområdet er det 15 graver med totalt 28 gjenstander av bronse som er funnet relevant for oppgaven. 24 av disse plasseres i kategori 2 ut fra mulig egenskap som smykker, og de resterende fire i kategori 1. Formmessig er flesteparten av gjenstandene runde (hengesmykker), men en finner også miniatyrer samt hengesmykker/amuletter formet som ansiktsmasker og ormer i materialet. Når det gjelder farge, så er de fleste hengesmykkene forgylte og har dermed en lys/skinnende yte (metallglans). Fem av gjenstandene har glatt overflate, mens resterende har dekor med blant annet spiralornamentikk, båndfletting og dyrestil. Flere av gjenstandene er av gjennombrutt arbeide, bl.a. B8060 (se figur 5.2.3i). Når det gjelder den tidsmessige fordelingen av funnene, så er det like mange funn fra folkevandringstid som fra vikingtid. Det har ikke fremkommet funn av interesse fra merovingertid. Geografisk så dominerer Rogaland og Sogn og Fjordane med flest funn gjennom tidsperiodene.

Figur 5.2.3 i: Hengesmykker av bronse: A) Fra Stryn, Sogn og Fjordane (B5525, fra Grieg 1954 :188, fig.11 a-c). B) Fra Alversund, Hordaland (B7812). C) Fra Stryn, Sogn og Fjordane (B8060). D) Fra Gloppen, Sogn og fjordane (B7653).

Eksempel på funn fra undersøkelsesområdet er hentet fra Svingsæter, Stryn i Sogn og Fjordane. Her ble det i 1910 undersøkt en langhaug som det viste seg å inneholde en 800-talls ubrent kvinnegrav i en hellekiste. Sammen med blant annet smykker og tekstilredskap ble det her funnet en miniatyrøks av bronse. Øksen er en etterligning av en vanlig økseform på Vestlandet i vikingtiden (R561) og skaft og blad er støpt i ett stykke. Øksen er 7,5 cm fra enden av skaftet til og med bladet og 3,5 cm. under bladet er skaftet rundt mens resterende er flattrykt firkantet og ender i en spiss (se fig.5.2.3i). Øksen lå i beltehode i graven sammen med spinnehjul, kniv, nøkkel og enda et jernredskap (B6483, jfr. appendiks 5/i). Fra Arnestad, Gloppen i Sogn og Fjordane er det gjort funn av en rik 900-talls brent kvinnegrav under haug. Sammen med blant annet smykker, tekstilredskap, glass og ridetøy ble det her funnet fem hengesmykker med spiralornamentikk (såkalt brakteatformede) og en maskeformet med båndflettingsornamentikk (B7653, se figur 5.2.3i).

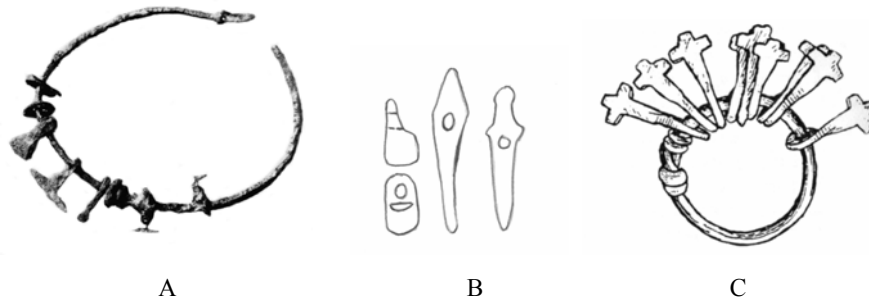
Jern og bly: I undersøkelsesområdet har jeg funnet frem til seks graver med totalt tre gjenstander av bly og tre av jern som jeg har funnet relevante for oppgaven. Alle gjenstandene plasseres i kategori 1. Overflaten er glatt på alle og fargen mørk. Formmessig så forekommer det kuleformede, manglekantede, økseformet og kors/hammerformet gjenstandsmateriale. Alle funnene er fra vikingtid, og de fleste funnene er gjort i Sogn og Fjordane.

Figur 5.2.3 j: Runeamuletter av bly. A) Fra Osen, Sogn og Fjordane 1200 tallet e.kr. høyde ca.6 cm (fra Fuglesang 1989:23 fig.9. B) Fra Lurekalven, Hordaland. Funn fra middelaldertuft (fra Kulturhistorisk veibok 1993:315).

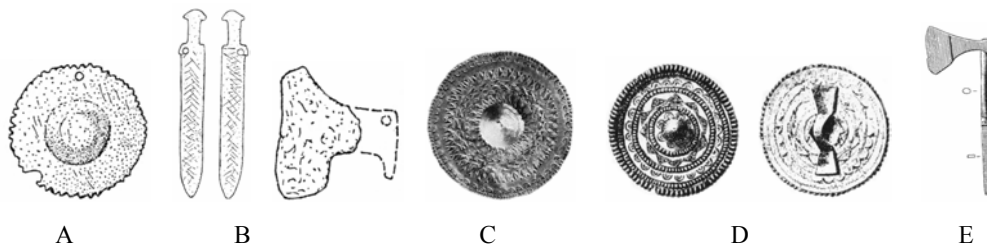
Blant disse funnene er en brent vikingtids dobbelgrav under flat mark fra Grytten i Gulen. Sammen med våpen, tekstilredskap, jernnagler og slagg ble det her funnet et lite stykke bly, to små strandstein og en flintflekke (B8272). Runeamuletter av blystykker som har blitt foldet

sammen eller skåret som kors er relativt vanlige fra middelalder (Fuglesang 1989:23, se figur 5.2.3j). Om det bare er metallens mykhet som har gjort dette populært å risse runer i, eller om det ligger andre ting bak er vanskelig å si. De stykkene som er funnet i området og som vil bli brukt i analysen er imidlertid uten runeinnskrift.

Figur 5.2.3 k: Miniaturer av jern og bronse: A) «Tor-ring» fra Birka, grav 985, fra vikingtiden. Diam.ca.15 cm. (fra Fuglesang 1989:17 fig.2). B) Miniaturer av bronse: stol, spyd og sverd fra Sverige, ukjent funnsted. (Fra Fuglesang 1989:16, fig.1). C) Ring med kors/hammerformede stykker fra Hilde i Sogn og Fjordane. Diam.ca.2,5 cm (B5766, fra Meaney 1981:159, fig.Vm).

Fra Hilde, Innviken i Sogn og Fjordane kommer en 900-talls brent kvinnegrav av interesse. Dette var en båtgrav dekket av en oval haug der det ble funnet en jernring 2,5 cm. i tverrmål med i alt ni kors/hammerformede stykker. Denne ble funnet sammen med blant annet smykker, tekstilredskap og brente bein (B5766, se figur.5.2.3k). Denne spesielle gjenstanden synes å ha likhetstrekk med de såkalte «Torsringene» som det er funnet ca.450 av i Sverige. De fleste dateres til 800-tallet og er av jern (se fig.5.2.3k). Dimensjonen er ulik (ca.15 cm. i diameter), men gjenstandene som er festet på ringene viser likhetstrekk. Dette er miniaturer av våpen og redskaper samt noen for oss uforståelige figurer som L-formede gjenstander og spiraler. I skjelettgraver med såkalte «Torsringer», er disse funnet rundt halsen på avdøde (Fuglesang 1989:16f).

Figur 5.2.3 l: Miniaturer av gull: A) Skjold, 3,5 cm. i diam. fra Linz-Zizlau i Tyskland. B) Sverd og øks, lengde 7 og 3 cm. fra Kleinlangheim, Kitzingen i Tyskland (Hentet fra Meaney 1981:155, fig.V.h). C) Skjold av gull med skjoldhåndtak på baksiden, diam.3,3 cm. Fra Krosshaug, Klepp i Rogaland (B2299, fra Magnus 1975: omslag). D) Skjold av gull, 2,3 cm. i diameter, fra Rolvsøy, Tune i Østfold (Fra Magnus 1975:49, fig.18). E) Øks, fra Svingsæter, Stryn i Sogn og Fjordane, lengde 7,5 cm (B6483, fra Shetelig 1911:33, fig.7).

Fra Sørheim, Etne i Hordaland har jeg funnet frem til en 800-talls (kvinne?) grav med smykker og keramikk funnet sammen med en miniatyrøks av jern og en pilespiss av flint (B12051). Miniaturer av våpen og redskap er funnet i Skandinavia, England og på kontinentet gjennom hele det tidsspennet som oppgaven dekker. Disse etterligningene, som oftest er laget av metall (bronse, gull, sølv og jern), er ofte miniatyrkopier av våpen og redskaper som har ganske lang europeisk tradisjon, og de er som oftest funnet i kvinnegraver (se figur 5.2.3 k og l). Når det gjelder plasseringen av gjenstandene i graven, så har flesteparten hengt i bånd rundt halsen eller i beltet på avdøde (se Magnus 1975:47 ff; Meaney 1981:148 ff; Fuglesang 1989). Jeg har også som tidligere anført en miniatyrøks av bronse i materialet, der bladet er en kopi av en virkelig vikingtids øks (lik R561), samt miniatyrskjold av sølv og gull som har samme form som eldre romertids typer (se figur 5.2.3l). Det synes nærliggende, ut fra form å antyde at mange av disse miniatyrene har hatt en apotropeisk (beskyttende) betydning. Hva skulle symbolisere dette bedre enn nettopp våpen og skjold?

type	antall	Folkev.tid					Merov.tid					Vikingtid				
		R	H	S/F	S	sum	R	H	S/F	S	sum	R	H	S/F	S	sum
Gull	26	16	3	5	2	26										
Sølv	17	5	1	2	1	9						2	3	2	1	8
bronse	15	5		3		8						1	2	4		7
Jern	3												1	2		3
Bly	3											1		2		3
sum	64	26	4	10	3	43						4	6	10	1	21

Figur 5.2.3 m. Tabell: Antall graver med gjenstander av metall fordelt på tid og områder.

5.2.4 Oppsummering av materialkapittel

Av de totalt 388 gjenstandene med amulettkarakter som er funnet i undersøkelsesområdet består 93 av metall (23%), 45 er av organisk opphav (12%), mens hovedtyngden av funnene med 250 gjenstander består av mineralske råstoff (65%). 285 (73,5%) av gjenstandene plasseres i kategori 1. Det vil si at noen «praktisk» funksjon ikke lar seg fastslå. Denne kategorien favner spesielt om gjenstander av organiske og mineralsk opphav, der en har overvekt av ubearbeidede og naturlige/ikke-funksjonelle objekt. 103 (26,5%) gjenstander plasseres i kategori 2 ut fra spor etter oppheng etc. som kan tyde på at de har blitt brukt som smykker eller tilsvarende, og således kan indikere at gjenstanden muligens hadde flere eller andre funksjoner enn som amulett. Ikke uventet er det gjenstander av metall som dominerer denne kategorien. Mer detaljerte oversikter over fordeling av data finner en i appendiks 2.

Når det gjelder gjenstandenes form, så domineres disse av kuleformede/ovale eller runde objekter med totalt 188 eksemplarer (48,5%). Videre har man en stor gruppe av forskjellige spesielle former (diverse) som jeg mener kan ha hatt innvirkning på bruken (108 eksemplarer - 28%). Denne favner om spesielle gjenstander som skjell, dyreskulpturer, steinøkser og flintredskap for å nevne noen. Med hensyn til gjenstandenes farge, så dominerer lyse/skinnende objekt med hele 297 gjenstander (76,5%). Når det gjelder gjenstandenes overflate, så dominerer objekt med glatt overflate (75%). 20 % av gjenstandene har dekor i form av blant annet dyreornamentikk, båndfletting, slyngemønstre, myntpreg og masker. Det som som går igjen både i form og dekor er motiv av ulike dyr som bjørn, slange, hest, fugl og menneskefigurer (brakteater/mynt).

Både gjenstander av mineralsk materiale og av organisk opphav viser høy grad av kontinuitet over tid og i rom, med unntak av en viss nedgang i antall funn fra merovingertid. Gjenstander av jet kommer også inn i bruk mot slutten av tidsperioden. Når det gjelder gjenstander av metall, så følger gjenstander av sølv og bronse den «allmenne» tendensen med tilnærmet likt antall funn fra folkevandringstid og vikingtid fordelt noenlunde jevnt på områdene. Fra merovingertid fremkommer det ingen relevante gjenstander av metall. Objekter av jern og bly kommer inn i vikingtiden, mens funn av gull bare forekommer i yngre romertid og folkevandringstid. Områdemessig dominerer Rogaland med over 60% av gravfunnene med gjenstander av gull.

Kapittel 6: Kontekstuell del

6.1 Innledning

For kunnskap om bruken av amuletter vil gravkonteksten være sentral. Jeg vil først ta for meg gravens konstruksjonsdetaljer (indre/ytre), for deretter å se på kjønn og likbehandlingen i de aktuelle gravene. Gravene blir også vurdert ut fra «rikdomskriterier», og det vil bli lagt vekt på gjenstandsplassering og gjenstandsammensetning. Fordelen med denne fremgangsmåten, der en suksessivt nærmer seg den døde, er at den medfører et mer helhetlig syn på gravkonstruksjonen (Hjørungdal 1991:70). Tanken bak dette er å sette variablene inn i system for derigjennom (forhåpentligvis) å kunne oppdage et mønster som kan kaste lys over bruken av amuletter. Derved vil en forhåpentligvis også få innblikk i gjenstandenes symbolinnhold og funksjon, og om disse forhold har vært konstante eller endret seg over tid.

6.2 Gravmarkering

Når det gjelder gravenes konstruksjonsdetaljer, vil jeg først konsentrere meg om den ytre gravmarkeringen. Med dette menes den delen av graven som er synlig på markoverflaten (Lillehammer 1996:37). Jeg vil ikke skille mellom haug og røys som det er vanlig å gjøre, da det ofte er høyst usikkert hvilke opprinnelige konstruksjonsdetaljer gravminnet hadde (Næss 1996:48). Jeg kommer derfor til å nytte betegnelsen haug for røys/haug. Hensikten med denne enkle oppdelingen er også av praktisk verdi, da den fanger opp flest mulig av gravfunnene som er representert i oppgaven. (Dette er noe som ofte er nødvendig på grunn av manglende opplysninger).

Av de 175 gravfunnene som er behandlet i analysen, er 137 (78%) funnet i haug. Denne høye prosentandelen går igjen gjennom hele tidsrommet som er behandlet, men funn fra folkevandringstid er i en særklasse med 86% av funnene i haug. 24 (14%) av gravene er funnet under flat mark, og denne prosentandelen er stigende i siste del av perioden. I 8 % av gravfunnene har det vært usikkert hvilken ytre gravmarkering som har vært i bruk. Forholdet mellom gjenstandsmaterialet (råstofftyper) og ytre gravmarkering følger naturlig nok det samme mønsteret (jfr. appendiks 4/a.). Når det gjelder den indre gravmarkering, så danner den et mellomledd mellom ytre gravmarkering og den gravlagte. Indre gravmarkering kan dermed synes å ha større grad av nærhet til den døde enn den ytre gravmarkeringen (Lillehammer 1996:43). Data vedrørende gravenes indre konstruksjon er mer sparsomme enn informasjonen om de ytre gravminnene. Men selv i de gravfunnene det er lite informasjon

om, er det ofte påpekt om funnene lå løst i jorda eller i kiste. Jeg har bevisst valgt en inndeling som tillater å bruke et størst mulig antall funn, og vil derfor i utgangspunktet skille mellom gravgjemmer med bevisst konstruert rammekonstruksjon, gjemmer med annen markering samt gjemmer uten markering. Gravgjemmer er den markering graven får, og som ikke kan sees (Næss 1996:37). Rammekonstruerte gravgjemmer er graver med påviselige rammer bygd for å romme liket av den døde. Herunder finner en steinkister/hellekister, trekister og båtgraver. Gravgjemmer med annen markering omfatter beholdergraver (urne, kjel etc.), nedskjæring og flak (brann/skjelett) med markering. Til slutt har jeg inkludert en gruppe gravgjemmer som er uten indre markering. Denne inkluderer brann og skjelettfalak samt graver uten indre markering der likbehandlingen er usikker.

Dat	Med ramme			Med annen markering			Uten markering		?	Uviss	Sum
	steink.	trek.	båt	beholder	nedskj.	flak m.mark	skje.flak	brannflak			
FVT	50			9	1	3	1	7	1	20	92
MRV	3		1			1	1	4		2	12
VIK	11	5	7	4	2	1	2	17	4	18	71
Sum	64	5	8	13	3	5	4	28	5	40	175

Figur 6.2a. Tabell: Oversikt over indre gravmarkering/gravgjemmer.

Av tabellen ser en at gravgjemmer bestående av steinkister dominerer med 36,57% av totalen. Av de øvrige kategorier er det bare branngraver som utgjør en forholdsvis stor andel (16%). Når en så ser på fordelingen av dette over tid, så ser en at bruk av steinkiste/hellekiste dominerer i folkevandringstid (54%). Senere blir variasjonen i utforming av indre gravminne større med topp i vikingtid, da alle varianter er i bruk. Når det gjelder forholdet mellom gjenstandsmaterialet (råstofftyper) og indre konstruksjonsdetaljer, kan dette leses ut av appendiks 4/b.

6.3 Kjønn og likbehandling

Kjønn: Utfra de premisser som er lagt til grunn for kjønnsbestemmelse av gravene (jfr.metodekapittel), har jeg forsøkt å gi et overblikk over dette i tabellen nedenfor. Av totalt 145 kjønnsbestemte graver er 88 vurdert til å være kvinnegraver, 42 til å være mannsgraver og 15 som dobbeltgraver Dette inkluderer også usikre kjønnsbestemmelser, der materialet ikke fyller kravene til kjønnsfastsettelse fullt ut (se tabell 6.3a). Men ut fra gravgodset er kjønnsfastsettelsen rimelig sannsynlig, og materialet vil bli tatt med i den videre vurderingen. 30 av gravene kan ikke kjønnsfastsettes ut fra de premisser som er satt.

Tid	Mann	Mann ?	Kvinne	Kvinne ?	Dobbel	Dobbel ?	Uviss	Sum
Fvt	13	4	38	6	3	2	26	92
Mrv	7		2		2	1		12
Vik	18		36	6	3	4	4	71
Sum	38	4	76	12	8	7	30	175

Figur 6.3a. Tabell: Kjønnfastsetting av graver fordelt på tid.

Når det gjelder de kjønnsbestemte gravene, er andelen kvinner stor (60%) i forhold til mann (29%) og dobbeltgravkategorien (11%). Selv når man tar vekk den usikkerhetsfaktoren som de mer usikre kjønnfastsatte gravene representerer, så dominerer kvinnegravene med nesten dobbelt så stort antall. Tar en i betraktning at i det samlede gravmaterialet utgjør kvinnegravene en langt mindre andel enn mannsgravene, forsterkes forholdet. En illustrasjon på dette er at i Sogn utgjør kvinnegravene i folkevandringstiden mellom 25% og 50% av antall mannsgraver (Auestad 1990). På Nordre Sunnmøre er forholdet mellom manns- og kvinnegraver ca. 3:1 i jernalderen (Solberg 1976). Over tid så ser man denne kvinnedominansen tydeligere (jfr appendiks 4/c og d), unntaket her er for merovingertid som har dominans av mannsgraver. Dette forholdet har nok sin naturlige forklaring i at det innenfor undersøkelsesområdet totalt sett er en meget stor overvekt av mannsgraver fra denne perioden (Solberg 1976; Helgen 1982:63).

Nå vil jo enkelte hevde at dette forholdet mellom manns- og kvinnegraver er selvforklarende, idet flere av gjenstandene kan sees på som kjønns spesifikke artefakter (smykker mm.). Men ut fra en oversikt over kjønn kontra råstoff så ser en at denne kvinnedominansen går igjen for nesten alle råstofftypene. Unntakene her er gull og bergart med tilnærmet lik fordeling mellom kjønnene (jfr.appendiks 4/c, tabell 1). Samtidig ser det ut som om dette mønsteret med stor andel av kvinnegraver går igjen i andre undersøkelser rundt graver med funn av amuletter (se f.eks. Pauli 1975 og Meaney 1981).

Likbehandling:

Av totalt 175 graver foreligger det opplysninger om likbehandling i 110 av disse (63%). Men til dette tallet knytter det seg en viss usikkerhet, da det diskutabelt i hvilken grad man kan stole på alle funnopplysningene.

Datering	Brent					Ubrent					Usikker					Total
	R	H	SF	S	Sum	R	H	SF	S	Sum	R	H	SF	S	Sum	
FVT	7	7	8	6	28	19	4	5	2	30	20	8	4	2	34	92
MRV	1	2	1	-	4	-	2	2	-	4	-	-	4	-	4	12
VIK	5	8	13	6	32	-	5	6	1	12	6	8	12	1	27	71
Sum	13	17	22	12	64	19	11	13	3	46	26	16	20	3	65	175

Fig. 6.3b. Tabell: Likbehandling fordelt på tid og i forhold til sted.

Ser man dette i relasjon til tid, så er det tilnærmet lik fordeling av brent/ubrent begravelse i folkevandringstid og merovingertid. I vikingtid stiger andelen brente begravelse. Geografisk synes bildet relativt homogent, med unntak for Rogaland som domineres av ubrent begravelse i folkevandringstid og Sogn og Fjordane med brent begravelse i vikingtid. Ser en på forholdet mellom gjenstandsmaterialet (råstofftyper) og likbehandling, så fordeler dette seg relativt jevnt på brent/ubrent begravelse. Unntaket her er for gjenstander av mineral og organisk materiale funnet i graver datert til vikingtid. Disse er tre ganger så vanlig i brente graver som i ubrente (jfr. appendiks 4/d).

6.4 Ulike kategorier gravutstyr (verdimaling)

For å kunne utføre en sammenlignende analyse av gravgavene, forutsetter dette en viss form for standardisering og kvantifisering (Hedeager 1990:103). En måte å kunne gradere gravene på er å anvende antall gjenstandstyper i hver grav som uttrykk for graden av investering. Metoden (AOT= antall oldsaks typer) ansees objektiv ettersom den sidestiller bruksformål med mer verdifulle gjenstander (Andersson 1993:19). Metoden leder ikke til en direkte statusgradering av gravene, men gir istedenfor et forholdsvis grovt bilde av gravinvesteringen. En annen bakdel er at en tradisjonelt har bygd på gjenstandstyper, ikke gjenstander (en grav med fire leirkar, to gullringer og to sverd vil da få samme AOT verdi som en grav med ett leirkar, en gullring og ett sverd. (Se for eksempel Hedeager 1980/1990)). For å kunne unngå slike direkte inkonsekvenser kommer jeg derfor til å anvende en modifisert variant av AOT-

analysen, der antall gjenstander per grav samt gjenstander av edelmetall vil bli tatt med i vurderingen. Gravene blir på denne måten delt i fire grupper ut fra gravgodsets kvalitet og kvantitet. Gruppe 1 innbefatter graver med gjenstander av gull og/eller minimum 15 gjenstander. Gruppe 2 (e.j.a.) innbefatter graver med gjenstander av bronse/sølv og/eller minimum 10 gjenstander. Gruppe 2 (y.j.a.) innbefatter graver med minimum 10 gjenstander. Gruppe 3 (e.j.a.) innbefatter graver uten gjenstander av edelmetall/ med minimum 5 gjenstander. Gruppe 3 (y.j.a.) innbefatter graver med minimum 5 gjenstander. Gruppe 4

inbefatter graver med færre en 5 gjenstander. Kriteriene for gruppe 2 og 3 er ulike for yngre og eldre jernalder på grunn av at bronse er uegnet til å skille mellom gruppe 2 og 3 i yngre jernalder, da bronsesmykker blir masseprodusert i denne perioden (Solberg 1976: 92,103). Totalt antall av gjenstander har blitt utreknet ved å la én gjenstand telle som én, men små gjenstander av samme kategori som det kan være mange av i en grav, har blitt telt som én pr.type eks.glassperler = en, ravperler = en (se Sellevold 1984:227f.).

I henhold til de kriterier som er satt faller 64 graver innenfor gruppe 1 (37%), 54 graver i gruppe 2 (31%), 33 graver i gruppe 3 (18,5%) og 24 graver i gruppe 4 (13,5%). Geografisk ser en at i Rogaland domineres folkevandringstid av rike funn med 23 graver i gruppe 1 (50% av totalen for perioden) og 11 graver i gruppe 2 (24% av totalen for perioden). I vikingtid dominerer en annen tendens med mer «fattige» graver innenfor dette området. I Hordaland er det en jevn spredning på gruppene, med unntak for merovingertid, som har dominans av rike graver. I Sogn og Fjordane dominerer rike funn i alle tidsperioder (gruppe 1: 41% av totalen, gruppe 2: 32% av totalen). Fra Sunnmøre er det også dominans av funn fra rike graver (gruppe 1 og 2) med totalt 15 graver (90%). (jfr.appendiks 4/e).

Så kan en spørre seg hvordan dette bildet blir i forhold til den generelle fordelingen av graver og rikdom - er dette en allmenn trend eller spesielt for graver inneholdende gjenstander med amulettkarakter? Hvis en ser disse forholdene opp mot analyser av det totale antall gravfunn innenfor mitt område (se for eksempel Solberg 1999b), så ser en at fordelingen av disse gravene virkelig skiller seg ut fra normen med tanke på rikdom, og at dette ikke er noen generell trend innenfor området.

Det kunne også være interessant å se hvordan dette forholdet tok seg ut med hensyn til de enkelte råstofftypene som er behandlet i oppgaven. Dette forholdet er uinteressant ovenfor gjenstander av edelmetall, da de jo er en premiss for definering av rike graver, men for det resterende materiale derimot vil dette være av interesse. Av oversikten (appendiks 4/e, tabell 2) ser en at det er enkelte råstoff som skiller seg ut. Glimmer forekommer nesten bare i de rikeste gravene, det samme forholdet gjelder for bergkrystall, kvartsitt og skjell (fvt). Resten av råstoffene synes å være jevnt spredt på de enkelte gruppene.

Jeg føler at det til slutt er viktig å påpeke at det er flere feilkilder som kan spille inn og skiple denne AOT -analysen, slik at den kan gi en feilaktig oversikt over faktiske forhold. Noen stikkord her er er gravskikk, bevarings- og funnforhold (Andersson 1993).

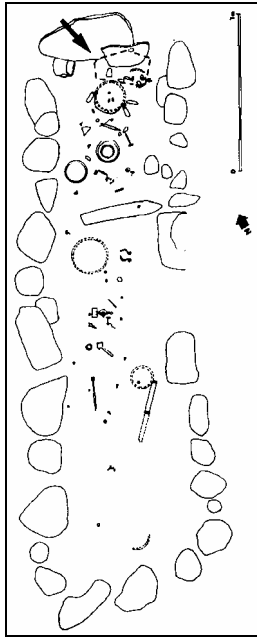
6.5 Gravgodsets plassering i graven og funnsammensetning

Plassering: Det kunne være interessant å se på gjenstandenes plassering i graven for å se om dette kan belyse bruken. Men det er ikke til å komme forbi at det dessverre ofte er begrenset med informasjon knyttet til dette. Dataene for uprofesjonelt undersøkte graver er ofte lite detaljert når det gjelder plassering av gravgodset, de inneholder heller generelle opplysninger om at dette var funnet i kammer eller haug. Det er også klart at brente begravelser har begrenset verdi i denne sammenhengen (Næss 1996:88). Et utvalg funn med god kontekst har blitt belyst i appendiks 5(a-j) for å kunne gi et bilde av plassering i gravgjemmet. Eksempelene som er valgt er fra funn med ubrente begravelser og rammekonstruksjon, slik at muligheten for rimelig nøyaktig gjenstandsplassering er til stede.

Jeg vil i første omgang grovt skille mellom rent gravgods gitt med den døde og gjenstander som har blitt båret på kroppen. I tillegg til gjenstandenes plassering i gravgjemmet så mener jeg også at gjenstandenes beskaffenhet kan fortelle noe om plassering/bruk. Det synes rimelig å anta at gjenstander med opphengsanordninger (anhangshull/hemper/furer m.m.) har blitt båret på kroppen, noe som også blir støttet av funnkontekstene (jfr.appendiks 5/e, f, g og h). Dette gjelder spesielt for gjenstander av gull, sølv og bronse som ofte er forsynt med hempe eller andre anhangsformer. De andre funnkategoriene inneholder også gjenstander med spor etter anhang (glimmer, bergart, skjell, echinus, rav, jet, kvartsitt, jern), og samme plassering kan det være nærliggende å anta for disse. Men gjenstander med oppheng er i mindretall innenfor disse kategoriene, og da blir spørsmålet hvilken plassering resterende hadde. Rullesteiner av bergart/kvarts er ofte funnet tett samlet med andre gjenstander, ofte i nærheten av skrinrester/ beholdere i fotenden av graven (jfr.appendiks 5/a, b, c og h). Dette forholdet gjelder også for gjenstander av glimmer, skjell og jet (jfr.appendiks 5/a, b, d og f). Mackeprang (1936) finner det vanskelig å tro at disse gjenstandene som er funnet i skrin/beholdere og løst i gravkammeret tilfeldigvis ble rasket sammen og gitt med den døde. Han ser heller på dette som personlige eiendeler samlet sammen gjennom den dødes levetid og dermed gitt med den døde i graven (Mackeprang 1936:50). En annen mulighet som jeg har vært inne på før, er å se på disse gjenstandene som såkalte gravamuletter. Gjenstandene kan da ha blitt lagt ned i graven i forbindelse med gravritualet, og skulle begunstige den døde og/eller de (etter)levende (jfr. kapittel 4.1).

Funnsammensetning:

Dersom flere gjenstander med amulettkarakter blir funnet tett sammen eller i samme grav, mener jeg dette kan styrke antagelsen om at de enkelte gjenstandene virkelig har vært brukt som amuletter. Dette kan da kaste lys over enkeltfunn av samme type i en annen grav, og gi en potensiell forklaring til denne.

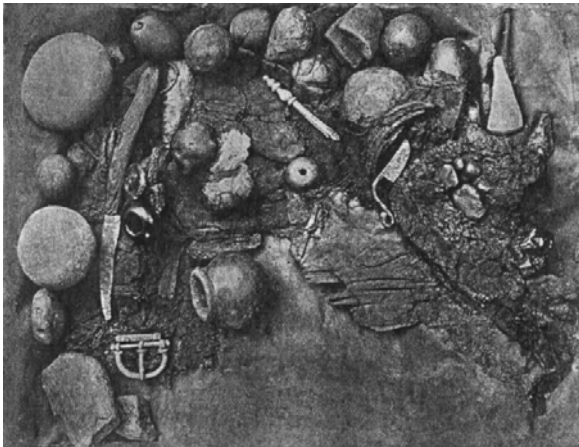
Figur 6.5a: Plan av kiste, Kvåle (B13954).

På grunnlag av analysen har jeg gitt en oversikt over funnsammensetning av forskjellige råstoff. Som en ser av appendiks er alle råstoffkategoriene representert når det gjelder funn i relasjon til andre kategorier i undersøkelsen (unntatt jern). Gjenstander av bergart, glimmer, kvarts(itt), bergkrystall og flint er de gruppene som hyppigst er funnet sammen med andre gjenstandsgrupper av interesse (jfr.appendiks 4/f).

Som et godt eksempel på dette kan jeg vise til et gravfunn fra Kvåle, Sogndal i Sogn og Fjordane (se appendiks 5/a og figur 6.5a). Graven som er datert til slutten av 400-tallet e.Kr. inneholdt - ut fra beinmaterialet - en voksen kvinne og en jente i 8-12 års alderen. De døde var lokalisert i en fire meter lang hellekiste skåret ned i undergrunnen dekket av en haug på 17 meter i diameter, 2,5 meter i høyde. I tillegg til et rikt gravgods ble det i et eget kammer i graven funnet flere interessante gjenstander tett sammen, som om de skulle være lagt i en beholder (se pil på figur: hentet fra Ringstad 1988:326). Dette materialet består av flere glimmerstykker, tre små sølvmasker, syv små rullesteiner av kvarts, vestlandsøks av diabas, flintstykke/kalsedon, bergkrystall og en grønn stein med bobler i overflaten. I tillegg ble det andre steder i graven funnet et dråpeformet hengesmykke av bronse, en rund stein og ett rundt stykke glass med hvelvet overside og flat underside. Stykket var grønt med en hvit «pupill» og en mørk flekk plassert sentralt i denne.

Et annet eksempel har jeg hentet fra eldre romertids kvinnegrav fra Brænde, Lydinge på Fyn. Den døde var anbrakt i en trekiste 2,5 meter lang og 0,5 meter bred omkretset av støttestein. I tillegg til perler og spenner ble det i fotenden av kisten funnet rester av et treskrin. I og tett rundt dette skrinet ble det funnet flere gjenstander som er av interesse (se figur 6.5b). Som en «ramme» rundt kisten lå det flere små rullesteiner samt flate og uregelmessige steiner fra 7,5

til 3,5 cm. i diameter. to forsteinede sjøpinnsvin, nakkeenden av en yngre steinalders steinøks, og en økseformet skiferstein.

Inne i restene av skrinet ble det funnet enda et forsteinet sjøpinnsvin, del av en yngre steinalders flintdolk, en forsteinet musling, perlemorskinnende muslingskall, skjell av pinjekongle og frø av *staphylea pinnata* sammen med personlige gjenstander som blant annet spinnehjul, beltespinner og en bronsekniv. Gjenstandene i kisten var dekket av tre bronsekar.

Figur 6.5b: Bilde av gjenstander samlet rundt og inne i restene av et treskrin funnet i en eldre romertids kvinnegrav fra Brænde Lydinge på Fyn.

6.6 Oppsummering av kontekstkapittel

Når det gjelder gravenes ytre konstruksjonsdetaljer er 78% av de 175 gravfunnene som er behandlet i oppgaven, funnet i haug. I funn fra folkevandringstid er dette fenomenet nesten enerådende, mens funn fra flatmarksgraver kommer sterkere inn i merovingertid og vikingtid. Når det gjelder gravenes indre konstruksjonsdetaljer, så dominerer steinkister/hellekister totalen med 36,5 %. Resterende har bare mindre andeler, med et lite unntak for brannflak som har 16% av totalen. Bruken av steinkister er stort sett avgrenset til folkevandringstid med 54%, mens en i de senere perioder får inn en mer variasjon i utformingen av det indre gravminne. Dette får en topp i vikingtid der en har bruk av alle varianter (jfr. figur 6.2a). Når det gjelder denne fordeling av indre og ytre gravminne, ser den ut til å følge tradisjonelle mønstre i de respektive tidsperioder.

Når det gjelder fordelingen av kjønnsbestemte graver, så er det klart at andelen kvinnegraver (60%) dominerer stort over mannsgraver (29%). 11% av gravene er vurdert til å være dobbeltgraver. Det skeive forholdet mellom kjønnene gjelder selv om en ser bort fra de gravene der det knytter seg en viss usikkerhet til kjønnsfastsettelsen. Over tid er dette forholdet det samme (unntak for merovingertid, men få funn). Sett opp mot råstoff, så ser en også en tydelig dominans av kvinnegraver innenfor nesten alle råstoffgruppene. Unntaket er gull og bergart der det er tilnærmet lik fordeling mellom kjønnene. Når det gjelder

likbehandling, er det totalt sett lik fordeling mellom brent og ubrent begravelse i folkevandringstid og merovingertid. I vikingtid stiger andelen brente begravelser.

Det er ingen tvil om at størstedelen av gjenstandene behandlet i oppgaven er funnet i relativt rike graver. Nær 70% av de 175 gravene plasseres i de to rikeste gruppene i analysen. Geografisk dominerer Rogaland med rike graver i folkevandringstid og mindre rike graver i vikingtid. I Hordaland er funnene spredt over alle rikdomsgruppene i de tre tidsperiodene. I Sogn og Fjordane dominerer rike funn i alle tidsperioder (unntak merovingertid), og det samme kan en si for Sunnmøre.

Gjennom appendikser som beskriver eksempel på graver med god kontekst, har jeg til slutt i kapittelet kunnet gi en grov oversikt over de ulike gjenstandsgruppenes plassering i gravgjemmet/i forhold til avdøde. Dette sammen med gjenstandenes ytre spesifikasjoner har ført til at jeg valgte å skille materialet i to grupper: Gjenstander båret av avdøde (funnet på eller i umiddelbar nærhet av avdøde samt gjenstander med opphengsanordninger) og gjenstander funnet i gravgjemmet (enten løst, i egne kammer eller i rester av beholdere (kiste/pung etc.). Til førstnevnte kategori tilhører flesteparten av funnene av gull, sølv og bronse. Til sistnevnte hører flesteparten av funnene av bergart, kvarts(itt), glimmer, skjell og jet. Men det er grunn til å nevne at det er avvik i forhold til denne meget grove oversikten (eks: rullestein av kvarts med opphengsfurer og hemper, jfr. figur 5.2.2d).

Til slutt i kapittelet har jeg sett på gravenes funnsammensetning når det gjelder gjenstander av relevans for oppgaven. Eksempel på rike graver inneholdende flere magiske gjenstander funnet tett sammen (i beholder etc.) er gitt, og slike funn mener jeg kan bidra med tolkningsforslag vedrørende enkeltfunne gjenstander av samme kategori.

Kapittel 7: Amuletter, skriftlige kilder og folkløse

7.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg ta for meg to emner som blir belyst gjennom folketro og skriftlig kilder, og som jeg mener kan være relevant for en stor del av mitt arkeologiske materiale. Det er forestillingene rundt bruken av de såkalte «tordenkilene» samt bruken av hengesmykker /myntsmykker. I tillegg til å henvise til tradisjoner innenfor det folkløse materialet, vil lovverk (kristenretter, rettarbøter etc.), norrøne verk (sagamaterialet) og klassiske kilder bli trukket inn i undersøkelsen. Informasjon hentet fra disse kildene blir relatert til mitt materiale, samt andre relevante arkeologiske funn som kan belyse emnet.

7.2 Tordenkiler

Troen på tordenkiler er et relativt vanlig fenomen i folketroen i mange nord-europeiske land. Denne tradisjonen går i korthet ut på at man trodde at steiner ble slynget ned fra himmelrommet med lynet og ble liggende igjen på steder der lynet slo ned. Det var allmenn tro at de steinøkse som en fant i jorden var tordensteiner (Blinkenberg 1909, 1911; Reichborn-Kjennerud 1927; Visted og Stigum 1971; Myhre 1988:320). Disse øksene ble brukt til beskyttelse mot sykdom og farer og kunne øke fruktbarheten og velstanden til eieren. Over store områder er det også overlevert beretninger om at tordenkilene ble oppbevart som verneobjekter, ofte i husmurer, nedgravd i golvet eller på andre bortgjemte steder i husene. Oppfatningen om at der lynet engang hadde slått ned, kunne det ikke slå ned igjen, gjorde det hensiktsmessig å oppbevare tordensteiner i hus eller husgrunner. Tordensteinen vernet på den måten huset (Paulsen 1956; Meaney 1981:36; Capelle 1987; Myhre 1988:313,320; Ringstad 1988:329f).

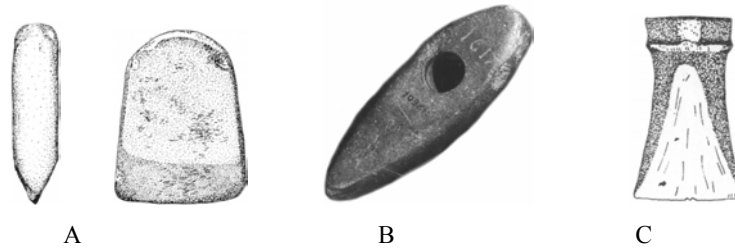
Tordensteinene hadde således en vernefunksjon og en undergjørende virkning. De ble brukt til beskyttelse blant annet mot sykdom hos mennesker og dyr, og de vernet også mot uhell og skadedyr. Samtidig kunne de ha en forløsende virkning ved fødsler og bringe lykke til huset (Blinkenberg 1909). Det er mange forskjellige forklaringer på hvordan tordensteinene så ut; de var avlange, glatte, eggformede etc. Formen kan således passe sammen med mange av steinalderens øksetyper (Lødøen 1993). Gjenstandene er kjent under mange «lokale» benevnelser her i landet: tordenkiler, tresteiner, torebløyg, torelø, dynestein/torestein, skotlo, jordlo (Visted og Stigum 1971:313; Ringstad 1988:336).

I flere land er det som sagt overlevert beretninger om at tordenkiler ble gjemt i eller under bygninger som beskyttelse for dyr, mennesker og hus (Paulsen 1956; Jankuhn 1973; Meaney 1981:36; Capelle 1987). Som håndfaste eksempel på denne skikken kan jeg vise til funn fra Lærdal, der man oppdaget en yngre steinalders øks under raften til stabburet på gården Helland, og fra Fretheim i Aurland der en yngre steinalders skafthullsøks ble funnet i tuften til et gammelt ildhus. Årstallet 1617 er meislet inn i denne (Lødøen 1993). I vårt område er det ellers trukket frem flere eksempler på at gjenstander fra stein og bronsealder har inngått i folketroen (se Johansen 1976, jfr. figur 7.2a). En steinøks fra Egersund ble f.eks. kalt «torestein» (S4891, SMÅ 1928-30:11, Myhre 1988:320), og en skiveøks av flint fra Store Salte i Klepp kaltes «todnebløien» og «ble brukt til lægge i drikkebøtten for kreaturene» (S3599, SMÅ 1913:13, Myhre 1988:320).

En del steinøkser er også funnet i graver fra yngre perioder. Dette gjelder både i Norden og ellers ute i Europa (Undset 1873; Engelhardt 1875:64; Rygh 1877:180-181; Blinkenberg 1909,1911; Mackeprang 1936; Hagen 1953; Slomann 1959; Ringstad 1988). I enkelte tilfeller derimot, er funnopplysningene så mangelfulle at en ikke uten videre kan se bort fra steinøksene tilfeldig har kommet med i fyllmassene på gravminnet (Unset 1873; Rygh 1877; Ringstad 1988:329). Det er likevel klart at mange må være intensjonelt nedlagt. I oppgaven er det 9 gravfunn fra jernalder der steinalderøkser er funnet i gravgjemme eller haugfyll. To av gravene dateres til folkevandringstid og tre til vikingtid. Fire funn kan ikke dateres nærmere en til henholdsvis eldre jernalder (3) og yngre jernalder (1). Alle funnene er lokalisert i gravhauger, og disse er jevnt fordelt geografisk innenfor undersøkelsesområdet (jfr.appendiks 6/a, tabell 1).

I tillegg har vi opplysninger om andre funn av steinalderøkser i tilknytning til hauger fra jernalderen. På Oppheim på Voss skal det være funnet en trinnøks sammen med kull og aske i en stor gravhaug (B 2971, tapt). Her står en uten daterende funn, men den store gravhaugen er etter alt å dømme bygget i bronsealderen eller helst i jernalderen (Ringstad 1986,1988:329). I det rike gravfunnet fra Sætrang på Nordehov på Ringerrike, fra slutten av yngre romertid, ble

Figur 7.2a: Øksefunn. A) Vestlandsøks av bergart (B13954) funnet i en grav datert til folkevandringstid på Kvåle, Sogndal i Sogn og Fjordane (hentet fra Ringstad 1988:328,fig.3). B) Skafthullsøks av bergart funnet i tuften til et gammelt ildhus på Fretheim, Aurland i Sogn og Fjordane (hentet fra Lødøen 1993). C) Bronsecelt fra Galterudsveen, Fåberg i Oppland, som etter å ha blitt funnet i nærheten av gården (løsfunn) ble brukt til å kurere sykdom hos folk og fe (hentet fra Johansen 1976:12,fig.1).

det funnet nakkepartiet av en skafthullsøks (Bjørn 1927:35; Slomann 1959; Ringstad 1988:329). Ved undersøkelse av ødegårdsanlegget på Sostelid i Åseral i Vest-Agder ble det funnet to steinøkser. Den ene lå i en grav fra eldre jernalder, den andre i en steinlegning (Hagen 1953). På gårdanlegget Birkeland av Store Eige i Eigersund lå det et nakkestykke av en vestlandsøks i fyllmassen til den ene gravhaugen datert til jernalder (Petersen 1933:9,14; Myhre 1988:320). I 1975 ble det under utgravningen av gravfeltet på Opstad, Tune i Østfold funnet en spissnakkert bergartsøks i en urørt grav datert til eldre jernalder (Johansen 1976).

Men skal man ha tiltro til folketroen som tradisjonsbærer, så skulle man forvente å finne spor etter økser i jernalderens hustufter også. En stjerneformet kølle av klorittskifer lå i ildstedet i den ene hustufta på Vaula, Mosterøy i Rogaland (Møllerop 1962:149; Myhre 1988:320). En vestlandsøks av grønnstein lå i kulturlaget ved det ene ildstedet i en nausttuft på Stend i Bergen (Myhre 1976,1988:320). På gårdanlegget Birkeland av Store Eige i Eigersund lå det et nakkestykke av en tykknakkert bergartsøks i tuft 2. (Petersen 1933:9; Myhre 1988:320). I tuft II på Penne på Lista fant Helge Gjessing nakkefragment av en liten skafthullsøks av kleberstein (Grieg 1934:59; Myhre 1988:320). Samme arkeolog fant også en tykknakkert steinøks stukket inn mellom steinene på yttersiden av vestre langvegg på en hustuft fra folkevandringstid ved Reve, Klepp i Rogaland (Bjørn 1927:34f).

Også andre artefakter ble oppfattet som tordensteiner. Diverse oldsaker fra steinalderen, fossiler eller stein av spesiell form og farge har mange steder vært betraktet som skapt ved lynnedslag når tordenkilen traff bakken. Spesielt gjenstander av hvit kvarts eller kvartsitt, svovelkis, og bergkrystall er nevnt som særlig gode amuletter (Reichborn-Kjennerud 1921:12; Visted og Stigum 1971:313; Myhre 1988:320; Ringstad 1988:329). Særlig runde eller eggformede steiner, gjerne av kvarts var populære. Dette er forestillinger som vi finner igjen

både i Norden og andre steder lenger sør i Europa. I Norge er det også i første rekke denne typen steiner som faller inn under begrepet tordensteiner (Pontoppidan 1752; Blinkenberg 1909:9,40; Reichborn-Kjennerud 1921:12; Ringstad 1988:336).

Ved de Heibergske Samlinger er det bevart en rekke slike steiner, som kom inn til museet i slutten av 1800-tallet/begynnelsen av 1900-tallet, og som hovedsakelig er funnet i indre deler av Sogn (Aurland, Sogndal, Luster, jfr. figur 7.2b). Ifølge forestillingene knyttet til disse steinene mente man at disse var magiske og kunne beskytte dyr og mennesker mot blant annet sykdom, uhell og trolldom. I meddelelse fra Nordfjord fra midten av forrige århundre, fortelles det at når lynet slo ned et sted, så gikk folk alltid bort for å lete etter tordensteiner. Ved å grave jorda under et tre som lynet hadde kløyvd, fant en ofte små eggformede gråkvite glattslipte steiner. Det fortelles videre at unge kvinner gjemte disse steinene i sine kister for å få lykke i kjærlighet, eller de ble brukt som legemiddel (Reichborn-Kjennerud 1921:12; Ringstad 1988:337). Pontoppidan (1752) forteller også om tordensteiner i form og størrelse som hønseeegg som ble satt i forbindelse med kvinner og skulle lette barnefødsler (Ringstad 1988:337).

Figur 7.2b: Tordensteiner: A) «Skotlo» fra Sogn (1-4), tverrmål 1,4-2,7 cm. B) «Torelo» fra Sogn (5-9). Foto: De Heibergske Samlinger, Sogns Folkemuseum (hentet fra Solheim 1952:224)

Når det gjelder funn av små runde eller eggformede steiner i mitt materiale, så har jeg 54 gravfunn med i alt 115 gjenstander av bergart, kvarts(itt) samt forsteininger som blir berørt av dette (jfr. appendiks 6/a, tabell 2). Runde eller eggformede små steiner av bergart er funnet i 34 graver (77 gjenstander). Geografisk og tidsmessig er det det god spredning på disse funnene, men Rogaland skiller seg dog ut med mest funn fra folkevandringstiden. Fra de senere tidsperioder derimot, er det interessant å merke seg at Sogn og Fjordane dominerer med 60% av totalt antall gravfunn inneholdende denne typen gjenstander. Når det gjelder runde eller eggformede steiner av kvarts og kvartsitt, så er disse bare funnet i graver fra Hordaland og Sogn og Fjordane med god fordeling over tid og sted. Sett i forhold til kjønn, så er over halvparten av disse gravene kvinnegraver (55%), 25% mannsgraver og 20% dobbelgraver (jfr. appendiks 6/a, tabell 3). Det kan her være på sin plass å påpeke at runde

steiner med runeinnskrifter også er funnet i det arkeologiske materialet fra Skandinavia. Flere av disse innskriftene er tolket som verneformularer, og det er da naturlig å se på disse gjenstandene som amuletter (se Magnus Olsen 1907; Reichborn-Kjennerud 1927:107; Ringstad 1988:328, 335, fig.8).

I materialet opptrer også gravfunn med ubearbeidede stykker kvarts(itt) og bergkrystall. Når det gjelder kvarts(itt) så fremkommer hovedvekten av funnene fra Hordaland og Sogn og Fjordane, og kvinnegraver dominerer med 70% av det totale antallet. Den samme kjønnsfordelingen finner vi igjen med hensyn til funn av ubearbeidet bergkrystall. I materialet har jeg funnet frem til totalt 12 gravfunn inneholdende 15 ubearbeidede bergkrystallstykker med god geografisk og tidsmessig spredning.

Som en ser av dette, så er det flere av mine gjenstandsgrupper som det synes naturlig å kunne relatere til disse folkelige forestillingene. Men det å overføre nyere tids folketro tilbake til jernalderen er ikke uproblematisk. Vi mangler god dokumentasjon på en kontinuerlig tradisjon, og det er vanskelig å vise at innhold og mening bak tordensteinene i hustuffer og graver virkelig var den samme som i historisk tid. Heidelk-Schacht som har skrevet om østtyske tordenkiler, tviler på om det har vært kontinuitet i folketroen fra forhistorisk tid til i dag, og hun etterlyser flere funn i sikker kontekst fra ulike tidsperioder (Heidelk-Schacht 1983; Myhre 1988:320f). Forskeren Audrey L. Meaney kan ikke fremvise så mange slike funn, men hun bygger til gjengjeld på skriftlige beretninger hos klassiske forfattere og fra middelalderen i England og på Kontinentet. Spesielt interessant er Plinius' beretninger i *Naturalis Historia* fra 1.årh. e.Kr som beskriver to typer tordenkiler av stein som likner øksehoder. Disse var svært etterspurt fordi de er sjeldne og bare finnes der lynet hadde slått ned. Bergkrystall fremheves også som en meget virkningsfull tordenkile av Plinius (Meaney 1981:90,211; Myhre 1988:321). Andre klassiske forfattere fremholder rav, agat, ametyst og hvit kvarts eller kvartsitt som tordenkiler (Meaney 1981:67ff; Andersson 1993:18).

I den norrøne sagalitteraturen er det flere eksempler på bruk av steiner som amuletter (se Christie 1837; Reichborn-Kjennerud 1927:107; Meaney 1981:102f). Disse går gjerne under betegnelsen «sigursteiner» (Milkina saga, Thorstein Vikingsons saga, Kormaks saga, Halfdan Øysteinssons saga, se Christie 1837) eller «lifsteiner» (Kormaks saga, Gange Rolfs saga, Laksdøla saga, se Christie 1837). Disse steinene skulle virke legende, gi hell, lette barnefødsler og motvirke besvergelses etc. I Setesdal har betegnelsen sigrstein om amuletter vært vanlig opp til vår tid (Reichborn-Kjennerud 1927:107). Det fortelles i Halfdan

Øysteinssons saga (kapittel 16) at Halfdan, etter å ha blitt kurert for skader han fikk under et slag, mottok en steinamulett av en klok kone. Denne steinen, som hun bandt rundt halsen på han, skulle gi vern mot fremtidige farer (Christie 1837:53; Reichborn-Kjennerud 1927:107). Men konkret hvilke steiner som ble benyttet, eller hvordan steinene så ut, sier kildene mindre om. Det nevnes imidlertid at de kunne være båret rundt halsen, i en pung eller anbrakt i hjelmen (Christie 1837; Ringstad 1988:328),

Ved innførslen av kristendommen i Norden forsøkte kirkens menn å motarbeide den utbredte tro på steiner. Den Upplandske lov av 1295 inneholder spesifikke forbud mot bruk av steiner som vernende og lykkebringende gjenstander. I biskopene Thorlaks og Kettills eldre Islandske kristenrett fra 1122 forbys det også ettertrykkelig i det 16. kapittel, som omhandler avgudsdyrkelse og hedensk ofring, å tro på steiner som lægedom for folk og fe (Christie 1837:52f; Reichborn-Kjennerud 1921; Ringstad 1988:328):

«The grágás collection of laws decreed: people shall not have stones about them, or fill them with magic power in order to tie on people or on people`s cattle. If people put trust in stones to ensure their own health or that of cattle, the penalty is minor outlawry» (Meaney 1981:102).

På tross av forbudene ser det ut som om troen på den undergjørende og legende kraft i steiner likevel holdt seg i en eller annen form helt opp til våre dager. Dette kommer klart frem i folketroen (Blinkenberg 1909; Reichborn-Kjennerud 1921; Birkeli 1944; Solheim 1952; Visted og Stigum 1971; Ringstad 1988:328). Det er også svært mange beretninger om tordenkiler fra historisk tid, og denne troen ser ut til å ha vært vanlig også i Norge. Det synes klart at slike gjenstander har vært en viktig del av både jernalderens og nyere tids materialle kultur, og at de mange eksemplene som er nevnt ovenfor utgjør ikke en serie enkeltstående tilfeller, men de ser ut til å representerer ideer som ble delt av mange (Myhre 1988:321).

7.3 Hengesmykker/myntsmykker

Å benytte mynter som amuletter er en mye utbredt skikk. En finner dette trekket igjen i all den tid mynt har eksistert og også hos folk som ikke preget eller brukte mynt selv. Ofte var det slik at de første fremmede myntene som en hadde tilgang til, fikk en ikke-monetær bruk som smykke eller amuletter. Inn i denne amulettbruken drog myntene med seg andre metallpreg og lignende ting, og for mange kom det ut på ett om amulettene de bar var en virkelig mynt, en avstøpning, en etterligning eller en medalje (Skaare 1978:107; 1995:272). Det ville være interessant å se dette opp mot det arkeologiske materialet som er behandlet i oppgaven og i forhold til den tidsmessige og geografisk utviklingen.

Mange mynter er funnet både i graver og skattefunn i Norden og resten av Europa i løpet av eldre jernalder (Meaney 1981:213ff.; Skaare 1976; 1978:29ff, 115ff; 1995:26ff). Tidlige eksempel på den nordgående myntstrømmen fra det romerske keiserrike her i landet, er som oftest enkeltfunne stykker fra graver. Disse er oftest utstyrt med gjennomhulling eller hempe til å kunne bæres som smykke eller amulett (Lavik 1969:34; Skaare 1995:25). De første myntene vi finner spor av er romerske denarer (sølvmynter), preget i andre århundre e. Kr, og senere i eldre jernalder får en også innslag av blant annet romerske gullmynter i gravene (Skaare 1995:25; jfr. kapittel 5.2.3).

Fra undersøkelsesområdet har jeg funnet frem til fem gravfunn med originale romerske mynter (solidus, denar og siliqua) med hempe eller gjennomhulling. Disse stykkene er alle funnet i graver datert til overgangen til/tidlig folkevandringstid. Geografisk er alle funnene fra Hordaland (2) og Sogn og Fjordane (3). Alle gravene er lokalisert i gravhauger og fire av de har brent begravelse (en grav der likbehandlingen er usikker). Kjønnsmessig er én grav vurdert til å være en mannsgrav og én til å være en kvinnegrav, for resterende funn er kjønnstilhørighet usikker (jfr.appendiks 6/b).

Fra samme tidsrom har en også funn av imitasjoner (multipler) av romerske mynter og medaljonger. Fra norske funn kjenner vi åtte kopier av romersk gullmynt (solidus og medaljonger). Alle disse er utstyrt med hempe og er, med ett unntak, funnet enkeltvis i graver. Myntene er - med det samme unntaket - utstyrt med ekstra ramme eller tilsatt en ekstra perlerand av gull, og det ser ut som om disse stykkene hadde en mer smykke/amulettfunksjon enn som betalingsmiddel (Skaare 1995:25). Fra mitt område har jeg funnet frem til fire kopier

av romerske mynter og medaljonger. (En etterligning av solidus og tre av romerske medaljonger). Disse stykkene er alle funnet i graver datert til overgangen mellom yngre romertid og folkevandringstid, og samtlige er funnet i gravhauger. To av gravene anses å være mannsgraver, resterende er usikre med tanke på kjønn. Også her er brent begravelse det dominerende med tre graver (en usikker). To av gravene er fra Sunnmøre, en fra Sogn og Fjordane og en fra Hordaland. (jfr.appendiks 6/b).

Det har lenge vært akseptert at de såkalte gullbrakteatene også er formgitt etter romersk gullmynt og framfor alt etter gullmedaljonger fra senantikken (se Gjessing 1929:128ff; Mackeprang 1952:88ff; Grieg 1954:163; Bakka 1973:54; Hauck1985; Andrén 1991:245; Skaare 1995:26). Etter hvert ser det ut som om formgivningen av brakteatene utviklet seg på egne premisser og har mottatt impulser fra «hjemlige tradisjoner» (germanske impulser/stil, jfr.figur 5.2.3d). Det man rekner med er den yngste brakteattypen (D-type), har ren nordisk dyreornamentikk. Innenfor undersøkelsesområdet er det funnet 15 graver med til sammen 22 brakteater. Geografisk skiller Rogaland seg ut med hele 13 av de 15 gravfunnene med gullbrakteater. Utenom dette er det i undersøkelsesområdet bare Sogn og Fjordane som har funn av gullbrakteater i graver (to graver). Fem av gravene er datert til 400-tallet, åtte til 500-tallet og to kan ikke dateres nærmere enn til folkevandringstid generelt. Seks av gravene er vurdert til å være kvinnegraver, to til mannsgraver og en til å være dobbeltbegravelse. Resterende er usikre med tanke på kjønnstilhørighet. (jfr.appendiks 6/b).

I merovingertid kjennes brakteater bare fra Gotland, hvor de utvikles videre frem til vikingtid. Vikingtidens brakteater ble fremstilt i gull, sølv og bronse, dels stempelornamentert, dels med flatdekkende filigransdekorasjon, f.eks. fra Hedeby. Fra undersøkelsesområdet har jeg ikke kjennskap til funn av slike fra vikingtid, men jeg finner det naturlig i denne sammenhengen å trekke frem funn av såkalte brakteatformede

Figur 7.3a: Hengesmykker/amuletter: A) Original romersk solidus (Valentian I 364-375) omgjort til hengesmykke/amulett. Gravfunn fra Vestre Hauge, Vanse på Lista (fra Gustafson 1906, fig.311). B) Imitasjon av romersk gullmynt. Gravfunn fra Søndre Gunheim i Bratsberg (fra Rygh 1885, fig 286). C) Gullbrakteat (A-type) funnet på Hov, Fosnes i Nord-Trøndelag. Preget er en tydelig etterligning av keiserportretter på romerske solidi fra 300-400 årene e.Kr. (Fra Skaare 1995:26). D) Gullbrakteat (D-type) funnet på Sletner i Eidsberg (fra Rygh 1885, fig. 291). E) Brakteatlignende hengesmykke av forgylt bronse. Gravfunn fra Faanbæk, Ullensaker i Akershus (fra Rygh 1885, fig.683). F) Angelsaksisk sølvmynt (Penning 792-96) fra Veka, Voss i Hordaland. Funnet i en 900-talls ubrent kvinnegrav (B6228, hentet fra Shetelig 1912:207, fig.488).

hengesmykker av bronse. Navnet bronsebrakteater er blitt det alminnelig brukte, fordi form og motiv åpenbart beror på etterligning av gullbrakteatene (Rygh 1885:Yngre jernalder s.35, jfr. figur 7.3a). Ornamentstilen er derimot forskjellig, og likeledes fremstillingsmåten (bronsebrakteatene er støpte, ikke pregede). Fra undersøkelsesområdet har jeg funnet frem til seks gravfunn med totalt 14 bronsebrakteater. Alle gravene er vurdert til å være kvinnegraver, og hoveddelen er brente begravelser i haug.

Fra og med vikingtiden øker forekomsten av mynter i det arkeologiske materialet fra Norden, og dette settes gjerne i sammenheng med nordboernes ekspansjon utad. Arabiske, angelsaksiske og frankiske sølvmynter opptrer fra nå av hyppig i skattefunn og graver (Petersen 1928:149; Skaare 1976:39ff, 1995:26ff). I samme periode kommer også funn av mynt omgjort til hengesmykker/amuletter inn igjen i norske gravfunn. Stykkene er forsynt med henge eller gjennomboret for opphengning (Petersen 1928:149; Skaare 1976:147ff; 1995:278). Fra undersøkelsesområdet er det funnet tre slike fordelt på tre kvinnegraver. Funnene kommer fra henholdsvis Sunnmøre, Sogn og Fjordane og Hordaland (jfr. appendiks 6/b).

Enkelte sølvmynter fra vikingtiden er gjennomhullet på flere steder, og det er mulig at disse stykkene har vært sydd på klesdrakta som smykke/amuletter. Fra seinere tid ser en at skikken med å bære mynter på klær har vært så utbredd og påfallende at Håkon Magnusson syntes at han måtte bremse på ekstravagansen. I 1315 kom en rettarbot om klesdrakten. Der ble det forbudt å gå med «penningbunad» på karfolkklede (Skaare 1978:89). Vi har også andre skriftlige kilder som nevner penningbunaden. I 1343 testamenterte Arne Halkellson, korsbror

i Nidaros, en gyldt penningbunad -verdsatt til seks øre-til Arnbjørg, søsterdatteren sin (Ibid:89). I lovverket finner vi flere spor etter bruk av mynt i forbindelse med klesdrakten. I Frostatingsloven, som inneholder mange gammelmodige bestemmelser, heter det i kapittel 9 (som omhandler hva datter skal arve etter mor): at kors og kinga (større mynt/brakteater eller søljer) er stilt på like fot, de er begge brukt til bringestas og har sannsynligvis vært båret i halskjede (Grieg 1954:167).

En annen kildegruppe som kan vise at kinga har hatt noe med magi å gjøre er sagamaterialet. I Laxdøla saga nevnes det at kinge og seidstav er funnet i et «völuleidi», noe som viser at kinga også kunne brukes til amuletter eller til trolldom (Grieg 1954:167). Et annet smykke som jevnlig nevnes både i dikt og sagaer er «men», som nettopp ble brukt om et magisk halssmykke som ble båret på brystet (eks.brisingamenet til Frøya som beskrives i Trymskvida). Tekstene viser at menet ble båret om halsen, og ordet stilles sammen med latin:monile: halsbånd/halspyrdelse (Grieg 1954:167f). Videre blir det i Gisle Surssons saga i det i 12. kapittel nevnt en kostelig mynt, som Gisle fikk laget og siden sendte til sin svoger, da dennes liv stod i fare. Om «mynten» var tenkt som en amulett eller som jartegn (varsel) er derimot diskutabelt (Christie 1837:8).

Når det gjelder overgangen fra jernalder til middelalder og religionsskiftet som da fant sted, har Sigurd Grieg gitt et bilde hva dette hadde å si for bruken av amuletter (1954:166). Da kristendommen ble innført, gikk man ifølge Grieg i større grad over til å bære amuletter som i stedet for hedenske, magiske symboler (dyr, fugler, hester etc), var prydet med kristne symboler. Allerede på 1000-tallet støter vi på de første kors og krusifikser, dels i skattefunn, dels som enkeltfunn (se Nicolaysen 1862-1866:705; Kielland 1927; Grieg 1954:166). En gruppe amuletter som ble særlig alminnelige, og som har spilt en viktig rolle både ute og hjemme, er de såkalte Agnus Dei-medaljene/myntene (Skaare 1978:107; 1995:272). Agnus Dei var opprinnelig en gjenstand av form som et segl laget av viet voks og med bilde av «Guds lamm». Voksmerkene tjente opprinnelig til andaktsformål, men ble ved spesielle anledninger delt ut i store kvanta til de troende som pilgrimsmerker. Disse gjenstandene ble brukt og innviet i Roma, og tradisjonen går tilbake til 800-tallet e.Kr. Fra 1471 hadde paven eneretten til å vigsle og utgi disse Agnus Dei-medaljongene, som skulle verne mot ulykker, sykdom og trolldom (Ettlinger 1939:166; Grieg 1954:166; Skaare 1995:272).

Motivet med guds lam og den korsmerkede seiersfanen kom tidlig inn i myntkunsten. En finner tidlige eksempler på dette motivet fra angelsaksiske mynter fra 1000-tallet. Danske

mynter fra 1000/1100-tallet har også lammet i preget, men motivet er særlig godt kjent fra Gotland fra perioden ca.1320-1565. Ute i Europa er dette motivet også blitt benyttet på mynter fra forskjellige steder, særlig kan en nevne franske gullmynter fra tiden 1311-1422/61. Disse myntene ble tidlig populære som amuletter. Tidlige danske og gotlandske Agnus Dei mynter er funnet i Norge, og fra skrevne kilder vet vi at franske Agnus Dei mynter også var i bruk her. Det er derimot mer usikkert om disse myntene har vært sett på som rene penger eller som amuletter her i landet (Skaare 1995:272).

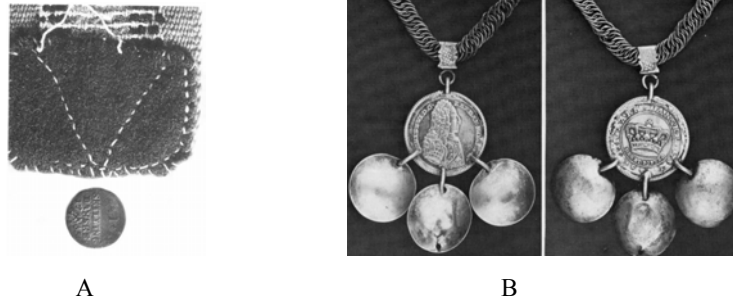

Figur 7.3b: Hengesmykker/amuletter: A) Agnus Dei av forgylt sølv. Norsk arbeide ca.1500-tall (Fra Kielland 1927, fig.271). B) Hengesmykke med løv av sølv (brudedaler) fra Telemark (Fra Grieg 1954,fig.2).

Det er nok også den mer verdsliggjorte Agnus Dei som møter oss i folketro og skikker her hjemme. Da den katolske tradisjonen gikk i oppløsning ved reformasjonen, ser en en utglidning i motiv, benevnelse og myntbruk. Istedenfor rene Agnus Dei medaljonger brukte man de myntene man hadde for hånden (daler, rosenobel, dukat, gylden mm), og som en følge av dette kunne mynter med andre motiv en lammet komme inn under betegnelsen Agnus Dei. (Grieg 1954:168; Skaare 1995:272). Middelalderbrakteater og andre norske mynter fra tidlig middelalder er jevnt over så små og tynne at de ikke var tjenelig å bære på seg som smykke/amulett. Til dette formål var mer gedigne mynter fra nyere tid bedre egnet, og vi har da også et rikt tilfang av myntsmykker/amuletter fra de fire siste hundreårene (Skaare 1978:93). Hovedtyngden er hengesmykker, som går under benevnelsen Agnus Dei, hengepenning, brudedaler, tripenning etc.

Alt og alle kunne vernes med en Agnus Dei, men særlig var det brud, brudgom, barselkvinner og nyfødte barn som burde vernes slik (Skaare 1995:272) Dette navnet, ofte forvansket i nyere tids dialekter til agnestei, agusde (Telemark), agnesdei (Setesdal), angstei (Sunnfjord, Romsdal, Sunnmøre), angerskjæ (Ryfylke) eller angster, har holdt seg som betegnelse på et hengesmykke med vernende kraft (Skaare 1995:272, Grieg 1954:166). Om barselkoner hører vi (1779) at de bar en «angster» på brystet helt til de hadde hatt den første kirkegangen sin etter fødselen:

«Nogle barselkoner bærer, indtil de have holdt sin kirkegang, saakaldte «angster» på brystet i et baand eller kjæde, samme bestaaer i en penge eller særdeles gjorte sølvstykker, de hænge endog paa børn mod ombytning. De have deres navn af Agnus Dei og skriver seg fra de katolske tider og vare da som en amulete». (Skaare 1995:272).

Figur 7.3c: A) Del av linde eller reivbånd (som ungen var surret inn i) av østerdalstype, trolig fra Rendalen i Hedemark. Mynten ved siden av, en sølvskilling fra 1765, var sydd inn i ullstoffstykket i enden av linden (fra Skaare 1995:271). B) Agnus Dei fra Austad i Bygland. Foto: Norsk Folkemuseum (fra Skaare 1978:92).

Forestillinger om lykkesskilling/mynt finner vi igjen i gammel folketro i mange sammenhenger. Uttrykket brukes gjerne om en mynt som det skal følge særlig lykke med. Andre navn på denne lykkemynten er «den vond penning, veksledaler, korshvid» (Skaare 1995:269f). Nyfødte barn var særlig utsatt for trolldomm og underjordiske, og det var vanlig å sy inn sølvmynter i klærne eller henge om halsen på barnet slik at den lille kunne bære dette på seg hele tiden (Skaare 1995:271, se fig.7.3c).

«Man syr en sølvskilling ind i tøy barnet har på seg. Da er det sikkert mod at bortbyttes, efter som de underjordiske ikke kan taale krynt sølv¹⁰» (Skaare 1995:271).

Ut fra det materialet som er undersøkt, kan det se ut som om skikken med å bruke mynter samt etterligninger av mynter som hengesmykke eller amuletter har lange tradisjoner i vårt område. Funn fra forhistorisk tid samt alle beretningene fra historisk tid viser at slike gjenstander har vært en viktig del av både jernalderens og nyere tids materielle kultur. Skulle man så spekulere i hvorfor disse gjenstandene ble brukt til smykker eller amuletter, kan det være nærliggende å se på myntenens form og motiv (dyr, mennesker/guder, skrifttegn og symboler). Dette er noe jeg mener kan ha gjort gjenstandene mer egnet til bruk som amuletter,

10. Krynt sølv betyr sølv med krone på, altså en mynt, der jo en krone ofte var en dominerende detalj i preget (Skaare 1995:271, se figur 7.2b). Da de underjordiske ikke tålte «krynt sølv» eller «ansiktsskillingen», var nesten alle slags mynter brukendes som verneråd mot onde makter (Reichborn

noe som også blir sannsynliggjort gjennom den utstrakte kopiering av myntpreg og «videreutviklingen» av motiv og symboler påvirket av strømninger innenfor hjemlige tradisjoner (jfr. kap.5.2.3 og figur 7.3a). Dette synet støttes også av den utstrakte bruken av mynt som amuletter i historisk tid, som viser at spesielle myntpreg ofte har vært essensielt for at gjenstanden skulle bli nyttet som en amulett.

7.4 Gjenstandenes funksjon -smykker eller amuletter ?

Som tidligere nevnt, så blir deler av gjenstandsmaterialet plassert i kategori 2, da disse gjenstandene utover en rent smykke/pyntende funksjon også kan ha vært nyttet som amuletter (jfr. kapittel 3.2, 4.1 og 4.3). Samtidig kan disse gjenstandene ha fungert som konkrete symboler innenfor andre sfærer også. Helt opp til i dag har det vært vanlig å bruke smykesymbolikk for eksempelvis å markere en persons sivilstand (ekteskap, embete, utdanning etc.) eller tilhørighet (frimurere etc.). Eksempler på at smykker kan ha fungert som verdighetstegn, dvs. med en symbolsk funksjon, finnes blant annet hos frankerne der armringer ble brukt som herskersymbol, og det er kjent at gotiske prester bar hals og armringer i sin embetsutøvelse, og ikke ellers. Norrøne sagaverk har også likeledes henvisninger til smykker som verdighetstegn eller herskersymboler (Andersson 1993:17f). En kan heller ikke se bort fra at enkelte smykker (gullbrakteater etc.) kan ha hatt en verdi som prestisjesymbol som synlige bevis for eksempelvis allianser, forbund eller andre personlige forbindelser (Andersson 1993:18). André ser blant annet gullbrakteatene fra folkevandringstid som viktig symbolinstrument innenfor den eksisterende samfunnseliten. Gjennom brakteatene ble blant annet trohetsbånd mellom politiske ledere markert (André 1991, se også Axboe 1991). Fra klassiske kilder er det også velkjent at en på romersk område utdelte smykker som fortjenestetegn eller gaver til militært personell og forbundsfeller for å kunne sikre og vedlikeholde sine forbindelsene (Axboe 1991:195f; Andersson 1993:18) De såkalte medaljongene, som de tidlige gullbrakteatene ser ut til å ha vært kopier av, hadde nettopp en slik funksjon (jfr.kapittel.5.2.3). Det store spørsmålet blir da om funksjonen til medaljong og mynt (herskerdyrkelse/verdighetstegn) også har blitt overtatt av germanerne og at kopiene på denne måten ble brukt som et «politisk medium» (se André 1991:252f).

Men jeg mener at det ene ikke nødvendigvis trenger å utelukke det andre, og at det er flere forhold som kan peke på at disse hengesmykkene som jeg har behandlet har hatt en magisk funksjon også. Av de totalt ca. 900 kjente brakteatene som er funnet har ca. 160

runeinnskrifter. Disse innskriftene har ulik karakter, noen få er lange med utskillbare ord, andre er meget korte og atter andre gir et forvirrende inntrykk (Andrén 1991:246ff; figur 7.4a). En del ord som ofte går igjen på brakteatene, og som også er funnet på andre gjenstander, har etter mange runologers mening magisk betydning, og oversettes ofte som vern eller amulett (Grieg 1954:163). Enkelte forskere har hevdet at forekomsten av runene i seg selv viser at en har med magi og amulettbruk å gjøre, og skulle være en ekstra markering av gjenstandenes beskyttende kraft (Gjessing 1929:165). Runetegnene trengte da ikke gi noen mening, da deres blotte forekomst på brakteatene var tilstrekkelig til å gi magisk kraft (Mackeprang 1952:95).

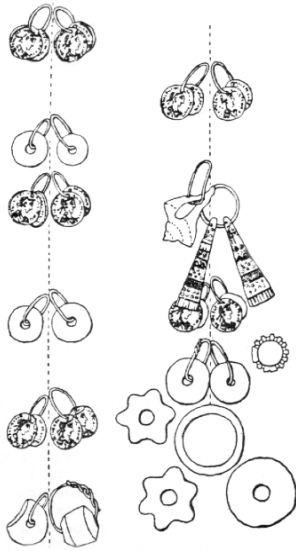

Figur 7.4a: Eksempel på brakteater med innskrift og symboler : A) Fra Skodborg: Tekst = Trygghet Alawin ! Trygghet Alawin ! Trygghet Alawin (skrev) Jalawid. B) Fra Køge, Sjælland i Danmark: Tekst = (Jeg) heter Hariuha, vis av farer, (jeg) gir trygghet (begge hentet fra Andrén 1991, fig.4). C) C-brakteat fra Eckernförde i Slesvig (fra Mackeprang 1952:136, fig.6,24). D) C-brakteat fra Rømul, Meldal i Sør-Trøndelag (fra Mackeprang 1952:152, fig.7,14).

Motivene på brakteatene antyder vel at disse gjenstandene også kan ha hatt en amulettfunksjon, da motivene som opptrer ofte synes å ha mytologisk karakter: hakekors, mennesker/guder(?), ormer, fugler, sirkler, hester etc.(Gjessing 1929:165; Mackeprang 1952:88ff; Hedeager 1997:92ff). Det er fristende å se på mynter og andre hengesmykker på samme måte, da form og motiv (mennesker/guder, skrifttegn, dyr etc.) kan ha gjort disse gjenstandene hensiktsmessige å bruke som amuletter. En annen kilde som kan indikere at smykker også kunne være egnet som amuletter er skriftlige kilder. Klassiske og norrøne verk og sagaer beskriver spesielle smykker som man anså hadde magisk makt, og at disse blant annet ble brukt som amuletter (Grieg 1954:167ff; Andersson 1993:18).

Et annet moment som kan hjelpe oss i arbeidet er å se på funnsammensetning. Flere av hengesmykkene (brakteater, mynter etc.) er funnet sammen med andre gjenstander med amulettkarakter (jfr kapittel 6.5 og appendiks 4/f). Dette er også tilfelle for mange gravfunn fra England og kontinentet. I Cassington Oxon (England) ble det for eksempel i en

angelsaksisk grav funnet et halsbånd med en hjørnetann av ulv, et stykke bronse samt en romersk mynt med

Figur 7.4b:Kjede med hercules klubber,perler,romerske mynter og skjell. Fra Kleinhüningen i Sveits (grav 126). (Fra Meaney 1981:219, fig.VI.aa).

preg av Keiser Gratian (Meaney 1981:220). Et annet eksempel er hentet fra Kleinhüningen i Sveits. Her ble det funnet en grav (grav 126) datert til 400-tallet inneholdende et kjede med såkalte hercules klubber (se Werner 1964), perler festet på jernringer, skjell og hele 20 romerske mynter festet i par på jernringer (Meaney 1981:220, fig.VI.aa; jfr. figur 7.4b). I Nordfriedhof i Weimar (grav 35) ble det i en barnegrav funnet en halsring av sølv med en grønn glassperle, en hjørnetann av bjørn (med anhengshull) og en solidus (Valentinian III 425-55) med hempe festet til (Meaney 1981:220).

Som et eksempel på at gjenstander kan ha flere lag av betydning samtidig, vil jeg her avslutningsvis henvise til Morten Axboe (1991), som jeg mener gir et overbevisende bilde over gullbrakteatenes ulike funksjoner innenfor jernaldersamfunnet. Han går ut fra at brakteatene har hatt en magisk funksjon som amuletter, i kraft av de motiv, runeinnskrifter og symboler som opptrer på dem. Samtidig har de også hatt verdi som smykker og statussymboler. I og med at religion og magi blir sett på som integrert med de øvrige samfunnsaspektene - bl.a. politisk makt (jfr.kap.3.1) - ser Axboe for seg at brakteatene også skulle kunne illustrere politiske ideer ved den gjentagne bruk av herskersymboler som finnes på smykkene. Brakteatene viste da, ifølge Axboe, hvordan man var overlegen nok til å oppta og utnytte de romerske impulser som var knyttet til bruken av keiserens medaljonger/mynter, og bruke dette til egne formål (Axboe 1991:200; Hedeager 1997:92f; jfr. forrige avsnitt).

7.5 W. M. Flinders Petries klassifisering av amuletter

Ut fra det som innledningsvis i oppgaven er blitt sagt om W.M.Flinders Petrie sin klassifisering av amuletter (jfr. kapittel 4), vil det nå være av interesse å se om denne inndelingen ville være anvendbar på mitt materiale.

Petries første hovedgruppe tar for seg *amulets of similar* (jfr. likhets- og berøringsmagi, Frazer 1890). I denne gruppen kunne det - i forhold til mitt materiale - være naturlig å plassere hengesmykker og andre gjenstander formet som dyr. I materialet er det flere

eksempler på dette, og spesielt slanger og bjørn ser ut til å opptre hyppig (jfr. kapittel 5.2.4). Dette er for øvrig dyr det knytter seg flere spesielle forestillinger til (se f.eks. Reichborn-Kjennerud 1927:107; Hvoslef Krüger 1988; Mandt 1997). Eksempelvis får slangemotivet ut fra Gro Mandt sine tolkninger både en positiv og en negativ lading, det representerer frykt og ødeleggelse samtidig som det er symbol på styrke og vern mot onde krefter (Mandt 1997:109). Likeledes kan gjenstander med fallosform, skjell og figurer av kvinner/menn symboliserer fruktbarhet og kraft, og kan ut fra sin utforming høre hjemme her.

I Petries andre hovedgruppe, *amulets of power*, kunne det være naturlig å inkludere spesielt gullbrakteater, da vi har sett at det her knytter seg spesielle konnotasjoner til forbilder og motiv (jfr.kapittel 5.2.3 og 7.4). Samme forhold mener jeg også kan gjøre seg gjeldende ovenfor myntsmykker, kopier, medaljonger samt spesielle hengesmykker (brakteatformede etc), da jeg ser en sammenheng/utvikling i bruken av disse over tid (jfr.kapittel 7.3 og figur 7.3a). Et annet moment som kan støtte opp om et slikt syn, er at alle disse gjenstandstypene er funnet i svært rike graver i store hauger, noe som kan indikere at det var samfunnets elite som var representert her.

I kategorien *amulets of protection* kunne det også være naturlig å plassere gjenstander formet som farlige dyr, blant annet orm og bjørn (dette ut fra teorien om at «like kurerer like», Frazer 1890). Miniaturer som økser og skjold kunne muligens også plasseres her ut fra konnotasjonene om beskyttelse/vern. Vi har også sett at skriftlige kilder og folkløse nevner runde/eggformede steiner, gjenstander av kvarts(itt), bergkrystall, svovelkis, echinus, steinøkser og pilespisser av flint som vernende amuletter. Folklore beskriver også myntsmykker samt gjenstander av jern og bly som magiske gjenstander med vernende egenskaper.

Innenfor den siste kategorien til Petrie, *amulets of gods*, kunne de såkalte torshammerne plasseres. Disse er vanligvis tolket som symbol på guden Tor (se f.eks. Fuglesang 1989:17f). En del hengesmykker og gjenstander formet som ansikt/masker og dyr (?) kunne muligens også plasseres her (se omslag). Samtidig så er det flere faktorer som peker på at de såkalte gullbrakteatene også kan plasseres under denne kategorien. Flere av brakteatenes motivkretser passer på sentrale nordiske myter og gjør det sannsynlig at det blant annet er gudeskikkelser som er avbildet her (jfr. Hedeager 1997:93ff, fig.5a og 5b).

Så langt kan det se ut som om Petries klassifikasjonssystem langt på vei ville være anvendbart på deler av mitt materiale. Som eksempler på dette kan jeg vise til tolkninger av gullbrakteatene, gjenstander formet som bl.a. dyr og gjenstander med beskyttende egenskaper. Samtidige ser en tydelig at flere av hovedkategoriene til Petrie er overlappende,

dvs. én og samme gjenstand kan plasseres i flere forskjellige hovedgrupper. Således kan gjenstander formet som dyr like godt plasseres under *amulets of similar* som under *amulets of protection*, og brakteater like godt under *amulets of power* som under *amulets of gods*. Dette er for øvrig et moment som også er blitt påpekt for Petries klassifisering av egyptisk materiale (se f.eks Andrews 1994:13, 60). For det egyptiske materialets vedkommende har en imidlertid hatt tilgang på et så detaljert og godt tolkningsgrunnlag (samtidige skriftlige kilder, innskrifter og gravfunn) at en slik oppdeling har latt seg gjennomføre. Skulle derimot Petries detaljerte klassifisering overføres på mitt materiale, føler jeg at en mangler for mye av forklaringsbakgrunnen for amuletter og amulettbruk til å kunne forsvare bruken av denne. Konklusjonen er at Petries detaljerte klassifikasjon ikke er anvendbar på det materialet jeg har behandlet.

Et annet forhold som jeg også legger vekt på, er at det er problematisk å trekke ut og isolere enkelte trekk ved materiell kultur som nettopp kan avspeile en særdeles kompleks virkelighet, slik det for eksempel synes å være tilfelle for gullbrakteatene (jfr.kap.3.2 og 7.4). Jeg vil derfor holde meg til et mer generelt nivå i den videre diskusjonen av amuletter og amulettbruk.

Kapittel 8: Bruk av amuletter i jernalderen

Ut fra gjennomgangen av skriftlige kilder, folklore, gravgods og gravkontekst mener jeg å ha påvist bruk av amuletter på Vestlandet i jernalderen. I dette kapittelet vil jeg utdype dette og knytte det opp mot de problemstillingene som er stilt innledningsvis i oppgaven, for derved å kunne si noe mer detaljert om amulettbruken.

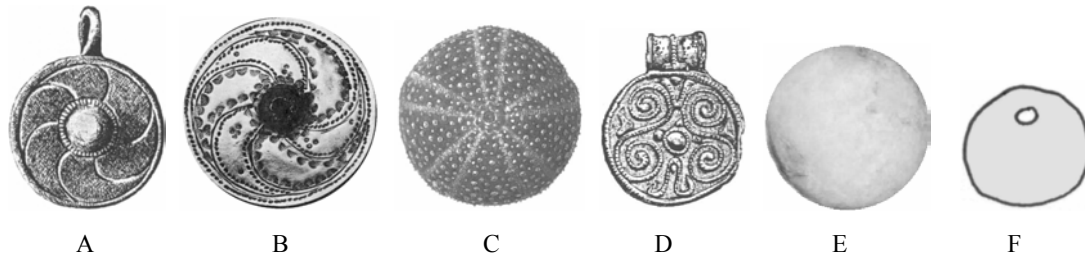
8.1 Amullettenes beskaffenhet og symbolinnhold

I forhold til det som er nevnt om Petries detaljerte klassifisering, føler jeg at det er hensiktsmessig å holde seg til et mer generelt plan når jeg skal prøve å forklare gjenstandenes grunnleggende symbolinnhold. Analysen av det totale amulettmaterialet har avdekket visse mønstre som forhåpentligvis kan belyse forhold som har virket bestemmende for den overordnede utformingen samt andre karakteristika ved dem. Som ett eksempel på slike bakenforliggende forhold/mønstre i materialet, kan jeg vise til den store andelen av gjenstandene med lyse/skinnende valør. Hele 76.5% (297) av gjenstandene er lys/skinnende av farge. Dette gjelder for eksempel gjenstander av kvarts(itt), glimmer, skjell/perlemor, bergart og bergkrystall. Det samme forholdet gjelder for gjenstander av gull (glød), sølv og bronse (som ofte har forgylling - f.eks. B8060 og B7812, figur 5.2.3i). Norrøn og klassisk litteratur har flere steder antydninger om at hvitt var en hellig farge i de germanske samfunnene i flere sammenhenger, og at fargen i særlig grad knyttet seg til fruktbarhet samt det kosmiske og guddommelige (Hoftun 1997:43, Gansum 1999:21f, Solberg 1999a:103). Oddgeir Hoftun ser for eksempel på ubearbejdede og runde hvite steiner som er funnet i eller i tilknytning til graver, og mener at disse har blitt plassert der i den hensikt å gi graven og den døde en kosmisk tilknytning, til vern og styrking av både den døde og den slekten som vedkommende skulle fungere som fortsatt medlem av etter sin død (Hoftun 1997:50).

Samtidig kan gjenstandenes dominerende farge (lys/skinnende/glød) også gi assosiasjoner til solen (fruktbarhet, livskraft), som vi har indikasjoner på ble dyrket som en guddom i forhistorisk tid (Magnus og Myhre 1986:356; Hoftun 1997:45). Likeledes har folketroen bevart en rekke skikker som en anser å være rester etter gammel hedensk soldyrkelse. Fra forskjellige steder nasjonalt så vel som i Skandinavia for øvrig finnes det opplysninger om at en langt opp i tid har foretatt ofring til solen, f.eks. smøroffer (se Visted og Stigum 1971:304-305; Hoftun 1997:45f).

Muligens kan også gjenstandenes dominerende form underbygge denne teorien, da runde, kuleformede og ovale objekter utgjør nesten halvparten av det totale antallet amuletter (48.5%). Eksempel på dette er runde og ovale (eggformede) steiner av kvarts(itt), bergart og bergkrystall samt runde gjenstander som brakteater, mynter, diverse hengesmykker og miniatyrer.

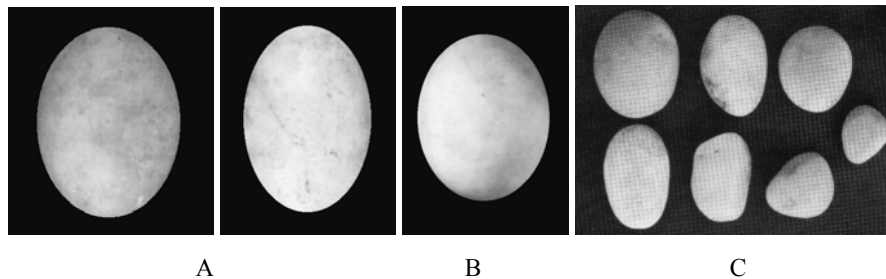

Figur 8.1a: Amuletter med solsymbolikk? A) Miniaturskjold av bronse, 2,9 cm i diameter fra Flakstad, Vang i Hedemark (fra Petersen 1928, fig 165). B) Miniaturskjold av sølv, 4,5 cm i diameter fra Skreros, Vegusdal i Aust-Agder (fra Magnus 1975, fig.21). C) Eksempel på skall av echinus (fra Campbell 1977:251). D) Hengesmykke av bronse fra Oppstryn i Sogn og Fjordane (B5525). E) Rullestein av kvarts, ca. 3 cm i diameter fra Voss i Hordaland (B6228). F) Rund plate av gullblykk med anhengshull, ca. 1,3 cm i diam. fra Klepp, Rogaland (fra SMÅ 1953:36).

Samtidig kan bruken av råstoff også gi hentydninger som støtter denne teorien. I tillegg til råstoffenes karakteristika som bl.a. form og farge kan også materialets iboende/skjulte egenskaper gjort spesielle råstoff særlig anvendelig for å symbolisere solen. Et eksempel her kan være råstoffet kvarts/kvartsitt som ved lett varmpåvirkning (for eksempel gnidning) avgir lys. Prosessen kalles termoluminiscens, og vi har som sagt opplysninger om at denne egenskapen ved kvarts(itt) har vært kjent, og har vært en viktige årsak til bruken av dette råstoffet i ritualer (jfr.kapittel 5.2.2). Solens mange positive konnotasjoner kan således ha gjort dette «motivet» særlig hensiktsmessig å bruke i utformingen av amuletter og i forhold til valg av råstoff.

En lignende parallell kan en muligens dra mellom de lyse ovale/eggformede steinene som er funnet i gravene og spesielle tradisjonene som en finner spor av i norrøn litteratur. Her ser en at egget var en av symbolene for det livgivende og for fruktbarhet i den førkristne religionen, slik egget står for fruktbarhet og fødsel i mange forskjellige kulturer (Hoftun 1997:43). Samme tradisjoner finner en spor av i folketroen, der egget symboliserer livskraft og nytt liv (Hodne 2000). For å få utfyllende opplysninger om bruken av disse eggformede steinene, kan det også være relevant å trekke inn de tradisjonene som knytter seg til bruken av de såkalte tordenkilene. I vårt område var det først og fremst runde eller eggformede steiner, gjerne av

kvartsitt, som var vanlig å bruke som tordenkiler (Ringstad 1988:336). Ifølge tradisjonene ble steinene slynget ned fra himmelrommet med lynet og ble liggende igjen der lynet hadde slått ned. Disse ble brukt til beskyttelse mot sykdom og farer og kunne øke fruktbarheten og velstanden til eieren. Tordenkiler ble også oppbevart som verneobjekter i hus (Myhre 1988:313). Kan folketroen avspeile rester av de tradisjonene som førte til at disse steinene ble lagt med i graver i jernalderen, og da gi oss visse holdepunkt for innholdet bak bruken (vern, fruktbarhet etc.)? Det er uansett interessant å bemerke at der tradisjonene rundt disse eggformede steinene/tordenkilene har stått sterkest i folkloren, dvs. Sogn og Fjordane, er det området hvor en har flest funn av eggformede steiner i graver fra siste del av jernalderen (jfr. kapittel 7.2).

Figur 8.1b: Eggformede steiner funnet i graver. A) To eggformede steiner av kvarts ca.3 cm.lange fra Oppheim i Hordaland (B6727). B) Eggformet hvit stein, ca.5 cm.lang fra Ulvik i Hordaland (B1583). C) Syv runde og eggformede steiner av kvarts(itt), fra 1,6-2.7 cm. i størrelse. Fra Kvåle i Sogn og Fj. (fra Ringstad 1988, fig.6)

8.2 Hvem fikk med seg amuletter i graven?

Undersøkelser av gravkontekstene viser at det fortrinnsvis er «rike» graver som inneholder gjenstander med amulettkarakter. Dette er et trekk som går igjen i forhold til de fleste gjenstandsgruppene (jfr. kapittel 6.4 og appendiks 4/e) og som dessuten viser kontinuitet i hele undersøkelsesområdet. Sammenlignes mine resultat med andre analyser av det totale antallet gravfunn fra utvalgte steder innenfor mitt undersøkelsesområde, forsterkes dette forholdet ytterligere (Solberg 1999b). Graver som inneholder amuletter skiller seg virkelig ut fra normen når det gjelder rikdom. Størstedelen av gravene (78%) er også funnet i haug, med den grad av investering som dette har krevd. Av undersøkelsen kommer det også klart frem at det er en overvekt av kvinnegraver som inneholder gjenstander med amulettkarakter. Også dette er et trekk som går igjen over tid og i samtlige av de områdene som har blitt undersøkt. Dette gjelder flesteparten av amulettgruppene (jfr. kapittel 6.3 og appendiks 4/c, tabell 1). Dette resultatet samsvarer for øvrig godt med forhold som er påvist i andre større arbeider internasjonalt som har behandlet amuletter og amulettbruk i jernalderen: graver som

inneholder det man har ansett som amuletter, er hovedsakelig rike kvinnegraver (Pauli 1975:152, Meaney 1981:239 ff, se også Ringstad 1988:337).

På den andre siden skiller ikke gravene seg i nevneverdig grad ut med hensyn til (indre/ytre) utforming, likbehandling, lokalisering av grav samt annet gravgods som er vanlig innenfor de ulike tidsperioder (jfr. kapittel 6). Dette kan være forhold som taler mot enkelte tolkningsforsøk der en spekulerer på om det er spesielle personer (volver, trollkjerringer etc) som er lagt i graven når det er funnet spesielle gjenstander tolket som amuletter her (Ringstad 1988:337 ff, se også Nedkvitne 1997). Resultatene av undersøkelsen viser tilsynelatende ikke noe avvik fra normen utover det som allerede er påpekt.

8.3 Personlige amuletter og gravamuletter

I henhold til det som har fremkommet rundt bruken av gravamuletter samt de opplysninger som har fremkommet gjennom undersøkelsen av gravkontekst mener jeg gjør det naturlig å kunne dele opp amulettene i henholdsvis personlige amuletter og gravamuletter (jfr. kapittel 4.1 og 6.5).

8.3.1 Personlige amuletter

Flere forhold peker i retning av at en gruppe har vært personlige amuletter. Således tyder rester etter hemper, gjennomhulling eller andre festeanordninger på at disse har blitt båret som anheng eller ble festet på kroppen. Undersøkelser av gode funnkontekster støtter også et slikt syn, da det antyder at dette er gjenstander som hyppig er funnet på/i umiddelbar tilknytning til avdøde (jfr. kapittel 6.5). Spor av slitasje kan også indikere at dette var personlige amuletter som var båret i dagliglivet og lagt ned med den døde i graven som en naturlig del av dennes personlige utstyr (se for eksempel kapittel 2 (Shetelig) samt B4257). Med få unntak viser denne gruppen med personlige amuletter sammenfall med min kategori 2¹¹. Det mest dominerende materialet innenfor denne kategorien er hengesmykker av metall (gullbrakteater, myntsmykker, torshammere samt div. hengesmykker, blant annet maskeformede, ormformede og runde smykker med forskjellig dekor (bla. dyrestil)). Gruppen med personlige amuletter innbefatter da amuletter som jeg mener kan ha blitt brukt i dagliglivet, eventuelt ved særlige anledninger og gitt med den døde som en naturlig del av dennes utstyr (jfr. Pauli 1975:135f). Samtidig beskriver skriftlige kilder samt folkløse bruken

---

11. Her finner vi gjenstander som kan inneha både en praktisk funksjon samtidig som de kan ha fungert som symbol / tegn. Eksempel på gjenstander med en slik innebygget dobbelfunksjon og tvetydighet er smykker der

av personlige amuletter som ble båret på kroppen og skulle gi eieren vern og lykke. Fra disse kildene har en også opplysninger om at en anså (unge) kvinner, kvinner i barsel og barn som særlig sårbare overfor onde krefter og tanker. Dette var dermed grupper som hadde særlige behov for å nytte seg av amuletter som vern (Pontoppidan 1752; Reichborn-Kjennerud 1921; Budge 1961:12; Pauli 1975:135; Meaney 1981:239ff; Skaare 1995:272). Disse tradisjonene kan underbygges av mine analyseresultater, da det synes som om det er en klar hovedvekt av kvinnegraver i materialet. Fravær av skjelettmateriale i flesteparten av gravene gjør det derimot vanskelig å kunne si noe om alder og eventuelle svangerskap eller andre tilstander ved avdøde.

Det kan også se ut som om flere av de personlige amulettene kan ha hatt en flersidig eller flertydig funksjon (jfr. gullbrakteatene/kapittel 7.4). I tillegg til selve amulettfunksjonen kan de for eksempel ha symbolisert og signalisert sosial posisjon og allianseforbindelser. Kan det ut fra slike forhold være naturlig å hevde at personene som bar disse amulettene også hadde særlige funksjoner i samfunnet innenfor for eksempel religion og magi?

8.3.2 Gravamuletter

Samtidig mener jeg det er mulig å skille ut en annen hovedgruppe av amuletter i mitt materiale. Skikken med å gi med den døde såkalte gravamuletter har som tidligere bemerket vært utbredt i forhistorien (Petrie 1914; Pauli 1975; Andrews 1994), og jeg mener det er flere forhold som indikerer at en slik praksis har vært rådende i Skandinavia i jernalderen også. Sett i lys av det tosidige gravbegrepet og gravritualet (jfr kapittel 4.1) kan det dermed se ut som om det er flere årsaker til at amulettene har blitt med de døde i graven.

Norrøne skriftlige kilder som beskriver siste del av jernalderen, viser at det var vanlig å gi med gravamuletter som skulle hjelpe den avdøde videre. Døden var en overgang til en ny status. Når et menneske døde, ble ikke dets personlighet og kraft borte, men gikk over i en ny form for tilværelse i graven eller en av dødsrikene. Forestillingene omkring døden var som sagt mangeartet, men en ting står fast: vikingtidens mennesker trodde på en eksistens ut over døden (jfr. kapittel 4.1). Derfor var omsorgen for den døde så viktig (Steinsland og Sørensen 1994:83ff). Døden har alltid blitt opplevd som en krisesituasjon for de gjenlevende, derfor er et dødsfall omgitt av tabuforskrifter. Døden griper inn i familielivet, som ofte må etableres på nytt etter at et familiemedlem er gått bort. For å mestre livskrisen benytter menneskene seg av

---

form, ikonografi og eventuelt runeinnskrifter tilsier en funksjon utover det praktiske eller dekorative (jfr. kapittel

ritualer. Sermoniene omkring døden er overgangsriter som skal sikre at den døde får fred i sin nye tilværelse, og samtidig sette de gjenlevende i stand til å fortsette livet til tross for tapet (Hodder 1982:199; Lagerlöf 1991:127; Härke 1997:23, 25). Gjennom bl.a. å gi med gravamuletter som del av gravritualet kunne man da sikre avdødes videre ferd eller opphold i graven (Bøe 1956:132).

Samtidig refererer også kildene til en annen overlappende årsak til skikken med å gi med gravamuletter. Ut fra det norrøne skriftlige materialet ser en at frykten for gjengangere har vært dypt forankret og allment utbredt i samfunnet (Ström 1967:219; Steinsland og Sørensen 1994:87; jfr.kapittel 4.1). Personer som hadde «potensiale» til å bli gjengangere, hadde som oftest spesielle egenskaper eller særtrekk (ofte negative): sjamaner, sinnssyke, forbrytere, etc, eller det var selve dødsomstendighetene som hadde vært eiendommelig og skremmende. De som døde under slike omstendigheter, savnet gravens ro, og gikk derfor igjen i de levendes verden for å besøke sine gamle omgivelser (Ström 1967:219). Sagaene beretter om fysiske metoder for å hindre gjengangeri (ibid:221, Nedkvitne 1997), eller man la ned gravamuletter som skulle binde den døde til graven (Bøe 1956:132; Schjødt 1992). Dette er også et fenomen som er kjent fra senere tid (se f.eks. Skaare 1995:277).

Noe av det samme er Ludwig Pauli inne på i sin artikkel *Amulette und Sonderbestattungen am Dürrnberg bei Hallein und im eisenzeitlichen Mitteleuropa* (1975). Amuletter funnet i graver fra tidsrommet 600-200 f.Kr. fra gravfelt i Mellom-Europa (Tyskland, Sveits, Østerrike, Ungarn og Tsjekkoslovakia) har blitt undersøkt. På grunn av at skjelettmaterialet var bevart i mange av gravene, kunne Pauli fastslå at det var en stor hovedvekt av unge individ (barn) og kvinner som hadde fått med seg amuletter i graven (Pauli 1975:152). Gjennom studiet av graver fra senere perioder der det er funnet amuletter, finner Pauli det samme mønsteret gjennom hele jernalderen - kvinner og barn er overrepresentert i gravfunn med amuletter (ibid:186ff, se også Meaney 1981:239). For å kunne forklare tilstedeværelsen av amuletter i akkurat disse gravene viser Pauli til de til dels overlappende begrepene *mors immatura* og *den farlige død*. Dette er samlebetegnelser som dekker flere nærliggende tradisjoner som har hatt stor utbredelse over tid og i rom. Pauli henter sine eksempler fra etnografisk materiale, antikke greske og romerske skriftlige kilder samt folkløse fra Mellom-Europa (ibid: 154ff, se også Parry 1989:83f):

Den farlige død: Dette begrepet omfattet individ som i levende live skilte seg ut fra normen i samfunnet, dvs. sjamaner, sinnssyke, forbrytere, epileptikere etc. Sterkt forenklet kan en si at de etterlevende fryktet at disse spesielle personene ikke skulle finne ro i graven, og vende tilbake og besøke de levende. Kildene forteller om en variert praksis i forbindelse med gravritualene for å hindre at avdøde skulle gå igjen (Pauli 1975:158ff). Selve dødsårsaken kunne og spille inn her (voldsom død). Hvis den døde hadde forulykket, blitt myrdet, begått selvmord, dødd av en farlig sykdom eller hadde blitt drept i strid etc. kunne dette også føre til at avdøde ble ansett å være til fare for de etterlatte. Som en ser så samsvarer dette godt med de tradisjonene vi finner spor av i vårt område (se ovenfor). Videre er det verd å merke seg at man anså kvinner som døde i barsel som den absolutt farligste gruppen innenfor denne kategorien (ibid:158, 182).

Mors immatura: (tidlig død/døds i tidlig alder): Dette begrepet omhandler personer som på en eller annen måte ikke har oppfylt den «livssyklusen» som en anså naturlig for et menneske, og som derved hadde grunn til å ikke finne ro i graven. Dette var da særlig aktuelt ovenfor unge mennesker (barn) samt ugifte og barnløse kvinner (Pauli 1975:158, 181). Dette var individer som måtte ha særbehandling ved begravelsen for ikke å gå igjen og besøke sine omgivelser.

Ser en disse tradisjonene opp mot mine undersøkelser rundt arkeologisk og historisk kontekst, er det flere forhold som viser sammenfall. For det første støtter undersøkelser rundt gravkontekst antagelsen om at det kan ha vært gitt med gravamuletter. Innenfor det relevante gjenstandsmaterialet skiller det seg nemlig ut en gruppe gjenstander som hyppig er funnet løst i gravgjemmet eller samlet i kister eller beholdere i fotenden av gravgjemmet. Dette til forskjell fra gruppen «personlige» amuletter som ofte er funnet på/i umiddelbar nærhet av avdøde (jfr. kapittel 6.5). Dette mener jeg kan indikere at gjenstandene er gitt med som gravamuletter. Denne gruppen av mulige gravamuletter viser tydelige sammenfall med min kategori 1¹², med blant annet rullesteiner samt ubearbeidede stykker av bergart, kvarts(itt), glimmer og skjell.

Den store overvekten av kvinnegraver i materialet kan også passe godt med de opplysningene vi har om begrepene *mors immatura* og *farlig død*. Som vi allerede har sett, ble kvinner som

---

¹² Dette omfatter gjenstander der noen «praktisk» funksjon ikke lar seg fastslå. Det dreier seg dels om ikke-intensjonelt tildannede gjenstander, dels om miniatyrer samt gjenstander fra en annen tidsperiode enn gravgodset forøvrig (jfr. kapittel 4.4).

døde i barsel ansett som den farligste gruppen innenfor «sjangeren» *farlig død*. Samtidig gir både klassisk og norrøn litteratur innblikk i en verden der kvinner hadde en sentral stilling ved utførelsen av magi. Både Caesar, Strabo, Tacitus og Plutarchos omtaler germanernes kvinner som spådomskunstens utøvere, og likeledes beretter bl.a. Ynglingasaga og Erik Raudes saga at dette var kvinnenenes domene (Ringstad 1988:338). Sett i lys av tradisjonen rundt *farlig død* ble kanskje disse spesielle egenskapene til avdøde utslagsgivende for at det ble gitt med gravamuletter? Videre ble som sagt unge, barnløse eller ugifte kvinner som gikk bort ansett som særlig farlige innenfor tradisjonen rundt *mors immatura*.

Kan det også ut fra disse tradisjonene være rimelig å anta at flere av gravene i undersøkelsen har inneholdt unge individ (barn)? Som et eksempel på dette kan jeg vise til gravfunnet på Kvåle, Sogndal i Sogn og Fjordane (B13954) der det ble funnet beinrester av en jente på ca. 8-12 år sammen med en voksen kvinne i den rikt utstyrte gravkisten. Denne graven var ellers meget rikt utstyrt med gjenstander med amulettkarakter (jfr. appendiks 5/a). I en grav fra folkevandringstid (400-tall) fra Skreros, Vegusdal i Aust-Agder ble det likeledes funnet beinrester av et barn på ca. 6 år sammen med en voksen kvinne, og også i denne graven ble det funnet en del eiendommelige gjenstander, blant annet et bronsekjede med flere firesidige bronsegeheng, et bronsekjede med flere peltaformede rasleblikk(?) samt et miniatyrskjold av sølv (Magnus 1975:56ff, fig.27; Reichstein 1975, tafel 133). Det spesielle bronsekjedet med firesidige bronsegeheng er et sjeldent stykke, men det blir ekstra interessant at der hvor vi har en parallell, i en 400-talls kvinnegrav fra Gjone, Hedrum i Vestfold, ble det også funnet et miniatyrskjold av forgylt sølv (Magnus 1975:54ff). Beklageligvis mangler skjelettmaterialiet i hovedparten av gravene i undersøkelsen. Derfor er det ofte usikkert om det kan ha vært mer enn ett individ i graven, og alder og helsetilstand kan ikke vurderes.

8.4 Utvikling i bruken og geografiske forhold

Selv om tidsperioden som behandles strekker seg fra siste del av yngre romertid til og med vikingtid, dvs. mer enn 600 år, så er det en utpreget kontinuitet i bruken av gjenstander med amulettkarakter som dominerer det totale bildet (jfr. appendiks 2, tabell 1). Dette er en tendens som går igjen for flesteparten av gjenstandsgruppene som behandles i oppgaven. Eksempler på dette kan være små, runde og eggformede rullesteiner av kvarts(itt) og bergart samt små stykker ubearbeidet kvarts(itt) og bergkrystall som finnes i graver gjennom hele perioden. Samtidig må en ta i betraktning den sterke nedgangen i funn av gjenstander med amulettkarakter fra merovingertiden, noe som dermed ser ut til å bryte denne trenden. Men i og med at det er en generell nedgang i antall gravfunn fra denne perioden, kan det i seg selv

ha bidratt til at også amulettfunnene blir fåtallige. De funnene som tross alt foreligger fra denne perioden, samt alle funnene fra folkevandringstid og vikingtiden viser at amulettbruken har vært levende gjennom svært lang tid. Funnene av forsteinede sjøpinnsvin kan, på tross av et lavt antall funn, illustrere dette på en god måte. Det er gjort funn av echinus i graver fordelt på tre fylker gjennom alle tre tidsperiodene¹³.

Men selv om gjenstandenes beskaffenhet (utformingen, råstoff, motiv etc.) viser kontinuitet, er dette ingen garanti for at ikke det spesifikke innholdet bak bruken av disse gjenstandene kan ha endret seg opp gjennom tiden (Johansen 1991:170ff). På den andre siden er det påfallende å merke seg den kontinuiteten rundt bruken av amuletter som belyses gjennom skriftlige kilder og folkløse. Dette illustreres tydelig av forestillingene rundt og bruken av de såkalte tordensteinene som beskrives i både klassisk og norrøn litteratur samt er godt dokumentert gjennom europeisk folkløse. Her synes forestillinger og materiell kultur å vise kontinuitet over lang tid. Samtidig er det naturlig at gjenstander kan endre karakter/utvikle seg over tid selv om innholdet bak disse er likt (ibid:171). Dette kan muligens illustreres ved den utviklingen som jeg har påpekt når det gjelder bruk av myntsmykker, gullbrakteater og spesielle hengesmykker (jfr. kapittel 7.3, figur 7.3a).

Selv om bruken av gjenstander med amulettkarakter bærer preg av kontinuitet opp gjennom tid og mellom geografisk områder, så er det også mindre forskjeller områder imellom innenfor samme tidsperiode, samt mellom områder over tid. Et eksempel på dette er gravfunn inneholdende gullbrakteater. Disse er i all hovedsak lokalisert til Rogaland i folkevandringstid. Lenger nord dominerer i samme periode myntsmykker og spesielle hengesmykker. Når det gjelder gjenstander av mineral (bergart, glimmer, kvarts(itt)), viser disse kontinuitet i bruk over hele undersøkelsesområdet. Men det ser ut som om tyngdepunktet/dominansen av dette i graver skifter fra Rogaland i folkevandringstid til Sogn og Fjordane i de senere perioder. Dette kan sees tydelig når det gjelder f.eks. gjenstander av bergart (jfr. appendiks 2).

Men sett under ett, er det kontinuitet i amuletter og amulettbruk over tid og områder som karakteriserer det totale bildet, og jeg finner det derfor interessant her avslutningsvis å kunne peke på den likheten i materiale og den kontinuiteten i bruken av gjenstander med

---

¹³ Funn av forsteinede sjøpinnsvin (echinus). Alle fra kvinnegraver: S496: Søre Sunde, Rogaland (FVT), B6993: Kvåle, Hordaland (MRV), B4511: Hoprekstad, Sogn og Fjordane (VIK).

amulettkarakter som en finner spor av både her i landet og ute i Europa (Norden, angelsaksisk område og kontinentet). Selv om det øvrige gravgodset endres over tid og viser lokal variasjon, kan det se ut som om bruken og utformingen av mange amuletter viser høy grad av sammenfall og kontinuitet over store områder i jernalderen (jfr. Mackeprang 1936; Pauli 1975; Hansmann og Kriss-Rettenbeck 1977; Arends 1978; Meaney 1981; Dubner-Manthey 1987).

Kapittel 9: Sammendrag

Amuletter og amulettbruk i jernalderen har tidligere ikke vært gjenstand for en samlet undersøkelse her i landet. Målsettingen for denne avhandlingen har derfor vært å undersøke om amuletter var i bruk på Vestlandet i tidsrommet ca. 350-1000 e.Kr, og i så fall, om det er kontinuitet eller brudd i amulettbruken. Det er også blitt fokusert på om amulettene utviser spesielle kjennetegn, og i så fall hva som er årsaken. Dessuten er det lagt vekt på å undersøke om amulettbruken har vært konsentrert til spesielle personer eller grupper i samfunnet.

Defineringen av amuletter er basert dels på om gjenstandene har hatt noen «praktisk» funksjon eller ei, dels om de svarer til amuletter slik de er beskrevet i yngre skriftlige kilder og i folkloristisk materiale.

Gravfunn utgjør hovedmaterialet for undersøkelsen, og samtlige gravfunn fra Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Sunnmøre er gjennomgått - for å avdekke gjenstander som kan ha amulettkarakter. Dette resulterte i til sammen 185 gravfunn med potensielle amuletter. For å avdekke eventuelle mønstre i materialet - uten på forhånd å binde seg til tidligere klassifikasjoner som er basert på gjenstandenes funksjon i historisk spesifikke områder, som f.eks. Egypt - ble funnene delt i tre grupper ut fra råstoff. Innenfor gruppene organisk materiale (1), mineraler (2) og metall (3) ble gjenstandene systematisert ut fra elementene form, farge, overflate og særlige egenskaper. Innenfor råstoffkategoriene ble to hovedkategorier utskilt. Kategori 1 omfatter gjenstander der noen «praktisk» funksjon ikke lar seg fastslå. (På dette nivået ble det ikke tatt hensyn til den eventuelle amulettfunksjonen). Kategori 1 omfatter dels ikke-intensjonelt tildannede gjenstander, som f.eks. runde steiner, dels gjenstander der materiale eller størrelse tilsier at gjenstanden ikke har fylt en praktisk funksjon. Den omfatter dessuten gjenstander som skriver seg fra en helt annen tid enn gravgodset for øvrig, slik som steinalderøkser i jernaldergraver. Kategori 2 rommer gjenstander som *kan* ha kombinert en praktisk funksjon, som smykke, samtidig som de har fungert som symboler/tegn. Her er form, dekorasjonsmotiver og innskrifter ansett som viktige data.

Analysen har avdekket flere spesielle trekk ved materialet. Det ene knytter an til form, det andre til farge og det tredje til overflatekarakter på gjenstandene. Nesten halvparten av det

totale gjenstandsmaterialet (388 gjenstander) har rund eller oval form og glatt overflate, og hele 80% har lys/skinnende farge.

Blant de lyse/skinnende gjenstandene har de av kvarts/kvartsitt spesielle egenskaper. De avgir lys ved lett varmepåvirkning. Slik termoluminiscens kan utløses ved å gni kvartsbiter mot hverandre. Da oppstår et lysskinn på grunn av friksjonsvarmen. Denne egenskapen vet vi var kjent av blant annet urbefolkningen i California, som brukte kvarts(itt) i sjamanistiske ritualer. Det er ikke usannsynlig at noe tilsvarende kan gjelde for jernaldersamfunnet her i landet. Norrøn og klassisk litteratur har således flere eksempler på at hvitt var en hellig farge i de germanske samfunnene, og at fargen i særlig grad var knyttet til fruktbarhet samt det kosmiske og guddommelige. Det er også nær sammenheng mellom lys, skinnende farge og rund/oval form og glatt tekstur på gjenstandene av amulettkarakter.

Trolig har den runde eller ovale formen på om lag halvparten av gjenstandene en særlig betydning. Både i Norden og lenger sør i Europa var runde eller eggformede steiner populære som amuletter. Her i landet faller de inn under begrepet tordensteiner/tordenkiler, det vil si gjenstander som en antok bare ble funnet der lynet hadde slått ned. Slike tordensteiner skulle virke legende, gi hell og lette barnefødsler. Troen på dette finnes langt opp i historisk tid.

Analysen av gravgodset viser at amulettene dominerer i kvinnegraver. Om lag dobbelt så mange kvinne- som mannsgraver inneholder gjenstander av amulettkarakter. I seg selv knytter dette amuletter spesielt til kvinner. Tar en dessuten i betraktning at i det samlede gravmaterialet utgjør kvinnegravene en langt mindre andel enn mannsgravene, forsterkes forholdet. En illustrasjon på dette er at i Sogn utgjør kvinnegravene i folkevandringstiden mellom 25 og 50 % av antall mannsgraver (Auestad 1990). Dersom like mange menn som kvinner hadde fått amuletter i graven skulle en forventet en helt annen kjønnsfordeling i gravene enn det som undersøkelsen har avdekket. «Amulettgravene» karakteriseres også av et rikt gravgods. Det tyder på at personer - og særlig da kvinner som fikk amuletter i graven har tilhørt de øvre deler av samfunnssjiktet. Dette er resultat som samsvarer med internasjonale undersøkelser som har tatt for seg amuletter og amulettbruk i jernalderen (Pauli 1975; Meaney 1981).

I de gravene som har så god funnkontekst at plasseringen av amuletter kan avgjøres, er gjenstandene i kategori 2 oftest knyttet til personen, gjerne som anheng/smykke. Gjenstandene i kategori 1, derimot, kan ha ligget løst i gravgjemmet eller i poser/skrin som

har stått enten ved hode- eller fotende. Dette tyder på at amulettene kan ha vært enten personlige amuletter (kategori 2) eller gravamuletter (kategori 1).

De personlige amulettene synes å ha hatt en flersidig eller flertydig funksjon. I tillegg til selve amulettfunksjonen kan de ha symbolisert og signalisert sosial posisjon og allianseforbindelser m.m. I dette ligger at personer utstyrt med for eksempel gullbrakteater og torshammere - ikke bare har båret amuletter til vern og beskyttelse av seg selv, men kanskje har hatt en rituell funksjon i samfunnet også.

Skikken å gi den døde gravamuletter var utbredt i forhistorisk tid. Gravamulettene skulle på den ene siden sikre avdødes videre ferd i den hinsidige verden. På den andre siden skulle amulettene sikre de etterlevende mot gjengangere. Frykten for at den døde skulle «gå igjen» synes å ha vært sterk. Ifølge skriftlige kilder og folketro var enkelte grupper særlig utsatt. Det gjelder slike personer som skilte seg fra normen i samfunnet, som sjamaner, sinnssyke, forbrytere osv. Også dødsårsaken kunne spille inn. Hvis den døde hadde forulykket, blitt myrdet osv., kunne vedkommende være til fare for de etterlatte. Kvinner som døde i barselseng, var den absolutt farligste gruppen. Også personer som ikke hadde oppfylt «livssyklusen» var farlige. Kanskje er dette noe av forklaringen på at kvinnegraver er så dominerende med hensyn til amuletter i graven, og på at amulettbruken viser så sterk kontinuitet og er så utbredt - ikke bare i Vest-Norge, men i Europa for øvrig.

FORKORTELSER

Litteratur / museer:

Ab	Foreningen til norske fortidsminnesmerker bevaring, årbok
B	Prefiks som betegner funn i Bergen Museum, UIB
BMÅ	Bergen Museums Årbok
C	Prefiks som betegner funn ved Universitetets Oldsaksamling, Oslo
HMT	Tilvekstfortegnelse for Historisk Museum, førhistorisk samling, UIB
R(+ nr.)	Viser til figurnummer i Rygh 1885
S	Prefiks som betegner funn i Arkeologisk museum i Stavanger (AmS)
SMÅ	Stavanger Museums Årbok/Årshefte
UBÅ	Universitetet i Bergen, Årbok

Geografiske områder:

R	Rogaland
H	Hordaland
S/F	Sogn og Fjordane
S	Sunnmøre

Tid:

E.ja	Eldre jernalder
Y.ja	Yngre jernalder
YRT	Yngre romersk jernalder
FVT	Folkevandringstid
MRV	Merovingertid
VIK	Vikingtid

LITTERATURLISTE.

- Andersson, K. 1993:** Romertida guldsmede i Norden II, fingerringar. *Occasional Papers in Archaeology* 6. Uppsala.
- Andrews, C. 1994:** *Amulets of ancient Egypt*. London.
- Andrén, A. 1991:** Guld och makt - en tolkning av de skandinaviska guldbrakteaternas funktion. *Samfundsorganisation og regional variation. Norden i romersk jernalder og folkevandringstid*, s. 245-255. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXVII, Århus.
- Arends, U 1978:** *Ausgewahlte Gegenstande des Frumittelalters mit Amulettcharakter*. Heidelberg.
- Arrhenius, B. 1961:** Vikingatidens miniatyrer. *Tor* 7.
- Arrhenius, B. 1995:** Women and gold. On the role of women in society at the time of the Great Migrations and their relationship to the production and distribution of ornaments. I: Gjøstein Resi, H. (red.): *Produksjon og samfunn. Om erverv, spesialisering og bosetning i Norden i 1. Årtusen e. Kr.* Varia nr.30, 85-96. Oslo.
- Auestad, J.G. 1990:** Sogn i romertid og folkevandringstid. Et samfunn i endring. Unpubl. Hovedfagsoppgave i nordisk arkeologi, UIB. Bergen.
- Axboe, M. 1991:** Guld og guder i folkevandringstiden. Brakteatene som kilde til politiske / religiøse forhold. *Samfundsorganisation og regional variation. Norden i romersk jernalder og folkevandringstid*, s. 187-201. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXVII, Århus.
- Bakka, E. 1973:** Goldbrakteaten in Norwegischen Grabfunden. Datierungsfragen. *Frühmittelalterliche Studien*, nr.7, s.53-87.
- Barthes, R. 1985:** *The fashion system*, London.
- Bell, C. 1997:** *Ritual. Perspectives and dimensions*, Oxford University Press. Oxford.

- Bemmann, J. og G. Hahne 1994:** Waffenführende Grabinventare der jüngeren römischen Kaiserzeit und Völkerwanderungszeit in Skandinavien. Studie zur zeitlichen Ordnung anhand der norwegischen Funde, side 283-641. *Bericht der Römisch - Germanischen Kommission Band 75*, Mainz am Rhein.
- Benedictow, O.J. 1996:** The Demography of the Viking Age and the high Middle Ages in the Nordic Countries. *Scandinavian Journal of History*. Vol. 21, No.3 1996. Scandinavian University Press.
- Bennet, A. 1987:** Graven. Religiös och sosial symbol. Strukturer i folkevandringstidens gravskick i Mälardalen. *Theses and Papers in North-European Archaeology 18*. Institute of Archaeology at the University of Stockholm, Stockholm.
- Birkeli, E. 1938:** *Forfedrekult i Norge*, Oslo
- 1944:** *Huskult og hinsidighetstro*, Oslo.
- Bjørn, A. 1927:** Fra vor ældste jernalder. *Bergen Museums Aarbok 1926. Historisk-antikvarisk række Nr.3*, Bergen.
- Blinkenberg, C. 1909:** Tordenvåpenet i kultus og folketro. *Det philologisk - hist. Samfunn nr. 79*. København.
- 1911:** Tordenvåpenet i danske oldtidsfund. *Festskrift til H.F. Feilberg*. Stockholm/København/Kristiania.
- Blindheim, C. 1959:** En amulett av rav. *Viking 1959*, s.79-90.
- Bonner, C. 1950:** *Studies in magical Amulets*. Oxford.
- Bøe, J. 1921:** Norske gullfunn fra folkevandringstid. *Bergen Museums Årbok 1920-21. Hist.-antikv.række nr.2*. Bergen.
- 1926:** Norsk gravgull fra eldre jernalder. *Bergen Museums Årbok. 1926. Hist.-antikv.række nr.2*. Bergen.
- 1928:** Det femte nordiske arkeologmøte. Bergen 6te-9de juli 1927. S.50-65. *Bergen Museums Årbok 1928. Hist.antikv.række nr 1*. Bergen.

- 1931:** Jernalderens keramikk i Norge. *Bergens Museums skrifter nr.14.* Bergen.
- Bøe, T. 1956:** Amulettar. I: *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder. Fra vikingtid til reformationstid.* Red. J. Danstrup. S.129-134. København.
- Budge, E. A. 1961:** *Amulets and Talismans*, New York.
- Campbell, A.C. 1977:** *Planter og dyr i grunne farvann.* Gyldendal, Oslo.
- Capelle, T. 1992:** *Bemerkungen zu eine Untersuchung der goldene Miniaturenkette von Szilag.*
- Capelle, T. 1987:** Eisenzeitliche Bauopfer. *Frümittelalterlichen Studien 21.* Berlin.
- Christie,W.C. 1837:** Om noen merkelige stenringe, *Urda 1-2.* Bergen.
- Cunningham, G. 1999:** *Religion & Magic. Approaches & Theories.* Edinburgh.
- Dommasnes, L.H. 1976:** Yngre jernalder i Sogn - forsøk på sosial rekonstruksjon. Unpubl. Mag.art. avhandling. UIB. Bergen.
- 1991:** Arkeologi og religion. *Nordisk Hedendom.* Et symposium. Red.Gro Steinsland. Odense, s.47-64.
- Dubner - Manthey, B. 1987:** *Die Gürtelgehänge als Träger von Kleingeraten, Amuletten und Anhängereren symbolischer Bedeutung im Rahmen der Frümittelalterlichen Frauentracht.* Berlin
- Eliade, M. 1963:** *Myth and Reality.* London
- 1969:** *Images and Symbols.* New York.
- 1994:** *Det hellige og det profane.* Gyldendal Norsk Forlag , Oslo.
- Engelhardt, C. 1875:** Klassisk industri og kulturs betydning for Norden. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighet og Historie.* København.

- Engevik, A. 1995:** Fuglenåler fra folkevandringstid. En komparativ analyse av det fenno-skandiske materialet. Upubl.hovedf.oppg. UIB. Bergen.
- Ettlinger, E. 1939:** British Amulets in London Museums, *Folklore*, s.148-78.
- Evans-Pritchard, E.E. 1965a:** *Theories of primitive Religion*. Oxford.
- 1965b:** *Witchcraft, Oracles and Magic among the Azande*. Oxford.
- Fabech, C. 1991:** Samfundsorganisasjon, religiøse ceremonier og regional variasjon. *Samfundsorganisation og regional variation. Norden i romersk jernalder og folkevandringstid, side 283-301*. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXVII, Århus.
- Fett, P. 1940a:** Arms in Norway between 400 to 600 AD. *Bergen Museums Årbok 1938, Historisk - antikvarisk rekke nr.2*, Bergen.
- Fett, P. 1940b:** Arms in Norway between 400 and 600 A.D. Part II. *Bergen Museums Årbok 1939. Historisk-antikvarisk rekke nr 1*. Bergen
- 1950-51:** *Førhistoriske minne på Sunnmøre*. Bergen.
- 1952-75:** *Førhistoriske minne i Sogn*. Bergen.
- 1954-76:** *Førhistoriske minne i Sunnhordaland*. Bergen.
- 1954-76:** *Førhistoriske minne i Hardanger*. Bergen.
- 1955-73:** *Førhistoriske minne i Midthordaland*. Bergen.
- 1957-74:** *Førhistoriske minne i Fjordane*. Bergen.
- 1965-76:** *Førhistoriske minne i Nordhordaland*. Bergen.
- Foldøy, O. 1995:** Museoteket ved Arkeologisk museum i Stavanger. Rogalandsfunn fra istid til middelalder. Red. O. Foldøy. *AmS-småtrykk 30*. Stavanger
- Frazer, J.G. 1994(1890):** *The golden bough*. A study in magic and religion, Oxford.
- Fuglesang, S. 1989:** Viking and medieval amulets in Scandinavia. *Fornvännen 84*, Stockholm.

- Gansum, T. 1999:** Mythos, logos, ritus. Symbolisme og gravskikk i lys av gudediktene i den eldre Edda. *AmS-Rapport 11b, bind B*. Red. I. Fuglestvedt m.fl. s.439-504, Stavanger.
- Garmo, T. 1983:** *Norsk steinbok*. Norske mineraler og bergarter. Oslo.
- Geber, Ø. 1991:** Brede seil over Nordsjø går. Upubl. Hovedfagsoppgave i arkeologi med vekt på Norden. UIB. Bergen
- Gellein, K. 1997:** Kristen innflytelse i hedensk tid ? En analyse med utgangspunkt i graver fra yngre jernalder i Hordaland. Upubl. Hovedfagsoppgave i arkeologi med vekt på Norden. UIB. Bergen.
- Gjessing, G. 1929:** De norske gullbrakteatene. *Universitetets Oldsaksamlings skrifter. 2* , Oslo
- 1934:** *Studier i norsk merovingertid. Kronologi og oldsaksformer*. Oslo.
- Graf, F. 1997:** *Magic in the ancient World*. London.
- Grattan, J.H.G. 1952:** *Anglo-Saxon Magic and Medicine*. Oxford.
- Grieg, S. 1934:** Jernalderhus på Lista. *Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B, XXVII*. Oslo.
- 1954:** Amuletter og gudebilder. *Viking XVIII*.
- Gräslund, A. 1991:** Arkeologi som källa för religionsvetenskap. Några reflektioner om hur gravmaterialet från vikingatiden kan användas. *Nordisk Hedendom*. Et symposium. Red.Gro Steinsland. Odense, s.141-147.
- Gudesen, H.G. 1980:** *Merovingertiden i Øst-Norge*. Varia 2. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
- Gunnes, E. 1992(1976):** Rikssamling og kristning. I: Mykland, K. (red.): *Cappelens Norgeshistorie*, bind 2. Oslo.
- Gustafson, G. 1906:** *Norges Oldtid*. Kristiania.

- Görman, M. 1989:** Hur kan man använda arkeologisk material i religionshistorisk forskning? Några metodiska överväganden och tolkningsförsök. *Arkeologi och religion*. Rapport från arkeologidagarna 16-18 januari 1989. Red. L.Larson m.fl., s31-43. Lund.
- Hagen, A.1953:** Studier i jernalderens gårdssamfunn. *Universitetets Oldsakssamlings skrifter.4*, Oslo.
- Hansmann, L. og Kriss-Rettenbeck 1977:** *Amulette und Talisman*, Munchen.
- Hatleskog, A. 1986:** Yngre jernalder i Sunnhordaland og Hardanger. Busetnadsutvikling og samfunnsstruktur. Upubl.hovedf.oppg.UIB. Bergen.
- Hauk, K. 1982:** *Münzen in Brauch und Aberglauben*. Hauck, Berghaus m.fl., Germanisches Nationalmuseum Nürnberg, Mainz am Rhein.
- 1985:** Die Goldbrakteaten der Völkerwanderungszeit. 1,1 Einleitung. *Münstersche Mittelalter-Schriften Band 24/1,1*. München.
- 1992:** Der historische Horizont der Götterbild-Amulette aus der Übergangsepoche von der Spätantike zum Frühmittelalter. Bericht über das Colloquium vom 28.11-1.12.1988 in der Werner-Reimers-Stiftung, Bad Homburg. *Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-Historische Klasse dritte folge Nr.200*, Göttingen.
- Hauken, Å.D. 1984:** Vestlandskittlar, en studie av en provinsialromersk importgrupp i Norge. Upubl. Mag.art. avhandling i arkeologi med vekt på Norden. UIB. Bergen.
- Hedeager,L. og H.Tvarnø 1991:** Romerne og Germanerne. *Det Europeiske hus,bind 2*. København 1991.
- Hedeager,L. 1980:** Besiedlung, sociale Struktur und politische Organisation in der älteren und jüngeren römischen Kaiserzeit Ostdänemarks. *Praehistorische Zeitschrift*, 55:1.
- 1990:** *Danmarks jernalder*. Mellem stamme og stat. Aarhus
- 1997:** *Skygger af en annen virkelighed. Oldnordiske myter*. Samlerens Universitet. Haslev.

- Heidelk-Schancht, S. 1983:** «Donnerkeile»aus dem Bezirk Neubrandenburg. *Ausgrabungen und Funde* 28. Berlin, DDR.
- Helgen, G. 1982:** Odd og egg. Merovingertidsfunn fra Hordaland, Sogn og Fjordane. *Arkeologiske avhandlinger. Historisk Museum, UIB no.3-1982*, Bergen.
- Helle, K. 1991:** Tiden frem til 1536. I: *Grunntrekk i norsk historie, fra vikingtid til våre dager*, s.13-106. Oslo.
- Heyerdahl-Larsen, B. 1981:** «Gnostiske» amulettgjemmer i skatten fra Hon ? *Viking 1981*.
- Hines, J. 1993:** *Clasps, hektespenner, Agraffen. Anglo-Scandinavian Clasps of Classes A-C of the 3rd to 6th centuries A.D.* Stockholm
- Hjørungdal, T. 1989:** Noen aspekter på tolkning av gravgods i eldre jernalder: kan gravgods belyse kult? *Arkeologi och religion. Rapport från arkeologidagarna 16-18 januari*. Red. Lars Larson m.fl. Lund, s.99-107.
- 1991:** Det skjulte kjønn. Patriarkal tradisjon og feministisk visjon i arkeologien belyst med fokus på en jernalderkontekst. *Acta Archaeologica Lundensia series in 8. Nr19*. Lund.
- Hinz, H. 1966:** Am langen Band getragene Bergkristallanhänger der Merowingerzeit. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz. 13. Jahrgang*.
- Hildeburg, W.L. 1951:** Psychology underlying the employment of amulets in Europe. *Folklore, a qarterly review of myth, tradition, institution and custom*, s.231, London.
- Hodder, I. 1982:** *Symbols in action*. Cambridge University Press, London.
- 1986:** *Reading the Past*. Cambridge University Press, London
- 1991:** *Archaeological Theory in Europe. The last three decades*. London.
- Hodne, B. 1980:** *Å leve med døden. Folkelige forestillinger om døden og de døde*, Oslo.

- Hodne, Ø. 2000:** Påskeegg og juling. *Bergensavisen 19. April*. Bergen.
- Hoftun, O. 1997:** «...kvit aur øses over treet». Det hellige hvite i jernalderen. S.43-57. *Viking 1997*, Oslo
- Holmboe, C.A. 1854:** Runde og ægformede Stene i Gravhøe. *Antiqvarisk Tidsskrift. Det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab 1852-1854*. København.
- Holtmark, A.1989:** *Norrøn mytologi. Tro og myter i vikingtiden*, Oslo.
- Hovland, T.B. 1996:** Nordhordland i romertid og folkevandringstid. *En analyse av bosetning og samfunnsorganisasjon*. Unpubl. Hovedfagsoppgave i nordisk arkeologi, UIB. Bergen.
- Hovstad, J. 1948:** *Heim, hov og kyrkje. Studier i norrøn etikk*, Oslo.
- Huntington, R. og P. Metcalf 1979:** *Celebrations of death. The anthropology of mortuary ritual*. Cambridge.
- Härke, H. 1992:** Data Types in Burial Analysis. *Prehistoric Graves in Burial Analysis*.
- 1997:** The Nature of Burial Data. *Burial and Society*. Eds. C.Jensen og K.Nilsen, Århus, s.19-27.
- Ilkjær, J. 1990:** *Illerup Ådal 1. Die Lansen und Speere. Textband*. Jysk Arkæologisk Selskab Skrifter XXV:1. Højbjerg.
- Indrelid, S. 1996:** *Strilesoga. Nord- og Midhordaland gjennom tidene*, Bd.1.
- Jankuhn, H. 1973:** *Axkult. I: Archäologisches. Reallexikon der germanischen Altertumskunde 1*. Berlin
- Johansen, Ø. 1976:** Gammel tro i ny tid. *Nicolay 22*, Oslo.
- 1986:** Religion and Archaeology: Revelation or Empirical Research. *Words and Objects*, Gro Steinsland ed. s.67-78, Oslo.

- 1989:** Arkeologi, religion og kronologiske begrensninger. *Arkeologi och religion*. Rapport från arkeologidagarna 16 - 18 januari 1989. Red. Lars Larson m.fl. s.7-21, Lund..
- 1991:** Religionsarkeologi og aktuelle problemstillinger. *Nordisk Hedendom. Et symposium*. Red. Gro Steinsland. Odense, s.169-179.
- Kaliff, A. 1992:** *Brandgravskikk og forestillingsverld. En religionshistorisk diskusjon*, Uppsala.
- 1997:** *Grav och kultplass*. Aun 24, Uppsala.
- Kielland, T. 1927:** *Norsk guldsmedkunst i middelalderen*, Oslo.
- Krag, C. 1995:** *Aschehogs Norgeshistorie. Bind 2*. Red. Knut Helle.
- Kristoffersen, K 1991:** Transition rites in Western Norway during the early iron age. Upubl.hovedfagsoppgave i arkeologi , Universitetet i Bergen.
- 1992:** Døden-en del av livet. Gravritualer i romertid og folkevandringstid. *Arkeo, nytt fra Historisk Museum i Bergen nr.2-1992*, s.14-18.
- Kristjánson, J. 1992:** *Eddas and Sagas*. Reykjavík.
- Kristoffersen, S. 1997:** Dyreornamentikkens sosiale tilhørighet og maktpolitiske sammenheng. Nydamstil og Stil 1 i Sør og Sørvestnorge. Upublisert avhandling til Dr.Art.graden. Bergen.
- Krüger, S.H. 1988:** Bjørneklør fra vestlandske graver. *Arkeologiske Skrifter No.4-1988*, s.357-366. *Festskrift til Anders Hagen*. Historisk Museum, Universitetet i Bergen.
- Lagerlöf, A. 1991:** Är gravmaterialet anvendbart för sociala analyser eller säger det mer om riter och ceremonier ? *Samfundsorganisation och regional variasjon. Norden i romersk jernalder och folkevandringstid*. Side 127-131. Red. C.Fabech og J.Ringtved. Århus.

- Larsson, T. 1984:** The Structure and Function of Prehistoric Social Institutions- A social Anthropological Approach. *Archaeology and Environment* 2. Side 23-30.
- Lavik, P.J. 1969:** Godøyfunnet og bakgrunnen for det. Studier i Sunnmørsledens eldre jernalder. Upubl. Mag.art avhandling ved UIB. Bergen.
- Lid, N. 1935:** Folketru, *Nordisk kultur XLX*, Oslo.
- Lillehammer, A. 1995:** Aschehougs Norgeshistorie. *Bind 1. Fra jeger til bonde - inntil 800 e.Kr.* Red. Knut Helle.
- Lillehammer, G. 1996:** Død og grav. *A.m.S.- skrifter nr. 13- 1996*, Stavanger.
- Linderholm, E. 1918:** Nordisk magi. *Svenska landsmål ock svenskt folkeliv. B.20.* Stockholm.
- Lund Hansen, U. 1987:** Römischer Import im Norden. Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besonderer Berücksichtigung Nordeuropas. *Nordiske Fortidsminder, serie B, Bind 10.* Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab , København.
- Lund Hansen, U. 1995:** Himlingøje - Seeland - Europa. Ein Gräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit auf Seeland, seine Bedeutung und internationalen Beziehungen. *Nordiske Fortidsminder, Serie B, Band 13.* Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab , København.
- Lødøen, T.K. 1993** Tor-steinen. *Arkeo, nytt fra Historisk Museum i Bergen nr.1-1993*, Bergen.
- Mackeprang, M. 1936:** Om et træskrin med amuletter og undergjørende planter. *Fra Nasjonalmuseets arbeidsmark 1936.* København.
- 1952:** De nordiske guldbrakteater. Brakteatstudiets historie. Brakteattypenes utvikling, geografiske fordeling, kronologi, motiver og prægningsteknik. *Jysk arkæologisk selskaps skrifter. Bind II*, Aarhus.

- Magnus, B. og B. Myhre 1986(1976):** Forhistorien fra jegergrupper til høvdingesamfunn. I: Mykland, K. (red.): *Cappelens Norgeshistorie*, bind 1. Oslo.
- Magnus, B. 1975:** Krosshaugfunnet. Et fosøk på kronologisk og stilhistorisk plassering i 5.årh. *Stavanger Museums Skrifter nr.9*. Stavanger.
- Magnus, B. 1984:** The interlace motif on the bucket-skaped pottery of the Migration period. *Universitetets Oldsaksamlings Skrifter. Ny rekke. Nr 5. Festskrift til Thorleif Sjøvold på 70 årsdagen*. Side 135-159, Oslo.
- Magnus, B. 1988:** Eggjasteinen-et dokument om sjamanisme i jernalderen ? *Arkeologiske Skrifter No.4-1988*, s.342-356. *Festskrift til Anders Hagen*. Historisk Museum, Universitetet i Bergen.
- Malmer, M.P. 1963:** Metodproblem inom järnålderns konsthistoria. *Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8. No 3*. Lund.
- Malinowski, B. 1962:** *Sex, Culture and Myth*. New York
- 1974 (1925):** *Magic, Science and Religion and Other Essays*. Glencoe.
- Mandt, G. 1997:** Myter og materiell kultur: Slangesymbolikk i nordisk forhistorie *AmS - Småtrykk 38*, Stavanger.
- Meaney, A.L 1981:** Anglo-Saxon Amulets and Curing Stones. *B.A.R. British Series 96*. Oxford.
- Meyer, E.N. 1935:** Relieffspenner i Norden. *Bergens Museums Årbok 1934. Historisk-antikvarisk rekke. Nr.4*. Bergen.
- Myhre, B. 1976:** Nausttuft fra eldre jernalder på Stend i Fana. *Viking XL*. Oslo.
- Myhre, B.1988:** Materielt som åndelig i pakt med tida. *Arkeologiske Skrifter No.4-1988. Festskrift til Anders Hagen*. Historisk Museum, Universitetet i Bergen.
- Møllerop, O. 1962:** Gårdsanleggene på Vaula, Mosterøy. *Fra haug ok heidni 1962. Nr.2*. Stavanger.
- Nedkvitne, A. 1997:** *Møte med døden i norrøn middelalder. En mentalhistorisk studie*. Cappelen 1997.

- Nerman, B. 1935:** *Die Völkervanderungszeit Gotlands.* Stockholm.
- Nicolaysen, N. 1862-66:** *Norske Fornlevninger,* Kristiania.
- Nielsen, J. 1996:** Dobbeltkoniske hængesmykker og andre amuletter fra jernalderen. *Særtrykk av Aarbøger Nord.Oldk.hist.1996.* alborg
- Nissen Fett, E. 1968:** Førhistorien i Etne. *Etne Soga I. Frå dei eldste tider til 1660.* Red. S.Dyrvik, Bergen.
- Nordstrøm, G. 1994:** Dødeforestillinger i vikingtid. En analyse basert på skriftlig-og arkeologisk kildemateriale. Upublisert hovedfagsoppgave i religionsvitenskap ved Universitetet i Bergen.
- Næss, J.R. 1996:** Undersøkelser i jernalderens gravskikk på Voss. *AmS-Rapport 7.* Arkeologisk museum i Stavanger. Stavanger 1996.
- Näsmann, U. 1988:** Analogislutninger i nordisk jernalderarkeologi. *Jysk ark. Selskaps skr.XXII* , Århus.
- Näsmann, U. 1998:** Sydiskandinavisk samhällsstruktur i ljuset av merovingisk och anglosaxisk analogi eller i vad är det som centralplatserna är centrala? I: Larsson, L. og B: Hårdt (red.): *Centrala platser Centrala frågor. Samhällsstrukturen under Järnåldern. En Vänbok till Berta Stjernquist.* Uppåkrastudier 1. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8, No.28, 1-26. Lund.
- Olsen, M. og Th.Petersen 1919:** En runeamulett fra Utgaard,Stod. *Det Kgl.Norske selskabs skrifter 1919 Nr.3.* Trondhjem.
- Olsen, M. 1907:** Valby-amulettens runeindskrift. *Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger 1907. Nr.6.* Christiania.
- Olsen, M. 1940:** Sigtuna-Amulett. Nogen tolkningsbidrag. *Avhandlingar utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse 1940. No.3,* Oslo.
- Olsen, B. 1997:** *Fra ting til tekst. Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning.* Universitetsforlaget, Oslo.

- Parry, J. 1989 (1982):** Sacrificial death and the necrophagous ascetic. I: *Death and the regeneration of life*. Side 74-110. Ed. M.Bloch and J.Parry. Cambridge.
- Pauli, L. 1975:** *Keltische Volksglaube. Amulette und Sonderbestattungen*, München.
- Paulsen, P. 1956:** *Axt und Kreuz in Nord- und Osteuropa*. Berlin.
- Petersen, J. 1919:** De norske vikingesverd, en typologisk studie over vikingetidens vaaben. *Videnskapselskabets skrifter. II Hist-Filos. Klasse. No.1*. Kristiania.
- 1928:** *Vikingetidens smykker*, Stavanger.
- 1933:** Gamle gårdsanlegg i Rogaland. *Institutt for sammenlignende kulturforskning, serie B: Skrifter XXIII*, Oslo.
- 1940:** Viking antiquities in Great Britain and Irland. Ed. H. Shetelig. *The Scientific Research Fund of 1919*. Oslo
- 1951:** *Vikingetidens redskaper*. Oslo.
- 1955:** *Vikingetidens smykker i Norge*, Stavanger.
- Petrie, W.M. Flinders 1914:** *Amulets*. London.
- Pontoppidan, E. 1752:** *Norges Naturlige Historie I*, København.
- Poulsen, G.S. 1986:** The Complementarity of Magic in Nordic Mythology and in Archaeological Sources. *Words and Objects*. Gro Steinsland ed. s.168-180, Oslo.
- Pålsson,G. 1992:** *From sagas to society*. Comparative Approaches to Early iceland. Enfield Lock.

- Rasch, M. 1992:** Burial Practices-Grave Furniture and Burial Methods during the Roman Iron Age. *Prehistoric graves as a source of information.*
- Reichborn - Kjennerud, I 1921:** Bustein. *Maal og minne 1921*, Kristiania.
- 1927:** Vår gamle trolldomsmedisin. *Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo, II Hist.-Filos.klasse 1927 no.6*, Oslo.
- 1933:** Vår gamle trolldomsmedisin. *Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo, II Hist.Filos.Klasse 1933. No.2*. Oslo.
- Reichstein, J. 1975:** Die kreuzförmige Fibel. Zur Chronologie der späten römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit in Skandinavien, auf dem Kontinent und in England. *Offa-Bücher Band 34*. Neumünster.
- Ringstad, B. 1986:** Vestlandets største gravminner. Et forsøk på lokalisering av forhistoriske maktsentra. Upubl. Mag.art. avhandling i nordisk arkeologi ved UIB. Bergen.
- 1988:** Steiner brukt som amuletter i forhistorisk tid - et eksempel fra Kvåle i Sogndal. *Arkeologiske Skrifter No.4-1988*, s.325-342 *Festskrift til Anders Hagen*. Historisk Museum, Universitetet i Bergen.
- 1989:** Ein Webschwert der Völkerwanderungszeit mit Entrelacs-Ornamentik aus Kvåle, Sogndal, Westnorwegen. *Sonderdruck aus Offa, Berichte und Mitteilungen zur Urgeschichte, Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie, Band 46*. Neumünster
- Roesdahl, E. 1991:** Nordisk førkristen religion. Om kilder og metoder. *Nordisk Hedendom. Et symposium*, s.293-301. Red. Gro Steinsland. Odense.
- 1993:** *Vikingerne verden. Vikingerne hjemme og ude*. 4 udgave. Gyldendal.
- Rygh, O. 1877:** Om den yngre jernalder i Norge. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighet og historie*. København.
- 1885:** *Norske oldsager*. Christiania

- Sellevoid, B. 1984:** Iron Age Man in Denmark, Vol III. Det kongelige nordiske _____ oldskriftselskab, København. *Nordiske Fortidsminder serie B. Bind 8.* B.J.Sellevoid, U.L.Hansen og J.B.Jørgensen.
- Schjødt, J.P 1992:** Den komparative religionshistories muligheter som hjelpedisiplin for arkeologien. *Arkeologi och religion. Rapport från arkeologidagarna 16-18 januari 1989*, s.21-31. Red Lars Larson m.fl, Lund.
- Schødt, J.P. 1994:** *Myte og ritual i det førkristen Norden. Et symposium.* Red. Jens Peter Schødt, Gro Steinsland m.fl. Odense 1994.
- Schumann, W. 1978:** *Smykkesteiner.* All verdens smykkesteiner, Aschehoug. Oslo
- Shanks, M. And C.Tilley 1987:** *Re-Constructing Archaeology. Theory and Practice,* Cambridge.
- Shetelig, H. 1904:** *Spandformede lerkar fra folkevandringstiden.* Særtrykk av Ab.1904, s.42-91.
- 1906:** The cruciform brooches of Norway. *Bergens Museums Årbok 1906. No.8,* Bergen.
- 1910:** *Smaa broncespænder fra folkevandringstiden.* Separatavtrykk av Oldtiden for 1910. Stavanger.
- 1911:** En miniatyrøks av bronse fra vikingtiden. *Bergens Museums Årbok 1911 no.13.* Bergen.
- 1912:** Vestlandske graver fra jernalderen. *Bergens Museums Skrifter Bd.II.no.1.* Bergen.
- 1936:** Islandske graver og oldsaker fra vikingtiden. *Viking I.* Red. A.W.Brøgger og E.S.Engelstad. Oslo.
- 1944:** Smykker av jet i norske vikingefunn. *Bergens Museums Årbok 1944.* Bergen.
- Skaare, K. 1976:** *Coins and Coinage in Viking-Age Norway,* Oslo.
- 1978:** *Mynt i Norge,* Oslo.
- 1995:** *Norges mynthistorie,* Oslo.

- Slomann, W. 1959:** Sætrangfunnet. *Norske Oldfunn IX*. Oslo.
- Solberg, B. 1976:** Jernalder på nordre Sunnmøre. Bosetning, ressursutnyttelse og sosial struktur. Upubl. Mag.art. avhandling, UIB. Bergen.
- 1984:** Norwegian spear-heads from the merovingian and viking periods. Upubl. Dr. Philos. avhandling, UIB. Bergen.
- 1985:** Social Status in the Merovingian and Viking Periods in Norway from Archaeological and Historical Sources. *N.A.R , Vol.18 , Nos 1-2 1985*.
- 1999a:** «Holy white stones». Remains of fertility cult in Norway. *Akten des 48. Sachsensymposiums in Mannheim vom 7. Bis 11. September 1997, s. 99-106. Mannheimer Geschichtsblätter, Neue Folge, Beiheft 2, Bonn*.
- 1999b:** Development of hierarchical society in West Norway. Demography, property rights and social structure. *Studien zur Sachsenforschung 13, Oldenburg*.
- Solheim, S. 1952:** Norsk sætertradisjon. *Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter XLVII*. Oslo
- Steinsland, G. og P.Sørensen 1990:** *Før kristendommen, Diktning og livssyn i vikingtiden , København*.
- Steinsland, G. og P.Sørensen 1994:** *Mennesker og makter i vikingenes verden*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Stjernqist, B. 1989:** Arkeologisk material som belägg för religion. *Arkeologi och religion*. Rapport från arkeologidagarna 16-18 januari 1989, s.57-66. Red. Lars Larson, Lund.
- Storaker, J. 1923:** Rummet i den norske folketro. *Norske Folkeminnelag VIII, Kristiania*.
- Storm, G. 1975:** *Anglo-saxon magic, Nijmegen*.

- Straume, E. 1962:** *Nordfjord i eldre jernalder*, Årbok for Universitetet i Bergen, humanistisk serie 1961 No 4, Bergen.
- Straume, E. 1984:** *Fasettslipte glass i nordiske graver fra 4. og 5. århundre e.Kr.* Oslo.
- Ström, F. 1967:** *Nordisk hedendom. Tro og sed i førkristen tid*, Lund.
- Strömbäck, D. 1935:** *Sejd*. Stockholm.
- Steuer, H. 1989:** Archaeology and History: Proposals on the Social Structure of the Merovingian Kingdom. I: Randsborg, K. (red.): *The Birth of Europe: Archaeology and Social Development in the First Millennium A.D.* Analecta Romana Instituti Danici, Supplementum XVI, 100-122. Roma.
- Stylegard, F.A. 1995:** Dialoger med de døde, arkeologien og gravskikken. Upublisert hovedfagsoppgave i arkeologi ved UIO, Oslo.
- 1997:** *Gull, guder og guders utvalgte*. Gullbrakteatene i Vest-Agders folkevandingstid, Kristiansand.
- Tacon, P. 1991:** The power of stone: symbolic aspects of stone use and tool development in western Arnhem Land, Australia. *Antiquity* 65 1991 side 192-207.
- Thorndike, L. 1923:** *A history of magic and experimental science during the first thirteen centuries of our era*. New York.
- Tilley, C. 1991:** *Material culture and text. The art of ambiguity*. London.
- Tillhagen, C.H. 1976:** *Nordisk folketro*, Lund.
- Torud, Y. 1995:** *Fra magi til farmasi*. Norske apotek gjennom 400 år, Oslo.
- Undset, I. 1873:** Indberetning om antikvariske undersøkelser i 1872. *Foreningen til Norske Mindesmerkens bevaring. Aarsberetning for 1872*. Kristiania

- Van Gennep, A. 1960:** *The Rites of Passage*. Trans. M.B. Vizedom and G.L. Caffee. Chicago.
- Vinsrygg, S. 1979:** Merovingartid i Nord-Noreg. *Arkeologiske avhandlingar Nr 2, Historisk Museum, Universitetet i Bergen*.
- Visted, K og H.Stigum. 1971:** *Vår gamle bondekultur*. Oslo.
- Wach, J. 1988:** *Introduction to the History of Religions*. Ed. J. Kitigawa & G. Alles. New York.
- Werner, J. 1956:** Beitrage zur Archäologie des Attila-Reiches. *Bayerische Akademie der Wissenschaften. Abhandlungen - Neue Folge Heft 38 A*. München.

Funnkatalog

Forklaring til skjema:

Tilv.nr.	Funnenes tilvekstnummer ved de spesifiserte museer (med prefiks).
Komm/Pgd	Kommune eller prestegjeld
Indremark.	Gravenes indre konstruksjon
Ytremark.	Gravenes ytre konstruksjon
B / U	Brent / ubrent begravelse
Funnomst	Funnomstendigheter
Funn	Gjenstander vurdert som mulige amuletter
Andre	Andre gjenstander funnet i graven
Litteratur	Aktuell litteratur der gravfunnet figurerer.

For ordens skyld vil jeg påpeke at gravene er ordnet etter stigende nummerrekkefølge, og ikke etter museums prefiks.

Tilv.nr : F.1 (tapt).	Indremark: beholdergrav	Kilde : Fett 1965b:13
Funnst: Fjellanger	Ytremark: haug	Funnomst : uproff.
Komm/Pgd: Lindås	B/U : b	Datering : E.ja (Hovland 1996:133)
Fylke: Hordaland	Kjønn: m?	

Funn: En steinøks (tapt)

Andre: leirkar (tapt), spyd (tapt)

Litteratur: Fett 1965 Lindås:13; Hovland 1996:133.

Tilv.nr: B 124	Indremark: beholdergrav	Kilde: A. Lorange 1875:79
Funnst:Espe	Ytremark: haug	Funnomst:uproffesjonell.
Komm/Pgd:Kinsarvik	B/U: b	Datering: YRT/FVT :(egen).
Fylke: Hordaland	Kjønn: m?	

Funn: Brystbilde av kleberstein 7,5 tom langt og 2,5 tom.bred

Andre: tre beltesteiner , leirurne (tapt) , brente bein , pilespiss

Litteratur: Christie 1837

Tilv.nr: B 317	Indremark: beholdergrav	Kilde: A. Lorange 1875:93.
Funnst:Hauge	Ytremark: rundhaug	Funnomst:uproff. (1830)
Komm/Pgd:Fortun,Luster	B/U: b	Datering: 500-tall :(Auestad 1990 s.178).
Fylke: Sogn og Fj.	Kjønn: k?	

Funn: Gullbrakteat med hempe og perlerand. (C-type 2,2g).

Andre: Messingkjel (Hauken 1984 type 2D), brente ben, en mosaikkperle(tapt).

Litteratur: Hauken 1984:227; Auestad 1990:178

Tilv.nr: B 332   Indremerk: steinkiste   Kilde: Fett 1965b Lindås:12
 Funnst: Brundtland   Ytremerk: haug   Funnomst: uproff.
 Komm/Pgd: Lindås   B/U: u   Datering: 500-tall (Hovland 1996:132).
 Fylke: Hordaland   Kjønn: m

Funn: flintpil (tapt)

Andre: sverd, leirkar, kranium, to spannformet leirkar (lik Bøe, fig .301, form C), skjoldbule (tapt)

Litteratur: Fett 1965 Lindås:12, Hovland 1996:132, A. Lorange 1875:85

Tilv.nr: B 379   Indremerk: steinkiste   Kilde: A. Lorange 1875:79
 Funnst: Sandvin   Ytremerk: haug   Funnomst: uproff.
 Komm/Pgd:Odda, Kinsarvik   B/U: ?   Datering: 400-tall :(Schetelig 1904:59).
 Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: Eggformet hvit stein

Andre: Spannformet leirkar med stempelornamentikk - korshjul, linjeornamentikk, strekornamentikk(B379)

Litteratur:

Tilv.nr: S 384   Indremerk: ?   Kilde: Ab.1878:308, nr.385.
 Funnst: Ferkingstad   Ytremerk: haug   Funnomst: uproff.
 Komm/Pgd:Karmøy   B/U: ?   Datering: 800-tall : første halvdel (Geber 1991s.57).
 Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Rundt hengesmykke av bronse med ornament, ca. 4 cm.i diameter

Andre: Oval spenne (lik Petersen 1928 fig 19), ringen av en ringspenne av bronse

Litteratur: Petersen 1928:181 fig 217/1940:198f, nr.5 fig.160.

Tilv.nr: B 412   Indremerk: ?   Kilde: A. Lorange1875:171
 Funnst: Lysnegård   Ytremerk: haug   Funnomst: uproff:(1848)
 Komm/Pgd:Lærdal   B/U: ?   Datering: 800-tall : (Dommasnes1976:243).
 Fylke:Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Lyserødt stykke ubearbeidet rav.

Andre: Skålformet spenne (lik R647), tre flate perler av glassmosaikk

Litteratur: Fett 1952 Lærdal:8.

Tilv.nr: S 496   Indremerk: steinkiste   Kilde: Ab.1879
 Funnst: Søre Sunde   Ytremerk: røys   Funnomst: uproff.
 Komm/Pgd: Stavanger   B/U: u   Datering: FVT :(Museoteket 1995:185).
 Fylke: Rogaland   Kjønn: k?

Funn: Forsteinet sjøpinnsvin med spor etter bånd diam.2.8 h.2,5 cm.

Andre: To glassperler, en glassfuss perle

Litteratur: Museoteket 1995:185

Tilv.nr: B 528   Indremerk: ?   Kilde: A. Lorange 1875:152.
 Funnst: Vambheim   Ytremerk: haug   Funnomst: uproff : (1847)
 Komm/Pgd:Ulvik   B/U: ?   Datering: 900-tall :(Gellein 1997s.VII / Hatleskog 1986).
 Fylke: Hordaland   Kjønn: m

Funn: Stykke serpentin (svart med grønne felt), ca.4,5 cm.i tverrmål.

Andre: Hjalt av bronse, forgyllt plate, kvessestein av kvarts, hammer,ringspenne av bronse,

Litteratur:

Tilv.nr: B 653   Indremark: steinkiste   Kilde: A. Lorange 1875:80.
 Funnst: Gjukastein   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
 Komm/Pgd:Voss   B/U: ?   Datering: 500-tall - andre halvdel :(Næss 1996:139f.).
 Fylke: Hordaland   Kjønn: d

Funn: Kule av svovelkis 3,5 cm.i diameter , bergkrystall: 4 cm.lang

Andre: Skjoldbule av jern (lik Fett 1938, fig.59 -type F), spannf.leirkar (lik VJG fig.320), to spinnehjul av kleber, beltestein av rødlig bergart (lik Rydh 1917, fig 16), to brynesteiner av kvartsitt, bøylespenne av bronse med plate på bøylen og halvrund fotplate (Shetelig 1910, fig.25), korsformet spenne av bronse (Shetelig 1906, fig.82).

Litteratur: Næss 1996:139.

Tilv.nr: B 708   Indremark: ?   Kilde: A. Lorange 1875:180
 Funnst: Hønsi   Ytremark: langhaug   Funnomst: uproff: (1847)
 Komm/Pgd:Vik   B/U: u   Datering: 900-tall :(Geber 1991:7).
 Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Ett hjulformet sølvsmykke med sølvring gjennom akselhullet, ett rundt hengesmykke av sølv med dyreornamentikk (Pet.1928, fig.157), ett silformet hengesmykke av sølv, liten oval sten 2 tom.lang 1 3/4 tom bred,

Andre:Tynne flate gulltråder, rund brakteatign.spenne av forgylt sølv i Borre/Jellingstil (Petersen 1928, fig.130), stekepanne av jern, bissel, bisselmunnbitt, sømglatter, halvkuleformet glassklump, jernkjele, spiker, klinkenagler.

Litteratur: Dommasnes 1976:216; Geber 1991.

Tilv.nr: S 927   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab.1879:262, Nr.130.
 Funnst: Vøll   Ytremark: ?   Funnomst: uproff.
 Komm/Pgd: Varhaug   B/U: ?   Datering: 400-tall : siste halvdel (Bemmann & Hahne1994:531).
 Fylke: Rogaland   Kjønn: m

Funn: Gullbrakteat (type D), en del glimmer.

Andre: Tveegget sverd av jern med bronsedupsko (lik Bemmann & Hahne1994 Typ Evehø-Poskær), et lignende uten dupsko, skjoldbule av jern (lik Bemmann & Hahne1994 Gruppe VIII), bruddstykker av trekar, skår av to leirkar, fragment av spydblad, fragment av ubestemmelige jernredskap, 7 glassperler, en sølvknapp til hektespenne, 4 mindre knapper av samme hovedform.

Litteratur: Mackeprang 1952:147; Bøe BMÅ 1926:37, Nr.152

Tilv.nr: S 1233   Indremark: ?   Kilde:Ab.1880:279.
 Funnst: Bø   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
 Komm/Pgd:Egersund   B/U: ?   Datering: E.ja (tilvekst).
 Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Hengesmykke av bronse (dannet av nedredelen av en bøylespenne), noen plater glimmer.

Andre: Bronsenåler, ringspenne av bronse, sølvspenne, bøylespenne av bronse, sølvring, spiralring av gull, spinnehjul av kleber, skår av leirurner.

Litteratur:

Tilv.nr: B 1291   Indremark: brannflak   Kilde: A. Lorange 1875:146.
 Funnst: Midthus   Ytremark: Haug   Funnomst: Biskop Neumann 1838
 Komm/Pgd:Kvam   B/U: b   Datering: 700/800-tall :(egen:våpen).
 Fylke: Hordaland   Kjønn: m

Funn: Liten glatt strandstein av hvit farge - beskrevet som kiselstein

Andre: 3 små økseblad (Petersen type A), spyd (Petersen type A/B), enegget sverd (Uviss type), munnbitt, bisselbeslag, sauesaks, kniv, sigd, mange pilespisser, beltestein

Litteratur:

Tilv.nr: B 1583   Indremark: ?   Kilde: A. Lorange 1875:80.
 Funnst: Synnestvet   Ytremark: ?   Funnomst: uproff
 Komm/Pgd:Ullvik   B/U: ?   Datering: E.ja (tilvekst).
 Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: Eggformet hvit og glatt sten.

Andre: leirurne (Tapt?).

Litteratur:

---

ilv.nr: B 1792   Indremark: beholdergrav   Kilde: A. Lorange 1875:85.
 Funnst: Fløksand   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
 Komm/Pgd: Meland   B/U: b   Datering: ca. 350 e.Kr. (Bøe 1931:151).
 Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: Et stort kamskjell (pecten maximus), kjøttkniv av bein med runer («lin og laukar»)

Andre: Leirurne (lik Bøe 1931, fig 231), brente bein

Litteratur: Fett 1969:1.

Tilv.nr: 1849   Indremark: steinkiste   Kilde: A. Lorange 1875:57.
 Funnst: Vest Ly   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
 Komm/Pgd:Time   B/U: ?   Datering: 400-tall (egen:brakteat).
 Fylke: Rogaland   Kjønn: m?

Funn: Gullbrakteat med hempe og perlerand (type A)

Andre: glassbeger (tapt), leirurne, sverd (?)

Litteratur:

Tilv.nr: B 1875   Indremark: steinkiste   Kilde: A. Lorange 1875:96.
 Funnst: Hove   Ytremark: haug   Funnomst: Uproff: innsendt 1831
 Komm/Pgd:Vik   B/U: ?   Datering: 375-400 e.Kr. (Auestad 1990 s.221, Lavik 1969:tab.1).
 Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Kopi av gullmedaljong (dobbelbrakteat) :etterligning av en romersk mynt infattet i en bred rand med hempe på ene siden.Brystbilde på ene siden og rytter på den andre- lik B1876: Valentinian I (364-75).

Andre: Tveegget sverd, spydspiss, sølvkjede med ring, neverkrukke, leirurne, bein, sølvstykke

Litteratur: Mackeprang 1952:108; Bøe 1921:56; Fett 1954 og 1975:15,f.k.nr.1/l.

Tilv.nr: B 1876   Indremark: steinkiste   Kilde: A. Lorange 1875:86.
 Funnst: Mjelde   Ytremark: haug   Funnomst: ettergravd av Bøe 1927
 Komm/Pgd:Haus   B/U: b   Datering: YRT/FVT :(Hovland 1996 s.144).
 Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: Kopi av medaljong: etterligning av romersk gullmynt med runer.Har hempe og perlet rand.14,8 gram (Mackeprang 1952, pl.2, fig.3) : etterl.av Valentian I (364-75). Hemen viser sterk slitasje.

Andre: Leirurne (lik Bøe 1931, fig.290,297 form A), brente ben

Litteratur: Bøe 1931:fig.292; Hovland 1996:144; Bøe 1921:53; Mackeprang 1952:108; Fett 1965 Haus:11.

Tilv.nr: B 1877   Indremark: ?   Kilde: A. Lorange 1875:57.
Funnst: Garpestad   Ytremark: haug   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Time   B/U: u   Datering: 500-tall :(Bøe 1920-21, Kristoffersen 1997:F. 43).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Gullbrakteat med hempe og perlerand (C type).

Andre: Bøyleformet sølvspenne (lik R256), glassperle, relieffknapp av sølv, snellehjul av kleber/bronse ??, reliefffibula av sølv med spadeformet fot (lik R256).

Litteratur: Mackeprang 1952:149.

Tilv.nr: C 2022   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab. 1897:56, nr.29.
Funnst: Rjoa, Sola   Ytremark: haug   Funnomst: uproff: 1855
Komm/Pgd:Håland   B/U: ?   Datering: 400 tall: (egen: brakteat).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: Brakteat med hempe og perlerand (type A).

Andre: ?

Litteratur: Mackeprang 1952:148

Tilv.nr: S 2259   Indremark: steinkiste   Kilde: SMA 1900:68.
Funnst: Øvstebø   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Sandeid   B/U: ?   Datering: 400-tall :(Shetelig 1906).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k?

Funn: Noen plater glimmer

Andre: Hankurne(lik R361)-men mer avrundet mellom buk og hals, bøyleneål (lik R242 /Shetelig 1906:fig 5 - tidlig korf.type), beltespenne, kniv

Litteratur:

Tilv.nr: B 2299   Indremark: steinkiste   Kilde: Magnus 1975
Funnst: Krosshaug   Ytremark: haug   Funnomst: ettergravd av Nicolaysen 1869.
Komm/Pgd: Klepp   B/U: u   Datering: ca.450 e.kr. (Magnus 1975)
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Skjoldformet smykke av gull 3,3 cm.i diameter, to sølvfigurer (masker).

Andre: Relieffspenne av forgylt sølv, fragment av sølvfibula, fragment av korsformet spenne av sølv, tre hektepar av sølv, spennformet leirkar, to leirkar av typen R361, hengekar av bronse, beger av grønt glass, trespann med bronsebeslag, klump av sølv, jernstykker, leirskiver, 4 bjørneklør, rester av eikeplanker, fragment av vevskei, prøver av okerfarget jord.

Litteratur: B.Magnus 1975

Tilv.nr: S 2391   Indremark: ?   Kilde: SMA 1901:115
Funnst: Auglend   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd:Høyland   B/U: b   Datering: Y,ja (tilvekst).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: En liten rund sten

Andre: To spiralfingerringe av jern, klinkenagler, kull, brente bein

Litteratur:

Tilv.nr: S 2452   Indremark: steinkiste   Kilde: SMÅ 1902:99f.
Funnst: Sør Braut   Ytremark: Røys   Funnomst: T.Helliesen 1902
Komm/Pgd: Klepp   B/U: u   Datering: 500-tall : (Hauken 1984:216).
Fylke: Rogaland   Kjønn: m

Funn: En klar bergkrystall

Andre: Tveegget sverd, spyd (lik type snartemo:Bemmann & Hahne 1994:530), kastespyd (lik Fett 1938 :type F), skjoldbule, to kniver av jern, saks, jernstift, jernhank, tre spennformede leirkar, vestlandskjel (lik Hauken 1984, type 2), bronsehank, betalingsring av gull

Litteratur: Bjørn 1927 nr.20

Tilv.nr: B 2511   Indremark: Steinkiste   Kilde: Nielsen 1996
Funnst: Tu   Ytremark: Haug   Funnomst: Lain 1868
Komm/Pgd: Klepp   B/U: u   Datering: YRT/FVT : (egen: smykker og keramikk).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Dobbeltkonisk hengesmykke av bronse (lik R281).

Andre: Leirkar med skålformet bunn og innbuede sider og hank, leirkar med flat bunn, innbuede sider og hank, bronsering, fire små sølvspiraler av ødelagte sølvhefter, fire korsformede spenner av bronse.

Litteratur:

Tilv.nr: B 2528   Indremark: ?   Kilde:A. Lorange 1875:56.
Funnst: Vest Ly   Ytremark: ?   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Ly   B/U: u   Datering: 500-tall :(egen keramikk og spenner).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Flere skiver kråkesølv.

Andre: Fragment av spennformet leirkar (lik Bøe 1931:fig. 303/302 og Bøe fig 297/302), 9 korsformede spenner, 3 ringspenner, 3 bronsenåler-bla 1 fuglenål, bronseringer, jernstumper, kule av kleberstein, snellehjul, leirperle, tenner av okse/ku

Litteratur:

Tilv.nr: 2547   Indremark: steinkiste   Kilde: SMÅ 1903:82, nr.39.
Funnst: Årdal   Ytremark: haug   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Hjelmeland   B/U: u   Datering: 500-tall - sent (:Bøe 1920/21:47).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Gullbrakteat med perlerand og hempe (type D).

Andre: En relieffibula i forgylt sølv, en bøyleneål i bronse med halvsirkelformet fot, to bøyleneåler av bronse, en liten sølvnål med ring i hodet, bruddstykker av en lignende, hektespenne (lik R268), 5 knapper til hektespenne, rester av ulltøy, to små glassperler, en bronsering 3,6 cm.i diameter, to spinnehjul (av kleber og serpentin), to kniver med trehåndtak, en liten kniv, to pilespisser av jern, spennformet leirkar, trespann,oksehorn

Litteratur: Museoteket 1995 (AmS) s.154; Joh.Bøe 1921:47; Mackeprang 1952:146.

Tilv.nr: S 2587   Indremark: steinkiste   Kilde: SMÅ 1903:93 ff.Abb.7.
Funnst: Riskedal   Ytremark: haug   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Årdal   B/U: u   Datering: 500-tall : (egen:spenner).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Flintkjerne

Andre: Relieffspenne av bronse, korsformet spenne (lik R252/Shetelig 1906, fig.91/Reichstein 1975 typ Mundheim), korsformet spenne (lik R253/Reichstein 1975 typ Lima), to hektespenner (lik R271/Hines 1993 klasse A), fingerring, perler, kniv, nøkkel

Litteratur: Reichstein 1975:125.

Tilv.nr: B 2596   Indremark: ?   Kilde: A. Lorange 1875:59.
Funnst: Østre Tuv   Ytremark: haug   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Klepp   B/U: ?   Datering: Y.ja (tilvekst).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Noen stykker bergkrystall.

Andre: Snellehjul av kleberstein, spillebrikke av kleber.

Litteratur:

Tilv.nr: S 2848   Indremark: brannflak   Kilde: SMÅ 1906:102 f.
Funnst: Nerheim   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Suldal   B/U: b   Datering: 400-tall :(Kristoffersen 1997:F.60).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Rundt hengesmykke(?) av sølv med slangemotiv (Nydamstil).

Andre: To korsformede spenner (lik Shetelig 1906: fig.87), maljer av elektron (hektesperner lik R271), endebeslag, beltering, bronseringer, jernnøkkel, jernbeslag, hankurne, spennformet leirkar.

Litteratur: Reichstein 1975:125; Kristoffersen 1997: F.60.

Tilv.nr: B 2891   Indremark: beholdergrav   Kilde: A. Lorange 1875:109.
Funnst: Blindheim   Ytremark: rundhaug   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Vigra   B/U: b   Datering: 400/500-tall :(Hauken 1984 s.231; Straume 1984:32).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: ?

Funn: Ett kamskjell (Pecten maximus).

Andre: Bronskjel (lik Hauken 1984 type 2c), bronsefat med bulerand (lik R348), glassbeger, gullknapp (lik R311), brente bein, bjørneklør

Litteratur: Hjørungdal 1991 s.136; Solberg 1976:115; Straume 1984:32; Fett 1950; Bøe 1927.

Tilv.nr: S 3123   Indremark: steinkiste   Kilde: SMÅ1908:27, nr.134.
Funnst: Store Salte   Ytremark: haug   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Klepp   B/U: ?   Datering: 400-tall :(Museoteket 1995:182).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: Gullbrakteat (type A)

Andre:

Litteratur: Museoteket 1995:182; Bøe 1921:40; Mackeprang 1952:149.

Tilv.nr: B 3152   Indremark: ?   Kilde: A. Lorange 1876.
Funnst: Blodheien   Ytremark: haug   Funnomst: Rektor Bendixen 1876
Komm/Pgd: Avaldsnes   B/U: b   Datering: E.ja (tilvekst).
Fylke: Rogaland   Kjønn: m?

Funn: Liten rund stein, skjeformet skraper av flint.

Andre: Bruddst.av leirkar, kull, brente bein, skjoldbule, jernring, jernstykke, stykke naturlig flint, opprustedede jernsaker (tapt)

Litteratur:

Tilv.nr: C 3201   Indremark: ?   Kilde: BMÅ 1926:37, nr.151
Funnst: Vigrestad   Ytremark: haug   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Varhaug   B/U: u   Datering: 400-tall : (egen:brakteat, hekte).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Brakteat med perlerad og hempe (type A) , noen stykker Kråkesølv.

Andre: glatt, åpen fingerring av sølvblandet gull, spinnehjul av stein , spinnehjul av leire , sølvhekte, fragm.av to uornamenterte leirkar, bronsefragment

Litteratur: Mackeprang 1952:147; Gjessing 1929:135,164.

Tilv.nr: B 3244   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab.1878:326.
Funnst: Sæta,Loen   Ytremark: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Stryn   B/U: u   Datering: MRV (Helgen 1982).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Eggformet blank rullestein.

Andre: Enegget sverdklinge,spydspiss,to pilespisser av jern

Litteratur: Helgen 1982; Straume 1962:78.

Tilv.nr: B 3251   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab.1878:332
Funnst: Bryn,Vangen   Ytremark: rundhaug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Voss   B/U: b   Datering: 900-tall : (Gellein 1997 s.x)
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: To ikke sammenhørende skjell av hjertemusling (cardium edule)

Andre: Dobbelt skålformet spenne 11 cm.lang, 6,6 cm.bred (lik Montelius, type 554 med nål av jern), dobbelperle av glass,

Litteratur: Gellein 1997: tab X.

Tilv.nr: B 3358   Indremark: beholdergrav   Kilde: Ab.1879:235 f.
Funnst: Sæbø   Ytremark: rundhaug   Funnomst: Unders. i 1879 av Ross.
Komm/Pgd: Fjelberg   B/U: b   Datering: 400-tall : (Hauken 1984:222, Kristoffersen 1997:F.66).
Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: Original romersk gullmynt med hempe (solidus 375-383: keiser Gratian).

Andre: bronsekjel (lik Hauken 1984, type 2C), brente ben, benkamm, foringskitt, never, 16 bjørneklør, 13 spillebrikker av bein, rester av spannf.leirkar, fragm.av leirkar (lik R361/365), to deler sølvbeslag m. relieffdekor (Nydamstil).

Litteratur: Shetelig 1912:83; Bjørn 1927 nr 53; Fett 1956 Fjeldberg:19.

Tilv.nr: B 3713   Indremark: ?   Kilde: Ab.1881:86, nr.39.
Funnst: Presthus   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd:Ølve   B/U: ?   Datering: FVT :(Bøe 1920-21:51).
Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: "tynd mynt av gull" (tapt).

Andre: spiralfingerring av gull.

Litteratur: Bøe 1921:51:f.nr.233; Skaare 1976:154.

Tilv.nr: B 3987   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab.1882:95, f.nr.1
Funnst: Bryn, Vangen   Ytremark: rundhaug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Voss   B/U: u   Datering: 700/800-tall :(Helgen 1982, Geber 1991).
Fylke: Hordaland   Kjønn: d
Funn: Kamskjell (pecten maximus)

Andre: Bronsekar, jernstang, 22 jernbeslag, to jernnøkler (lik R459), jernredskap, to knivblad, rasp, to sigder, fyrstål, jernklype, bissel (lik R566), hengsel, 21 pilespisser (lik R538), skaftholder, fil, hammer, tang, ambolt, stekepanne, vevskei (lik R440), 5 skjoldbuler (lik R564), enegget sverd (lik Petersen 1919 type C), enegget sverd (lik Petersen type B),
to økser (lik Petersen 1919 type D), nagler, en mosaikkperle, tre klinkenagler, 5 fragment av linhekle

Litteratur: Helgen 1982:39; Petersen 1940:96 nr.28/1951:392; Geber 1991.

Tilv.nr: B 4000   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab.1882:82,86, fig.11.
Funnst: Hauge   Ytremark: haug   Funnomst: Ettergravd av Lorange
Komm/Pgd:Sør-braut   B/U: u   Datering: 500-tall :(Kristoffersen 1997:F.48 D2b).
Fylke: Rogaland   Kjønn: d

Funn: To gullbrakteater med perlerand og hempe (Type B og C), to eggformede steiner, 8 røde rullestein av porfyr

Andre: Reliefffibula i sølv, bronsefibula, bronsering, 10 glassperler, tre spinnehjul (stein/leire), 2 pilespisser av jern, vevskei i jern, jernfragm, slipestein, oval beltstein, spennformet leirkar, leirkar, leirkar, tre flintfliser, brente bein, ubrente bein.flintsteiner(3)

Litteratur: Bøe 1921:38; Mackeprang.1952:148.

Tilv.nr: S 4023   Indremark: brannflak   Kilde: SMÅ 1918:75.
Funnst: Litland   Ytremark: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Tau   B/U: b   Datering: VIK :(Museoteket 1995:170).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Hengesmykke av sølv (lik R678).

Andre: Rund sølvspenne med sølvkjede, to fingerringar av sølv, bruddstykker av fingerring av sølv (lik R723), 20 perler

Litteratur: Museoteket 1995:170.

Tilv.nr: B 4050   Indremark: ?   Kilde: Ab.1882:28.
Funnst: Førde   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Sveio   B/U: ?   Datering: YRT/FVT :(egen:keramikk).
Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: Flintsten,flat og kuleformet.

Andre: Skår av hankurne(lik R361) og spennformet leirkar uten ornering

Litteratur: Fett 1973 Sveio:22

Tilv.nr: S 4132   Indremark: steinkiste   Kilde: SMÅ 1920-21:31-37.
Funnst: Vormeland   Ytremark: haug   Funnomst: Ettergravd av De Lange.
Komm/Pgd: Hjelmeland   B/U: b   Datering: 400-tall :(egen:keramikk).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Avlang stein med fure midt på (fallosform :10 cm lang).

Andre: Spennformet leirkar (form lik Bøe 1931, fig.281, dekor lik Bøe 1931, fig.280), kniv, spinnehjul av jern (lik R170), jernring

Litteratur:

Tilv.nr: B 4254   Indremark: ?   Kilde: Ab.1884:5.
Funnst: Obrestad   Ytremark: ?   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd:Hå   B/U: ?   Datering: 400-tall :(egen:spenner).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Rundt brakteatformatet hengesmykke av bronse med gullbelegg og stempeldekor.

Andre: Korsformet spenne, to spenner (lik R246/243/Shetelig 1906, fig.53), to små bøyleformede spenner, revesaksformet bronsespenne, bronseknapp, spinnehjul av stein.

Litteratur: Reichstein 1975:123

Tilv.nr: S 4257   Indremark: ?   Kilde: SMÅ 1922:18.
Funnst: Line   Ytremark: røys   Funnomst: Bjerkan.
Komm/Pgd: Time   B/U: ?   Datering: 800-tall :(egen:spenne).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Hengesmykke av rav (dyrefigur, lik R318). Lengde 3 cm.

Andre: Oval bronsespenne(lik R647), bronse nål, 5 perler, 8 jernfragment, leirkarstykke (lik R732 ?)

Litteratur:

Tilv.nr: B 4258   Indremark: flak m.markering   Kilde: Ab.1884:6.
Funnst: Høvik, stardalen   Ytremark: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd:Jølster   B/U: b   Datering: 500-tall : (egen:brakteater).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: ?

Funn: 6 gullbrakteater (type C og D).

Andre: To stenger av gull (rester av spiralarmringer ?) , perle av grønt glass, gullarmring, liten firesidet gullbarre 2,4 cm.lang,

Litteratur: Mackeprang1952:151; Fett 1957 Jølster:5.

Tilv.nr: B 4259   Indremark: beholdergrav   Kilde: Ab.1884:88.
Funnst: Sæle, Naustdal   Ytremark: rundhaug   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Sunnfjord   B/U: b   Datering: 400-tall : (Hauken 1984.:229).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: ?

Funn: Svoelkiskule

Andre: Bronsekjel (lik Hauken 2C), spillebrikke av ben, skiveformet med hvelvet overside, bruddstykker av en gråblå leireurne, småstykker av bjørkenever, bjørneklo

Litteratur: Bjørn 1927 nr 75.

Tilv.nr: B 4284   Indremark: brannflak   Kilde: Ab.1884:13.
Funnst: Varhaug, Alne   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Vikebygd   B/U: b   Datering: YRT/FVT :(egen: keramikk).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: Flintflekke

Andre: Spinnehjul av kleberstein, fragment av dekorert hankurne, brente bein, 6 bjørneklør, små deler av bein med inrissede linjer (kamm?)

Litteratur:

Tilv.nr: B 4319   Indremark: ?   Kilde: Ab.1885:77, nr.21.
Funnst: Røgenes   Ytremark: røys   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Vats, Skjold   B/U: ?   Datering: FVT : (egen:brakteat).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: Brakteat uten hempe (type C).

Andre:

Litteratur: Joh.Bøe 1921:39; Mackeprang 1952:150.

Tilv.nr: S 4447   Indremark: brannflak   Kilde: SMA 1923:38.
Funnst: Erga   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Orre   B/U: b   Datering: E.ja (tilvekst).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Spinnehjul(?) av rav formet som et leirbeger med høy hals og to tettsittende furer omkring denne 3,6 cm.høy, miniatyrøks av kleberstein 4,8 cm.lang, 2,8 cm.høy egg av form som R37. Dekorert med enkle strekornament, spissnakket trinnøks av grønnstein lengde 12 cm., bredde 4,8 cm.

Andre: Stykker av uornert leirkar med hank, større og mindre flintstykker, noen brente beinstykker, liten jernring ca.1,9 cm i tverrmål, stykker av et smalt jernbånd, stykke vannklart smeltet glass 3,6 cm.langt, fire stykker flint

Litteratur:

Tilv.nr: B 4505   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab.1887:117, nr.64.
Funnst: Mindresunde   Ytremark: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Stryn,Nordfj.   B/U: u   Datering: 800-tall (Geber1991:20).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Triangelformet flat glatt stein med hull 2,7 cm. lang (skiferanheng).

Andre: To skålformede spenner (lik Pet.1928, fig 11), irsk ringnål av bronse , bronsenøkkel, 65 glassperler, spinnehjul, to vevsteiner av kleber, jernruststykker, to ringspenner av jern og nagler.

Litteratur: Helgen 1982:43; Petersen 1928:180/1940:50 nr.62 fig.52; Geber 1991:20.

Tilv.nr: B 4511   Indremark: brannflak   Kilde: Ab 1887:122.
Funnst: Hoprekstad   Ytremark: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Vik,Sogn   B/U: b   Datering: 900-tall (Geber1991:21; Dommasnes 1976:210).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Dråpeformet fasettslipt agat, rundt stykke kalsedon,forstenet echinus,kufisk mynt(halv)

Andre: Tre bronsekar, bronsesil, trespann, glassbeger, glasskar, skålvekt, tre vektlodd av bly, to av jern, håndtak, hasper, nøkke(lik R456), stekespid, stekepanne, fyrstål, vevskei, bissel (lik R570), bor (lik R418), hakke, jernbøyle, ni vevsteiner, to kvernsteiner, klinke, sølvperle, glassperle, agatperler, jernbeslag, mange nagler.

Litteratur: Petersen 1940:51 / 1951:386; Geber 1991; Dommasnes 1976.

Tilv.nr: B 4555   Indremark: ?   Kilde: Ab.1888:7.
Funnst: Næs   Ytremark: gravhaug   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Kvinnherad   B/U: ?   Datering: Y.ja (Hatleskog 1986/Gellein 1997 s.VI).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k?

Funn: Flintflekke (skraper), vespestadøks i diabas.

Andre: Klinkenagler,4 beslagsstykker,to glassperler, flintstykke

Litteratur:

Tilv.nr: B 4590   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab.1889:70, nr.24.
Funnst: Evebø,Gloppen   Ytremark: haug   Funnomst: proff: G.Gustafson
Komm/Pgd: Nordfjord   B/U: u   Datering: 400-tall : (Illkjær 1990:352).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Original gullsolidus med hempe(408-450 e.Kr.) - Theodosius II.

Andre: Trespann, treskål, jernhanker, trefat, leirkar, treske, to spydspisser (lik R209 og R211), leirkar (lik R367), sverd, beltebeslag, beltstein, skålvekt, vektlodd, skjoldbule (lik R221), tøy, bjørnefell, never, saks, 9 pilespisser (lik R213), treskaft, glasskar, sølvbeslag, to par hektespenner med knapper av forgyllt sølv (lik R269), bjørneklør, sølvblikk, rektangulært formet sølvplate, skinnpung, to bronseringer m.hempe, jernnagler

Litteratur: Eldrid Straume 1962:74; Shetelig 1912: 111, fig.251-269; Bøe 1921:56

Tilv.nr: B 4594   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab.1889:72, nr.28.
Funnst: Gloppen   Ytremark: rundhaug   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Nordfjord   B/U: b   Datering: YRT/FVT :(Straume 1962:73).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Gjennomborret sølvmynt (337-340 e.Kr.), sølvdenar preget under Konstantin II.

Andre: Jernkniv med bronsebeslag, bronsespenne, bronsekjede, 42 perler av glass og rav, kleberstykke.

Litteratur: E.Straume 1962 :73.

Tilv.nr: B 4643   Indremark: ?   Kilde: Ab.1890:111.
Funnst: Nærbø   Ytremark: ?   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Jæren   B/U: ?   Datering:YRT/FVT :(egen:spenner/ leirkar).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Liten rund stein på en hasselnøtts størrelse.

Andre: Spiralfingerring av gull, to sølvspenner (lik Schetelig 1910 fig 73), bronsenøkkel (lik R161), synål av bronse (lik R173), nålehus av bronse (lik R174) bronsering med remholdere, spinnehjul av bronse, spinnehjul av stein, trespann med bronsebeslag, treskrin, bronsefragm., jernfragment, senkestein (?) av kleber, to brynsteiner av skifer, beinsplint, spannfremet leirkar (lik Bøe 1931,fig.274)

Litteratur:

Tilv.nr: S 4730   Indremark: ?   Kilde: SMÅ 1925:37.
Funnst: Voll   Ytremark: ?   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Varhaug   B/U: b   Datering: YRT/FVT (egen:kjel/leirkar).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: Flintflekke med retusjering langs ene langsiden.

Andre: bronsekjel (lik R352), deler av to bukete leirkar ornert med streker og innstemplede punkter, kvartsittbryne 13,2 cm.

Litteratur:

Tilv.nr: S 4858   Indremark: steinkiste   Kilde: SMÅ 1927:2.
Funnst: Re   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Time   B/U: ?   Datering: 500-tall :(egen:keramikk, våpen).
Fylke: Rogaland   Kjønn: m

Funn: Liten rund plate av gull med ornament, 1,3 cm.i tverrmål. Det innstemplede ornament på ene siden av platen består av en korsfigur innerst med ett punkt i hver av vinklene. Korset er omsluttet av et sirkelbånd med en rad tettsittende punkter.

Andre: tveegget sverd, jerndolk, tre spyd (lik Shetelig.nye j.a. funn s.65, fig 77), jernfragment, spannf.leirkar (Ab 1904 s.76 fig 37), never, enegget sverd (lik R191), tøy, saks(lik R172), leirkar med hank (lik R361), spannf.leirkar (Ab 1904 s.84 fig.47)

Litteratur:

Tilv.nr: B 4889   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab. 1892:123.
Funnst: Nølstad   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Nærbø,Haa   B/U: ?   Datering:YRT/FVT :(egen:keramikk)
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: flintpil (lik R80), flintflekke

Andre: beltering av bronse med trekantet plate diameter 3 cm, to små stykker av bronsespenne (ubestemmelig), to sammenhørende stykker av et jernredskap, noen små jernfragmenter, spinnehjul av kleber 4,3 cm.i diameter, leirkar (lik R364).

Litteratur:

Tilv.nr: B 4977   Indremark: steinkiste   Kilde: Ab.1893:149.
 Funnst: Vinnes,strandv   Ytremark: rundrøys   Funnomst: Ross 1893.
 Komm/Pgd:Fusa   B/U: b   Datering: 800-tall (Gellein 1997: V / Petersen 1928:54).
 Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: flintflekke

Andre: to ovale spenner av bronse (lik Petersen 1928:54), vevskei av jern, lite enegget jernblad (kniv/sigd), snellehjul av kleber 2,4 cm.i diameter

Litteratur: Fett 1955 Fusa:5.

Tilv.nr: S 5123   Indremark: ?   Kilde: SMÅ 1926-30
 Funnst: Føyna   Ytremark: ?   Funnomst: proff.
 Komm/Pgd:Torvastad   B/U: u   Datering: 400-tall (Straume 1984:42).
 Fylke: Rogaland   Kjønn: k?

Funn: en rullestein 9,1 x 8 cm.

Andre: glassbeger, jernfragment bla.del av saks, vevsverd(?), knivblad, jernfragm.med trerester, munningsbeslag av jern, spannf.leirkar(lik Bøe 1931, fig.290), hankurne, fragment av leirkar, fragment av spannf.leirkar, vingebein av fugl

Litteratur: Straume 1984:42

Tilv.nr: B 5150   Indremark: båtgrav   Kilde: Ab.1894:111
 Funnst: Ytre Hauge   Ytremark: rundhaug   Funnomst: uproff
 Komm/Pgd:Nordfjord   B/U: ?   Datering: MRV (Helgen 1982).
 Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: d

Funn: gjenstand av rav: pent avrundet i enden med innsnevring i nedkant (sopp/fallosform). Høyde ca. 3 cm.

Andre: sverdknapp, tre spydspisser (lik R518) , øks (lik R553), hakke (lik R403), celt (lik R401), bor (lik R418), bruddstykker av fire kniver (lik R408), deler av skrinbeslag (lås og hemper), jernbøyle, klinkenagler, jernfragment, bronsefragment, tre perler, brynestein av skifer, snellehjul

Litteratur: Helgen 1982

Tilv.nr: B 5293   Indremark: steinkiste   Kilde: Lillehammer 1996:162.
 Funnst: Kvasseheim   Ytremark: haug - avlang   Funnomst: proff: Gustavson 1897
 Komm/Pgd: B/U: u   Datering: YRT/FVT(egen:spenner).
 Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: stykke av konkylie med flere innborrede huller

Andre: En korsformet spenne (lik Reichstein 1975:type kvasseheim), 2 bøylespenner (lik R243), likearmet spenne (lik Reichstein 1975:120), bronsekjede, bronsenåler, synål av jern. spinnehjul av jern, 10 glassperler, leirkarskår, harpikstetting, kullstumper, to mennesketenner, bruddstykker av uvisst materiale,

Litteratur: Lillehammer 1996:162; Reichstein 1975:120

Tilv.nr: B 5297   Indremark: skjelettflak   Kilde: Lillehammer 1996:172
 Funnst: Kvasseheim   Ytremark: haug   Funnomst: Proff : Gustafson 1896
 Komm/Pgd: B/U: u   Datering: YRT/FVT : (egen: spenner).
 Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: tre dobbeltkoniske hengesmykker av sølv (lik R281). Amulettgjemmer. Inneholdt glass og tre

Andre: To bøylespenner av bronse (lik R243, R246), bruddstykker av liten spinkel spenne av bronse, spiralformede perler av sølvtråd, to små enkle sølvhemper, to par små bronsehemper, liten bronsenål, 50 perler(rav/glass), tøyrester, jernkniv, never, harpikstetting.

Litteratur: Lillehammer 1996:172

Tilv.nr: S 5325   Indremark: ?   Kilde: SMÅ 1929:21.
Funnst: Sporaland   Ytremark: ?   Funnomst: uproff, funnet i 1904.
Komm/Pgd:Høyland   B/U: ?   Datering: Y,ja (tilvekst).
Fylke: Rogaland   Kjønn: m

Funn: Liten glatt strandstein ca. 5 cm. i diameter

Andre: Deler av et tveegget sverd, nålebryne (?), 40 båtsøm,

Litteratur:

Tilv.nr: S 5465   Indremark: steinkiste   Kilde: SMÅ 1930:39.
Funnst: Sør-Kolnes   Ytremark: ?   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Sola   B/U: ?   Datering: VIK (tilvekst).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k?

Funn: En del skjell.

Andre: Stykke av en stekepanne av jern, stykker av dyrebein.

Litteratur:

Tilv.nr: B 5485   Indremark: ?   Kilde: BMÅ 1904:15
Funnst: Jernes   Ytremark: ?   Funnomst: uproff
Komm/Pgd: Voss   B/U: ?   Datering: Y,ja (tilvekst).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k?

Funn: et ubearbeidet stykke krystalinsk kvarts ca.6 cm. i diameter

Andre: Et sylinderformet nålehus av bronseblikk med henge, små bruddstykker av jern og tre,

Litteratur:

Tilv.nr: B 5525   Indremark: ?   Kilde: BMÅ 1904:25
Funnst: Gutdalen   Ytremark: Haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Oppstryn   B/U: b   Datering: 900-tall (Magnus 1967: funn.nr.49).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Hengesmykke av bronse - slangemotiv, to hengesm.av bronse - ansiktmotiv, fire runde hengesm.av bronse med båndfletting og spiralornamentikk

Andre: to spenner av bronse -jellingstil (lik R664), perler av glass ,krystall og karneol, beinkamm, stekespidd av jern, nøkkel av jern (lik R459), 12 jernringer, jernhadde, bruddst.av jern, to små spinnehjul av leire, brente ben av menneske og tam høne.

Litteratur: Fett 1961:Stryn pgd:3 og 7; Petersen 1928:fig.167; Petersen 1955 fig.63-64.

Tilv.nr: B 5628   Indremark: ?   Kilde: BMÅ 1904:54, nr.6.
Funnst: Nærbø   Ytremark: ?   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd:Hå   B/U: ?   Datering: 800-tall (egen: spenne).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: sirkelrund ring av jet 5,3 cm i yttermål (dreid).

Andre: to ovale skålformede spenner(lik R644 / Petersen 1928:12 ff.-gruppe D: Berdalstypen).

Litteratur:

Tilv.nr: B 5730   Indremark: beholdergrav   Kilde: BMÅ 1903:5
Funnst: Myklebostad   Ytremark: haug   Funnomst: Proff - Schetelig 1902
Komm/Pgd: Eid   B/U: b   Datering: 900-tall :(Geber 1991:27).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: 6 små avlange stykker ubearbeidet kvarts 3-4 cm.lange, samt pilespiss av mørk flint med tange - 4 cm.lang.

Andre: Sverd (lik Petersen 1919 type O), spyd (lik Solberg 1984 type VII.2A), øks (lik R555/Petersen 1919 type G), 21 pilespisser (lik R539), 8 skjoldbuler (lik R562), tverrøks (lik R403), klinkehammer (lik R394), rasp (lik R420), sagblad, sigd (lik R387), kniv, jernringer, skålvekt, haspe, lås, beslag, bronsenål med ring, en perle, spillebrikker av bein (lik R474), gryte, 430 klinkenagler, bryner

Litteratur: Fett 1960 Eid:5.

Tilv.nr: B 5766   Indremerk: beholdergrav   Kilde: BMÅ 1903:29, 25.
Funnst: Hilde   Ytremerk: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Innviken   B/U: b   Datering: 900-tall (egen:spenner).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: jernring (2,5 cm i tverrmål) med ni kors/hammerformede stykker

Andre: jerngaffel, jernøse, jernspiss, saks, sigd, kniv, haspe, jernring, jernblikk, jernstenger, jernbånd, to ovale skålfornede bronsespenner (lik R652/Petersen 1928:59), sølvperle, glassperler, spinnehjul, vevskei, skiferbryne, klinkenagler, brente bein, trekull, bronsekjel (lik R726), klinkenagler.

Litteratur:

Tilv.nr: B 5800   Indremerk: steinkiste   Kilde: BMÅ 1903:11.
Funnst: Ytre Arna   Ytremerk: haug   Funnomst: Schetelig 1903.
Komm/Pgd: Arna   B/U: b   Datering: 900-tall :(egen: spenner og sverd).
Fylke: Hordaland   Kjønn: d

Funn: To små rullesten

Andre: to sverd (lik Petersen 1919 type P og X) , to økser (lik R552), tre sigder (lik R384), tre kniver (lik R405 og R406)), to meisler (lik R413), hammer (lik R394), to jernredskap, saks (lik R443), gaffelf.redskap, pinsett, jernnøkkel (lik R459), remspenne, bissel,jerngjenstander, skålfornede spenner (lik R652), rund spenne av bronse (lik R665), rund spenne av bronse (lik R666), bronsenål, perler, bryne, skinn, never, nålehus av bronse, flintstykke

Litteratur: Fett 1965 Haus:19.

Tilv.nr: B 5927   Indremerk: beholdergrav   Kilde: BMÅ 1905:11.
Funnst: Naterstad   Ytremerk: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Kvinnherad   B/U: b   Datering: 900-tall :(Hatleskog 1986/Gellein 1997:VI).
Fylke: Hordaland   Kjønn: d

Funn: Noen plater glimmer

Andre: spyd (lik R532), øks (lik R555), pilespisser, celt, bissel, sigd, kniv, hengsler, jernbeslag, saks, hammer, vektlodd, skiferbryne, snellehjul, klåstein,klebergryte, klinkenagler, spiker, brente bein, flint

Litteratur:

Tilv.nr: B 5994   Indremerk: ?   Kilde: BMÅ 1905:46.
Funnst: Kvasseheim   Ytremerk: haug   Funnomst: Proff:Gustafson 1898.
Komm/Pgd: Ogna, Egersund   B/U: u   Datering: 500-tall :(Bøe 1920-21; Lillehammer 1996:195).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: gullbrakteat (type D).

Andre: To bronsspenner (lik R256), to lignende bronsespenner, noe enklere dekor, men samme form (lik R256), bronsenåler, den ene halvdel av hektespenne med to knapper, bronsering, perle av glass og rav, to snellehjul , spennformet leirkar med jernbånd (lik Bøe 1931:fig 322), jernkniv, hankurne

Litteratur: Lillehammer 1996:134,194 og 220; Bøe 1921:35; Mackeprang 1952:146.

Tilv.nr: B 6005   Indremerk: ?   Kilde: BMÅ 1908.
Funnst: Kvasseheim   Ytremerk: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: B/U: u   Datering: 400-tall : (Lillehammer 1996:196).
Fylke: Rogaland   Kjønn: d?

Funn: to skjell (cardium edule).

Andre: spydspiss (lik Fett 1940:type B), stor kniv, sigd, jernstykker, flintstykke, trekar, spinnehjul av brent leire, klinkenagler, spiker, ubrente knokler av mennesker og dyr (hund), ett flintstykke

Litteratur: Lillehammer 1996:196.

Tilv.nr: B 6056   Indremark: flak u.markering   Kilde: BMÅ 1908.
Funnst: Gunnarslaug   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Stavanger   B/U: u   Datering: VIK (tilvekst).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: tre ubearbeidede kvartsstykker, et stykke bergkrystall, en liten lys rullestein, blystykke (sammenkrøllet plate)

Andre: blylodd, jernstykker, snellehjul av kleberstein, brent leire, tre bryner av skifer, stykke kleberstein, ubrent dyrebein (svin ?), rasp (lik R420), saks

Litteratur:

Tilv.nr: B 6069   Indremark: brannflak   Kilde: BMÅ 1908:34
Funnst: Skaugset, Eid   Ytremark: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Nordfjord   B/U: b   Datering: 800-tall (Magnus 1967, funn nr.13).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: skiferhengesmykke, trekantet med hull i den spisse ende, største bredde: 4 cm, høyde: 5,5 cm.

Andre: Eneget sverd (lik R491), øks (lik R559), ambolt (lik R392), hammer (lik R395), ljàblad (lik R386), tang (lik R391), celt (lik R402), saks (lik R442), ildstål (lik R426), 5 klinkenagler, 4 kniver, spyd (ubestemmelig), pilspisser (ubestemmelig), spiker, redskaper av jern, skiferbryne, meisel, ubestemmelige jernrester (bissel, kniver, piler), spydnagler, brente bein

Litteratur:

Tilv.nr: B 6071   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1908:17, nr.20.
Funnst: Ugulen   Ytremark: haug   Funnomst: De Lange 1907
Komm/Pgd: Hafslø   B/U: u   Datering: 500-tall (Auestad 1990:177).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: svovelkiskule med bånd.

Andre: leirkar, skjoldbule (lik gruppe VIII: Bemmann & Hahne 1994:546), tre spyd (lik R208 og R212 / typ Øvstebø, Bemmann & Hahne 1994), spyd (lik typ Ugulen: Bemmann & Hahne 1994), tveegget sverd (lik R189), sverdknapp, eneget sverd, kniver (lik R145), kvartsbryne, hektespenne (R268),

Litteratur: FMS Hafslø pgd:4.f.k.I/I; Shetelig 1926, fig 21-25,27.

Tilv.nr: B 6085   Indremark: båtgrav   Kilde: BMÅ 1908:10.
Funnst: Husebø   Ytremark: lav forhøyning   Funnomst: Ettergravd av Schetelig.
Komm/Pgd: Leikanger   B/U: ?   Datering: 900-tall (Dommasnes 1976:228).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Liten rund glattslitt kule av jern (?) 2,5 cm. i diameter

Andre: sverd (lik R494), øks (lik R555), skjoldbule (lik R564), jernbeslag, fragment av sigd, bryne av skifer, jernbeslag, klinkenagler, jernfragment

Litteratur: BMÅ 1908.

Tilv.nr: S 6185   Indremark: steinkiste   Kilde: SMÅ 1934:21.
Funnst: Strand   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Strand   B/U: b   Datering: 900-tall : (Petersen 1933:43).
Fylke: Rogaland   Kjønn: m

Funn: Øks av grønnstein (7,7 x 3,4 x 3 cm).

Andre: Tveegget sverd (lik Petersen 1919 type O), spydspiss (lik Petersen 1919 type L), øks (lik Petersen 1919 fig. 39), 9 pilespisser, 4 skjoldbuler, tang, smedhammer, hammerhode, saumlodd, celt, ildstål, ljà, kniv, saks, bissel, stigbøyler, seletøybeslag, rembeslag, remspenner, kroker, ringer, beslag, tener, skavjern, klebergryte, hankbeslag, bryner, søkke, benredskap, spillebrikker, båtsøm/spiker, brente bein, trekull, bensubstans

Litteratur: Museoteket 1995:106; Petersen 1933 ; Et gravfund fra vikingtiden (Stav.mus. årshäfte 1930-35).

Tilv.nr: B 6228   Indremark: trekiste   Kilde: BMÅ 1909:24.
Funnst: Veka,Vangen   Ytremark: haug   Funnomst: Proff:Schetelig
Komm/Pgd: Voss   B/U: u   Datering: 900-tall (Gellein 1997.:X)
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: Angelsaksisk sølvmynt med anhengshull, 2 rullesteiner av kvartsitt, lite blystykke

Andre: skålførmede spenner (lik R652), avlang bronsespenne, sølvvarmring, armring av bronse, 118 perler, kniv, sigd, jernring, stekespidd, linheklar, meisel (lik R413), 2 spinnehjul, 11 vevsten, børste, jernholker, spiker, beslag, bæreringer, tre, beinfragment.

Litteratur: Shetelig 1912:209; Ringstad 1986:177; Gellein 1997.

Tilv.nr: B 6275   Indremark: brannflak   Kilde: BMÅ 1909:48.
Funnst: Nedre Vold   Ytremark: røys   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd:Tønjum,Lærdal   B/U: b   Datering: 700/800-tall:(Helgen 1982; Dommasnes 1976:245).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Dyrefigur av jet (lignende R317)

Andre: 5 pilespisser(R539/R541), øks (lik R559 / Petersen - B type), skiferbryne, perle av leire, to perler av glass, 1 ravperle, brente bein(Tapt).

Litteratur: Helgen 1982:43; Fett 1952; Helgen 1972

Tilv.nr: B6360   Indremark: trekiste   Kilde: BMÅ 1910:27.
Funnst: Mo   Ytremark: langhaug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Ørsta   B/U: u   Datering: 800-tall : (egen: mynt).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: k

Funn: sølvmynt med hempe (Umajadisk-preget ca.769 e.Kr.), liten rund strandsten av rødgul kvartsitt 4,4 cm.i diameter

Andre: bronsenøkkel (lik R454), bronseskål, kasserolle, bronseballe (lik R726), bryddstykker av jern (kniv, nøkkel), jernkjede?, klinkenagler, trerester, spinnehjul av kleber, skiferbryne,

Litteratur: Petersen 1940:106.

Tilv.nr: B 6474   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1911:27.
Funnst: Hæve,Vangen   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Schetelig 1910.
Komm/Pgd: Voss   B/U: u   Datering: 500-tall : (Næss 1996:134).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: stykker av skjell (deler av to ikke sammenhørende cyprina islandica (kuskjell))

Andre: Likearmet bronsespenne (lik Shetelig 1910, fig.64), likearmet spenne (lik Shetelig 1910, fig.69), fragment av liten spenne av bronse, liten bronsespenne (lik Shetelig 1910, fig.59), ett par hektespenner av bronse, en hekteplate av bronse med tre knapper (lik R268), en perle av glassfuss, jerngjenstander, nøkkel (lik R161), en D-formet remspenne av jern, jernring, spiker, ubrente ben.

Litteratur: Shetelig 1912:110; Næss 1968 kap.3, 1996:134

Tilv.nr: B 6483   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1911:32.
Funnst: Svingesæter   Ytremark: langhaug   Funnomst: Proff:Shetelig 1910.
Komm/Pgd: Stryn   B/U: u   Datering: 800-tall (Magnus 1967, funn nr.78).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: miniatyrøks av bronse (lengde med skaft er 7,5 cm). Blad av type R561 3,3 cm.langt, 2,5 cm.over eggen. Skaftet er 8,1 cm.langt

Andre: To skålførmede spenner (lik R649), 57 perler, to skiveformede av perlemor, resten av glass, bunt synåler av jern og bronse, spinnehjul av bly, kniv, nøkkel (lik R459), ett lite jernredskap, to flate jernbeslag til et lite treskrin, menneskeben, kullprøver, jernsyl med treskaft.

Litteratur: Shetelig 1911; Fett 1961 Stryn:15

Tilv.nr: B 6516   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1912:14.
Funnst: Kvåle   Ytremark: haug   Funnomst: Proff:Schetelig.
Komm/Pgd: Sogndal   B/U: u   Datering: 500-tall : (Auestad 1990:194).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Et profilert bronsestykke med hull (funnet ved perlene: anbrakt på perlekjedet ?).

Andre: Relieffspenne av sølv (lik R262), to spenner av forgylt sølv (lik R256), to likearmede spenner, to par hektespenner (lik R268), 6 glassperler, beltering, av bronse, nøkler av bronse, kniv, vevskei av jern (lik R150), spinnehjul, syl, 9 trepinner, kiste, spannformet leirkar med perledekor, harpiks

Litteratur: Schetelig 1912:150; Fett 1955 FMS Sogndal.

Tilv.nr: S 6521   Indremark: brannflak   Kilde: SMÅ 1937:23.
Funnst: Idse   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Strand   B/U: b   Datering: 500-tall: (tilvekst).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: naturdannet liten stein av kvarts: form som de hellige hvite steiner 4 x 2,5 x 3,2 cm. To flekkepiler av flint.

Andre: spannformet leirkar (lik Bøe 1931 fig 319), bronsestykker, spiker, jernfragment, kleberkar, beinkamm, brente bein, trekull, bergkrystallperle, kvernsteiner, steinlodd, bryne,

Litteratur:

Tilv.nr: B 6597   Indremark: brannflak   Kilde: BMÅ 1935:5.
Funnst: Opedal   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Bendixen.
Komm/Pgd: Ullensvang   B/U: b   Datering: 400-tall : (Kristoffersen 1991:12).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: to små stykker av bergkrystall

Andre: Bronsekjel (lik R353), en stor knapp av en hektespenne av bronse, beltering av bronse, bruddstykker av tre benkammer, kjøttkniv av bein (lik R450), brente ben-menneske, gjet, 7 bjørneklør, kullprøver

Litteratur: Kristoffersen 1991:13

Tilv.nr: B 6618   Indremark: brannflak   Kilde: BMÅ 1913:26.
Funnst: Bø, Breim   Ytremark: haug   Funnomst: uproff: innsendt.
Komm/Pgd: Gloppen   B/U: b   Datering: 800-tall : (Geber 1991s.38).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Kule av kornet bergart 5,5 cm tverrmål, noen skiver glimmer

Andre: Sverd (lik Petersen 1919 type E), pilespisser (lik R.539), øks (lik Petersen 1919 type B), skjoldbule (lik R.564), bissel, ljà, sigd, knivblad, smedtang, klype, ambolt, hammer, trådjern, fil, meisel, jernstykke, saks, skje, brannjern, jernkjeder, jernkjele, skrin, beslag, stykke kleber, isbrodd, nøkkel, hasper, hengsler

Litteratur: Helgen1982:45; Petersen 1940:164, nr.32.

Tilv.nr: B 6649   Indremark: brannflak   Kilde: BMÅ 1913, nr.13.
Funnst: Brekke   Ytremark: røys   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Lavik   B/U: b   Datering: 900-tall : (egen våpen, smykke).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: d

Funn: Kulerund rullesten av bergart med innfatningsfure 3,6-3,9 cm. i diam.

Andre: bronsemykke (rund insulær plate) , øks (lik Petersen 1919 type K) , fragmenter av vevskei, celt (lik R401), snellehjul av kleber, skiferbryne, øse, rester av tveegget sverd, rullestein med knusemerker i den ene enden.

Litteratur: Schetelig 1912 s.31,38; Bøe 1925-25:23f; Petersen 1940:56.

Tilv.nr: B 6657   Indremark: trekiste   Kilde: BMÅ 1913
Funnst: Trå,Granvin   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Ulvik   B/U: u   Datering: 900-tall : (Geber1991 s.36).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: kjede av 11 sølvringer hekket sammen med 11 glassperler. Til ringene er det festet: en liten opprullet slange av sølv, en flat glatt sølvring, en sølvring med to små perler, et smalt stykke sølvbånd med 8 hull. Lengde 19 cm.

Andre: To skålførmede spenne (lik Pet.1928: fig.51h/R652), trefliket spenne (likPet.1928, fig.97/R671), 15 perler, kniv, saks, sømglatte, snellehjul av kleber, fragmenter av bisse, jernring, beslag, treskrindeler, stekespidd, stekepanne, jernøse (lik R431), kjele, flaske, bronsekjel (likR 726), klebergryte, bryner, jernnagler, vevsverd(R440), linhekle

Litteratur: Schetelig 1912 s.44; Petersen 1940 98f.nr.31/1951:386 nr.30-31; Geber 1991 s.36.

Tilv.nr: B 6727   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1913:43-45.
Funnst: Løn   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Lexow 1913.
Komm/Pgd: Oppheim   B/U: ?   Datering: 400/500-tall : (Bemmann & Hahne 1994:536).
Fylke: Hordaland   Kjønn: d

Funn: to små eggformede hvite rullestein av kvarts (ca.3cm.lange)

Andre: tveegget spydspiss, 15 pilespiss, bronsepenne med firkantet topplate og spadeformet fot, bronseknapp til hektespenne, perler, kniv, saks, jernredskap, syl, snellehjul, oval ildstein av grå kvartsitt, jernstykker, spennformet leirkar(som ab.1904 s60 fig.18).

Litteratur: Schetelig 1915:43; Bemmann & Hahne 1994:536.

Tilv.nr: S 6782   Indremark: brannflak   Kilde: SMÅ 1940-41:25 ff.
Funnst: Heigreberg   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Petersen.
Komm/Pgd: Rennesøy   B/U: b   Datering: 800-tall : (Geber 1991:70).
Fylke: Rogaland   Kjønn: d

Funn: kufisk sølvmynt, halv angelsaksisk sølvmynt, to flintflekker, eiendommelig sølvnål med kors.

Andre: Fragmenter av sølvten, fragment av mulig sølvvarmbånd (lik Petersen 1928, fig.190), ten og ring av sølv, oksydert stykke bly, bronsekar, oval spenne (lik Pet.1928, fig.37), tveegget sverd (lik Pet.1919 -type M), øks (lik Pet.1919 -type E), tang, hammer, klinkehammer, ambolt, saumlo, jernskrin, ildstål, jernfragm., kniv (lik R458), 35 båtsaum av jern, jernklumper, to fiskesøkker av bly, to bryne av skifer, spinnehjul av kleber, brent leire, ildflint, brente

Litteratur: Petersen 1951:385.

Tilv.nr: B 6928   Indremark: nedskjæring   Kilde: BMÅ 1916-17
Funnst: Eggjum   Ytremark: flatmark   Funnomst: Uproff.
Komm/Pgd: Stedje   B/U: u   Datering: 600-tall: (Helgen 1982:21)
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Flintflekke med retouche i kantene

Andre: Fragment av enegget sverd, ildstål (lik R426), bruddstykker av jern og tre

Litteratur: Helgen 1982

Tilv.nr: S 6975   Indremark: flak m.markering   Kilde:SMÅ 1944:25.
Funnst: Fure   Ytremark: røys   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Finnøy   B/U: ?   Datering: 500-tall : (Museotek 1995:183).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: to gullbrakteater (særtyper).

Andre: et spinnehjul av kleber, underkjeve av dyr

Litteratur: Museoteket 1995 s.182; Petersen: to gullbrakteater fra Fure (Stav.mus.Årsb.1942-43 s.19ff.)

Tilv.nr: B 6993   Indremerk: brannflak   Kilde: BMÅ 1918-19.
Funnst: Skåle   Ytremerk: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Kvinherad   B/U: b   Datering: 600-700-tall :(Gellein 1997; Helgen 1982:27).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: To kuleformede bergkrystall (2,3 og 2,7 cm.i tverrmål), forsteinet echinus (2,3 cm.i tverrmål), kuleformet rullesten (3,6 cm.i tverrmål) med to jernbånd for hempe.

Andre: En samling perler av glass og bergkrystall, armbøyle av bronse (lik R719), bronsesmykke-del av agraffspenne, deler av bronsekjede, en enkel spenne av jern, bryne, brente ben

Litteratur: Shetelig 1918:10.

Tilv.nr: B 7005   Indremerk: flak(?)   Kilde: BMÅ 1918-1919:17
Funnst: Myklebostad   Ytremerk: uregelmessig   Funnomst: ettergravd av Bjørn Hougen
Komm/Pgd: Nordfjord   B/U: ?   Datering: 800-tall :(Magnus 1967, funn nr.7).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: to glatte rullestein av bergart (3 cm.i diameter), ett ubearbeidet stykke kvarts (2 cm.langt)

Andre: En likearmet bronsespenne(lik R661), vevskei av jern (lik R440), klåstein, jernstykker, klinkeplater av en saum, to stykker flint med spor etter fyrslagning

Litteratur:

Tilv.nr: B 7079   Indremerk: steinkiste   Kilde: BMÅ 1918-1919:49.
Funnst: Veiberg   Ytremerk: røys   Funnomst: Bjørn Hougen-ettergravd 1919.
Komm/Pgd: Ytterdalen   B/U: u   Datering: 400-tall :(Hjørungdal 1991:152)
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: k

Funn: Dobbeltkonisk hengesmykke av sølv (amulettgjemme - som R281)

Andre: En korsformet spenne av bronse (lik Shetelig 1906, fig 25 og 34/ Reichstein 1975 typ Lunde), korsformet spenne av sølv (Reichstein 1975 Typ Lunde), to små bronsespenner (lik R243), sølvhekte (lik R271,Hines klass A), bronsenpål, to bronseringer, bronstråd, endebeslag, 90 perler av glass og 27 rav, nøkkel, vevskei (lik R150), kniv, spinnehjul av serpentin, to spinnehjul av leire, skår av hankekar (lik R361) , spennformet leirkar (lik Shetelig 1904, fig.14),

Litteratur: Schetelig 1919:49; Hjørungdal 1991:152; Fett 1951a:7fk.nr.1; Reichstein 1975:128 ,nr 182.

Tilv.nr: S 7117   Indremerk: steinkiste   Kilde: SMÅ 1945:92.
Funnst: Underberge   Ytremerk: haug   Funnomst: ettergravd av Petersen.
Komm/Pgd: Forsand   B/U: b   Datering: 400-tall : (egen:keramikk/spenne).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k?

Funn: Liten naturlig stein (2,8 x 2,2 cm), pent avrundet.

Andre: korsformet spenne (lik Shetelig 1906, fig.36), bronsebånd, bronsestykker, jernbånd, leirkar med hank (lik R361/Bøe 1931:52, fig.53), brente bein, trekull, avfallsflint, leirkar med hank (lik Bøe 1931, fig 256).

Litteratur: Reichstein1975:122

Tilv.nr: S 7131   Indremerk: steinkiste   Kilde: SMÅ 1947:146-147.
Funnst: Erga   Ytremerk: langhaug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Klepp   B/U: u   Datering: ca.450 e.kr (Magnus 1975)
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: skjoldformet smykke av sølv ca.6 cm. i diameter

Andre: saks, to kniver, sølvhekter (lik R271), en bred, hvelvet fingerring av gull, korsformet spenne av sølv, liten forgyllt relieffspenne i sølv, spennformet leirkar, hankekar (lik R361), uornert kokepotte med hank

Litteratur: B.Magnus 1975

Tilv.nr: B 7290   Indremark: brannflak   Kilde: BMÅ 1921-22:34.
Funnst: Flø   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Ulstein   B/U: b   Datering: 900-tall : (Geber 1991:41).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: m

Funn: Liten oval stein.

Andre: tveeggeet sverd (lik Petersen-type O), spydspiss (lik R521/Solberg-type VII 2A), øks (lik R555/Petersen-type H), skjoldbule (lik R562), stekepanne (lik R430), ristegaffel (lik R428), sigdblåd, kleberkar (lik R729), 12 klinkenagler, bronsekjel (lik R726), jernbånd, jernstykker, brente ben,

Litteratur: Petersen 1940:106f.,nr.45.

Tilv.nr: B 7295   Indremark: ?   Kilde: BMÅ 1921-1922:40.
Funnst: Neshaugen,Beinn   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Innvik,Stryn   B/U: ?   Datering: 700-tall: (Magnus 1967, funn nr.110).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: En liten rund sten.

Andre: Stykker av enegget sverd, stykker av spydspiss, 7 klinkenagler, jernbeslag, jernstykker.

Litteratur: Helgen 1982.

Tilv.nr: B 7548   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1923-24.
Funnst: Emblem,Borgund   Ytremark: røys   Funnomst: Proff: Bøe 1922
Komm/Pgd: Møre   B/U: u   Datering: 400-tall : (Hjørungdal 1991:147, Solberg 1976:121).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: k

Funn: Et stykke kråkesølv

Andre: Spannformet leirkar, to korsformede spenner (lik Reichstein 1975 typ Nygaard / Shetelig 1906 fig.35), jernstykker, trestykker, kullprøver, bronsespenne (korsformet), spinnehjul av bronse (lik R166), flatt spinnehjul av sten, stor kniv, stykker av en liten kniv.

Litteratur: Hjørungdal 1991:147; Fett 1940a; Reichstein 1975; Solberg 1976.

Tilv.nr: B 7609   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1924-1925:14, nr 28.
Funnst: Bale   Ytremark: røys   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Balestrand   B/U: b   Datering: 500-tall: (Auestad 1990:213).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Flintøks av lys grå flint (lik R20).

Andre: spydspiss, rustet og defekt (lik Fett 1938, hakespyd type F).

Litteratur: Fett 1938, Fett 1954.

Tilv.nr: B 7653   Indremark: brannflak   Kilde: BMÅ 1924-1925:36.
Funnst: Arnestad   Ytremark: haug   Funnomst: Ettergravd av Bøe.
Komm/Pgd: Gloppen   B/U: b   Datering: 900-tall : (egen:spenner).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Fem runde hengesmykker av bronse med spiralornamentikk (såkalt brakteatliggende hengesmykker), ett hengesmykke av bronse med båndflettingsornamentikk (maskeformet).

Andre: To ovale bronsespenner (lik Petersen 1928, fig 47), to spinnehjul av stein, vevskei (lik R440), 9 perler, linhekle, saks, stekespidd (lik VJG fig.442), stekepanne (lik R430), gryte (lik R731), trespann, sigdblåd, jernredskap (lik R413), bissel, jernskål, knivblad, jernplate, nagle, jernstykker, harpiksklump, grønt glass, brente bein, kull, rund bronsespenne i Jellingstil.

Litteratur:

Tilv.nr: B 7761   Indremark: skjelettflak   Kilde: BMÅ 1927:9
Funnst: Hoppestad   Ytremark: haug   Funnomst: Ettergravd av Irgens Larsen i 1926.
Komm/Pgd: Vik   B/U: u   Datering: 800/900-tall : (Dommasnes 1976:211).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Tre små lyse rullesteiner.

Andre: To ovale spenner (lik R652), trefliket spenne (lik Petersen 1921 fig.11), 107 perler av glass og glassmosaikk, en perle av rav, perler av bronsetråd, vevskei (lik R440), sigd, to sakser (lik R443), jernredskap (lik R413), celt (lik R401), båstastrekk, kniv, skrin, jernringer, smijern, spinnehjul av kleber, vevstein, tøy, fragment av jern og tre, ubrente bein, jernnøkkel, kljåstein, to flintstykker.

Litteratur:

Tilv.nr: B 7767   Indremark: ?   Kilde: BMÅ 1927:12.
Funnst: Østebø,Gjerde   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Irgens Larsen 1926
Komm/Pgd: Etne   B/U: ?   Datering: 400-tall : (egen: Spenner/hekter/keramik).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: Liten glatt dråpeformet rullestein av kvarts (3 cm.bred, 4,5 cm.lang), tre glimmerskiver, en ubearbeidet bergkrystall (3 cm.lang, 2 cm.bred).

Andre: To korsformede spenner (en lik Shetelig 1906, fig.87 og en lik Shetelig 1906, fig.20, /Reichstein 1975 typ Ålgard), en ubestembar korsformet spenne, en jernspenne (lik R244?), ring av bronse, bøylespenne (lik R241), glatt beltering av bronse, bronsenål, bronsestykke, rester av sølvhekter (lik R-271/Hines 1993 klasse A), beltespenne av jern, stykker av 2-3 kniver, spinnehjul, spanformet leirkar, jernfragment, jernnagler, never,

Litteratur: Reichstein 1975:125

Tilv.nr: B 7788   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1927:20.
Funnst: Amla,Kaupanger   Ytremark: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Sogndal   B/U: u   Datering: 700/800-tall: (Helgen 1982, Dommasnes 1976).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: To ubearbeidede ravstykker (2x2 cm. og 1,5x1 cm), to ubearbeidede stykker bergkrystall (4x4 cm.og 3,5x3 cm.).

Andre: Stort enegget sverd (lik 1919 Petersen type H), spydspiss (lik R517), seks pilespisser, kniv av jern (lik R404), bissel (lik R567), mosaikkperle, ildflint, skiferbryne, jernfragmenter (syl/ljåblad/spiker), tenner og kjevefragment, vevlodd av jern(tapt).

Litteratur: Helgen 1982:45; Dommasnes 1976.

Tilv.nr: B 7794   Indremark: ?   Kilde: BMÅ 1927:23.
Funnst: Hæreid,Eidfjord   Ytremark: langhaug   Funnomst: Ettergravd av preparant O.Espevoll
Komm/Pgd: Ulvik   B/U: ?   Datering: 900-tall :(Hatleskog 1988/Gellein 1997:VIII).
Fylke: Hordaland   Kjønn: m

Funn: Et stykke ubearbeidet bergkrystall (lengde 6,4 cm.).

Andre: Skjoldbule av jern (lik R563), rester av en stekepanne

Litteratur: Hatleskog 1986; Gellein 1997

Tilv.nr: B 7812   Indremark: flak(?)   Kilde: BMÅ 1927:31.
Funnst: Fjelsende   Ytremark: flatmark   Funnomst: ettergravd 1927:Litleskare
Komm/Pgd: Alversund   B/U: ?   Datering: 900-tall :(Gellein 1997: V).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: Rundt hengesmykke av forgyllt bronse, med hempe. Orneringen består av to motsatte symmetriske dyr i S-form over hverandre (2,7 cm.i diameter).

Andre: To ovale bronsespenner (lik R652), rund bronsespenne 5,6 cm.i diameter, ljå,tøy,

Litteratur: Fett 1969 Alversund:7.

Tilv.nr: B 7833   Indremark: beholdergrav   Kilde: BMÅ 1927.
Funnst: Myklebost   Ytremark: haug   Funnomst: ettergravd av Geijerstam.
Komm/Pgd: Dale   B/U: b   Datering: 800-tall : (egen:våpen).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: En klump ubearbeidet kvartsitt (3,5x3,5 cm.)

Andre: Øks av jern (lik Petersen 1919 type A eller E), 2 celter (lik R401), sigd (lik R384), lauvkniv (lik R387), skjebor (lik R418), fil, 3 jernskav, båtastrek, kniv, ildstål, saks, bryner, jerngryte (lik R731), hvirvel, jernring med stang, bissel, 2 hasper, 2 nøkler, beslag, jernstang, keltisk beslag, bronsetråd, 3 spiker, brente bein

Litteratur: Fett 1957:11.

Tilv.nr: B 7836   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1927:43.
Funnst: Rykkje,Vangen   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Guttorm Gjessing
Komm/Pgd: Voss   B/U: b   Datering: VIK :(Gellein 1997.:X:).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: Rundt hengesmykke av bronse med dyreornamentikk.

Andre: Fire glassperler, remtunge(?) av jernblikk, tre naglehoder, låsbeslag, to jernstifter, jernstang, sigd av jern (lik R384), spinnehjul, 8 vevsteiner av kleber.

Litteratur:

Tilv.nr: B 7893   Indremark: båtgrav   Kilde: BMÅ 1928
Funnst: Holmedal   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Schetelig 1926
Komm/Pgd: Sunnfjord   B/U: ?   Datering: 800-tall : (Bøe 1928:62).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k?

Funn: En glatt oval stein av marmor (ca.7,5 cm.lang, 4,5 cm.bred)

Andre: En trekiste, 7 kljåstein, leirkopp, 3 flintstykker, glasskår, organisk stoff, tøy

Litteratur: Fett 1957 Fjaler:3.

Tilv.nr: B 7894   Indremark: ?   Kilde: BMÅ 1928:1.
Funnst: Gutdalen,Oppstr   Ytremark: haug   Funnomst: uproff-innsendt.
Komm/Pgd: Stryn   B/U: ?   Datering: 700-tall: (Magnus 1967; funn nr.54; Helgen 1982).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: d?

Funn: En liten flat rullestein av bergart (4cm.i diameter), en langaktig naturdannet stein av bergart (10 cm.lang 3,5 cm.bred), rester av en konkylie (4,5 cm.lang, 3cm.bred)

Andre: To eneggede sverd (lik R498/499), skjoldbule (lik R564), øks, pilespisser (lik R539 og R541), kniv (lik R406), eggredskap, tre bissel (lik R570), hammer (lik R395), to ildstål, jernbeslag, spiker, vevstein, bryne, kullstykker, brente bein, terning, glassperle,

Litteratur: Helgen 1982; Magnus 1967; Fett 1961 Stryn:7.

Tilv.nr: B 7950   Indremark: båtgrav   Kilde: BMÅ 1928:24
Funnst: Måri,Olden   Ytremark: haug   Funnomst: uproff - innsendt
Komm/Pgd: Innvik   B/U: b   Datering: VIK (Magnus 1967, funn nr.100).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: ?

Funn: En eggformet glatt liten stein av bergart (4,5 cm.lang, 3 cm.bred), avlang stein av bergart (5 cm.lang, 1,5 cm.bred)

Andre: klinkenagler, bronsestang, kleberkar(lik R 729), jernplate,

Litteratur:

Tilv.nr: S 7990   Indremerk: beholdergrav   Kilde: SMÅ 1953:35 ff.
Funnst: Midt-Salte   Ytremerk: flatmark   Funnomst: etterundersøkt av Petersen.
Komm/Pgd: Orre,Klepp   B/U: b   Datering: 500-tall : (Hauken 1984.:216).
Fylke: Rogaland   Kjønn: m

Funn: Rund plate av gullblikk med anhengshull (uten dekor, ca.1,3 cm.i diameter).

Andre: Vestlandskjel (lik R353 /Hauken 1984, type 2D), skår av spannf.leirkar, bukvegget leirkar, 30 spillebrikker av bein (lik R177), beinkamm, brente bein, ull, trekull, never, bein av menneske og dyr (svin,sau,bjørneklør).

Litteratur: Museoteket 1995:181.

Tilv.nr: S 8038   Indremerk: brannflak   Kilde: SMÅ 1954:14.
Funnst: Åsan   Ytremerk: flatmark   Funnomst: Proff: Petersen.
Komm/Pgd: Egersund   B/U: b   Datering: 700/800-tall : (egen: våpen).
Fylke: Rogaland   Kjønn: m

Funn: Tre ubearbeidede ravstykker.

Andre: Ett enegget sverd (lik R491), øks (lik Petersen, fig. 30: type B), pilespisser, båtsøm, jernfragment, bryner, trekull, spyd (tapt), 28 stykker flint

Litteratur: Museoteket 1995:170

Tilv.nr: B 8060   Indremerk: flak(?)   Kilde: BMÅ 1929:29.
Funnst: Kirkeide   Ytremerk: flatmark   Funnomst: uproff - innsendt.
Komm/Pgd: Stryn   B/U: ?   Datering: 900-tall :(Magnus 1967, funn nr.87).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: To runde hengesmykker av bronse med dyreornamentikk (lik Petersen 1928, fig 155).

Andre: tredve perler av glass, spinnehjul av kleber, jernfragmenter, tre tenner

Litteratur: Fett 1961 Stryn:18.

Tilv.nr: S 8075   Indremerk: steinkiste   Kilde: SMÅ 1954:22.
Funnst: Sør-Varhaug   Ytremerk: haug?   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Varhaug   B/U: ?   Datering: FVT (tilvekst).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: Gullbrakteat (type C). Tverrmål 2,1 cm. vekt 1.3 g

Andre: små leirkarstykker funnet med, men ikke tatt vare på

Litteratur:

Tilv.nr: B 8122   Indremerk: ?   Kilde: BMÅ 1930:22, nr 3.
Funnst: Austrheim   Ytremerk: røys   Funnomst: Proff: Bøe 1929
Komm/Pgd: Vereide   B/U: ?   Datering: 400-tall : (Straume 1962:73).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: ?

Funn: Stykke av flekke (3,6 cm.lang).

Andre: jernbøyle (lengde 6,7 cm), to jernklumper, leirkar (lik R361)

Litteratur: Straume 1962 s.73.

Tilv.nr: B 8170   Indremerk: brannflak   Kilde: BMÅ 1931:9.
Funnst: Grimstad   Ytremerk: flatmark   Funnomst: uproff - innsendt.
Komm/Pgd: Hosanger   B/U: b   Datering: 800-tall : (egen :øks).
Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: En liten rullestein av bergart, små stykker av ubearbeidet kvarts.

Andre: Øks av jern (lik Petersen 1919, fig 34/35).

Litteratur: Fett 1967 Hosanger:3.

Tilv.nr: B 8174   Indremerk: brannflak   Kilde: BMÅ 1931:9.
Funnst: Ulvestad,Vatne   Ytremerk: haug   Funnomst: ettergravd av Bøe.
Komm/Pgd: Skodje   B/U: b   Datering: 800-tall : (egen :spenner).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: k

Funn: To flintflekker (1,5 cm.brede og 2cm./3cm.lange), en ubearbeidet bergkrystall (2,5x1,5 cm.), liten eggformet rullestein (3,5 cm.lang, 1,5 cm.bred).

Andre: To ovale bronsespenner (lik R648/Petersen 1928:28, fig.33), likearmet bronsespenne (lik R658), vevskei (lik R440), sigd av jern (lik R385), nøkkel, stykker av bronsestang, jernbeslag, jernnagler,

Litteratur:

Tilv.nr: S 8240   Indremerk: steinkiste   Kilde: SMÅ 1956:15.
Funnst: Byrkjedal   Ytremerk: haug   Funnomst: Proff: Møllerop.
Komm/Pgd: Forsand   B/U: ?   Datering: 500-tall : (tilvekst: Petersen).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: En fallosformet kvartsstein (6,1x4,6 cm).

Andre: Tre spennformede leirkar (lik Bøe 1931, fig.321), jernstykker, tynnvegget buket leirkar, ildslagningsstein

Litteratur:

Tilv.nr: B 8272   Indremerk: brannflak   Kilde: BMÅ1932:26.
Funnst: Gryten   Ytremerk: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Gulen   B/U: b   Datering: VIK : (egen:redskap).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: d?

Funn: To små glatte strandstein av bergart (en lys stein 2x2 cm og en mørk 2x2 cm.), et stykke bly (6,7 cm.langt), flintskraper (3x3 cm.)

Andre: Pilespiss av jern (lik R539), pilespiss, kniv (lik R405), hammer (lik R394), spinnehjul av kleber, sømglatte av grønt glass (lik R446), 6 bryner, jernnagle, jernslag, jernfragmenter: stykke av spydfal, del av pilespiss.

Litteratur: Fett 1954:4.

Tilv.nr: S 8390   Indremerk: steinkiste   Kilde: SMÅ 1957:10.
Funnst: Gar   Ytremerk: haug   Funnomst: undersøkt av Møllerop.
Komm/Pgd: Skåre   B/U: b   Datering: 500-tall : (egen:keramikk).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: En gullbrakteat (type C).

Andre: Smeltede stykker glass, bronsebånd, beinkamm, 30 spillebrikker, to terninger, spennformet leirkar (lik Bøe 1931, fig.305), tynnvegget leirkar, trekarkitt, nagler, spiker, jernstykker, bryne, brente bein, trekull

Litteratur:

Tilv.nr: B 8555   Indremerk: skjelettflak   Kilde: BMÅ 1934:9.
Funnst: Vik   Ytremerk: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Fitjar   B/U: u   Datering: 900-tall : (Gellein 1997, fig.L; Geber 1991:45).
Fylke: Hordaland   Kjønn: m

Funn: "Torshammer" av sølv 2 cm.langt lik R679, men med mer utpreget korsformet hode. På hver av armene og på stammen er det innstemplet en sirkel. Stammen har hempe til opphengning, stykke flint med retusj,

Andre: Tveegget sverd av jern (lik Petersen 1919 type X), tre spyd (lik Solberg kl.VII), øks (lik Petersen type H), celt (lik R402), tang av jern (lik R391), 12 pilespisser av jern (lik R539), to fingerringe av sølv, stykker av en båndformet fingerring av sølv (lik R723), skålvekt av bronse, bronsestang, fragment av jern, dobbeltskål av kleber, skiferbryne, 85 nagler, beslag,

Litteratur: Geber 1991; Hattleskog 1986; Gellein 1997.

Tilv.nr: B 8649   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1935:10.
Funnst: Yttre Arna   Ytremark: røys   Funnomst: Proff: Nissen Meyer 1935.
Komm/Pgd: Haus   B/U: b   Datering: 500-tall : (Hovland 1996:126).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: Del av flintpil (2 cm.lang) , stykke av ubearbeidet kvarts (2x2 cm).

Andre: Korsformet bronsespenne (lik Schetelig 1910 fig 29), fragment av hektespenne av bronse (lik Hines 1993 type B1 IVa), 6 glassperler, grønt glass, to klåstein av kleber, kniv, jernstykke, slagg, skiferbryne, brente bein, hestetann, kullprøver.

Litteratur: Hovland 1996:126; Fett 1943:10; Fett 1965:18; Hines 1993:113.

Tilv.nr: B 8650   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1935:12.
Funnst: Hove,Stordal   Ytremark: sandhaug   Funnomst: Nissen Meyer
Komm/Pgd: Stranda   B/U: b   Datering: VIK (tilvekst: Fett).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: m

Funn: En del ubearbeidede stykker dolomitt.

Andre: 6 pilespisser av jern (lik R539), kniv (lik Shetelig 1912 fig.458), jernten, jernstykke, beinkamm, jernstykke, 135 klinkenagler, slagg, jernfragment, brente bein, kullprøver

Litteratur:

Tilv.nr: B 8791   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1936.
Funnst: Kolle   Ytremark: haug   Funnomst: ettergr.av Nissen Meyer 1934.
Komm/Pgd: Voss   B/U: b   Datering: 400-tall : (Næss 1996:132).
Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: En sølvmynt (siliqa 375-392e.Kr.) Preget i Trier under keiser Valentinian II.

Andre: En sølvhekte (lik R271/Hines 1993 klasse A).

Litteratur: Næss 1996:131; Kristoffersen 1991:21.

Tilv.nr: B 8821   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1936:17.
Funnst: Vereide   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: O.Espevoll.
Komm/Pgd: Gloppen   B/U: u   Datering: 900-tall :(Geber 1991:47).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Fire skiver glimmer, rullestein av sandstein 3cm.i diameter.

Andre: Sverd av jern (lik Petersen type H), spyd (lik Solberg kl.VII,2A), øks (lik Petersen type F), skjoldbule (likR562), pilespisser (lik R546/R 539/R526), vekt av bronse (lik R476), vektlodd av bly, jerngryte, hammer, sigd, kniv, skrinbeslag, syl, jernstenger, nagler, spiker, to spillebrikker av leire (lik R474), skiferbryne, brente bein, hestetenner, kniv, 7 stykker flint

Litteratur:

Tilv.nr: B 8826   Indremark: ?   Kilde: BMÅ 1936.
Funnst: Hilde   Ytremark: ?   Funnomst: uproff-innsendt.
Komm/Pgd: Innvik   B/U: ?   Datering: VIK : (egen smykke).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: En bergkrystall, lengde 3,3 cm.

Andre: Perle av jet 4,8 cm.i tverrmål, 2,6 cm.tykk, kljåstein av kleber.

Litteratur:

Tilv.nr: B 8872   Indremerk: brannflak   Kilde: BMÅ 1936:41 f.
Funnst: Friland   Ytremerk: haug   Funnomst: Proff: Nissen Meyer 1936.
Komm/Pgd: Røsvik   B/U: b   Datering: YRT/FVT : (Hjørungdal1991:134).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: m
Funn: En liten rullestein

Andre: Fragment av leirkar (lik Bøe1931:fig 94 / R361), beinkamm, beinpil, mange fragment av piler, to spillebrikker av bein, brent glass, bronsekulump, trekarkitt, jernører, ildstein av kvartsitt, 8 bjørneklør, brente bein, kull

Litteratur: Fett 1950; Solberg 1976:115.

Tilv.nr: B 8953   Indremerk: trekiste   Kilde: BMÅ 1937:29.
Funnst: Kirkeide   Ytremerk: flatmark   Funnomst: Gravd av Per Fett.1937
Komm/Pgd: Stryn   B/U: ?   Datering: 900-tall :(Magnus 1967, funn nr.88).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k
Funn: Liten rullestein av kvartsitt (2x2 cm.), et stykke glimmer (2x2,5 cm.)

Andre: To ovale spenner av bronse (lik Petersen 1928, fig.57), lampe av jern, rester av seletøy, rester av skrin, stekepanne av jern, saks, ring av jern, sigd, nålebryne av skifer, spinnehjul av brent leire, jernstykker, kleberkar (lik R729), nagler og treprøver, to biter flint.

Litteratur: Fett 1961 Stryn:18

Tilv.nr: B 8983   Indremerk: steinkiste   Kilde: BMÅ 1938:6-10, nr.14.
Funnst: Hamre   Ytremerk: haug   Funnomst: Etterunders.av Fett 1938.
Komm/Pgd: Leikanger   B/U: b   Datering: 400-tall :(Kristoffersen 1991:22; Auestad 1990:206).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: ?
Funn: Original solidus med hemp (379-395 e.Kr) preget under keiser Theodosius I, 3 store og 5 små lyse sneglehus

Andre: Bronsekjele (Hauken 1984 type 2C), glassbeger (lik VJG, fig.136), kamm av bein (lik R159), bronserester, leirkarstykke, never, brente og ubrente bein, 12 bjørneklør

Litteratur: Hauken 1984; Fett 1954, fkl/l grav 2; Kristoffersen 1991:22; Auestad 1990:206.

Tilv.nr: B 8991   Indremerk: trekiste   Kilde: BMÅ 1938:13.
Funnst: Terum,Vangen   Ytremerk: haug   Funnomst: ettergravd av Fett 1938.
Komm/Pgd: Aurland   B/U: ?   Datering: VIK :(Dommasnes 1976 s.236).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k
Funn: Vestlandsøks av grønnstein med distingte smalsider og nesten plane bredsider, godt slipt (unntatt ved nakken). 6,2 cm.lang. Flintflekk med retusj langs eggene 6,7 cm.lang

Andre: Stekepanne av jern, 3 nøkler av jern (lik R459), linhekle, jernredskap (lik R413), celt (lik R401), sigd, to kniver (lik R406), hvirvel, ukjent redskap, skrinhank, jernkroker, pinsett av jern, øreskje av jern, nål av jern til en bronspenne, beslag, jernbiter, mosaikkperle, tenner av ku, brente bein

Litteratur: Fett 1954 Aurland:7; Dommasnes 1976:236.

Tilv.nr: B 9063   Indremerk: nedskjæring   Kilde: BMÅ 1939-1940:11.
Funnst: Vangen   Ytremerk: haug   Funnomst: Proff: Fett 1939.
Komm/Pgd: Aurland   B/U: b   Datering: 800-tall :(Dommasnes 1976 :237).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k
Funn: En hulskraper

Andre: Rester av en oval spenne (lik R647/Petersen 1928, fig.37), bronsearmbånd (lik Petersen 1928, fig.187), 6 glassperler, en mosaikkperle, en ravperle, tre spinnehjul av stein, hvirvel av jern, celt av jern (lik R401), saks av jern (lik R422), fil, kniv av jern (lik R404), to pilespisser av jern, sigd av jern, 33 nagler, brente bein, nøtteskall, ubestemmelige jerndele (skrin ?), nagler og spiker, tekstil,

Litteratur: Fett 1954 Aurland:7; Dommasnes 1976:237.

Tilv.nr: S 9181   Indremerk: steinkiste   Kilde: SMÅ 1965.
Funnst: Eikeland   Ytremerk: langrøys   Funnomst: proff (1965).
Komm/Pgd: Time   B/U: u   Datering: 500-tall : (Museoteket 1995:184).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Relieffspenne av forgyllt bronse med runer på baksiden (Tekst: jeg Vi skriver inn runer for Viva).

Andre: likearmet bronsespenne, hektespenneknapper av forgyllt bronse, to sølvringer, bronsenåler, glassperler, to kniver, trekar, leirkar, spennformet leirkar, spinnehjul.

Litteratur: Museoteket 1995:184.

Tilv.nr: B 9320   Indremerk: flak(?)   Kilde: BMÅ 1943:5.
Funnst: Nes   Ytremerk: flatmark   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Kvinnherad   B/U: ?   Datering: Y.ja : (Hatleskog 1986/Gellein 1997:V).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k?

Funn: Noen stykker uvitret svovelkis.

Andre: 19 glassperler, to stykker av en tynn bronsering.

Litteratur:

Tilv.nr: S 9341   Indremerk: steinkiste   Kilde: SMÅ 1967:66
Funnst: Haugland   Ytremerk: langhaug   Funnomst: proff.
Komm/Pgd: Time   B/U: u   Datering: YRT/FVT (tilvekst Myhre).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: To flintstykker med retusj, hvit pæreformet strandstein 3,8 cm., flintavslag, et stykke ubearbeidet kvarts.

Andre: Fragment av to spennformede leirkar, to hankekar (lik R361), bronsebeslag, hektepar av sølv, jernbiter, skår av uornert leirkar, harpikstettning, jord og ubrente bein, leirkarskår

Litteratur:

Tilv.nr: S 9350   Indremerk: ?   Kilde: SMÅ 1967:71
Funnst: Borsheim   Ytremerk: haug   Funnomst: Proff: Gustavson 1900.
Komm/Pgd: Klepp   B/U: b   Datering: E.ja (tilvekst)
Fylke: Rogaland   Kjønn: m

Funn: Flekkepil av flint.

Andre: Skjoldbule (lik Shetelig 1912:184, fig.421), jernkniv, skår av to uornerte leirkar, brente bein og kull, jernslag, to flintavslag

Litteratur:

Tilv.nr: B 9468   Indremerk: flak(?)   Kilde: BMÅ 1943:45
Funnst: Longva   Ytremerk: haug   Funnomst: Proff: Fett / Krüger
Komm/Pgd: Haram   B/U: ?   Datering: YRT/FVT : (Hjørungdal 1991:130).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: ?

Funn: To flintflekker med kantretusj.

Andre: Randstykke av spennformet leirkar, stykke av kvartsittbryne (lik R157), lite bein, jordprøver.

Litteratur: Fett 1950, Signe Hvoslef Krüger 1977(Arkeo), Solberg 1976.

Tilv.nr: B 9471   Indremark: båtgrav   Kilde: BMÅ 1943:46.
Funnst: Longva   Ytremark: langhaug   Funnomst: Proff: Per Fett.
Komm/Pgd: Haram   B/U: u   Datering: 800-tall :(Solberg 1976:112).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: k

Funn: Orm av jet, oppkveilet spiral på 3 1/2 omgang med hodet ut. Dette er markert med to innstukne prikker til øyne og en spiss snute, kvinneformet ravsmykke 2,5 cm.lang

Andre: To ovale spenner (lik Petersen 1928 fig. 37), 66 glassperler, stor perle av rav, perle av jet, spinnehjul av leire, vevskei, saks (lik R443), skrinbeslag, kniv, jernfragmenter, skiferbryne, tøy, kullbiter, båtnagler, firskafet diagonal, stykke flint.

Litteratur:

Tilv.nr: B 9608   Indremark: steinkiste   Kilde: BMÅ 1945.
Funnst: Vangen   Ytremark: haug   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Voss   B/U: ?   Datering: 500-tall : (Næss 1996:146).
Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: En liten oval stein av bergart.

Andre: Et spennformet leirkar (form lik Bøe 1931, fig.307, dekor lik fig.324), beltestein av kvit kvartsitt, glassperle, leirperle, kvartsittbryne,

Litteratur:

Tilv.nr: S 9609   Indremark: steinkiste   Kilde: AmS-Tilvekst 1971:23.
Funnst: Gjedlestadvige   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Næss 1971.
Komm/Pgd: Egersund   B/U: ?   Datering: 400-tall : (egen :keramikk, våpen).
Fylke: Rogaland   Kjønn: m

Funn: Flintflekke (40x17mm).

Andre: Fragment av to spennformet leirkar (båndflettingsmønster, vinkelmønster mellom kamtrukne horisontale linjebunter), et hankekar (lik R361/365), to kniver, jernfragment, 3 pilespisser (lik Fett 1940, fig 50:sylformet), jernstykker, 5 flintavslag, 152 jordprøver

Litteratur:

Tilv.nr: S 9610   Indremark: steinkiste   Kilde: AmS-Tilvekst 1971:24.
Funnst: Gjedlestadvige   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Næss 1971.
Komm/Pgd: Egersund   B/U: ?   Datering: 400-tall : (egen :keramikk).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: En skiveformet skraper 34 mm.i største mål, del av konisk mikroflekkblokk, del av mulig flintkniv, deler av flekker, to pilespisser av flint

Andre: Skår av spennformet leirkar, Hankekar (lik R361), hankekar (lik R364), spinnehjul av skifer, remspenne av jern, jernfragment, nøtteskall, jordprøver

Litteratur:

Tilv.nr: S 9614   Indremark: steinkiste   Kilde: AmS-Tilvekst 1971:24.
Funnst: Gjedlestadvige   Ytremark: røys   Funnomst: Proff: Næss 1971.
Komm/Pgd: Egersund   B/U: ?   Datering: 500-tall : (egen: keramikk).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Flintkjerne, kjernerest av bergkrystall, to vannrullede strandstein (største mål 7,5 cm).

Andre: Tre jernfragment (kniver?), fragment av spennformet leirkar med perledekor og dobbel kamtrukne linjebunter, skår av bulevase, harpikstetning, jordprøve, jernstein

Litteratur:

Tilv.nr: S 9636   Indremark: ?   Kilde: AmS-Tilvekst 1971:50.
Funnst: Omagården   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Kleppe 1970.
Komm/Pgd: Re   B/U: ?   Datering: YRT/FVT : (Ams tilvekst 1971:50).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: En avlang steinhelle av glimmerholdig gneis tykkelse:72mm, bredde 14-26 mm, lengden:51mm med skålgrop på ene siden, stykke bly (15mm.)

Andre: Seks små stykker never, veldig mange keramikkskår

Litteratur:

Tilv.nr: B 9864   Indremark: ?   Kilde: UBÅ 1948:4.
Funnst: Lomelde,Storum   Ytremark: røys   Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Sogndal   B/U: ?   Datering: VIK : (Dommasnes 1976 s.202).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: En spesiell hul stein av bergart (?) med en stein inne i: "ranglestein" ? 3.8 cm i diameter med to hull gjennom den yttre steinen.

Andre: Likearmet bronsespenne (lik Müller fig.601), tre vevsteiner av kleber,

Litteratur:

Tilv.nr: B 9995   Indremark: steinkiste   Kilde: UBÅ 1949:9.
Funnst: Kvåle,Vangen   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Fett 1948.
Komm/Pgd: Voss   B/U: u   Datering: 500-tall : (Næss 1996:141).
Fylke: Hordaland   Kjønn: m

Funn: En eggformet rullestein av kvartsitt (6 cm.lang).

Andre: Bladet av tveegget sverd, to spyd (ett lik Bemmann & Hahne1994 :535:type Snartemo og ett lik Fett 1940, fig.14), øks av jern (lik Fett 1940, fig.5), skjoldbule (lik Bemmann & Hahne1994: gruppe VIII), skjoldhåndtak (lik Bemmann & Hahne1994:gruppeIVb), 4 pilespisser, kniv (lik R146), saks (lik R172), beltespenne, spennformet leirkar (lik Shetelig 1904, fig.18), ubrente bein av et ungt menneske, brente bein, jernfragment, ildslagningsstein av kvartsitt.

Litteratur: Illkjær 1990:368; Næss 1996:141; Bemmann & Hahne 1994:535

Tilv.nr: B 10021   Indremark: brannflak   Kilde: UBÅ 1949:17.
Funnst: Stamnes   Ytremark: haug   Funnomst: Ettergravd av Slomann 1949.
Komm/Pgd: Vaksdal   B/U: b   Datering: 800-tall : (egen:våpen).
Fylke: Hordaland   Kjønn: m

Funn: Tre perlemorsskinnende skjell : knivskjell (ensis ensis)

Andre: Tveegget sverd av jern (lik Petersen 1919, type K), øks (lik Petersen 1919, type D), celt av jern (lik R 402), skjebor (lik R418), kniv (lik R404), sigd, ildstål?, beinnål, skiferbryne, brente bein, brent leire, trekull, slagg.

Litteratur: Fett 1966 Bruvik:9.

Tilv.nr: S 10045   Indremark: brannflak   Kilde: AmS-Tilvekst 1975-78:16.
Funnst: Nese   Ytremark: haug   Funnomst: proff: Gordon Barclay.
Komm/Pgd: klepp   B/U: b   Datering: E.ja : (AmS tilvekst 1975-78).
Fylke: Rogaland   Kjønn: ?

Funn: Fragment av grønnsteinsøks, flintflekke.

Andre: Skår av grov keramikk, fin keramikk, flintstykker

Litteratur: Museoteket 1995

Tilv.nr: B 10094   Indremark: ?   Kilde: UBÅ 1950:11.
Funnst: Henne,Vereide   Ytremark: røys   Funnomst: Proff: Slomann
Komm/Pgd: Gloppen   B/U: ?   Datering: 800-tall : (egen :våpen).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: d?

Funn: Flintflekke med retusj.

Andre: Øks av jern (lik Petersen 1919 type D), 135 nagler, bøyd jernstang, kvartsittbryne, kljåstein, fiskesøkke av kleber, 69 stykker ubestemmelig jern

Litteratur:

Tilv.nr: S 10129   Indremark: steinkiste   Kilde: AmS-Tilvekst 1975-78:58.
Funnst: Hårr   Ytremark: røys   Funnomst: Proff: A.Lillehammer.
Komm/Pgd: Hå   B/U: u   Datering: 500-tall : (egen: spenne og keramikk).
Fylke: Rogaland   Kjønn: k

Funn: Tolv glattslipte rullestein av bergart mellom 54 og 23 mm.

Andre: 8 perler av glassfuss, korsformet bronsespenne (lik Shetelig 1906, fig. 103/101), spinnehjul av bergart, jernkniv, jernfragment, 19 skår av spannf.leirkar, 151 skår av leirkar (lik R361/364) , 29 skår av leirkar, to knakkesteiner av bergart, tettningskitt, 15 flintavslag.

Litteratur: A.Lillehammer 1973; Haug og Heidni 1977/3, s.237-243.

Tilv.nr: B 10625   Indremark: brannflak   Kilde: UBÅ 1952:32.
Funnst: Myking   Ytremark: haug   Funnomst: ettergravd av Hinsch 1952
Komm/Pgd: Lindås   B/U: b   Datering: 800/900-tall :(egen-øks)
Fylke: Hordaland   Kjønn: d?

Funn: to glattpolerte strandsteiner av bergart 5,4 (rund) og 13 cm (avlang).

Andre: Øks av jern (lik Petersen 1919, type E), hammer (lik R394), sigd av jern, jernstang, kistehengsel av jern, jernnagler, to bryner (skifer/kvartsitt), vevstein av kleber.

Litteratur: Fett 1965 Lindås:5.

Tilv.nr: B 10729   Indremark: brannflak   Kilde: UBÅ 1953:28.
Funnst: Stokkset,Gurske   Ytremark: røys   Funnomst: Proff: Bakka.
Komm/Pgd: Sande   B/U: b   Datering: FVT : (egen-keramikk).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: ?

Funn: Hjerterformet pilespiss av lys grå flint (17mm.lang), skive av flint med ensidig retusjert egg, flintflekke med retusj langs ene kanten (32mm.lang)

Andre: Stykker av minst fire leirkar(1 spannformet), tenner av hest, brente bein, asbest, leirprøver, kullprøver, ni flintstykker

Litteratur:

Tilv.nr: B 10768   Indremark: steinkiste   Kilde: UBÅ 1953:43.
Funnst: Dale   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Straume 1953.
Komm/Pgd: Fjaler   B/U: u   Datering: 400-tall : (Kristoffersen 1991; Bemmann 1994:540).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Firkantet stykke gråspettet flint med to retusjerte sidekanter. Ryggen er slipt (5,9 cm.lang)

Andre: Spannformet leirkar (lik Bøe 1931, fig.274), spydspiss (lik Bemmann & Hahne1994, typ Kragehul), pilespiss (lik Fett 1940, fig 44), saks, kniv, beltebeslag, remspenne, jernlange, jernspiss, skrinhank, jernfragment, bronsespenne, rullestein av kvit kvartsitt-ildstein, never, tøy, hår, jordprøver.

Litteratur: Kristoffersen 1991:30; Fett 1957 Fjaler:8; Bemmann & Hahne 1994:540.

Tilv.nr: B 10776   Indremark: brannflak   Kilde: UBÅ 1953:49.
Funnst: Stette   Ytremark: røys   Funnomst: ettergravd av Straume.
Komm/Pgd: Skodje   B/U: b   Datering: 900-tall :(egen-våpen).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: m

Funn: Steinøks av olivin "sunnmørsøks" 14,2 cm.lang med skafttapp.

Andre: Sverd av jern (lik Petersen 1919, fig.85: type H), et spyd av jern (lik Petersen 1919, fig. 20: type L), øks av jern (lik Petersen 1919, fig 37 type F), celt, jernredskap, steikepanne av jern, klinkenagler, spiker, skiferbryne, brente bein, to stykker flint.

Litteratur:

Tilv.nr: B 10878   Indremark: brannflak   Kilde: UBÅ 1954:21.
Funnst: Gjerland,Holsen   Ytremark: flatmark   Funnomst: ettergravd av Fett 1954.
Komm/Pgd:Førde   B/U: b   Datering: 900-tall :(egen-smykke).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Et stykke glimmer (lengde 66mm, bredde 23mm).

Andre: To deler av en trefliket bronsespenne (lik Petersen 1928, fig.109), spinnehjul av kleber, hengebryne av skifer, fem ubestemmelige jernstykker, trekull, spinnehjul av stein, del av bryne, brente bein, flint

Litteratur: Fett 1958 Førde:3

Tilv.nr: B 10922   Indremark: ?   Kilde: UBÅ 1955:1.
Funnst: Austrheim   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Skjelsvik og Straume.
Komm/Pgd: Gloppen   B/U: b   Datering: YRT/FVT :(egen-keramikk).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: ?

Funn: hengesmykke av kvit talk, trekantet og med rektangulært tverrsnitt. Tilspisset i den ene enden, med hull i den bredeste.

Andre: To spannformet leirkar(lik Bøe 1931, fig. 281-83/Shetelig 1904 fig 24 og 53), beinstykker, never, leireprøver, hankekar (lik Bøe 1931, fig. 94), spiker,jernstykker,slagg,kull,never, brente bein, flintstykker

Litteratur:

Tilv.nr: B 11242   Indremark: flak m.markering   Kilde: UBÅ 1959:6.
Funnst: Hillestad   Ytremark: langrøys   Funnomst: uproff: innsendt.
Komm/Pgd:Lærdal   B/U: ?   Datering: 700-tall :(Dommasnes 1976 :242).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Tre glatte rullesteiner av bergart (4-5,3 i tverrmå).

Andre: Eneget sverd av jern, spyd (lik R520), øks av jern (lik Petersen 1919, fig.28: type A), 12 pilespisser, skjoldbule (lik R564), sigd, bissel (lik R567), kniv, krok, jernbøyle, beslag, knokler og dyretenner (tapt).

Litteratur:

Tilv.nr: B 11413   Indremark: båtgrav   Kilde: UBÅ 1960:26
Funnst: Sanddal   Ytremark: langhaug   Funnomst: ettergravd av Bakka 1959.
Komm/Pgd:Ålhus,Jølster   B/U: u   Datering: 800-tall : (egen-øks/spenner).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Noen plater glimmer (opptil 4,7 cm.), tretten små glatte rullesteiner (en blågrønn, to grågrønne, resten lyse, grå eller gråhvite). Fra 30 til 55 mm.i tverrmål.

Andre: To ovale bronsespenner (lik R657), sølvsnor med ringer i endene og tre omløpende tverrbånd, øks av jern (lik Petersen 1919: type D), sigd, bisselremdel, vevskei av jern (lik R440), ullkammer, spinnehjul, 10 vevsteiner, bryne, ildstål, ildflint, skrinhank, jernbeslag, jernbånd, klinkenagler, syl, plate av kvalbein, jernkjel (lik R731), jernstykke med tekstilrester, jernbeslag, pimpstein,

Litteratur:

Tilv.nr: B 11431   Indremark: steinkiste   Kilde: UBÅ 1960:45.
Funnst: Modvo   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Bakka.
Komm/Pgd: Hafslo   B/U: ?   Datering: YRT/FVT : (Auestad 1990:181).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: To ubearbeidede steiner av kvarts..

Andre: Korsformet spenne av bronse (lik Shetelig 1906, fig.35), liten bøylespenne av bronse (lik Shetelig 1910, fig.36), perler (rav og glass), håndsnellehjul av brent leire, kroknøkkel av jern (lik R161), beltering av jern, tettningskitt, spennformet leirkar (lik Bøe 1931, fig. 289/290).

Litteratur: Auestad 1990:181.

Tilv.nr: B 11433   Indremark: flak m.markering   Kilde: UBÅ 1960:47
Funnst: Modvo   Ytremark: haug   Funnomst: ettergravd av Bakka
Komm/Pgd: Hafslo   B/U: b   Datering: YRT/FVT : (egen-keramikk)
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Liten glatt rullestein av kvarts 3 cm. i tverrmål

Andre: Hårnål av bein (lik Shetelig 1912:fig.80), skår av spennformet leirkar, to små leirkarskår av fint rødlig/grått gods, jernfragment, brente bein, kull, avslag av skifer.

Litteratur: Arkeologiske skrifter 1993 :minneskrift til Egil Bakka, s.207.

Tilv.nr: B 11437   Indremark: flak m.markering   Kilde: UBÅ 1960:55
Funnst: Haugland   Ytremark: flatmark?   Funnomst: ettergravd av Lavik
Komm/Pgd: Ølen   B/U: u   Datering: 900-tall : (Hatleskog 1986)
Fylke: Hordaland   Kjønn: m

Funn: To ubearbeidede stykker kvarts.

Andre: Sverd av jern (lik Petersen 1919:type H), øks av jern (lik Petersen 1919:type H), skiferbryne, jernnagler, rester av ubrent beinvev

Litteratur: Hatleskog 1986

Tilv.nr: B 11546   Indremark: beholdergrav   Kilde: HMT 1962-1966:4 f.
Funnst: Godøy,Giske   Ytremark: røys   Funnomst: etterundersøkt av Lavik(1962).
Komm/Pgd: Borgund   B/U: b   Datering: 375-400 e.Kr. (Hjørungdal 1991, Ringstad 1987).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: m

Funn: Gullmedaljong med hempe (etterligning av romersk mynt slått 337-350 ekr).

Andre: Betalingsring av gull, gullstift, to sølvbeger, bronsekjel (lik Hauken 1984, type 2C), bronseskinne, beinkamm, 5 pilespisser av bein, leirkarskår, klinkenagle, brente bein av dyr og menneske), 8 bjørneklør

Litteratur: Hjørungdal 1991:141; Fett 1950; Lavik 1969; Hauken 1984; Ringstad 1987; Lund Hansen 1987.

Tilv.nr: B 11558   Indremark: brannflak   Kilde: HMT 1962-1966:15.
Funnst: Henne,Vereide   Ytremark: røys   Funnomst: Proff: Lavik.
Komm/Pgd: Gloppen   B/U: b   Datering: 900-tall : (egen-våpen)
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: m

Funn: Liten kule av bly 1,3 cm.i tverrmål, to små sneglehus

Andre: Spissovalt overhjølt til sverd (lik Petersen 1919, fig.86: type L), fragment av skjoldbule av jern, del av jernkniv, jernbiter, brente bein, never,

Litteratur:

Tilv.nr: B 11623   Indremark: steinkiste   Kilde: HMT 1962-1966:44.
Funnst: Vele,Vangen   Ytremark: flatmark   Funnomst: Proff: Bjørn Myhre.
Komm/Pgd: Voss   B/U: u   Datering: 400-tall : (Næss 1996:156).
Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: To stykker ubearbeidet kvarts (5 cm.og 2,5 cm.i tverrmål)

Andre: Tre spennformede leirkar (lik Bøe1931, fig. 263), hankekar (lik R361/Bøe 1931,fig.91-92), harpix, hektespenne av sølv (lik R271), trerester m.jernbånd, jernfragment, jordprøve.

Litteratur: Næss 1996

Tilv.nr: B 11769   Indremark: båtgrav   Kilde: HMT 1962-1966.
Funnst: Fjortoft   Ytremark: langhaug   Funnomst: ettergravd - B.Magnus.
Komm/Pgd: Haram   B/U: b   Datering: 900-tall :(egen-smykker).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: k

Funn: Flintflekke med retusj langs sidekantene (3,3 cm langt).

Andre: To ovale spenner av forgylt bronse (lik R652), trefliket spenne av forgylt bronse (lik R371), liten kvadratisk spenne av bronse, 364 glassperler, klebersteinsperle, dopsko (?) av bein, bronseblikk, stykker av linhekle, vevskei, skrinhank?, 42 fragment av brente bein, (beinkamm?), 165 nagler, spiker fra båt, trefragment, jernfragment, fragment av bly.

Litteratur:

Tilv.nr: B 12012   Indremark: skjelettflak   Kilde: HMT 1967-1970:106.
Funnst: Fosse   Ytremark: flatmark?   Funnomst: uproff - gave.
Komm/Pgd: Meland   B/U: u   Datering: 700/800-tall (Geber 1991:54).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k

Funn: To fragment av perlemorsskinnende skjell (1,8 og 1,7 cm.).

Andre: To enkeltskallede ovale spenner av bronse ornert i stil III med båndflettingsornamentikk (lik Gjessing 1934, fig.25), armbånd av bronse (lik R721), armring av bronse (lik Petersen 1928, fig.191), bronsebeslag, tre nøkler av bronse, 58 glassperler, hvalbeinsplate, jernnøkkel, kniv, spydliknende gjenstand, vevskei av jern (lik R440), sigd, linheketenner, fragment av jern, tre spinnehjul (kleber/skifer), brynsteiner, ildsl.flint, 4 vevtyngder av

Litteratur: Helgen 1982:41.

Tilv.nr: B 12048   Indremark: nedskjæring   Kilde: HMT 1967-1970:133.
Funnst: Haram   Ytremark: røys   Funnomst: ettergravd av Bakka.
Komm/Pgd: Haram   B/U: b   Datering: 375-400 e.Kr (Straume 1984).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: ?

Funn: Dobbeltbrakteat av gull med hempe (Ene siden har en etterligning av romersk solidus 337-360 e.Kr.preget under keiser Konstantin II.Den andre siden har trykk etter Keiser Valens (364-378e.Kr)).

Andre: Armring av gull med konkave ender (lik R301), tre fingerringe av gull, bronsefat, rester av glassbeger, beinkamm, spillebrikker av bein, skinnbiter, bjørneklør, never, trekull, flintavslag, brente leire, brente bein

Litteratur: Hjørungdal 1991:132; Solberg 1968; Straume 1984; Lund Hansen 1987.

Tilv.nr: B 12051   Indremark: ?   Kilde: HMT 1967-1970:10
Funnst: Sørheim   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Krüger,Signe Hvoslef.
Komm/Pgd: Etne   B/U: ?   Datering: 800-tall :(Gellein 1997, fig..IV).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k?

Funn: Miniaturrøks av jern (i form lik Petersen 1919, type K), hjerteformet pilespiss av grå flint med innbuet basis.

Andre: Sylindrisk, åttekantet perle av karneol, rund remspenne av jern, laget av et flatt firesidig jernbånd, 4 uornerte skår av leirkar,

Litteratur: Gellein 1997:IV.

Tilv.nr: B 12055   Indremark: nedskjæring   Kilde: HMT 1967-1970:12.
Funnst: Sørheim   Ytremark: ?   Funnomst: Proff: Bente og Søsna Magnús
Komm/Pgd: Etne   B/U: ?   Datering: Y,ja (Hatleskog/Gellein s.IV).
Fylke: Hordaland   Kjønn: m

Funn: Oval glatt stein av gneis (lengde 5,6 cm. høyde 2,7 cm).

Andre: 18 fragment av sverdklinge av jern, fal av spydspiss av jern, ildstål (lik Petersen 1951, fig.232), sigd av jern (lik Shetelig 1912, fig 455), 5 fragmenter av krokknøkkel av jern (lik R459) jernring, jernfragment, klinkenagle, spiker, flintstykker.

Litteratur: Hatleskog 1986; Gellein 1997.

Tilv.nr: B 12397   Indremark: ?   Kilde: HMT 1970-1977:28.
Funnst: Øverlandet   Ytremark: langhaug   Funnomst: Proff: Fett 1943 og Krüger 1975
Komm/Pgd: Longva   B/U: b   Datering: 400-tall :(Hjørungdal 1991:131)
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: ?

Funn: Plattformkjerne av flint.

Andre: Naglehoder av jern, jernfragmenter, slagglumper, brente bein, fallosformet stein i det øvre steinlaget (24 cm.lang, 10cm.bred).

Litteratur: Fett 1950; Krüger 1977

Tilv.nr: B 12535   Indremark: ?   Kilde: HMT 1970-1977.
Funnst: Rygg   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Kleppe.
Komm/Pgd: Etne   B/U: ?   Datering: Y,ja :(tilvekst).
Fylke: Hordaland   Kjønn: ?

Funn: Kjerne av flint med slitespor. Største mål 3,8 cm.

Andre: to fragment av jern (lengde 5,8 og 2,8 cm, bredde 1,5 og 0,9 cm.).

Litteratur: Fett 1963 f.k.nr.1,2

Tilv.nr: B 12545   Indremark: steinkiste   Kilde: HMT 1970-77:166.
Funnst: Røysum   Ytremark: flatmark   Funnomst: ettergraving av Frode Fjelltveit
Komm/Pgd: Leikanger   B/U: ?   Datering: 500-tall : (Auestad 1990:208).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: ?

Funn: En kule av bergart (diameter 4cm, høyde 2,1 cm.).

Andre: Spannformet leirkar (lik Bøe 1931, fig 323), hankekar (lik R361), fuglenål av bronse, to jernnagler med klinkeplater

Litteratur:

Tilv.nr: B 13143   Indremark: steinkiste   Kilde: HMT 1978-1982:118.
Funnst: Steines   Ytremark: røys   Funnomst: Proff: Lars Stenvig.
Komm/Pgd: Ørsta   B/U: u   Datering: YRT/FVT :(egen- keramik/ fibula).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: m?

Funn: En hel del skjell som tydelig var en del av gravgodset (L.Stenvik 1980:26)..

Andre: Øks av jern (lik R152), skår av spannformet leirkar (dekor lik Bøe 1931, fig 290 og 292), bronsefibula (tidlig korsformet lik Shetelig 1906, fig 20), slagg, fragment av enegget kniv/sverd (?), jernnagler, naglehode, jernfragment, jerntein, kullprøver, brente bein. Også tidligere funn av et spyd med bladformet holk på dette stedet (tapt).

Litteratur: Hjørungdal 1991:166; Fett 1950:5 f.k.1/4; Stenvik 1980:24 ff. (Årbok Sunnmøre Museum 1979/80).

Tilv.nr: B 13261   Indremark: ?   Kilde: HMT 1978-1982:150.
Funnst: Eldøy   Ytremark: røys   Funnomst: Proff: Kristian Jansen.
Komm/Pgd: Stord   B/U: u   Datering: Y.ja (Hatleskog 1986/Gellein 1997, fig.VI).
Fylke: Hordaland   Kjønn: k?

Funn: Ubearbeidet stykke rav (1,5x1,4 cm.)

Andre: En perle av rav, to av glass, en av bein, 7 ubestemmelige jernfragment, fem fragmenter av jernnagler, ubrente bein i fragmenter (850 g.).

Litteratur: Hatleskog 1986; Gellein 1997.

Tilv.nr: B 13895   Indremark: båtgrav   Kilde: HMT 1982-1986:175.
Funnst: Røsvik   Ytremark: røys   Funnomst: proff: H.C.Søborg og T.Hjørungdal
Komm/Pgd: Giske   B/U: u   Datering: VIK (Hjørungdal :top.ark).
Fylke: Sunnmøre   Kjønn: d

Funn: To skiveskrapere av flint (største mål 5,4 cm.og 2,3 cm.), og ett avslag med retusj (største mål 2,3 cm.).

Andre: 38 tilnærmet hele båtnagler av jern, fragmenter av ca. 249 båtnagler av jern, 14 jernspikre, kramper, flatt jernbeslag, deler av skjoldbule av jern med buet sideprofil, rørlignende jerngjenstand, 177 perler (2 karneol, 2 bergkrystall, 173 glass), ubestemmelig jerngjenstander, 4 leirkarskår av minst to kar, kvessessten, mineralsk stoff, trefragment, slagg, pimpstein, trekull, jordprøver, knokler, pels/lær.

Litteratur:

Tilv.nr: B 13954   Indremark: steinkiste   Kilde: HMT 1996:20.
Funnst: Kvåle   Ytremark: haug   Funnomst: Proff: Ringstad 1983.
Komm/Pgd: Sogndal   B/U: u   Datering: 400-tall : (Ringstad 1988:326).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Fragment av bergkrystall, vestlandsøks av bergart, glimmerplater, bergkrystall, 7 runde glatte steiner av kvarts, avslag av kalsedon, dråpeformet bronseanhang, tre sølvmasker, leirkule/stein, grønn stein med bobler i overflaten.

Andre: Relieffspenne av forgyllt sølv, to korsformede bronsespenner, to korsformede spenner av forgyllt bronse, tre hektespenner av forgyllt sølv, spiralformede hektespenner av sølv, ringspenne av bronse, fuglenål av bronse, nål av bronse, forgyllt nål i trefutteral, ti perler, glasskål, glassbeger, vevsverd, kniv, to tresidige redskap, jerngjenstand, spinnehjul, brent leire, ten, krok, spannformet leirkar, leirkar, skrinhank, bøtte,

Litteratur: Ringstad 1988; 1989

Tilv.nr: B 14296   Indremark: ?   Kilde: HMT 1996:129.
Funnst: Ryssdal   Ytremark: ?   Funnomst: Proff: Bente Magnus 1980.
Komm/Pgd: Gloppen   B/U: b   Datering: 400-tall : (egen- keramikk/spenner).
Fylke: Sogn og Fj.   Kjønn: k

Funn: Stykke av kråkesølv.

Andre: Mange skår av buevase, spannformet leirkar (lik Bøe 1931, fig.290/297), spinnehjul av brent leire, 26 fragment av korsformet bronsespenne (lik R250/Shetelig 1906, fig.115), bronsering, fragment av sølvhekte, brente bein, slagg, trekull, bronsebeslag, bronseplater, vinkel av bly, fragment av bronseblikk.

Litteratur:

Tilv.nr: B 14954   Indremark: steinkiste   Kilde: HMT 1997:131.
Funnst: Nerhus   Ytremark: røys   Funnomst: B.Myhre 1981.
Komm/Pgd: Kvinnherad   B/U: u   Datering: 500-tall :(Bemmann 1994:536).
Fylke: Hordaland   Kjønn: m

Funn: Uregelmessig stein av glimmerholdig bergart, ca.4 cm.lang og 2 cm. bred.

Andre: Tveegget sverd, sverdknapp av sølv (lik Bemmann & Hahne1994:type Brighthampton/Cipty), sølvring, spyd (lik Fett 1939, fig.20), øks (lik Fett 1939, fig.2), skjoldbule (lik Bemmann & Hahne 1994: gruppe IX), skjoldhåndtak (lik Bemmann & Hahne1994:type V), pinsett (lik R165), remspenne, betalingsring av gull, leirkar, ildslagnisstein, bryne,skrinhank, hasp, stor kniv, bisse, beltespenne, jernring, spannformet leirkar med perledekor (lik Bøe 1931, fig.326), pilespiss, ring, beslag, redskap av jern.

Litteratur:

Tilv.nr: B 15522	Indremark: steinkiste	Kilde: Top.ark UIB.
Funnst: Fure	Ytremark: haug	Funnomst: proff: Gjærland 1991.
Komm/Pgd: Stryn	B/U: ?	Datering: 800-tall : (egen-smykker)
Fylke: Sogn og Fj.	Kjønn: k	

Funn: Hvit liten stein av kvarts 3 cm.lang, 2 cm.bred (uregelmessig rund), to ubearbeidede kvartsittstykker 5x4 cm.og 2,5x1,5 cm. .

Andre: En likearmet spenne (lik Petersen 1928:76), to/tre? fragmentariske skålformede spenner, nagler, linhekletinder, linhekle, beinfragment, flintavslag, jernfragment, trekull, ulike beslag, jernstykke, jernstenger, to enkle/to dobbelte/tre tripple perler, bissel, spinnehjul, 4 klåstein, 2 nøkler, stein med egg, kniv, jernblad med egg, bronsebit.

Litteratur:

Tilv.nr: S 21407	Indremark: steinkiste	Kilde: Museoteket 1995:184.
Funnst: Tu	Ytremark: haug	Funnomst: uproff.
Komm/Pgd: Klepp	B/U: u	Datering: 400-tall :(Museoteket 1995:184).
Fylke: Rogaland	Kjønn: k	

Funn: Relieffspenne av sølv med sølvplate på baksiden (med runer).

Andre: Korsformet spenne, sølvhekte, glassperle, betalingsring av gull, vevskei, kniv, spinnehjul, spannformet leirkar, hankekar.

Litteratur: Museoteket 1995:184.

Appendiks 2

type	antall	Folkev.tid					Merov.tid					Vikingtid				
		R	H	S/F	S	sum	R	H	S/F	S	sum	R	H	S/F	S	sum
Gull	26	16	3	5	2	26										
Sølv	17	5	1	2	1	9						2	3	2	1	8
bronse	15	5		3		8						1	2	4		7
Jern	3												1	2		3
Bly	3											1		2		3
Glimmer	17	5	1	3	1	10			1		1		1	5		6
Bergart	56	13	4	7	1	25			2		2	4	7	14	4	29
Kvarts(itt)	28	3	6	3		12		2	1		3	1	4	7	1	13
krystall	13	2	3	1		6		1	1		2	2	1	1	1	5
Flint	36	11	4	3	3	22			1			1	4	5	4	14
Skjell	15	2	2	1	3	8		2	1		3	1	2	1		4
Echinus	3	1				1		1			1			1		1
Rav	8	1				1	1		2		3	1	1	1	1	4
Jet	3								1		1	1			1	2
sum	243	64	24	28	11	128	1	6	10		16	15	26	45	13	99

Tabell 1. Oversikt over de aktuelle gjenstandenes råstofftilhørighet fordelt på tid og rom.

Type	Antall graver	Antall gjenstander	Kategori 1	kategori 2
Gull	26	33		33
Sølv	17	26		26
bronse	15	28	4	24
Jern	3	3	3	
Bly	3	3	3	
Glimmer	17	33	27	6
Bergart	56	107	103	4
Kvarts(itt)	28	47	45	2
Krystall	13	17	17	
Flint	36	46	46	
Skjell	15	29	27	2
Echinus	3	3	2	1
Rav	8	10	7	3
Jet	3	3	1	2
Sum	243	388	285	103

Tabell 2. Oversikt over graver, antall gjenstander og kategoritilhørighet fordelt etter råstoff.

Appendiks 3

Råstoff	Ant.	Type	Form						Farge				Overflate			Egensk.	Kategori	
			kule	skive	oval	rund	m.kantet	div.	lys	mørk	skinn	kontrast	glatt	dekor	ru		1	2
Organisk	29	skjell						29	28		1		29				27	2
	3	echinus	3						3				3				2	1
	10	rav					6	4	8	2			10			elektrisk	7	3
	3	jet				2	1			3			3			elektrisk	1	2
Mineral	107	bergart	69		13	2	11	12	72	26		9	89		18		103	4
	17	krystall	2				15				17		17				17	
	47	kvarts(itt)	15		8		22	2	47				47			termolum.	45	2
	46	flint						46	8	38			46				46	
	33	glimmer		31	1		1				31	2	32		1		27	6
metall	33	gull				33					33		1	32		duktil		33
	26	sølv				17	1	8			26		2	23		duktil		26
	28	bronse				21	2	5		5	23		6	22			4	24
	3	bly	1				2			3			3				3	
	3	jern	1					2		3			3				3	
-	388	-	91	31	22	75	61	108	166	80	131	11	291	78	19	-	285	103

Tabell 1. Oversikt over gjenstandenes beskaffenhet og kategoritilhørighet

Appendiks 4/a

Råstoff	Haug				Flatmark				Usikker	Total
	Fvt.	Mrv.	Vik.	Sum	Fvt.	Mrv.	Vik.	Sum		
Jet		1	1	2					1(vik)	3
Rav	1	1	4	6		2		2		8
Echinus	1			1		1	1	2		3
Skjell	8	2		10		1	3	4	1(vik)	15
Flint	13		11	24			2	2		26
Krystall	6		5	11		2		2	1(vik)	13
Kvarts(itt)	10	1	8	19	1	2	4	7	2(vik/fvt)	28
Bergart	21	2	21	44	1		6	7	4(vik/fvt)	56
Glimmer	7	1	3	11			3	3	3(fvt)	17
Bly	1		1	2			1	1		3
Jern			3	3						3
Bronse	5		5	10			2	2	3(fvt)	15
Sølv	9		5	14			3	3		17
Gull	23			23	2			2	1(fvt)	26
Sum	105	8	67	180	4	8	25	37	16	233

Tabell 1. Oversikt over gravenes ytre konstruksjonsdetaljer sett i forhold til råstoff.

Datering	Haug	Flatmark	Usikker	Sum
Fvt.	79	4	8	91
Mrv.	7	6		13
Vik.	51	14	6	71
Sum	137	24	14	175

Tabell 2. Oversikt over gravenes ytre konstruksjonsdetaljer sett i forhold til tid.

Appendiks 4/b

Råstoff	Med ramme			Med annen markering			Uten markering			Uviss	Sum
	steinkam.	trekiste	båt	beholder	nedskj.	flak m.mark	skje.flak	brannflak	?		
Jet			1					1		1	3
Rav	1		2					1		4	8
Echinus	1							2			3
Skjell	7			2			1	3		2	15
Flint	6	1	2	1	1		1	7	1	6	26
Krystall	4							4		5	13
Kvarts(itt)	10	3		2		2		7	1	3	28
Bergart	17	1	3	3	1	1	1	12	2	15	56
Glimmer	6	1	1	1				2		6	17
Bly								2		1	3
Jern			1	1						1	3
Bronse	6							1	2	6	15
Sølv	7	3					2	4		1	17
Gull	14			4	1	2				5	26
Sum	79	9	10	14	3	5	5	46	6	56	233

Tabell 1. Oversikt over gravenes indre konstruksjonsdetaljer sett i forhold til råstoff (gjenstandskategorier).

Dat	med ramme			med annen markering			uten markering			Uviss	Sum
	steinkam.	trekiste	båt	beholder	nedskj.	flak m.mark	skje.flak	brannflak	?		
FVT	50			9		3	1	7	1	20	91
MRV	3		1		1	1	1	4		2	13
VIK	11	5	7	4	2	1	2	17	4	18	71
Sum	64	5	8	13	3	5	4	28	5	40	175

Tabell 2. Oversikt over gravenes indre konstruksjonsdetaljer sett i forhold til tid (graver).

Appendiks Appendiks 4/c

Råstoff	Mann	Kvinne	Dobbel	Mann?	Kvinne?	Dobbel?	Uviss	Sum	Brent	Ubrent	Uviss	Sum
skjell	2	5	2		1	3	2	15	7	5	3	15
echinus		2			1			3	1	1	1	3
rav	2	4	1		1			8	2	2	4	8
jet	2	1						3	2		1	3
glimmer	5	10	1		1			17	4	7	6	17
bergart	15	17	2	3	6	3	10	56	23	12	21	56
kvarts(itt)	5	13	1		1	1	7	28	11	7	10	28
krystall	3	10						13	4	3	6	13
flint	4	10	1	1	1	3	6	26	10	4	12	26
gull	6	6	1	1	1		11	26	9	7	10	26
sølv	1	14	1				1	17	5	11	1	17
bronse	1	14						15	4	6	5	15
jern	1	1			1			3	1		2	3
bly	1					1	1	3	2		1	3
sum	48	107	10	5	14	11	38	233	85	65	83	233

Tabell 1. Oversikt over kjønn og likbehandling sett i forhold til råstoff (antall gjenstander).

Tid	Mann	Mann ?	Kvinne	Kvinne ?	Dobbel	Dobbel ?	Uviss	Sum
Fvt	13	4	38	6	3	2	25	91
Mrv	7	1	2		2	1		13
Vik	18		36	6	3	4	4	71
Sum	38	5	76	12	8	7	29	175

Tabell 2. Oversikt over kjønn i forhold til tid (antall graver).

Appendiks 4/d

Råstoff	Mann	Kvinne	Dobbel	Mann?	Kvinne?	Dobbel?	Uviss	Sum	Brent	Ubrent	Uviss	Sum
Organisk												
Fvt.		4	1		1	2	2	10	4	4	2	10
Mrv.	3	2	2			1		8	3	3	2	8
Vik.	2	7			2			11	5	1	5	11
Mineral												
Fvt.	10	28	2	4	4		18	66	17	20	29	66
Mrv.	5	2				1		8	3	2	3	8
Vik.	18	29	3		5	6	5	66	32	11	23	66
Metall												
Fvt.	7	21	1	1	1		13	44	13	18	13	44
Mrv.												
Vik.	3	14	1		1	1		20	8	6	6	20
Sum	48	107	10	5	14	11	38	233	85	65	83	233

Tabell 1. Oversikt over kjønn og likbehandling sett i forhold til råstoffgrupper og tidsmessig fordeling.

Datering	Råstoff	Mann	Kvinne	Dobbel	Uviss	Sum
Fvt.	organisk		5	3	2	10
	mineral	14	32	2	18	66
	metall	8	22	1	13	44
Mrv.	organisk	3	2	3		8
	mineral	5	2	1		8
	metall					
Vik.	organisk	2	9			11
	mineral	18	34	9	5	66
	metall	3	15	2		20
Sum		53	121	21	38	233

Tabell 2. Oversikt over

kjønn sett i forhold til

råstoffgrupper (inkludert usikre).

Appendiks 4/e

Tid	Gruppe	Område				Sum	Kjønn				Sum
		Rogaland	Hordaland	Sogn&Fj	Sunnmøre		Mann	Kvinne	Dobbel	Usikker	
FVT	1	23	5	8	4	40	10	17	1	12	40
	2	11	7	6	4	28	4	16	3	5	28
	3	9	4	2		15	4	8	1	2	15
	4	3	4	1	1	9		2		7	9
MRV	1		2	2		4		1	3		4
	2	1	2	2		5	4	1			5
	3			3		3	3				3
	4										
VIK	1	1	6	13		20	7	10	3		20
	2	1	3	10	7	21	4	13	4		21
	3	2	6	6	1	15	5	8	1	1	15
	4	6	6	3		15	2	11		2	15
Sum		57	45	56	17	175	43	87	16	29	175

Tid	Gruppe	Organisk				Mineral					Metall				Sum	
		skjell	echinus	rav	jet	glimmer	bergart	kvarts(itt)	krystall	flint	gull	sølv	bronse	jern		bly
FVT	1	2				7	4	2	3	1	26	5	5			55
	2	4				2	10	6	2	3		4	4			35
	3	1		1		1	7	2	1	5						18
	4	1	1				3	2		4					1	12
MRV	1	3		1			1									5
	2		1	2			1	2	2							8
	3				1	1		1								3
	4															
VIK	1		1			5	10	4		4		5	1	1	1	32
	2	1		1	1		9	6	2	6		2	2	1	1	32
	3	1		1		1	6	1		2		1	2	1		16
	4	2		2	1		5	2	3	1			1			17
Sum		15	3	8	3	17	56	28	13	26	26	17	15	3	3	233

Appendiks 4/e (forrige side):

Tabell 1 (øverst). Oversikt over ”rikdomsgrupper” sett i forhold til tid, sted og kjønn (antall graver).

Tabell 2. Oversikt over ”rikdomsgrupper sett i forhold til tid og råstoff (antall gjenstander).

Appendiks 4/f

Funn (tilvekstnummer)	Råstoff	skjell	echinus	rav	jet	glimmer	bergart	kvarts(itt)	krystall	flint	gull	sølv	bronse	jern	bly	Sum
	skjell	-														
4511	echinus		-				1					1				2
4447,7788	rav			-			1		1							2
9471	jet			1	-											1
3201,7767,8821,8953,11413	glimmer					-	2	2	1		1					6
653,4000,4555,6618,7005,7894	bergart	1				1	-	1	1	1	1					6
5730,6228,6360,8170	kvarts(itt)						1	-		1		2				4
6056,6993,13954	krystall		1			1	2	3	-			1	1			9
10768,3152,8174,8991,9341,9614,10045	flint						7	1	2	-						10
927,2299,4590,8983	gull	1				1					-	1	1			4
708,6782,8555,21407	sølv						1			2		-	1			4
1233,14296	bronse					2							-			2
	jern													-		
8272,9636,11558	bly	1					2	1		1					-	5
	Sum	3	1	1		5	17	8	5	5	2	5	3			-

Tabell 1. Fordeling av relevante gjenstander funnet i samme grav (antall gjenstander).

Råstoff	Antall	Råstoff	Antall
skjell	3	krystall	14
echinus	3	flint	15
rav	3	gull	6
jet	2	sølv	9
glimmer	11	bronse	5
bergart	23	jern	-
kvarts(itt)	12	bly	5

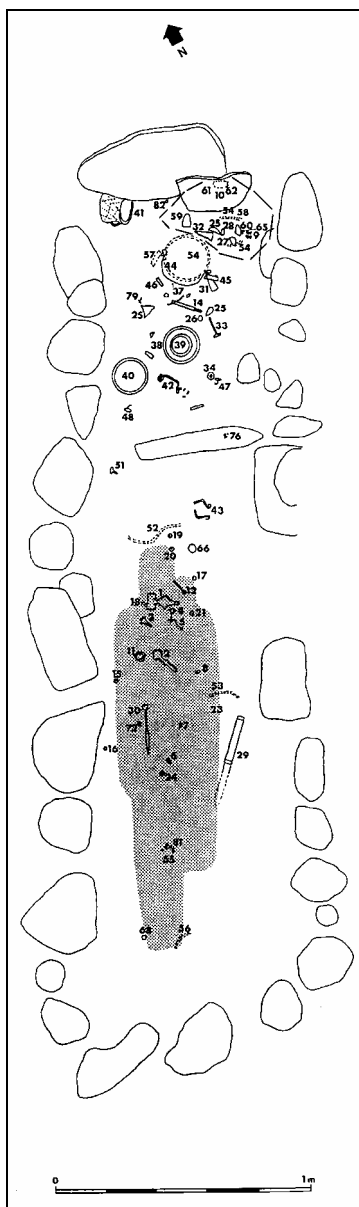
Tabell 2. Oversikt over gjenstandenes funnhypighet i graver med flere relevante gjenstander.

Appendiks 5/a. Kvåle (B13954).

Funnforhold:

Funnene stammer fra en ubrent begravelse datert til slutten av 400-tallet e.Kr. fra Kvåle, Sogndal i Sogn og Fjordane. Gravgjemmet har bestått av en 4 meter lang hellekiste nedskåret i undergrunnen på bunnen av en stor gravhaug med en diameter på 17 meter og en høyde på vel 2,5 meter. Små beinfragment og emalje av tenner viser at ei voksen kvinne og et jentebarn i 8-12 års alderen har vært nedlagt i kista. De døde var gravlagt side om side på et leie av bjørkenever. Over neverlaget har det antageligvis ligget et teppe eller en skinnfell. Begge de døde var ikledd tøy av vevd ullstoff og utstyrt med et rikt smykkemateriale. Gravkista var delt i to med noen avlange steiner som lå på tvers av lengderetningen, litt nord for midten. Utgravd av B.Ringstad i 1983.

Funn:

1. Relieffspenne av forgylt sølv. 2-3 to korsformede bronsefibler. 4-5 To korsformede fibler av forgylt sølv. 6-8 tre hektespenner av forgylt sølv. 9-10 Spiralformede hektespenner av sølv. 11 ringspenne i bronse, 12 fuglenål av bronse. 13 bronsenål. 14 forgylt nål i trefutteral. 15-24 Ti perler. 25 fragment av et glassbeger. 26-28 fragment av en glassskål. 29 Vevsverd. 30 Dolk. 31-32 to tresidige jernverktøy. 33 gjenstand av jern. 34 spinnehjul. 35 fragmentarisk spinnehjul (nøyaktig plassering usikker). 36 hekte av jern med trerester og bronse (nøyaktig plassering usikker). 37 hektespenne av bronse. 38-41 fire leirkar. 42-44 Tre jernhanker. 45 jern og tre. 46 jernfragment. 47-48 jernnagler. 49 tre med nagle (nøyaktig plassering usikker). 50 trerester med jernhekte. 51 jern og tekstiler. 52-58 Harpikstetning. **59 vestlandsøks av bergart.** **60 en grønn stein med bobler i overflaten.** **61 glimmer og bergkrystall.** **62 sju rullesteiner av kvarts, glimmer, kalsedon.** **63 rundt stykke glass med hvelvet overside og flat underside. Grønn med hvit «pupill». En mørk flekk sentralt i denne (nøyaktig plassering usikker).** **64 dråpeformet hengesmykke av bronse (nøyaktig plassering usikker).** **65 tre små sølvmasker.** **66 leirkule/stein.** 67 tenner (sted ikke angitt). 68 jern og knokler. 69-71 beinsubstans (sted ikke angitt). 72 beinsubstans og jernrester. 73-79 bjørkebark (sted ikke angitt). 79 jernhekte og jernfragment. 80 jernfragment (nøyaktig plassering usikker). 81 jernfragment og trerester. 82 glassknapp.

Plan over gravkammer er hentet fra Ringstad 1989:149, fig 4.

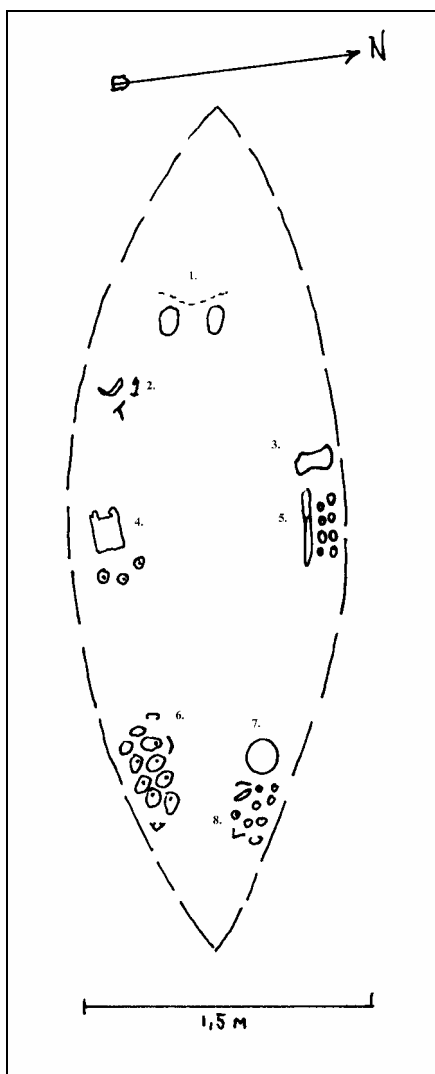
Litteratur: HMT 1996, Ringstad 1988:325-342, Ringstad 1989:145-158

Appendiks 5/b. Sandal (B11413).

Funnforhold:

Funnene stammer fra en ubrent kvinnegrav datert til 800-tallet e.Kr. fra Sandal, Ålhus, Jølster i Sogn og Fjordane. Gravgjemmet har bestått av en båt som har vært nedgravd i et langaktig søkk orientert V-Ø ca. 50 cm.dyp og 1,5 meter bredt, der naglene lå i tre rekker på hver side av kjølen. Båten må da ha hatt fire bordganger på hver side. Over midtpartiet var den dekket med en del lange heller, de fleste smale, som hvilte på auren på hver side av graven. Alle hellene var nå knekket på midten og stod på skrå ned i graven. Det helledekte området var nærmere 3 meter. Gravgjemmet var lokalisert i en 20 meter lang og 5 meter brei langhaug med spisse ender. Haugen var sterkt skadd som følge av veganlegg og grustak, og i forbindelse med sistnevnte ble gravgjemmet oppdaget, og senere arkeologisk undersøkt av Bakka i 1959.

Funn:

1. To ovale bronsespenner (lik R657), sølvsnor med ringer i endene og tre omløpende tverrbånd
2. Sigd, bissel, remdeler.
3. Øks av jern (type D).
4. Kvalbeinsplate, tre spinnehjul
5. Vevskei av jern (lik R440), **8 små rullesteiner, glimmerplater, pimpstein.**
6. 10 kljåsteiner, skrinhank, beslag, stifter (treskrin 25-30cm.stort).
7. Jernkjele (lik R731)
8. Bryne, spinnehjul, ildstål, ildflint samt **fem av de peneste små rullesteinene.**

Skisse av gravgjemmet er basert på skriftlig informasjon hentet fra tilvekst og topografisk arkiv, samt Bakka sin plantegning over graven.

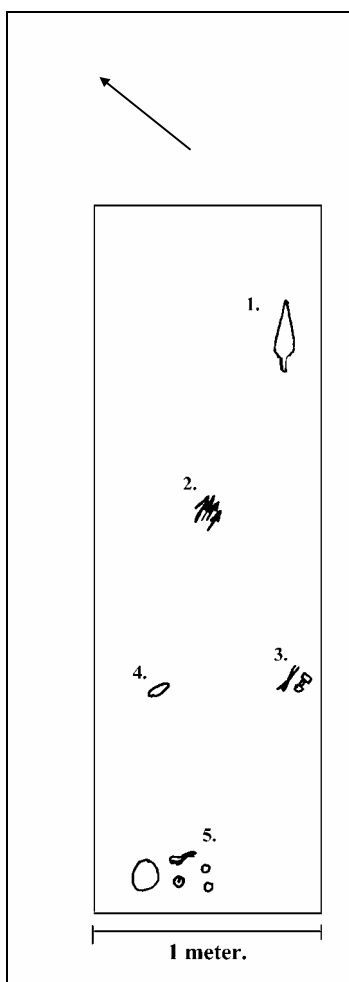
Litteratur: Bergen museums tilvekst (UBÅ 1960 no 4).

Appendiks 5/c. Løn (B6727).

Funnforhold:

Dobbelgrav datert til overgangen 400/500-tallet e.Kr.fra Løn, Opheim, Voss i Hordaland. Kisten var lokalisert i en betydelig skadet og avkjørt haug som på daværende tidspunkt var ca. 10-12 meter i tverrmål. Haugbunnen hadde et fall på to meter fra nord mot syd, og graven lå nær den nordre kant, der haugen var høyest. Gravgjemmet var anlagt som en kiste av kantsatte

heller med lengderetning ØNØ-VSV. Kisten var 3,3m.lang 0,8-0,9 bred og 0,85m.dyp. Dekkhellene lå 30cm.under det høyeste punkt av haugens daværende overflate . Alle hellene untatt en var knust og hadde styrtet inn i graven, slik at kisten var helt fylt av grus, jord og stein. Utgravd av konservator Lexow i 1913.

Funn:

1. Tveegget spydspiss av jern med høy og tykk midtrygg.
2. 15 Pilespisser av jern, med fal. Sylformede samt to med flatt blad av rombisk form.
3. Saks ,13 cm.lang, spenne av bronse med firkantet topplate og halvrund fot, 4,8 cm.lang (lik Shetelig 1910:67, fig.29).
4. Ildstein av grå kvartsitt , 10,7 cm.lang, oval form.
5. Spinnehjul 4,1 cm.i tverrmål, spannformet leirkar av form som Shetelig 1904, fig.18, stykke av ubrent knokkel (ubestemmelig), **to små runde hvite steiner av kvarts.**

Også funn av en liten knapp av bronse til en hektespenne, to glassperler, liten kniv 10,4 cm., sylformet jernredskap, syl 13,8 cm med bronsehåndtak, ubestemmelige jernstykker (plassering usikker). En del av pilespissene ble funnet i en bunt ca.midt i kista, resten lå spredt rundt på forskjellige steder. Har vært rotet i graven fra før ? Overalt i graven fantes spredte kullstykker.

Skisse av gravkammer er basert på skriftlig informasjon hentet fra tilvekstfortegnelse og topografisk arkiv ved UIB, samt Lexow sin plantegning over kammeret..

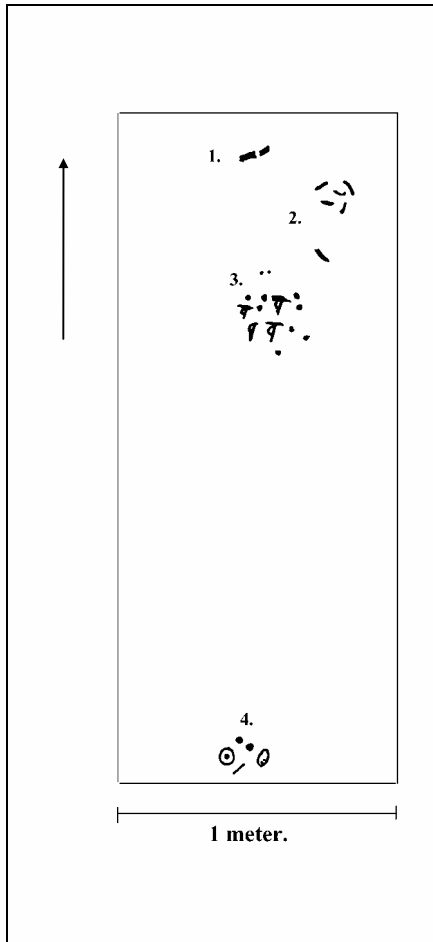
Litteratur:

Shetelig 1915:43, Bemmann&Hahne 1994:536, BMÅ tilvekst 1913:43-45, Fett 1939:22 nr.251.

Appendiks 5/d. Kvasseheim (B5293).

Funnforhold:

Ubrent kvinnegrav datert til overgangen 300/400-tallet e.Kr. fra gravfeltet på Kvasseheim i Rogaland. Gravgjettet bestod av en rektangulær ramme av stein 2,3 meter lang, 1 meter bred og 0,7 meter dyp, orientert N-S. Denne ble funnet i nordlig ende av en avlang haug som var 30 meter lang og 4 meter bred orientert NNV-SSØ (haug 56 på feltet). Ved utgravning ble det funnet tre graver i denne haugen. Utgravd av Gustavson i 1897).

Funn:

1. Bruddstykker av bearbeidet tre.
2. Skår av leirkar.
3. Bronsefibula (korsformet lik Reichstein typ-kvasseheim), to bøylefibulaer av bronse (lik R243), en likearmet bronsefibula (se Reichstein 1975:120), små stykker av et bronsekjede, bruddstykker av to bronsenåler, to kroner av mennesketenner, deler og hele perler av glass -8 stk., lite skår av leirkar.
4. Spinnehjul av jern, to glassperler, synål av jern, **stykke konkylie med flere innborede hull.**

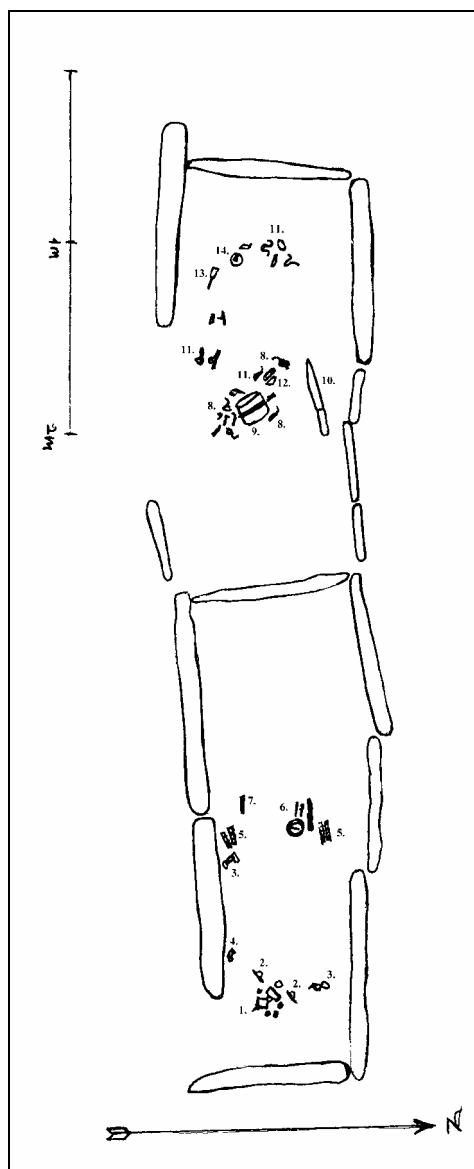
Skisse av gravkammer er basert på skriftlig informasjon hentet fra tilvekstfortegnelse og topografisk arkiv.

Litteratur: Lillehammer 1996:162, Reichstein 1975:120.

Appendiks 5/e. Kvåle (B6516).

Funnforhold:

Funnene stammer fra en ubrent kvinnegrav datert til 500-tallet e.Kr. fra Kvåle, Sogndal i Sogn og Fjordane. Den døde var anbrakt i en hellekiste 4.9 m.lang, 0,7-1m.bred og 0,6-0,8 dyp, orientert Øst-Vest og nedskåret 50-60 cm.i auren. Kisten hadde dekkheller og var delt i to omtrent på midten av en steinhelle. De fleste av dekkhellene var knust og hadde styrtet inn i graven, slik at kisten var fylt opp med jord og stein. Den døde har lagt i den østre ende med hodet mot øst. I den vestlige del ble det funnet rester av redskaper, trekiste og beholdere. Gravgjemmet ble lokalisert under flat mark i dyrket åker, med funn av dekkhellene ca. 1 meter under overflaten. Imidlertid var det under åkerjorden på og ved kisten rester av en storstenet og tildels jordfri røys som Shetelig vurderte som de siste restene av en jevnet gravhaug. Undersøkelsen ble foretatt av Shetelig i 1910.

Funn:

1. Forgylt relieffspenne av sølv (lik R262), emalje av tenner, 6 små glassperler, **profilert rundt hengesmykke av bronse.**
2. To likearmede spenner av bronse.
3. To forgylte spenner av sølv med relieffornament (lik R256)..
4. Jernstykke.
5. Ett par hektespenner med knapper av forgylt sølv (lik R268).
6. Nøkkerring med to nøkler av bronse samt kniv av jern .
7. Jernstykke.
8. Ni runde trepinner med kroker i endene.
9. Spannformet leirkar.
10. Vevskei av jern (lik R150).
11. Hanker, nagler og beslag av jern (til en trekiste).
12. Harpikstetting til en tretine.
13. Syl.
14. Spinnehjul av jern.

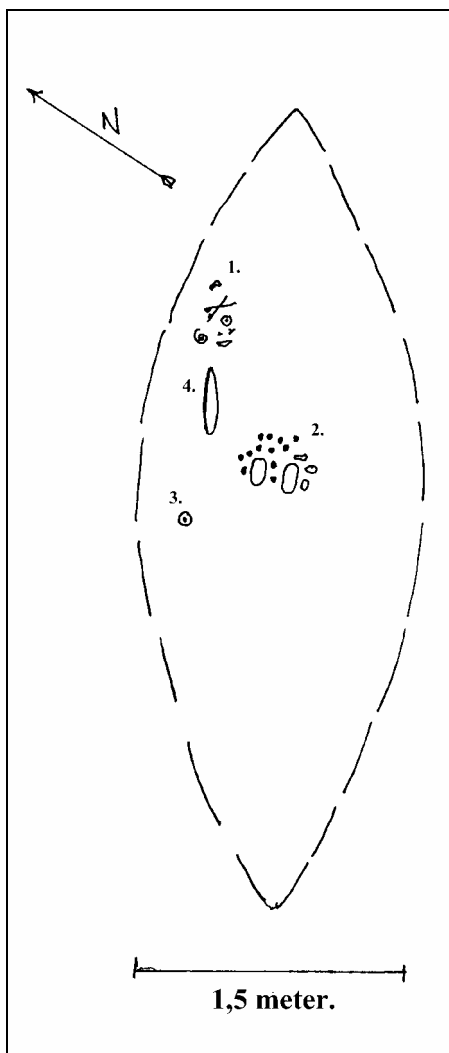
Skisse på grunnlag av plantegning i Shetelig 1912:151.

Litteratur: BMÅ tilvekst 1912:11-17, Shetelig 1912:150 ff, Fett 1955b FMS Sogndal pgd. F.k.nr.2/1, Auestad 1990:194.

Appendiks 5/f Longva (B9471).

Funnforhold:

Funnene stammer fra en ubrent kvinnegrav datert til 800-tallet e.Kr. fra gravfeltet på Longva, Haram på Sunnmøre. Funnet ble gjort i en langhaug (haug 41), som var 17 meter lang, hadde største bredde på 7 meter og var 1 meter høy. Haugen var krumbøyd, orientert Ø-V og bredere i vestre enn i østre ende. Den var bygd opp som de fleste andre haugene på feltet, av en tørr steinrøys lagt på den gamle markoverflaten og dekket av ca. 15 cm. med jord. Gravgjemmet lå i østre ende, der det lot seg fastslå at en båt på en færings størrelse (ca. 6 meter lang) var nedsatt hel med liket ubrent i. Båten lå nå flatt på den gamle overflaten orientert VNV-ØSØ. Utgravd av P.Fett i 1943

Funn:

1. **Orm av jet, oppkveilet i spiral på 3 ½ omgang med hodet ut. Dette er markert ved to innstukne prikker til øyne og en spiss snute. Tverrmål 3,9-4,2 cm**, stor perle av rav, 4,2 cm. i tverrmål, saks av jern (lik R443), rester av skrinbeslag.
2. To ovale spenner (lik Petersen 1928, fig.37), perle av jet, flattrykket ca. 1,7 cm. i tverrmål, stykke flint, **kvinneformet ravsmykke 2,5 cm. langt**, 66 glassperler.
3. Spinnehjul av leire 3,2 cm. i tverrmål.
4. Vevsverd av jern.

Også funn av ubestemmelige jernfragmenter, del av skiferbryne, tangen av en kniv av jern, fireskaftet diagonal, kullbiter, tøyrester på vevskeia og enkelte av skrinbeslagene samt båtnagler.

Skisse basert på skriftlig informasjon hentet fra tilvekstfortegnelser og topografisk arkiv, samt Fett sin plantegning over graven.

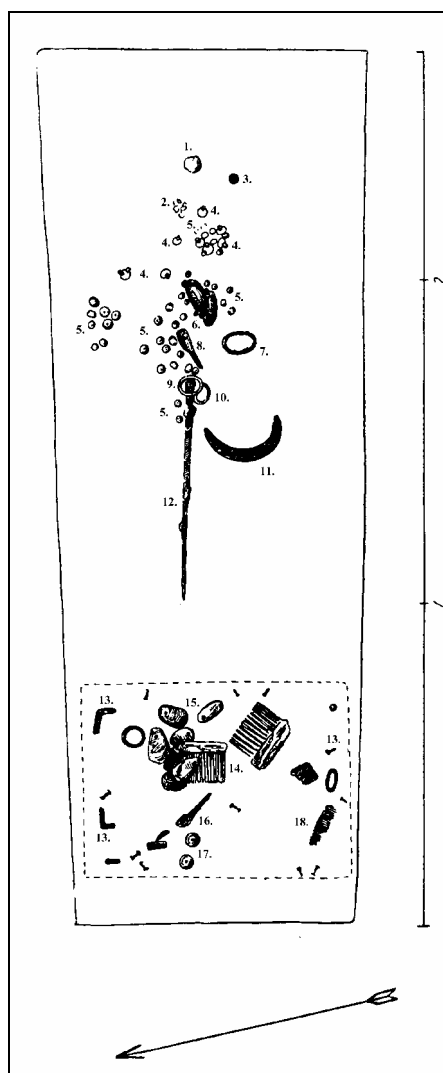
Litteratur:

BMÅ tilvekst 1943:46, Solberg 1976:112, Hvoslef Krüger 1977.

Appendiks 5/g. Veka (B6228).

Funnforhold:

Funnene stammer fra en ubrent kvinnegrav datert til 900-tallet fra Veka, Vangen, Voss i Hordaland. Graven var lokalisert i sterkt skrånende terreng, i en rund haug som hadde et tverrmål på 30 meter og var 3,15 meter høy over haugbunnen på øvre side(NØ) og 6meter på den nedre(SV). De øvre lag i haugen var grus og sand, som dekket en jordfri røys. I denne ble det omtrent 7 meter NØ for midten funnet en stor knust steinhelle som dekket en rektangulær nedskjæring 2,7 meter lang, 1meter bred i østre ende (0,85 meter bred i vestre) og 0,45meter dyp orientert Ø-V. Gravgjemmet var skåret ned i haugbunnen og det var rester etter en trekiste som hadde utfyllt hele kammeret. Liket har lagt med hodet mot øst. Utgravd av Shetelig i 1908.

Funn:

1. Stykke av hodeskalle.
2. Tenner.
3. **Angelsaksisk sølvmynt med anhengshull.**
4. Perler: 13 av glass, 2 av karneol og 1 av bergkrystall tredd på ringer av sølvtråd.
5. Perler: 99 av glass og 3 av rav.
6. To ovale spenner av bronse (lik R652) og en avlang bronsespenne.
7. Jernring 8cm. i tverrmål.
8. Kniv med treskaft, samt sylindrisk nålehus av bronse med filt og rester av jernnåler inne i denne. **Lite stykke bly.**
9. Armrings i sølv 7 cm. i tverrmål.
10. Armrings i bronse.
11. Sigd av jern.
12. Stekespidd.
13. Spiker, beslag og bærerings til en liten kiste av tre ca.80 cm.lang og 60 cm.bred.
14. Et par linhekler.
15. 11 kljåstein av kleber.
16. Meiselformet redskap (lik R413).
17. To spinnehjul av kleber.
18. Hårene til en børste.

Også funn av rester av fint tøy rundt spennene, to svakt koniske jernholker, bruddstykker av tre fra grav og kiste **samt to små rullesteiner av kvartsitt.**

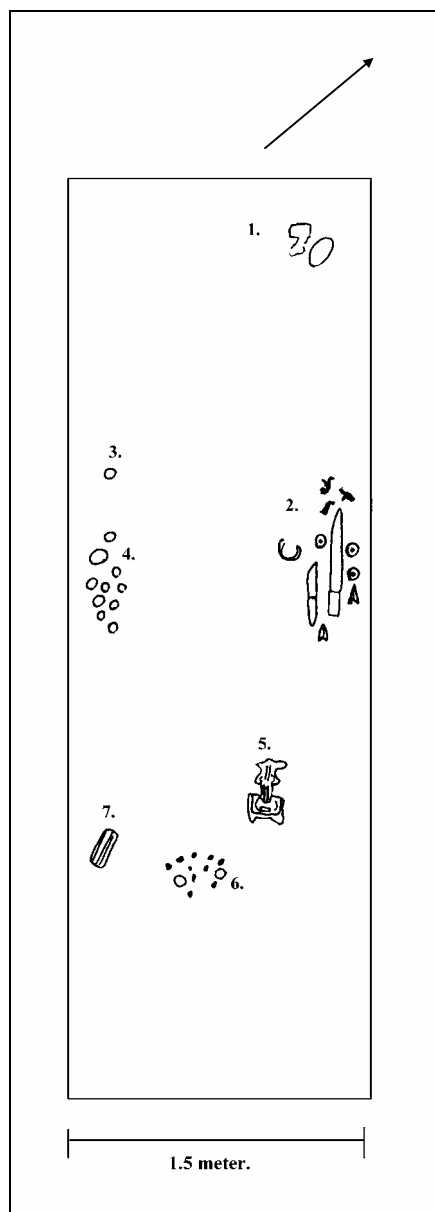
Plan av graven er hentet fra Shetelig 1912:207, fig.485.

Litteratur: BMÅ tilvekst 1909:24; Shetelig 1912:206 ff; Ringstad 1986:177.

Appendiks 5/h. Hauge (B4000).

Funnsforhold:

Funnene stammer fra en ubrent dobbeltbegravelse datert til 500-tallet e.Kr. fra «Revhushaugen», Hauge, Klepp i Rogaland. Haugen var 89 meter i omkrets og ca.5 meter høy. Den var oppført rundt en fjellknatt som stakk opp i kammerets SØ ende og for en del dannet kammerets bunn, som derved lå kun 3 meter under haugens topp. Gravgjettet bestod av et rektangulært muret steinkammer med dekkheller 4,4m.bredde, 1,5 bred og 1,5 dyp orientert NNV-SSØ. Graven ble åpnet av grunneieren, men en undersøkelse av graven ble foretatt av A.Lorange umiddelbart etter (1882). Gravkammerets sydlige gavlstien var fjernet ved tidligere «gravning» i haugen, og Lorange finner det sannsynlig at alle større ting som ikke var dekket av jord var blitt fjernet ved denne anledning.

Funns:

1. Rester av en relieffspenne i sølv, oval beltestein av kvarts.
2. Vevskei av jern, to spinnenhjul av stein og ett av leire, kniv av jern, to pilespisser av jern, bruddstykker av jernredskap, deler av bronsering.
3. **Liten eggformet lys grå sandstein.**
4. **8 små glattslitte rullestein av rød finkornet stein på størrelse med store erter samt en større oval stein på størrelse med et lite hønseegg. Også funnet en flatoval liten stein her.**
5. En stor relieffspenne av sølv (lik R259).
6. **To gullbrakteater med perlerand og hempe** (type B og C) samt ti glassperler.
7. Slipeplate av kvarts.

Også funn av brente og ubrente bein, flintstein samt skår av minst tre forskjellige leirkar spredt omkring i kammeret (bl.a. spannformet). En liten bronsefibula ble også funnet (plassering usikker).

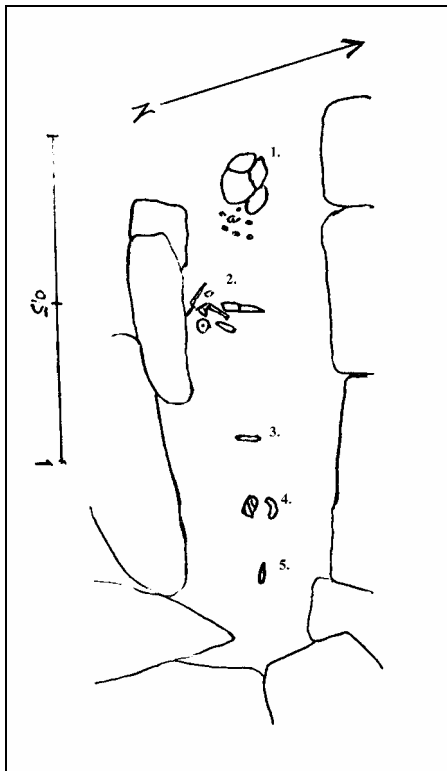
Skisse av gravkammer er basert på skriftlig informasjon hentet fra tilvekst og årsberetning (1882).

Litteratur: Ab.1882:82,86, fig.11, Bøe 1920-21:38, Mackeprang 1952:148, Shetelig 1910:77, Fett 1938-39:12 nr.119, Nissen Meyer 1935:40, Nr.40, Kristoffersen 1997:f.48.

Appendiks 5/i. Svingsæter (B 6483).

Funnforhold:

Funnene stammer fra en ubrent kvinnegrav datert til 800-tallet fra Svingsæter, Stryn i Sogn og Fjordane. Gravgjettet bestod av et tilnærmet rektangulært kammer bygd opp av flere store uregelmessige steiner. Kammeret var dekket med heller som alle hadde glidd ned på ene siden slik at de stod i skrå stilling med ene siden ned i graven. Gjettet var ca 1,5 meter langt, 40-50 cm bredt og 30-40 cm dypt. Graven var full av løs grus, blandet med en mengde kull. Utenfor gravgjettet og tildels under bunnen av dette fantes også betydelige kullag, vekslende med lag av hvit grus og rød sand. Gravgjettet ble funnet under en lav voll ca. 9 meter lang, 2-3 meter bred og 0,7 meter høy orientert VNV-ØSØ. Haugen var bygd opp av jord og stein blandet uten noen form for regelmessig struktur og inneholdt to store jordfaste steinblokker som hadde ligget her før haugen ble bygget, den ene midt i haugen NV for graven, den andre i flukt med den ene langside. Utgravd av H. Shetelig i 1910.

Funn:

1. Hodeskalle av en kvinne (over 20 år), to ovale spenner (lik R-649), 57 perler - små ensfargede glassperler samt to skiveformede av perlemor.
2. Kroknøkkel av jern, jernkniv, snellehjul av bly, **miniatyrøks av bronse** og en bunt synåler av jern og bronse.
3. Ett lite jernbeslag.
4. To flate jernbeslag til et lite skrin.
5. Jernsyl med treskaft.

Plan over gravgjette er hentet fra Shetelig 1912:205, fig 477.

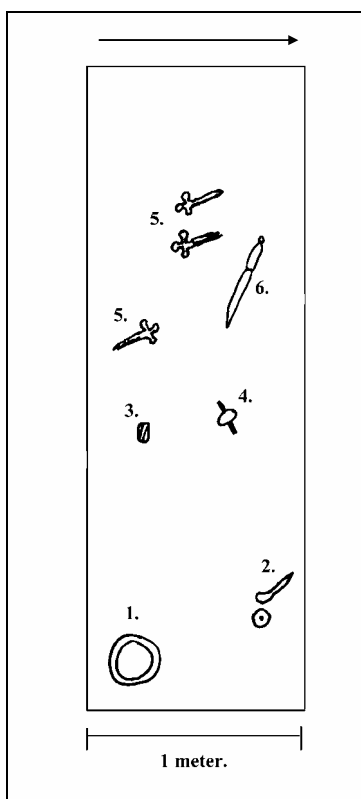
Litteratur: BMÅ tilvekst 1911:32; Shetelig 1912:202 ff; BMÅ 1911.Nr.13.

Appendiks 5/j. Emlheim (B 7548).

Funnforhold:

Funnene stammer fra en ubrent kvinnegrav datert til 400-tall e.Kr. fra Emlheim, Borgund på Sunnmøre. Gravgjettet bestod av en 3 meter lang og 1 meter bred hellekiste med dekkheller, lokalisert i en stor haug (Ytstegjerderøysa). Haugen inneholdt tre hellekister liggende nesten rett Ø-V, og det er grav III som her er omtalt. Denne graven lå nedskåret i auren straks innenfor haugfoten i nord. Som for de andre kistene i haugen, var dekkhellene på kisten fjernet en tid i forveien, men innholdet i graven var ifølge Bøe urørt. Kisten var dog fylt opp av jord og stein og leirkaret var knust. Alle gjenstandene lå nede på auren, som hadde dannet bunnen på kisten, untatt ene spennen og kråkesølvet som lå 10 cm.høyere.Hodet på avdøde hadde ligget mot vest. Utgravd av Bøe i 1922.

Funn:

1. Spannformet leirkar av forholdsvis tynt asbestblandet gods. Under randen er et ca.2cm.bredt felt med opphøyde ribber og linjer. Buken er ornert med smale ribber hvori det er intrykket skråstrekersammenstilt i felter, avvekslende horisontalt og vertikalt. Karet er knust, men foreligger komplett. Høyde 12,5 cm, bredde over randen ca.14,5 cm.(lik Bøe 1931, fig.290).
2. flatt spinnehjul av grålig stein. De avrundede kantene er ornert med dobbelte tverrstreker, langt flatt jernstykke (muligens rester av en liten kniv).
3. **Et stykke kråkesølv.**
4. Spinnehjul av bronse, kuleformet som R166, men forholdsvis høyere. Ornert med en omløpende linje på midten og 2x4 grupper tredobbele linjer radiært ut fra hullet. Et stykke av tenen sitter igjen, den er gjennomtrengt av rust og har sannsynligvis hatt en holk av jern.
5. Tre korsformede spenner av bronse (to er lik Reichstein 1975: Typ Nygaard / Shetelig 1906, fig.35. For den siste se Shetelig 1912, fig.273).
6. Stor kniv med treskaft og holk av jern, sterkt forrustet og brukket. Samlet lengde 15 cm.

Skisse av gravkammer er basert på skriftlig informasjon hentet fra tilvekstforttegnelser og topografisk arkiv, samt Bøes plantegning av gravkammeret.

Litteratur: BMÅ 1924-25; Hjørungdal 1991:147; Fett 1940; Reichstein 1975; Solberg 1976:121.

Appendiks 6/a

Tilv.nr.	Sted	Fylke	Datert	Type	Detaljer	Kjønn	B/U	Y.gr.mark.
F1	Fjellanger	H	E:JA	Steinøks	Tapt funn	M?	B	Haug
S4447	Erga	R	E:JA	Steinøks	Spissnakkett trinnøks av grønnstein	K	B	Haug
B4555	Næs	H	Y:JA	Steinøks	Vespestadøks av diabas	K?	?	Haug
S6185	Strand	R	900-tall	Steinøks	Øks av grønnstein (7,7 x 3,4 x 3 cm.)	M	B	Haug
B7609	Bale	S/F	500-tall	Steinøks	Flintøks av lys grå flint (lik R20)	M	B	Haug
B8991	Terum	S/F	VIK	Steinøks	Vestlandsøks av grønnstein	K	?	Haug
S10045	Nese	R	E:JA	Steinøks	Fragm.av grønnsteinsøks	?	B	Haug
B10776	Stette	S/F	900-tall	Steinøks	Sunnmørsøks av olivin	M	B	Haug
B13954	Kvåle	S/F	400-tall	Steinøks	Vestlandsøks av grønnstein	K	U	Haug

TID	STED	Graver	Gjenst.	Råstoff			Kjønn			B/U		
				Bergart	Kvarts(itt)	pinnsvin	svovel	Kvinne	Mann	Dobbel	B	U
FVT	Rogaland	9	32	8.31		1.1		6	1	1	2	5
	Hordaland	7	8	2.2	4.5		1.1	2	1	2	3	1
	S/F	6	12	2.2	2.8		2.2	3	2		2	4
	Sunnmøre	2	2	2.2				1	1		2	
MRV	Rogaland											
	Hordaland	3	3		2.2	1.1		2	1		3	
	S/F	3	6	2.5	1.1				2	1		1
VIK	Sunnmøre											
	Rogaland	3	3	3.3				1	1		1	1
	Hordaland	5	8	4.6	1.2			1	1	2	4	1
	S/F	14	39	10.25	3.3	1.1		8	2	3	6	4
	Sunnmøre	2	2	1.1				2			1	1
Sum		54	115	34.77	14.22	3.3	3.3	26	12	9	24	18

Tabell 1 (Øverst). Steinøkser funnet i gravhauger.

Tabell 2. Oversikt over graver inneholdende gjenstander av kvartsitt, echinuser, bergart og svovelkis

Appendiks 6/a

TID	STED	Graver	Kvarts(itt)	Kvinne	Mann	Dobbel	Graver	Krystall	Kvinne	Mann	Dobbel
FVT	Rogaland	1	1				2	2	1	1	
	Hordaland	2	3	1			3	4	2		1
	S/F	1	2	1			1	1	1		
	Sunnmøre										
MRV	Rogaland										
	Hordaland										
	S/F						1	2		1	
	Sunnmøre										
VIK	Rogaland	1	3	1			2	3	2		
	Hordaland	3	4	1	1		1	1		1	
	S/F	4	9	2	2		1	1	1		
	Sunnmøre						1	1	1		
Sum		12	22	6	3		12	15	8	3	1

Tabell 3. Oversikt over graver inneholdende gjenstander av kvartsitt og bergkrystall.

Appendiks 6/b: Tabell 1. Oversikt over graver inneholdende mynter, brakteater, medaljonger, kopier samt brakteatformede hengesmykker.

Tilv.nr.	Sted	Fylke	Datert	Type	Detaljer	Kjønn	B/U	Y.gr.mark.
B1875	Hove	S/F	375-400	Medaljong	Kopi med hempe (Valentinian I 364-75)	m	?	haug
B12048	Haram	S	375-400	Solidus (gull)	Kopi med hempe (Konstantin II./ Valens)	?	B	haug
B11546	Godøy	S	375-400	Medaljong	Kopi med hempe (337-350)	m	B	haug
B1876	Mjelde	H	300/400	Medaljong	Kopi med hempe (Valentinian I 364-75)	?	B	haug
B4594	Gloppen	S/F	300/400	Denar (sølv)	Original med hull (Konstantin II 337-340).	k	B	haug
B4590	Evebø	S/F	400-tall	Solidus (gull)	Original med hempe (Theodosius II 408-450).	m	?	haug
B8983	Hamre	S/F	400-tall	Solidus (gull)	Original med hempe (Theodosius I 379-395).	?	B	haug
B3358	Sæbø	H	400-tall	Solidus (gull)	Original med hempe (Gratian 375-383).	?	B	haug
B8791	Kolle	H	400-tall	Siliqua (sølv)	Original siliqa (Valentinian II 375-392).	?	B	haug
S927	Voll	R	400-tall	Brakteat	D-type	m	?	?
B1849	Vest Ly	R	400-tall	Brakteat	A-type med hempe og perlerand	m?	?	haug
C2022	Sola	R	400-tall	Brakteat	A-type med hempe og perlerand	?	?	haug
S3123	Store Salte	R	400-tall	Brakteat	A-type	?	?	haug
C3201	Vigrestad	R	400-tall	Brakteat	A-type med hempe og perlerand	k	U	haug
B1877	Garpestad	R	500-tall	Brakteat	C-type med hempe og perlerand	k	U	haug
B4000	Hauge	R	500-tall	Brakteater	2 med hempe og perlerand (B og C type)	d	U	haug
B4258	Høvik	S/F	500-tall	Brakteater	6 brakteater (C og D-type)	?	B	flatm.
B317	Hauge	S/F	500-tall	Brakteat	C-type med hempe og perlerand	k?	B	haug
B5994	Kvassheim	R	500-tall	Brakteat	D-type	k	U	haug
S6975	Fure	R	500-tall	Brakteater	2 særtyper	k	?	haug
S2547	Årdal	R	500-tall	Brakteat	D-type med hempe og perlerand	k	U	haug
S8390	Gar	R	500-tall	Brakteat	C-type	?	B	haug
B4319	Røgenes	R	FVT	Brakteat	C-type uten hempe	?	?	haug
S8075	Sør-Varhaug	R	FVT	Brakteat	C-type	?	?	haug
S384	Ferkingstad	R	800-tall	Hengesmykke	Rundt med ornament	k	?	haug
B6360	Mo	S	800-tall	Ummajadisk	Original sølvmynt med hempe (807/ 8).	k	U	haug
B6228	Veka	H	900-tall	Penning (sølv)	Original med hull (792-96).	k	U	haug
B4511	Hoprekstad	S/F	900-tall	Kufisk (sølv)	Original kufisk dirhem (738/9)	k	?	flatm.
B5525	Gutdalen	S/F	900-tall	Hengesmykke	4 brakteatformede med båndfl.og spiralornam.	k	B	haug
B7653	Arnestad	S/F	900-tall	Hengesmykke	5 brakteatformede med spiralornamentikk	k	B	haug
B7812	Fjelsende	H	900-tall	Hengesmykke	brakteatformet med dyreornamentikk	k	?	flatm.
B8060	Kirkeide	S/F	900-tall	Hengesmykke	2 runde hengesmykker med dyrornamentikk	k	?	flatm.
B7836	Rykkje	H	VIK.	Hengesmykke	brakteatformet med dyreornamentikk	k	B	haug